

අභිගුත්තරනිකායෙ

පඤ්චකනිපාත-අට්ඨකථා

1. පට්මපණ්ණාසකං

1. සෙබ්බලවග්ගො

1. සංඛිත්තසුත්තවණ්ණනා

1. පඤ්චකනිපාතස්ස පට්මෙ සත්තන්තං සෙබ්බානං බලානිති සෙබ්බලානි. සද්ධාබලාදිසු අස්සද්ධියෙ න කම්පනීති සද්ධාබලං. අහිරිකෙ න කම්පනීති හිරිබලං. අනොත්තප්පෙ න කම්පනීති ඔත්තප්පබලං. කොසජ්ජෙ න කම්පනීති වීරියබලං. අවිජ්ජාය න කම්පනීති පඤ්ඤාබලං. තස්මාති යස්මා ඉමානි සත්තන්තං සෙබ්බානං බලානි, තස්මා.

2. විත්ථතසුත්තවණ්ණනා

2. දුතියෙ කායදුච්චරිතෙනානිආදිසු උපයොගත්ථෙ කරණවචනං, හිරියිතබ්බානි කායදුච්චරිතාදීනි හිරියති ජිගුච්ඡතිති අත්ථො. ඔත්තප්පනිද්දෙසෙ හෙත්ථත්ථෙ කරණවචනං, කායදුච්චරිතාදීනි ඔත්තප්පස්ස හෙතුභූතෙහි ඔත්තප්පති භායතීති අත්ථො.

ආරද්ධවීරියොති පග්ගහිතවීරියො අනොසක්කිතමානසො. පහානායාති පහානත්ථාය. උපසම්පදායාති පටිලාභත්ථාය. ථාමවාති වීරියථාමෙන සමන්තාගතො. දළ්භපරක්කමොති ථීරපරක්කමො. අනික්ඛිත්තධුරො කුසලෙසු ධම්මෙසුති කුසලෙසු ධම්මෙසු අනොරොපිතධුරො අනොසක්කිතවීරියො.

උදයත්ථගාමිනියාති පඤ්චන්තං බන්ධානං උදයවයගාමිනියා උදයඤ්ච වයඤ්ච පටිච්ඡක්ඛිතුං සමත්ථාය. පඤ්ඤාය සමන්තාගතොති විපස්සනාපඤ්ඤාය වෙච මග්ගපඤ්ඤාය ච සමඬ්භිභූතො. අරියායාති වික්ඛම්භනවසෙන ච සමුච්ඡෙදවසෙන ච කිලෙසෙහි ආරකා ධීනාය පරිසුද්ධාය. නිබ්බේධිකායාති සා ච අහිනිච්ඡක්ඛනතො නිබ්බේධිකාති වුච්චති, තාය සමන්තාගතොති අත්ථො. තත්ථ මග්ගපඤ්ඤා සමුච්ඡෙදවසෙන අනිබ්බිද්ධපුබ්බං අප්පදාලිතපුබ්බං ලොභක්ඛන්ධං දොසක්ඛන්ධං මොහක්ඛන්ධං නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බේධිකා, විපස්සනාපඤ්ඤා තදඬිගවසෙන නිබ්බේධිකා, මග්ගපඤ්ඤාය පටිලාභසංවත්තනතො තබ්බිපස්සනා නිබ්බේධිකාති වත්තුං වට්ඨති. සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනියාති ඉධාපි මග්ගපඤ්ඤා

සම්මා හෙතුනා නයෙන වට්ටදුක්ඛඤ්ච කිලෙසදුක්ඛඤ්ච බෙපයමානා ගච්ඡතිති සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනී නාම, විපස්සනාපඤ්ඤා තදභිගවසෙන වට්ටදුක්ඛඤ්ච කිලෙසදුක්ඛඤ්ච බෙපයමානා ගච්ඡතිති දුක්ඛක්ඛයගාමිනී. දුක්ඛක්ඛයගාමිනියා වා මග්ගපඤ්ඤාය පටිලාභාය සංවත්තනතොපෙසා දුක්ඛක්ඛයගාමිනීති වෙදිතබ්බා. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ පඤ්ච බලානි මිස්සකානෙව කථිතානි, තථා පඤ්චමෙ.

6. සමාපත්තිසුත්තවණ්ණනා

6. ඡට්ඨෙ අකුසලස්ස සමාපත්තීති අකුසලධම්මස්ස සමාපජ්ජනා, තෙන සද්ධිං සමඛිහාවොති අත්ථො. පරිසුට්ඨාය තිට්ඨතීති පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨති.

7. කාමසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ කාමෙසු ලළිතාති වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු ලළිතා අභිරතා. අසිතබ්බාහඬිගින්නි තිණුලායනඅසිතඤ්චෙව තිණුවහනකාජඤ්ච. කුලපුත්තොති ආචාරකුලපුත්තො. ඔහායාති පහාය. අලං වචනායාති යුත්තං වචනාය. ලබ්භාති සුලභා සක්කා ලභිතුං. භීනා කාමාති පඤ්චන්තං නිවකුලානං කාමා. මජ්ඣිමා කාමාති මජ්ඣිමසත්තානං කාමා. පඤ්ඤා කාමාති රාජරාජමහාමත්තානං කාමා. කාමාත්චෙව සඬ්ඛං ගච්ඡන්තිති කාමනවසෙන කාමෙතබ්බවසෙන ච කාමාඉච්චෙව සඬ්ඛං ගච්ඡන්ති. චුද්ධො හොතිති මහල්ලකො හොති. අලංපඤ්ඤොති යුත්තපඤ්ඤො. අත්තගුත්තොති අත්තනාව ගුත්තො රක්ඛිතො, අත්තානං වා ගොපෙතුං රක්ඛිතුං සමත්ථො. නාලං පමාදායාති න යුත්තො පමජ්ජිතුං. සද්ධාය අකතං හොතිති යං සද්ධාය කුසලෙසු ධම්මෙසු කාතුං යුත්තං, තං න කතං හොති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. අනපෙක්ඛො දානාහං, භික්ඛවෙ, තස්මිං භික්ඛුස්මිං හොමීති එවං සද්ධාදීහි කාතබ්බං කත්වාච සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතෙ තස්මිං පුග්ගලෙ අනපෙක්ඛො හොමීති දස්සෙති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සොතාපත්තිමග්ගො කථිතො.

8. වචනසුත්තවණ්ණනා

8. අට්ඨමෙ සද්ධම්මෙති සාසනසද්ධම්මෙ. අස්සද්ධොති ඔකප්පනසද්ධාය ච පක්ඛන්දනසද්ධාය වාති ද්විහිපි සද්ධාහි විරහිතො. වචනි නප්පතිට්ඨාතීති ඉමස්මිං සාසනෙ ගුණෙහි වචනි, පතිට්ඨාතුං න සක්කොති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ අප්පතිට්ඨානඤ්ච පතිට්ඨානඤ්ච කථිතං.

9. පට්ඨප්පභාරවසුත්තවණ්ණනා

9. නවමෙ නාස්ස ගාරවොති අගාරවො. නාස්ස පතිස්සොති අප්පතිස්සො, අපෙට්ඨකො අනිවචුත්ති. සෙසමෙත්ථ පුරිමසදිසමෙව.

10. දුතියඅගාරවසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ අභබ්බොති අභාජනං. වුද්ධිත්ති වඩ්ඪිං. විරුල්භිත්ති විරුල්භමුලතාය නිව්වලභාවං. වෙජුල්ලන්ති මහන්තභාවං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සෙබ්බලවග්ගො පයමො.

2. බලවග්ගො

1. අනනුස්සුතසුත්තවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පයමෙ පුබ්බාහං, භික්ඛවෙ, අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසුති අහං, භික්ඛවෙ, පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු චතුසු සච්චධම්මෙසු.
අභිඤ්ඤාවොසානපාරමිප්පත්තො පටිජානාමිති චතුසු සච්චෙසු චතුභි මග්ගෙහි සොළසවිධස්ස කිව්චස්ස කරණෙන අභිජානිත්වා වොසානපාරමිං සබ්බෙසං කිව්වානං නිට්ඨිතත්තා කතකිව්චභාවං පාරං පත්තො පටිජානාමිති මහාබොධිපල්ලඪකෙ අත්තනො ආගමනීයගුණං දස්සෙති. තථාගතස්සාති අට්ඨහි කාරණෙහි තථාගතස්ස. තථාගතබලානීති යථා තෙහි ගන්තබ්බං, තථෙව ගතාති පචත්තාති ඤාණබලාති. ආසහං යානන්ති සෙට්ඨට්ඨානං. සීහනාදන්ති අභීතනාදං. බ්‍රහ්මචක්කන්ති සෙට්ඨචක්කං. පචත්තෙතීති කථෙති.

2. කුටසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ සෙබ්බලානීති සෙබානං ඤාණබලාති. අග්ගන්ති උත්තමං. සෙසබලාති ගොපානසියො කුටං විය සඬගණ්භාතීති සඬගාභිකං. තානෙව බලාති සංභතාති කරොතීති සඬසාතනියං.

3. සංඛිත්තසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ තත්ථ මුට්ඨස්සච්චෙ න කම්පතීති සතිබලං. උද්ධච්චෙ න කම්පතීති සමාධිබලං.

4. විත්ථතසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ සතිනෙපක්කෙනාති එත්ථ නෙපක්කං වුව්චති පඤ්ඤා, සා සතියා උපකාරකභාවෙන ගහිතා.

5. දට්ඨබ්බසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ සච්චසයස්මිංයෙව ලොකියලොකුත්තරධම්මෙ කථෙතුං කත්ථ ව, භික්ඛවෙ, සද්ධාබලං දට්ඨබ්බන්තිආදිමාහ. යථා හි චත්තාරො සෙට්ඨිපුත්තා, රාජාති රාජපඤ්චමෙසු සභායෙසු “නක්ඛත්තං කිළිස්සාමා” ති වීථිං ඔතිණ්ණෙසු එකස්ස සෙට්ඨිපුත්තස්ස ගෙහං ගතකාලෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හි නිසිදන්ති,

ගෙහසාමිකොව “ඉමෙසං බාදනීයං භොජනීයං දෙථ, ගන්ධමාලාලඬිකාරාදීනි දෙථා” ති ගෙහෙ විචාරෙති. දුතියතනියවතුත්ථස්ස ගෙහං ගතකාලෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව “ඉමෙසං බාදනීයං භොජනීයං දෙථ, ගන්ධමාලාලඬිකාරාදීනි දෙථා” ති ගෙහෙ විචාරෙති. අථ සබ්බපච්ඡා රඤ්ඤො ගෙහං ගතකාලෙ කිඤ්චාපි රාජා සබ්බත්ථ ඉස්සරො, ඉමස්මිං පන කාලෙ අත්තනො ගෙහෙයෙව “ඉමෙසං බාදනීයං භොජනීයං දෙථ, ගන්ධමාලාලඬිකාරාදීනි දෙථා” ති විචාරෙති, එවමෙවං සද්ධාපඤ්චමෙසු බලෙසු තෙසු සභායෙසු එකතො වීථිං ඔතරන්තෙසු විය එකාරම්මණෙ උප්පජ්ජමානෙසුපි යථා පයමස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං සොනාපත්තියඬිගානි පත්වා අධිමොක්ඛලක්ඛණං සද්ධාබලමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඬිගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. යථා දුතියස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං සම්මජ්ජධානානි පත්වා පග්ගහලක්ඛණං වීරියබලමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඬිගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. යථා තනියස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං සතිපට්ඨානානි පත්වා උපට්ඨානලක්ඛණං සතිබලමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඬිගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. යථා චතුත්ථස්ස ගෙහෙ ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, ගෙහසාමිකොව විචාරෙති, එවං ඤානවිමොක්ඛෙ පත්වා අවික්ඛෙපලක්ඛණං සමාධිබලමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඬිගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති. සබ්බපච්ඡා රඤ්ඤො ගෙහං ගතකාලෙ පන යථා ඉතරෙ චත්තාරො තුණ්හී නිසීදන්ති, රාජාව ගෙහෙ විචාරෙති, එවමෙව අරියසච්චානි පත්වා පජානනලක්ඛණං පඤ්ඤාබලමෙව ජෙට්ඨකං හොති පුබ්බඬිගමං, සෙසානි තදන්වයානි හොන්ති එවමිධ පඤ්ච බලානි මිස්සකානි කථිතානි. ඡට්ඨං උත්තානත්ථමෙව. එවං පුරිමවග්ගෙ ව ඉධ ව අට්ඨසු සුත්තෙසු සෙබ්බලානෙව කථිතානි. කරණධිකොලවාසී මහාදත්තත්ථෙරො පනාහ – “හෙට්ඨා චතුසු සුත්තෙසු සෙබ්බලානි කථිතානි, උපරි චතුසු අසෙබ්බලානී” ති.

7. පයමහිතසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ සිලාදයො මිස්සකාව කථිතා. විමුත්තීති අරහත්තඵලවිමුත්තියෙව. විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණං, තං ලොකියමෙව.

8-10. දුතියහිතසුත්තාදිවණ්ණනා

18-20. අට්ඨමෙ දුස්සිලො බහුස්සුතො කථිතො, නවමෙ අප්පස්සුතො දුස්සිලො, දසමෙ බහුස්සුතො ඛිණාසවොති.

බලවග්ගො දුතියො.

3. පඤ්චඬිගිකවග්ගො

1. පදමගාරවසුත්තවණ්ණනා

21. තතියස්ස පදමෙ අසභාගවුත්තිකොති අසභාගාය විසදිසාය ජීවිතවුත්තියා සමන්තාගතො. ආභිසමාවාරිකං ධම්මන්ති උත්තමසමාවාරහුතං චත්තවසෙන පඤ්ඤත්තසිලං. සෙඛං ධම්මන්ති සෙඛපණ්ණත්තිසිලං. සීලානීති චත්තාරි මහාසීලානි. සම්මාදිට්ඨීන්ති විපස්සනාසම්මාදිට්ඨිං. සම්මාසමාධීන්ති මග්ගසමාධිඤ්චෙව ඵලසමාධිඤ්ච. ඉමස්මිං සුත්තෙ සීලාදීනි මිස්සකානි කථිතානි.

2. දුතියගාරවසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියෙ සීලක්ඛන්ධන්ති සීලරාසිං. සෙසද්වයෙපි ඵසෙව නයො. ඉමෙ පන නයොපි ඛන්ධා මිස්සකාව කථිතානි.

3. උපක්කිලෙසසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ න ච පහස්සරන්ති න ච පභාවන්තං. පහඬගු වාති පභිජ්ජනසභාවං. අයොති කාළලොහං. ලොහන්ති යපෙත්වා ඉධ වුත්තානි චත්තාරි අවසෙසං ලොහං. සජ්ඣන්ති රජතං. චිත්තස්සාති වාතුභූමකකුසලචිත්තස්ස. තෙභූමකස්ස තාව උපක්කිලෙසා හොන්තු, ලොකුත්තරස්ස කථං හොන්තිති? උප්පජ්ජිතුං අප්පදානෙන. යදග්ගෙන හි උප්පජ්ජිතුං න දෙන්ති, තදග්ගෙනෙව තෙ ලොකියස්සපි ලොකුත්තරස්සපි උපක්කිලෙසා නාම හොන්ති. පහඬගු වාති ආරම්මණෙ වුණ්ණවිවුණ්ණභාවුපගමනෙන භිජ්ජනසභාවං. සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයායාති ආසවානං ඛයසඬ්ඛාතස්ස අරහත්තස්ස අත්ථාය හෙතුනා කාරණෙන සමාධියති. ඵත්තාවතා චිත්තං විසොධෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨිතං ධීණාසවං දස්සෙති. ඉදානිස්ස අභිඤ්ඤාපට්චෙධං දස්සෙන්නො යස්ස යස්ස වාතිආදිමාහ. තං උත්තානත්ථමෙවානි.

4. දුස්සීලසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ භතුපනිසොති හතඋපනිස්සයො හතකාරණො. යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනන්ති නාමරූපපරිච්ඡෙදඤ්ඤාණං ආදිං කත්වා තරුණවිපස්සනා. නිබ්බදාචිරාගොති නිබ්බදා ච විරාගො ච. තත්ථ නිබ්බදා බලවවිපස්සනා, විරාගො මග්ගො. විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනන්ති ඵලවිමුත්ති ච පච්චචෙක්ඛණඤ්ඤාණඤ්ච.

5. අනුග්ගහිතසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්චමෙ සම්මාදිට්ඨීති විපස්සනාසම්මාදිට්ඨි. චෙතොවිමුත්තිඵලානිආදීසු චෙතොවිමුත්තීති මග්ගඵලසමාධි. පඤ්ඤාවිමුත්තීති ඵලඤ්ඤාණං. සීලානුග්ගහිතාති සීලෙන අනුග්ගහිතා අනුරක්ඛිතා. සුතානුග්ගහිතාති බාහුසච්චෙන අනුග්ගහිතා. සාකච්ඡානුග්ගහිතාති ධම්මසාකච්ඡාය අනුග්ගහිතා. සමථානුග්ගහිතාති චිත්තෙකග්ගතාය අනුග්ගහිතා.

ඉමස්ස පනත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං මධුරම්බබ්බිජං රොපෙත්වා සමන්තා මරියාදං
 බන්ධිත්වා කාලානුකාලං උදකං ආසිඤ්චිත්වා කාලානුකාලං මූලානි සොධෙත්වා
 කාලානුකාලං පතිතපාණකෙ භාරෙත්වා කාලානුකාලං මක්කට්ඨාලං ලුඤ්චිත්වා
 අම්බං පටිජග්ගන්තො පුරිසො දස්සෙතබ්බො. තස්ස හි පුරිසස්ස
 මධුරම්බබ්බිජරොපනං විය විපස්සනාසම්මාදිට්ඨි දට්ඨබ්බා, මරියාදබන්ධනං විය
 සිලෙන අනුග්ගණ්හනං, උදකාසෙවනං විය සුතෙන අනුග්ගණ්හනං,
 මූලපරිසොධනං විය සාකච්ඡාය අනුග්ගණ්හනං, පාණකහරණං විය
 ඤානවිපස්සනාපාරිපන්ථිකසොධනවසෙන සමථානුග්ගණ්හනං,
 මක්කට්ඨාලලුඤ්චනං විය බලවිපස්සනානුග්ගණ්හනං, එවං අනුග්ගහිතස්ස
 රුක්ඛස්ස බිජ්ජමෙව වඩ්ඪිත්වා ඵලජ්ජදානං විය ඉමෙහි සීලාදීහි අනුග්ගහිතාය
 මූලසම්මාදිට්ඨියා බිජ්ජමෙව මග්ගවසෙන වඩ්ඪිත්වා
 චෙතොවිමුක්තිපඤ්ඤාවිමුක්තිඵලජ්ජදානං වෙදිතබ්බං.

6. විමුක්තායතනසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙය් විමුක්තායතනානීති විමුච්චනකාරණානි. යත්ථානි යෙසු
 විමුක්තායතනෙසු. සත්ථා ධම්මං දෙසෙතිති චතුසච්චධම්මං දෙසෙති.
 අත්ථපට්ඨංචෙදිනොති පාළිඅත්ථං ජානන්තස්ස. ධම්මපට්ඨංචෙදිනොති පාළි.
 ජානන්තස්ස. පාමොජ්ජන්ති තරුණපීති. පීතීති තුට්ඨාකාරභූතා බලවපීති. කායොති
 නාමකායො. පස්සම්භතීති පටිජ්ජස්සම්භති. සුඛං චෙදෙතිති සුඛං පටිලහති. චිත්තං
 සමාධියතීති අරහත්තඵලසමාධිතා සමාධියති. අයඤ්ඤි තං ධම්මං සුණන්තො
 ආගතාගතට්ඨානෙ ඤානවිපස්සනාමග්ගඵලානි ජානාති, තස්ස එවං ජානතො පීති
 උජ්ජජ්ජති. සො තස්සා පීතියා අන්තරා ඔසක්කිතුං න දෙන්තො
 උපචාරකම්මට්ඨානිකො හුත්වා විපස්සනං වඩ්ඨෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති. තං
 සන්ධාය චුත්තං – “චිත්තං සමාධියති” ති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අයං පන
 විසෙසො – සමාධිනිමිත්තන්ති අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු අඤ්ඤතරො සමාධියෙව
 සමාධිනිමිත්තං. සුග්ගහිතං භොතීතිආදියු ආචරියස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං
 උග්ගණ්හන්තෙන සුට්ඨු ගහිතං භොති සුට්ඨු මනසිකතං සුට්ඨු උපධාරිතං.
 සුජ්ජපට්ඨිද්ධං පඤ්ඤායාති පඤ්ඤාය සුට්ඨු පච්චක්ඛං කතං. තස්මිං ධම්මෙති තස්මිං
 කම්මට්ඨානපාළිධම්මෙ. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ පඤ්චපි විමුක්තායතනානි අරහත්තං
 පාපෙත්වා කථිතානීති.

7. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ අජ්ජමාණන්ති පමාණකරධම්මරහිතං ලොකුත්තරං. නිපකා
 පතිස්සතාති නෙපක්කෙන ච සතියා ච සමන්තාගතා හුත්වා. පඤ්ච ඤාණානීති
 පඤ්ච පච්චචෙක්ඛණඤාණානි. පච්චත්තඤ්ඤෙව උජ්ජජ්ජන්තිති අත්තනියෙව
 උජ්ජජ්ජන්ති. අයං සමාධි පච්චුජ්ජන්තසුඛො චෙවාතිආදියු අරහත්තඵලසමාධි
 අධිජ්ජෙතො. මග්ගසමාධිතිපි වදන්තියෙව. සො හි අජ්ජිතජ්ජිතක්ඛණෙ සුඛත්තා
 පච්චුජ්ජන්තසුඛො, පුරිමො පුරිමො පච්ඡිමස්ස පච්ඡිමස්ස සමාධිසුඛස්ස පච්චයත්තා

ආයතීං සුඛවිපාකො, කිලෙසෙහි ආරක්කතා අරියො,
 කාමාමිසවට්ඨාමිසලොකාමිසානං අභාවා නිරාමිසො. බුද්ධාදිහි මහාපුරිසෙහි
 සෙවිතත්තා අකාපුරිසසෙවිතො. අභිගසන්තතාය ආරම්මණසන්තතාය
 සබ්බකිලෙසදරුපසන්තතාය ච සන්තො, අතප්පනියට්ඨොන පණිතො.
 කිලෙසප්පට්ඨපස්සද්ධියා ලද්ධත්තා කිලෙසප්පට්ඨපස්සද්ධිභාවං චා ලද්ධත්තා
 පට්ඨපස්සද්ධිලද්ධො. පට්ඨපස්සද්ධං පට්ඨපස්සද්ධිනි හි ඉදං අත්ථනො ඵකං.
 පට්ඨපස්සද්ධකිලෙසෙන චා අරහතා ලද්ධත්තාපි පට්ඨපස්සද්ධිලද්ධො,
 එකොදිභාවෙන අධිගතත්තා එකොදිභාවමෙව චා අධිගතත්තා එකොදිභාවාධිගතො.
 අප්පගුණසාසවසමාධි විය සසඬ්ඛාරෙන සප්පයොගෙන චිත්තෙන පච්චනීකධම්මෙ
 නිග්ගස්ස කිලෙසෙ වාරෙත්වා අනධිගතත්තා න සසඬ්ඛාරනිග්ගස්සවාරිතගතො. තං
 සමාධිං සමාපජ්ජන්තො තතො චා වුට්ඨහන්තො සතිවෙපුල්ලප්පත්තත්තා සතොච
 සමාපජ්ජති, සතොච වුට්ඨහති. යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙන චා සතො සමාපජ්ජති,
 සතො වුට්ඨහති. තස්මා යදෙත්ථ “අයං සමාධි පච්චුප්පන්නසුඛො වෙව ආයතිඤ්ච
 සුඛවිපාකො චා”ති ඵං පච්චවෙක්ඛමානස්ස පච්චත්තංයෙව අපරප්පච්චයඤාණං
 උප්පජ්ජති, තං ඵකං ඤාණං. එසෙව නයො සෙසෙසු. ඵං ඉමානි පඤ්ච ඤාණානි
 පච්චත්තඤ්ඤෙව උප්පජ්ජන්තිති.

8. පඤ්චඩ්ඛිකසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ අරියස්සාති වික්ඛම්භනවසෙන පහිනකිලෙසෙහි ආරකා ධීතස්ස.
 භාවනං දෙසෙස්සාමීති බිරුහනං වඩ්ඪනං පකාසයිස්සාමි. ඉමමෙව කායන්ති ඉමං
 කරජකායං. අභිසන්දෙතීති තෙමෙති ස්නෙහෙති, සබ්බත්ථ පචත්තපිතිසුඛං කරොති.
 පරිසන්දෙතීති සමන්තතො සන්දෙති. පරිපුරෙතීති වායුනා හස්තං විය පුරෙති.
 පරිප්ඵරෙතීති සමන්තතො ඵුසති. සබ්බාවතො කායස්සාති අස්ස භික්ඛුනො
 සබ්බකොට්ඨාසවතො කායස්ස කිඤ්චි උපාදින්නකසන්තතිපචත්තිට්ඨානෙ
 ඡවිමංසලොභිතානුගතං අණුමත්තම්පි යානං පයමජ්ඣානසුඛෙන අචුටං නාම න
 ගොති.

දක්ඛොති ඡෙකො පට්ඨලො න්භානීයවුණ්ණානි කාතුඤ්ඤෙව යොජෙතුඤ්ච
 සන්නෙතුඤ්ච. කංසථාලෙති යෙන කෙනචි ලොභෙන කතභාජනෙ. මත්තිකාභාජනං
 පන ථීරං න ගොති, සන්නෙන්තස්ස හිජ්ජති. තස්මා තං න දස්සෙසි. පරිප්ඵොසකං
 පරිප්ඵොසකන්ති සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා. සන්නෙය්‍යාති වාමහත්ථෙන කංසථාලං
 ගහෙත්වා දක්ඛිණහත්ථෙන පමාණයුත්තං උදකං සිඤ්චිත්වා සිඤ්චිත්වා
 පරිමද්දන්තො පිණ්ඩං කරෙය්‍ය. ස්නෙහානුගතාති උදකසිනෙහෙන අනුගතා.
 ස්නෙහපරෙතාති උදකසිනෙහෙන පරිග්ගහිතා. සන්තර්ඛාහිරාති සද්ධිං
 අත්තොපදෙසෙන වෙව බහිපදෙසෙන ච, සබ්බත්ථකමෙව උදකසිනෙහෙන ඵුටාති
 අත්ථො. න ච පග්ගරිණිති න බිත්ථු බිත්ථු උදකං පග්ගරති, සක්කා ගොති හත්ථෙනපි
 ද්විහිපි අභිගුලිහි ගහෙතුං ඔවට්ඨිකායපි කාතුන්ති අත්ථො.

දුතියජ්ඣානසුඛඋපමායං උඛිභිදොදකොති උඛිභින්තඋදකො, න හෙට්ඨා උඛිභිජ්ජිත්වා උග්ගච්ඡනඋදකො, අන්තොයෙව පන උප්පජ්ජනඋදකොති අත්ථො. ආයමුඛන්ති ආගමනමග්ගො. දෙවොති මෙසො. කාලෙන කාලන්ති කාලෙ කාලෙ, අන්වඩ්ඪමාසං වා අනුදසාහං වාති අත්ථො. ධාරන්ති චුට්ඨිං. නානුප්පවෙච්ඡෙය්‍යාති නප්පවෙසෙය්‍යා, න වස්සෙය්‍යාති අත්ථො. සීතා වාරිධාරා උඛිභිජ්ජිත්වාති සීතා වාරිධාරා තං රහදං පුරයමානා උඛිභිජ්ජිත්වා. හෙට්ඨා උග්ගච්ඡනඋදකං උග්ගන්ත්වා හිජ්ජන්තං උදකං බොහෙති, චතුහි දිසාහි පවිසනඋදකං පුරාණපණ්ණතිණකට්ඨදණ්ඩකාදීහි උදකං බොහෙති. චුට්ඨිඋදකං ධාරානිපාතබුබුළුකෙහි උදකං බොහෙති, සන්තිසින්තමෙව පන හුත්වා ඉද්ධිනිමිතිමිච උප්පජ්ජමානං උදකං ඉමං පදෙසං ඵරති, ඉමං න ඵරතිති නත්ථි. තෙන අචුට්ටොකාසො නාම න භොති. තත්ථ රහදො විය කරජකායො, උදකං විය දුතියජ්ඣානසුඛං, සෙසං පුරිමනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

තතියජ්ඣානසුඛඋපමායං උප්පලාති ඵත්ථ සන්තිති උප්පලිති. සෙසපද්ද්වයෙපි ඵසෙව නයො. ඵත්ථ ව සෙතරත්තනිලෙසු යංකිඤ්චි උප්පලමෙව, ඌනකසතපත්තං පුණ්ඩරිකං, සතපත්තං පදුමං. පත්තනියමං වා විනාපි සෙතං පදුමං, රත්තං පුණ්ඩරිකන්ති අයමෙත්ථ විනිච්ඡයො. උදකානුග්ගතානිති උදකතො න උග්ගතානි. අන්තොනිමුග්ගපොසිනිති උදකතලස්ස අන්තො නිමුග්ගානියෙව හුත්වා පොසන්ති වඩ්ඪන්තිති අත්ථො. සෙසං පුරිමනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

චතුත්ථජ්ඣානසුඛඋපමායං පරිසුද්ධෙන චෙතසා පරියොදානෙනාති ඵත්ථ නිරුපක්කිලෙසට්ඨෙන පරිසුද්ධං, පහස්සරට්ඨෙන පරියොදානං වෙදිතබ්බං. ඔදානෙන වත්ථෙතාති ඉදං උතුඵරණත්ථං චුත්තං. කිලිට්ඨවත්ථෙන හි උතුඵරණං න භොති, තඩ්ඛණධොතපරිසුද්ධෙන උතුඵරණං බලවං භොති. ඉමිස්සා හි උපමාය වත්ථං විය කරජකායො, උතුඵරණං විය චතුත්ථජ්ඣානසුඛං. තස්මා යථා සුන්හාතස්ස පුරිසස්ස පරිසුද්ධං වත්ථං සසීසං පාරුපිත්වා නිසින්තස්ස සරීරතො උතු සබ්බමෙව වත්ථං ඵරති, න කොචි වත්ථස්ස අචුට්ටොකාසො භොති, ඵවං චතුත්ථජ්ඣානසුඛෙන හික්ඛුනො කරජකායස්ස න කොචි ඔකාසො අචුට්ටො භොතිති ඵවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. චතුත්ථජ්ඣානවිත්තමෙව වා වත්ථං විය, තංසමුට්ඨානරූපං උතුඵරණං විය. යථා හි කත්ථවි කත්ථවි ඔදාතවත්ථෙ කායං අචුසන්තෙපි තංසමුට්ඨානෙන උතුනා සබ්බත්ථකමෙව කායො චුට්ටො භොති, ඵවං චතුත්ථජ්ඣානසමුට්ඨාපිතෙන සුබ්බමරූපෙන සබ්බත්ථකමෙව හික්ඛුනො කායො චුට්ටො භොතිති ඵවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

පච්චචෙක්ඛණනිමිත්තන්ති පච්චචෙක්ඛණඤාණමෙව. සුග්ගහිතං භොතිති යථා තෙන ඤානවිපස්සනාමග්ගා සුට්ඨු ගහිතා භොන්ති, ඵවං පච්චචෙක්ඛණනිමිත්තං අපරාපරෙන පච්චචෙක්ඛණනිමිත්තෙන සුට්ඨු ගහිතං භොති. අඤ්ඤො වා අඤ්ඤන්ති අඤ්ඤො ඵකො අඤ්ඤං ඵකං, අත්තනොයෙව හි අත්තා න පාකට්ටො භොති. ඨිතො වා නිසින්තන්ති ඨිතකස්සාපි නිසින්තො පාකට්ටො භොති, තෙනෙවං චුත්තං. සෙසෙසුපි ඵසෙව නයො. උදකමණ්ණකොති සමෙබ්බො උදකවාටි.

සමතිත්තිකොති සමහරිතො. කාකපෙය්‍යාති මුඛවට්ටියං නිසිදිත්වා කාකෙන ගීවං
අනාමෙත්වාප පාතබ්බො.

සුභුමියන්ති සමභුමියං. “සුභුමෙ සුඛෙත්තෙ විහතබ්බාණුකෙ බීජානි
පතිට්ඨාපෙය්‍යා”ති (දී. නි. 2.438) එත්ථ පන මණ්ඩභුමි සුභුමීති ආගතා.
චතුමහාපටෙති ද්විත්තං මහාමග්ගානං විනිවිජ්ඣිත්වා ගතට්ඨානො.
ආපඤ්ඤරටොති විනිතඅස්සරටො. ඔධස්තපතොදොති යථා රථං අභිරුහිත්වා
ධීතෙන සක්කා හොති ගණ්හිතුං, එවං ආලම්බනං නිස්සාය තිරියතො
යපිතපතොදො. යොග්ගාවරියොති අස්සාවරියො. ස්වෙව අස්සදම්මෙ සාරෙතීති
අස්සදම්මසාරථී. යෙනිච්ඡකන්ති යෙන යෙන මග්ගෙන ඉච්ඡති. යදිච්ඡකන්ති යං යං
ගතිං ඉච්ඡති. සාරෙය්‍යාති උජුකං පුරතො පෙසෙය්‍ය. පච්චාසාරෙය්‍යාති
පටිතිවත්තෙය්‍ය.

එවං හෙට්ඨා පඤ්චහි අභිගෙහි සමාපත්තිපරිකම්මං කටෙත්වා ඉමාහි තීහි
උපමාහි පගුණසමාපත්තියා ආනිසංසං දස්සෙත්වා ඉදානි බීණාසවස්ස
අභිඤ්ඤාපටිපාටිං දස්සෙතුං සො සවෙ ආකඨබ්බතීතිආදිමාහ. තං
උත්තානත්ථමෙවාති.

9. වඬිකමසුත්තවණ්ණනා

29. නවමෙ අද්ධානක්ඛමො හොතීති දුරං අද්ධානමග්ගං ගච්ඡන්තො ඛමති,
අධිවාසෙතුං සක්කොති. පධානක්ඛමොති වීරියක්ඛමො. වඬිකමාධිගතො සමාධීති
වඬිකමං අධිට්ඨහන්තෙන අධිගතො අට්ඨන්තං සමාපත්තීනං අඤ්ඤතරසමාධි.
වීරට්ඨිතිකො හොතීති වීරං තිට්ඨති. ධීතකෙන ගහිතනිමිත්තඤ්ඤි නිසිත්තස්ස
නස්සති, නිසිත්තෙන ගහිතනිමිත්තං නිපත්තස්ස. වඬිකමං අධිට්ඨහන්තෙන
චලිතාරම්මණෙ ගහිතනිමිත්තං පන ධීතස්සපි නිසිත්තස්සපි නිපත්තස්සපි න
නස්සතීති.

10. නාගිතසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ උද්ධං උග්ගතත්තා උච්චො, රාසිභාවෙන ච මහා සද්දො එතෙසන්ති
උච්චාසද්දමහාසද්දා. තෙසු හි උග්ගතුග්ගතෙසු ඛත්තියමහාසාල-
බ්‍රාහ්මණමහාසාලාදීසු මහාසක්කාරං ගහෙත්වා ආගතෙසු “අසුකස්ස ඔකාසං දෙථ,
අසුකස්ස ඔකාසං දෙථා”ති චුත්තෙ “මයං පයමතරං ආගතා, මය්හං පයමතරං
ආගතා, නත්ථී ඔකාසො”ති එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං කටෙන්නානං සද්දො උච්චො වෙච
මහා ච අහොසි. කෙවට්ඨා මඤ්ඤෙ මච්ඡවිලොපෙනි කෙවට්ඨා විය මච්ඡවිලොපෙ.
තෙසඤ්ඤි මච්ඡපච්ඡිං ගහෙත්වා ආගතානං වික්කිණනට්ඨානෙ “මය්හං දෙථ මය්හං
දෙථා”ති වදනො මහාජනස්ස එවරුපො සද්දො හොති. මිළ්භසුඛන්ති අසුචිසුඛං.
මිද්ධසුඛන්ති නිද්දාසුඛං. ලාභසක්කාරසිලොකසුඛන්ති ලාභසක්කාරඤ්ඤෙව
වණ්ණහණනඤ්ඤව නිස්සාය උප්පන්නසුඛං.

තං නිත්තාව ගම්ඝන්තිති තං තදෙව භගවතො ගතට්ඨානං ගම්ඝන්ති,
 අනුබන්ධිඝන්තියෙවාති චුත්තං හොති. තථා හි, භන්තෙ, භගවතො
 සීලපඤ්ඤාණන්ති යස්මා තථා විධං තුම්භාකං සීලඤ්ච ඤාණඤ්චාති අත්ථො. මා ච
 මයා යසොති මයා සද්ධිං යසොපි මා සමාගච්ඡතු. පියානන්ති පියජනානං. එසො
 තස්ස නිස්සන්දොති එසා පියභාවස්ස නිජ්ජන්ති. අසුභනිමිත්තානුයොගන්ති
 අසුභකම්මට්ඨානානුයොගං. සුභනිමිත්තෙති රාගට්ඨානියෙ ඉට්ඨාරම්මණෙ. එසො
 තස්ස නිස්සන්දොති එසා තස්ස අසුභනිමිත්තානුයොගස්ස නිජ්ජන්ති. එවම්මස්මි.
 සුත්තෙ ඉමෙසු පඤ්චසු යානෙසු විපස්සනාව කට්ඨානි.

පඤ්චඨගිකවග්ගො තතියො.

4. සුමනවග්ගො

1. සුමනසුත්තවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පයමෙ සුමනා රාජකුමාරීති මහාසක්කාරං කත්වා පත්ථනං
 පත්ථෙත්වා එවං ලද්ධනාමා රාජකඤ්ඤා. විපස්සිසම්මාසම්බුද්ධකාලස්මිං හි
 නාගරෙසු ‘‘යුද්ධම්පි කත්වා සත්ථාරං අම්භාකං ගණ්හිස්සාමා’’ති සෙනාපතිං
 නිස්සාය බුද්ධජ්ජමුඛං සඬ්ඝං ලභිත්වා පටිපාටියා පුඤ්ඤාති කාතුං ආරද්ධෙසු
 සබ්බපයමදිවෙසො සෙනාපතිස්ස වාරො අහොසි. තස්මිං දිවෙසෙ සෙනාපති මහාදානං
 සජ්ජෙත්වා ‘‘අජ්ජ යථා අඤ්ඤො කොචි එකභික්ඛම්පි න දෙනි, එවං රක්ඛවා’’ති
 සමන්තා පුරිසෙ යපෙසි. තංදිවසං සෙට්ඨිහරියා රොදමානා පඤ්චභි කුමාරිකාසතෙහි
 සද්ධිං කිළිත්වා ආගතං ධීතරං ආහ – ‘‘සවෙ, අම්ම, තච පිතා ජීවෙය්‍යා, අජ්ජාහං
 පයමං දසබලං හොපෙය්‍යා’’න්ති. සා තං ආහ – ‘‘අම්ම, මා වින්තයි, අහං තථා
 කර්ස්සාමි, යථා බුද්ධජ්ජමුඛො සඬ්ඝො අම්භාකං පයමං හික්ඛං භුඤ්ජිස්සති’’ති.
 තතො සතසහස්සග්ගනිකාය සුවණ්ණපාතියා නිරුද්ධකපායාසං පුරෙත්වා
 සජ්ජිමුඛසක්ඛරාදීහි අභිසඬ්ඛරත්වා අඤ්ඤිස්සා පාතියා පටිකුජ්ජිත්වා තං
 සුමනමාලාගුලෙහි පරික්ඛිපිත්වා මාලාගුළසදිසං කත්වා භගවතො ගාමං
 පටිසනවෙලාය සයමෙව උක්ඛිපිත්වා ධාතිගණපරිවුතා සරා නික්ඛම්.

අන්තරාමග්ගෙ සෙනාපතීනො උපට්ඨාකා, ‘‘අම්ම, මා ඉතො ආගමා’’ති
 වදන්ති. මහාපුඤ්ඤා නාම මනාපකථා හොන්ති, න ච තෙසං පුනජ්ජනං හණන්තානං
 කථා පටික්ඛිපිතුං සක්කා හොති. සා ‘‘චූළපිත, මහාපිත, මාතුල, කිස්ස තුම්භෙ
 ගන්තුං න දෙවා’’ති ආහ. සෙනාපතීනා ‘‘අඤ්ඤස්ස කස්සචි බාදනීයං හොජනීයං මා
 දෙවා’’ති යපිතම්භ, අම්මාති. කිං පන මම හත්ථෙ බාදනීයං හොජනීයං පස්සවාති?
 මාලාගුළං පස්සාමාති. කිං තුම්භාකං සෙනාපති මාලාපුජම්පි කාතුං න දෙනිති? දෙනි,
 අම්මාති. තෙන හි අපෙථාති භගවන්තං උපසඬ්ඛිතම්ථා ‘‘මාලාගුළං ගණ්භට්
 භගවා’’ති ආහ. භගවා එකං සෙනාපතිස්ස උපට්ඨාකං ඔලොකෙත්වා මාලාගුළං
 ගණ්භාපෙසි. සා භගවන්තං වන්දිත්වා ‘‘භවාභවාහිනිබ්බත්තියං මෙ සති
 පරිතස්සනජීවිතං නාම මා හොතු, අයං සුමනමාලා විය නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ

පියාව හොඹි, නාමෙන ව සුමනායෙවා”ති පත්ථනං කත්වා සත්ථාරා “සුඛිනී හොඹි”ති චුත්තා වන්දිත්වා පදක්ඛිණං කත්වා පක්කාමි.

භගවාපි සෙනාපතිස්ස ගෙහං ගන්ත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසිදි. සෙනාපති යාගුං ගහෙත්වා උපගඤ්ඡි, සත්ථා භත්ථෙන පත්තං පිදභි. නිසින්නො, භත්තෙ, භික්ඛුසඬ්ඨසොති. අත්ථි නො ඵකො අත්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩපාතො ලද්ධොති? මාලං අපනෙත්වා පිණ්ඩපාතං අද්දස. චුළුපට්ඨාකො ආහ – “සාමි මාලාති මං වත්වා මාතුගාමො වඤ්චෙසි”ති. පායාසො භගවත්තං ආදිං කත්වා සබ්බභික්ඛූනං පහොසි. සෙනාපති අත්තනො දෙයාධම්මං අදාසි. සත්ථා භත්තකිච්චං කත්වා මඬගලං වත්වා පක්කාමි. සෙනාපති “කා නාම සා පිණ්ඩපාතමදාසි”ති පුච්ඡි. සෙට්ඨිධිතා සාමිති. සප්පඤ්ඤා ඉත්ථි, ඵවරූපාය සරෙ වසන්තියා පුරිසස්ස සග්ගසම්පත්ති නාම න දුල්ලභාති කං ආනෙත්වා ජෙට්ඨකට්ඨානෙ යිපෙසි?

සා පිතුගෙහෙ ව සෙනාපතිගෙහෙ ව ධනං ගහෙත්වා යාවනායුකං තථාගතස්ස දානං දත්වා පුඤ්ඤානි කරිත්වා තතො චුතා කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්ති. නිබ්බත්තක්ඛණ්ණෙයෙව ජාණුප්පමාණෙන ඔධිතා සකලං දෙවලොකං පරිපූරයමානං සුමනවස්සං වස්සි. දෙවතා “අයං අත්තනාව අත්තනො නාමං ගහෙත්වා ආගතා”ති “සුමනා දෙවධිතා”ත්ථෙවස්සා නාමං අකංසු. සා ඵකනචුතිකප්පෙ දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරන්ති නිබ්බත්තනිබ්බත්තට්ඨානෙ අවිජහිතසුමනවස්සා “සුමනා සුමනා”ත්ථෙව නාමා අහොසි. ඉමස්මිං පන කාලෙ කොසලරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්ඨි. තාපි පඤ්චසතා කුමාරිකා තංදිවසඤ්ඤෙව තස්මිං තස්මිං කුලෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා ඵකදිවසෙයෙව සබ්බා මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛම්මසු. තංඛණ්ණෙයෙව ජාණුප්පමාණෙන ඔධිතා සුමනවස්සං වස්සි. තං දිස්වා රාජා “පුබ්බෙ කතාහිනිභාරා ඵසා භවිස්සති”ති තුට්ඨමානසො “ධිතා මෙ අත්තනාව අත්තනො නාමං ගහෙත්වා ආගතා”ති සුමනාත්ථෙවස්සා නාමං කත්වා “මය්හං ධිතා න ඵකිකාව නිබ්බත්තිස්සති”ති නගරං විචිනාපෙන්නො ‘පඤ්ච දාරිකාසතානි ජාතානි’ති සුත්වා සබ්බා අත්තනාව පොසාපෙසි. මාසෙ මාසෙ සම්පතෙ “ආනෙත්වා මම ධිතු දස්සෙමා”ති ආහ. ඵවමෙසා මහාසක්කාරං කත්වා පත්ථනං පත්ථෙත්වා ඵවංලද්ධනාමාති වෙදිතබ්බා.

තස්සා සත්තවස්සිකකාලෙ අනාථපිණ්ඩිකෙන විහාරං නිට්ඨාපෙත්වා තථාගතස්ස දූතෙ පෙසිතෙ සත්ථා භික්ඛුසඬ්ඨසපරිවාරො සාවත්ථිං අගමාසි. අනාථපිණ්ඩිකො ගන්ත්වා රාජානං ඵවමාහ – “මහාරාජ, සත්ථු ඉධාගමනං අම්භාකම්පි මඬගලං තුම්භාකම්පි මඬගලමෙව, සුමනං රාජකුමාරිං පඤ්චභි දාරිකාසතෙහි සද්ධිං පුණ්ණසට්ඨෙ ව ගන්ධමාලාදීනි ව ගාහාපෙත්වා දසබ්බලස්ස පච්චුග්ගමනං පෙසෙමා”ති. රාජා “සාධු මහාසෙට්ඨි”ති තථා අකාසි. සාපි රඤ්ඤා චුත්තනායෙනෙව ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා ගන්ධමාලාදීනි පුජෙත්වා ඵකමත්තං අට්ඨාසි. සත්ථා තස්සා ධම්මං දෙසෙසි. සා පඤ්චභි කුමාරිකාසතෙහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසි. අඤ්ඤානිපි පඤ්ච දාරිකාසතානි පඤ්ච මාතුගාමසතානි පඤ්ච උපාසකසතානි තස්මිංයෙව බණ්ණ සොතාපත්තිඵලං

පාපුණිංසු. එවං තස්මිං දිවසෙ අන්තරාමග්ගෙයෙව ද්වෙ සොතාපන්තසහස්සානි ජානානි.

යෙන භගවා තෙනුපසඬකමීති කස්මා උපසඬකමීති? පඤ්භං පුච්ඡිතුකාමතාය. කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිර සභායකා ද්වෙ භික්ඛු අභෙසුං. තෙසු එකො සාරණියධම්මං පුරෙති, එකො භත්තග්ගවත්තං. සාරණියධම්මපුරකො ඉතරං ආහ – “ආවුසො, අදිත්තස්ස එලං නාම නත්ථි, අත්තනා ලද්ධං පරෙසං දත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ටති”ති. ඉතරො පන ආහ – “ආවුසො, ත්වං න ජානාසි, දෙය්‍යධම්මං නාම විනිපාතෙතුං න වට්ටති, අත්තනො යාපනමත්තමෙව ගණ්හන්තෙන භත්තග්ගවත්තං පුරෙතුං වට්ටති”ති. තෙසු එකොපි එකං අත්තනො ඔවාදෙ ඔතාරෙතුං නාසක්ඛි. ද්වෙපි අත්තනො පටිපත්තිං පුරෙත්වා තතො වුතා කාමාවචරදෙවලොකෙ නිබ්බත්තිංසු. තත්ථ සාරණියධම්මපුරකො ඉතරං පඤ්චභි ධම්මෙහි අධිගණ්හි.

එවං තෙ දෙවෙසු ව මනුස්සෙසු ව සංසරන්තා එකං බුද්ධන්තරං බෙපෙත්වා ඉමස්මිං කාලෙ සාවත්ථියං නිබ්බත්තිංසු. සාරණියධම්මපුරකො කොසලරඤ්ඤො අග්ගමහෙසියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි, ඉතරො තස්සායෙව උපට්ඨාකඉත්ථියා කුච්ඡිස්මිං පටිසන්ධිං ගණ්හි. තෙ ද්වෙපි ජනා එකදිවසෙනෙව ජායිංසු. තෙ නාමග්ගහණදිවසෙ න්භාපෙත්වා සිරිගබ්භෙ නිපජ්ජාපෙත්වා ද්වින්තම්පි මාතරො බහි සක්කාරං සංවිදහිංසු. තෙසු සාරණියධම්මපුරකො අක්ඛිති උම්මිලෙත්වා මහන්තං සෙතච්ඡත්තං සුපඤ්ඤත්තං සිරිසයනං අලඬකතපටියත්තඤ්ච නිවෙසනං දිස්වා “එකස්මිං රාජකුලෙ නිබ්බත්තොස්මි”ති අඤ්ඤාසි. සො “කිං නු බො කම්මං කත්වා ඉධ නිබ්බත්තොස්මි”ති ආවජ්ජෙත්තො “සාරණියධම්මනිස්සන්දෙනා”ති ඤත්වා “සභායො මෙ කුහිං නු බො නිබ්බත්තො”ති ආවජ්ජෙත්තො නිවසයනෙ නිපන්තං දිස්වා “අයං භත්තග්ගවත්තං පුරෙමීති මම වචනං න ගණ්හි, ඉමස්මිං ඉදානි තං යානෙ නිග්ගණ්හිතුං වට්ටති”ති “සම්ම මම වචනං නාකාසි”ති ආහ. අථ කිං ජාතන්ති. පස්ස මය්‍හං සම්පත්තිං, සෙතච්ඡත්තස්ස හෙට්ඨා සිරිසයනෙ නිපන්තොස්මි, ත්වං නිවමඤ්චෙ ටද්ධඅත්ථරණමත්තෙ නිපන්තොසිති. කිං පන ත්වං එතං නිස්සාය මානං කරොසි, නනු වෙඨසලාකාහි කත්වා පිලොතිකාය පලිවෙධිතං සබ්බමෙතං පට්ඨිධාතුමත්තමෙවාති?

සුමනා තෙසං කථං සුත්වා “මම භාතිකානං සන්තිකෙ කොචි නත්ථි”ති තෙසං සම්පං ගච්ඡන්ති ද්වාරං නිස්සාය යිතා “ධාතු”ති වචනං සුත්වා “ඉදං ධාතූති වචනං බහිද්ධා නත්ථි. මම භාතිකා සමණදෙවපුත්තා භවිස්සන්ති”ති වින්තෙත්වා – “සවාහං ‘ඉමෙ එවං කථෙන්නි’ති මාතාපිතුනං කථෙස්සාමි, ‘අමනුස්සා එතෙ’ති නිහරාපෙස්සන්ති. ඉදං කාරණං අඤ්ඤස්ස අකථෙත්වා කඬ්ඛවිජෙදකං පුරිසහෙරඤ්ඤිකං මම පිතරං මහාගොතමදසබලංයෙව පුච්ඡිස්සාමි”ති භුත්තපාතරාසා රාජානං උපසඬකමීත්වා “දසබලස්ස උපට්ඨානං ගම්ස්සාමි”ති ආහ. රාජා පඤ්ච රථසතානි යොජාපෙසි. ජම්බුදීපතලස්මිඤ්භි තිස්සොව කුමාරියො පිතුනං සන්තිකා පඤ්ච රථසතානි ලහිංසු – බිම්බිසාරරඤ්ඤො යිතා වුන්දි

රාජකඤ්ඤා, ධනඤ්චයස්ස සෙට්ඨස්ස ධීතා විසාඛා, අයං සුමනා රාජකඤ්ඤාති. සා ගන්ධමාලං ආදාය රටෙ ධීතා පඤ්චරථසතපරිවාරා “ඉමං පඤ්භං පුච්ඡස්සාමී” ති යෙන භගවා තෙනුපසඬිකමි.

ඉධස්සුති ඉධ භවෙය්‍යුං. එකො දායකොති එකො අත්තනා ලද්ධලාභතො පරස්ස දත්වා පරිභුඤ්ජනකො සාරණියධම්මපුරකො. එකො අදායකොති එකො අත්තනා ලද්ධං පරස්ස අදත්වා පරිභුඤ්ජනකො භත්තග්ගවත්තපුරකො. දෙවභූතානං පන නෙසන්ති දෙවභූතානං එතෙසං. අධිගණ්භාතීති අධිභවිත්වා ගණ්භාති අජ්ඣොත්ථරති අතිසෙති. ආධිපතෙය්‍යොනාති ජෙට්ඨකකාරණෙන. ඉමෙහි පඤ්චහි ධානෙහීති සෙසදෙවෙ සක්කො දෙවරාජා විය ඉමෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි අධිගණ්භාති. මානුසකෙනාතිආදීසු ආයුනා මහාකස්සපත්ථෙරො විය බාකුලත්ථෙරො විය ආනන්දත්ථෙරො විය ව, වණ්ණෙන මහාගතිම්බඅභයත්ථෙරො විය භණ්ඩාගාරඅමච්චො විය ව, සුබෙන රට්ඨපාලකුලපුත්තො විය සොණසෙට්ඨිපුත්තො විය යසදාරකො විය ව, යසෙන ධම්මාසොකො විය, තථා ආධිපච්චෙනාති ඉමෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි අතිරෙකො ජෙට්ඨකො හොති.

යාවිතොව බහුලන්ති බාකුලත්ථෙර-සීවලිත්ථෙර-ආනන්දත්ථෙරාදයො විය යාවිතොව බහුලං චීවරාදීති පරිභුඤ්ජනීති ඉමෙහි කාරණෙහි අතිරෙකො හොති ජෙට්ඨකො. යදිදං විමුක්තියා විමුක්තින්ති යං එකස්ස විමුක්තියා සද්ධිං ඉතරස්ස විමුක්තිං ආරබ්භ නානාකරණං වත්තබ්බං භවෙය්‍ය, තං න වදාමීති අත්ථො. සත්තවස්සිකදාරකො වා හි විමුක්තිං පටිවිජ්ඣතු වස්සසතිකත්ථෙරො වා හික්ඛු වා හික්ඛුනී වා උපාසකො වා උපාසිකා වා දෙවො වා මාරො වා බ්‍රහ්මා වා, පටිවිද්ධලොකුත්තරමග්ගෙන නානත්තං නාම නත්ථී. අලමෙවාති යුත්තමෙව. යනු හි නාමාති යාති නාම.

ගච්ඡං ආකාසධාතුයාති ආකාසෙන ගච්ඡන්තො. සද්ධොති රතනත්තයගුණානං සද්ධාතා. ථනයන්ති ගජ්ජන්තො. විජ්ජුමාලිති මාලාසදිසාය මෙසමුබ්බෙ වරන්තියා විජ්ජුලතාය සමන්තාගතො. සතක්කකුති සතකුටො, ඉතො විතො ව උට්ඨිතෙන වලාභකකුටසතෙන සමන්තාගතොති අත්ථො. දස්සනසම්පන්නොති සොතාපන්නො. භොගපරිබ්‍රූල්භොති උදකොසෙන විය දානවසෙන දීයමානෙහි භොගෙහි පරිබ්‍රූල්භො, දෙවලොකං සම්පාපිතොති අත්ථො. පෙච්චාති පරලොකෙ. සග්ගෙ පමොදතීති යස්මිං සග්ගෙ උප්පජ්ජති, තත්ථෙව මොදතීති.

2. වුත්ඳිසුත්තවණ්ණනා

32. දුතියෙ පඤ්චහි රථසතෙහීති භුත්තපාතරාසා පිතු සන්තිකං පෙසෙත්වා පඤ්ච රථසතාති යොජාපෙත්වා තෙහි පරිවුතාති අත්ථො. උපසඬිකමීති භාතරා සද්ධිං පවත්තිතං පඤ්භසාකච්ඡං පුච්ඡස්සාමීති ගන්ධමාලවුණ්ණාදීති ආදාය උපසඬිකමි. යදෙව සො භොතීති යදා එව සො භොති. අථ වා යො එව සො භොති. අරියකන්තාති සීලාතීති මග්ගඵලසම්පයුත්තාති සීලාති. තාති හි අරියානං කන්තාති

හොන්නි, හවන්තරෙපි න පරිච්චජන්නි. සෙසං චතුක්කනිපාතෙ අග්ගප්පසාදසුත්තෙ
වුත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බං.

3. උග්ගහසුත්තවණ්ණනා

33. තතියෙ හද්දියෙති හද්දියනගරෙ. ජාතියාවනෙති සයංජාතෙ අරොපිතෙ
හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධෙ වනසණ්ඨෙ, තං නගරං උපනිස්සාය තස්මිං වනෙ
විහරතීති අත්ථො. අත්තචතුත්ථොති අත්තනා චතුත්ථො. කස්මා පනෙස හගවන්තං
අත්තචතුත්ථංයෙව නිමන්තෙසි? ගෙහෙ කිරස්ස මඬගලං මහන්තං, තත්ථ
මහන්තෙන සංවිධානෙන බහු මනුස්සා සන්තිපතිස්සන්ති. තෙ හික්ඛුසඬ්ඨං
පරිවිසන්තෙන දුස්සඬ්ඨගහා හවිස්සන්තීති අත්තචතුත්ථංයෙව නිමන්තෙසි. අපි වස්ස
එවම්පි අහොසි – “දහරකුමාරිකායො මහාහික්ඛුසඬ්ඨමජ්ඣෙ සත්ථරි ඔවදන්තෙ
ඔලීනමනා ඔවාදං ගහෙතුං න සක්කුණෙය්‍යු”න්ති. ඉමිනාපි කාරණෙන
අත්තචතුත්ථමෙව නිමන්තෙසි. ඔවදතු තාසං, හන්තෙති, හන්තෙ හගවා, එතාසං
ඔවදතු, එතා ඔවදතූති අත්ථො. උපයොගත්ථස්මිඤ්ඤි එතං සාමිවචනං. යං තාසන්ති
යං ඔවාදානුසාසනං එතාසං. එවඤ්ච පන වත්වා සො සෙට්ඨි “ඉමා මම සන්තිකෙ
ඔවාදං ගණ්හමානා හරායෙය්‍යු”න්ති හගවන්තං වන්දිත්වා පක්කාමි.

හත්තුති සාමිකස්ස. අනුකම්පං උපාදායාති අනුද්දයං පටිච්ච. පුබ්බුට්ඨායිනියොති
සබ්බපයමං උට්ඨානසීලා. පච්ජානිපාතිනියොති සබ්බපච්ජා නිපජ්ජනසීලා. ඉත්ථියා
හි පයමතරං භුඤ්ජිත්වා සයනං ආරුය්හ නිපජ්ජිතුං න වට්ටති, සබ්බෙ පන
ගෙහපරිජනෙ හොපෙත්වා උපකරණහණ්ඨං සංවිධාය ගොරුපාදිනි ආගතානාගතානි
ඤ්ඤත්වා ස්වෙ කත්තබ්බකම්මං විචාරෙත්වා කුඤ්චිකාමුද්දිකං හත්ථෙ කත්වා සවෙ
හොජනං අත්ථි, භුඤ්ජිත්වා, නො වෙ අත්ථි, අඤ්ඤං පවාපෙත්වා සබ්බෙ
සන්තප්පෙත්වා පච්ජා නිපජ්ජිතුං වට්ටති. නිපන්තායපි යාව සූරියුග්ගමනා නිද්දායිතුං
න වට්ටති, සබ්බපයමං පන උට්ඨාය දාසකම්මකරෙ පක්කොසාපෙත්වා
“ඉදඤ්චිදඤ්ච කම්මං කරොථා”ති කම්මන්තං විචාරෙත්වා ධෙනුයො දුභාපෙත්වා
සබ්බං ගෙහෙ කත්තබ්බකිව්චං අත්තනො පච්චක්ඛංයෙව කාතුං වට්ටති. එතමත්ථං
සන්ධාය “පුබ්බුට්ඨායිනියො පච්ජානිපාතිනියො”ති ආහ.
“කිංකාරපට්ඨස්සාවිනියොති කිං කරොම කිං කරොමා”ති මුඛං ඔලොකෙත්වා
විවරණසීලා. මනාපචාරිනියොති මනාපංයෙව කිරියං කරණසීලා. පියවාදිනියොති
පියමෙව වචනං වාදනසීලා. පුප්පස්සාමාති චතුපච්චයපුජාය පුජයිස්සාම.

අබ්භාගතෙති අත්තනො සන්තිකං ආගතෙ. ආසනොදකෙන පටිපුප්පස්සාමාති
ආසනෙන ව පාදධොවනඋදකෙන ව පුජයිස්සාම. එත්ථ ව මාතාපිතුනං දෙවසිකං
සක්කාරො කාතබ්බො. සමණබ්‍රාහ්මණානං පන අබ්භාගතානං ආසනං දත්වා
පාදධොවනඤ්ච දාතබ්බං, සක්කාරො ව කාතබ්බො.

උණ්ණාති එළකලොමං. තත්ථ දක්ඛා හවිස්සාමාති එළකලොමානං
විජට්ඨධොවනරජනවෙණිකරණාදීසු කප්පාසස්ස ව

වට්ටනපිසනළොටනකන්තනාදීසු ඡෙකා හවිස්සාම. තනුපායායාති තස්මිං
 උණ්ණාකප්පාසසංවිධානෙ උපායභූතාය “ඉමස්මිං කාලෙ ඉදං නාම කාතුං
 වට්ටති”ති එවං පවත්තාය වීමංසාය සමන්තාගතා. අලං කාතුං අලං සංවිධාතුන්ති
 අත්තනා කාතුමිපි පරෙහි කාරාපෙතුමිපි යුත්තා වෙව සමත්ථා ව හවිස්සාමාති
 අත්ථො.

කතඤ්ච කතතො ජානිස්සාම, අකතඤ්ච අකතතොති සකලදිවසං ඉදං නාම
 කම්මං කත්වා ආගතානං, උපධිඨදිවසං ඉදං නාම කම්මං කත්වා ආගතානං,
 නික්කම්මානං ගෙහෙ නිසින්තානං ඉදං නාම දාතුඤ්ච එවඤ්ච කාතුං වට්ටතීති එවං
 ජානිස්සාම. ගිලානකානඤ්ච බලාබලන්ති සවෙ හි ගිලානකාලෙ තෙසං
 හෙසප්පභොජනාදීනි දත්වා රොගං ඵාසුං න කරොන්ති, “ඉමෙ අරොගකාලෙ
 අම්හෙ යං ඉච්ඡන්ති, තං කරොන්ති. ගිලානකාලෙ අත්ථි භාවමිපි නො න
 ජානන්ති”ති විරත්තරූපා පච්ඡා කිච්චාති න කරොන්ති, දුක්කටාති වා කරොන්ති.
 තස්මා තෙසං බලාබලං ඤත්වා දාතබ්බඤ්ච කාතබ්බඤ්ච ජානිස්සාමාති එවං
 තුම්හෙහි සික්ඛිතබ්බන්ති දස්සෙති. බාදනීයං භොජනීයඤ්චස්සාති බාදනීයඤ්ච
 භොජනීයඤ්ච අස්ස අන්තොජනස්ස. පච්චංසෙනාති පට්ලහිතබ්බෙන අංසෙන,
 අත්තනො අත්තනො ලද්ධබ්බකොට්ඨාසානුරූපෙනාති අත්ථො. සංවිහජ්ස්සාමාති
 දස්සාම. සම්පාදෙස්සාමාති සම්පාදයිස්සාම.

අධුත්තීති පුරිසධුත්තසුරාධුත්තතාවසෙන අධුත්තියො. අථෙතීති අථෙතියො
 අථොරියො. අසොණ්ඨිති සුරාසොණ්ඨිතාදිවසෙන අසොණ්ඨියො.

එවං සුත්තන්තං නිට්ඨපෙත්වා ඉදාති ගාථාහි කූටං ගණ්හන්තො යො නං හරති
 සබ්බදාතිආදිමාහ. තත්ථ හරතීති පොසති පටිජග්ගති. සබ්බකාමහරන්ති
 සබ්බකාමදදං. සොත්ථිති සුඉත්ථි. එවං වත්තතීති එත්තකං වත්තං පුරෙත්වා වත්තති.
 මනාපා නාම තෙ දෙවාති නිම්මානරතී දෙවා. තෙ හි ඉච්ඡතිච්ඡිතං රූපං මාපෙත්වා
 අහිරමණතො නිම්මානරතීති ව මනාපාති ව වුච්චන්තිති.

4. සිහසෙනාපතිසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ සන්දිට්ඨිකන්ති සාමං පස්සිතබ්බකං. දායකොති දානසුරො. න
 සො සද්ධාමත්තකෙනෙව තිට්ඨති, පරිච්චජ්තුමිපි සක්කොතීති අත්ථො. දානපතීති
 යං දානං දෙති, තස්ස පති හුත්වා දෙති, න දාසො, න සභායො. යො හි අත්තනා
 මධුරං භුඤ්ජති, පරෙසං අමධුරං දෙති, සො දානසඤ්චාතස්ස දෙය්‍යාධම්මස්ස දාසො
 හුත්වා දෙති. යො යං අත්තනා භුඤ්ජති, තදෙව දෙති, සො සභායො හුත්වා දෙති.
 යො පන අත්තනා යෙන කෙනවි යාපෙති, පරෙසං මධුරං දෙති, සො පති ඡෙට්ඨකො
 සාමි හුත්වා දෙති. තාදිසං සන්ධාය වුත්තං – “දානපතී”ති.

අමඬකුභුතොති න නිත්තෙජභුතො. විසාරදොති ඤාණසොමනස්සප්පත්තො.
 සහබ්‍යතං ගතාති සහභාවං එකීභාවං ගතා. කතාවකාසාති යෙන කම්මෙන තත්ථ

අවකාශයා හොඳි, තස්ස කතත්තා කතාවකාසා. තං පන යස්මා කුසලමෙව හොඳි,
තස්මා කතකුසලාති චුත්තං. මොදරෙති මොදන්ති පමොදන්ති. අසිතස්සාති
අනිස්සිතස්ස තථාගතස්ස. තාදිනොති තාදිලක්ඛණං පත්තස්ස.

5. දානානිසංසසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ ගිහිධම්මා අනපගතො හොතිති අඛණ්ඩපඤ්චසීලො හොති. සතං
ධම්මං අනුක්කමන්ති සප්පුරිසානං මහාපුරිසානං ධම්මං අනුක්කමන්තො. සන්තො
නං හජන්තිති සප්පුරිසා බුද්ධපච්චෙකබුද්ධතථාගතසාවකා එතං හජන්ති.

6. කාලදානසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙය් කාලදානානීති යුත්තදානානි, පත්තදානානි අනුච්ඡවිකදානානීති
අත්ථො. නවසස්සානීති අග්ගසස්සානි. නවඵලානීති ආරාමතො පයමුප්පන්නානි
අග්ගඵලානි. පයමං සීලවන්තෙසු පතිට්ඨාපෙතීති පයමං සීලවන්නානං දත්වා පච්ඡා
අත්තනා පරිභුඤ්ජති. වදඤ්ඤති භාසිතඤ්ඤ. කාලෙන දින්නන්ති
යුත්තප්පත්තකාලෙන දින්නං. අනුමොදන්තීති එකමන්තෙ යීතා අනුමොදන්ති.
වෙය්‍යාවච්චන්ති කායෙන වෙය්‍යාවටිකකම්මං කරොන්ති. අප්පට්ඨානචිත්තොති
අනුක්කණ්ඨිතචිත්තො. යත්ථ දින්නං මහජ්ඵලන්ති යස්මිං යානෙ දින්නං මහජ්ඵලං
හොති, තත්ථ දදෙය්‍ය.

7. භොජනසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ ආයුං දෙතීති ආයුදානං දෙති. වණ්ණන්ති සරිරවණ්ණං. සුඛන්ති
කායිකචෙතසිකසුඛං. ඛලන්ති සරිරථාමං. පටිභානන්ති යුත්තමුත්තප්පටිභානං.

8. සද්ධසුත්තවණ්ණනා

38. අට්ඨමෙ අනුකම්පන්තීති අනුග්ගණ්හන්ති. ඛන්ධිමාව මහාදුමොති
ඛන්ධසම්පන්නො මහාරුක්ඛො විය. මනොරමෙ ආයතනෙති රමණීයෙ
සමොසරණට්ඨානෙ. ඡායං ඡායත්ථිකා යන්තීති ඡායාය අත්ථිකාව ඡායං
උපගච්ජන්ති. නිවාතචුත්තීන්ති නිවචුත්තිං. අත්ථද්ධන්ති කොධමානථද්ධතාය
රහිතං. සොරතන්ති සොරච්චෙන සුවිසීලෙන සමන්නාගතං. සබ්බලන්ති සම්මොදකං.

9. පුත්තසුත්තවණ්ණනා

39. නවමෙ හතො වා නො හරිස්සතීති අම්මහෙති
ථඤ්ඤපායනහත්ථපාදවඩ්ඪනාදීහි හතො පටිජග්ගිතො අම්මහෙ මහල්ලකකාලෙ
හත්ථපාදධොවන-න්භාපනායාගුහත්තදානාදීහි හරිස්සති. කිච්චං වා නො කරිස්සතීති
අත්තනො කම්මං යපෙත්වා අම්මාකං රාජකුලාදීසු උප්පන්නං කිච්චං ගන්ත්වා
කරිස්සති. කුලවංසො වීරං යස්සතීති අම්මාකං සන්නකං

බෙත්තවත්ථුහිරඤ්ඤසුවණ්ණාදිං අවිනාසෙත්වා රක්ඛන්තෙ පුත්තෙ කුලවංසො
විරං යස්සති, අම්බෙහි වා පවත්තිතාති සලාකහත්තාදීති අනුපවිජිත්ථිත්වා
පවත්තෙස්සති, එවම්පි නො කුලවංසො විරං යස්සති. දායජ්ජං පටිපජ්ජිස්සතිති
කුලවංසානුරූපාය පටිපත්තියා අත්තානං දායජ්ජාරහං කරොන්තො අම්භාකං
සන්තකං දායජ්ජං පටිපජ්ජිස්සති. දක්ඛිණං අනුප්පදස්සතිති පත්තිදානං කත්වා
තතියදිවසතො පටියාය දානං අනුප්පදස්සති.

සන්තො සජ්ජුරිසාති ඉමස්මිං යානෙ මාතාපිතුසු සම්මා පටිපත්තියා සන්තො
සජ්ජුරිසාති වෙදිතබ්බා. පුබ්බෙ කතමනුස්සරන්ති මාතාපිතුහි පයමතරං කතගුණං
අනුස්සරන්තා. ඔවාදකාරීති මාතාපිතුහි දින්නස්ස ඔවාදස්ස කත්තා. භතපොසිති
යෙහි භතො, තෙසං පොසකො. පසංසියොති දිට්ඨෙව ධම්මෙ මහාජනෙන
පසංසිතබ්බො හොති.

10. මහාසාලපුත්තසුත්තවණ්ණනා

40. දසමෙ මහාසාලාති මහාරුක්ඛා. සාබ්බපත්තපලාසෙන වඩ්ඪන්තිති
බුද්දකසාබ්බාහි ව පත්තසඩ්ධාතෙන ව පලාසෙන වඩ්ඪන්ති. අරඤ්ඤස්මිත්ති
අගාමකෙ පදෙසෙ. බ්‍රහ්මවනෙති මහාවනෙ අට්ටියං. සෙසං සබ්බත්ථ
උත්තානත්ථමෙවාති.

සුමනවග්ගො චතුත්ථො.

5. මුණ්ඩරාජවග්ගො

1. ආදියසුත්තවණ්ණනා

41. පඤ්චමස්ස පයමෙ භොගානං ආදියාති භොගානං ආදාතබ්බකාරණාති.
උට්ඨානවීරියාධිගතෙහීති උට්ඨානසඩ්ධාතෙන වීරියෙන අධිගතෙහි.
බාහාබලපරිච්ඡෙදෙහීති බාහුබලෙන සඤ්චිතෙහි. සෙදාවක්ඛිත්තෙහීති සෙදං
අවක්ඛිපෙත්වා උජ්ජාදිතෙහි. ධම්මිකෙහීති ධම්මයුත්තෙහි. ධම්මලද්ධෙහීති
දසකුසලකම්මං අකොපෙත්වා ලද්ධෙහි. පිණෙති පිණිතං පුලං කරොති.
සෙසමෙත්ථ චතුක්කනිපාතෙ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං. දුතියං
උත්තානත්ථමෙව.

3. ඉට්ඨසුත්තවණ්ණනා

43. තතියෙ ආයුසංචත්තනිකා පටිපදාති දානසීලාදිකා පුඤ්ඤපටිපදා. සෙසෙසුපි
එසෙව නයො. අත්ථාහිසමයාති අත්ථස්ස අහිසමාගමෙන, අත්ථජ්ජපටිලාභෙනාති
චුත්තං හොති.

4. මනාපදාසිසුත්තවණ්ණනා

44. චතුත්ථේ උග්ගොති ගුණෙහි උග්ගතත්තා එවංලද්ධනාමො. සාලපුප්ඵකං බාදනීයන්ති චතුමධුරයොජ්ඣෙන සාලිපිට්ඨෙන කතං සාලපුප්ඵසදිසං බාදනීයං. තඤ්ඤි පඤ්ඤායමානවණ්ටපත්තකෙසරං කත්වා ජීරකාදිසම්භාරයුත්තෙ සප්පිම්භි පචින්වා සප්පිං විනිවත්තෙන්වා කොලුම්බෙ පුරෙත්වා ගන්ධවාසං ගාභාපෙන්වා පිදහින්වා ලඤ්ජෙන්වා යපිතං හොති. තං සො යාගුං පිචින්වා නිසින්නස්ස භගවතො අන්තරහත්තෙ දාතුකාමො එවමාහ. පටිග්ගහෙසි භගවාති දෙසනාමත්තමෙන, උපාසකො පන තං භගවතො ච පඤ්චන්තඤ්ච හික්ඛුසතානං අදාසි. යථා ච තං, එවං සුකරමංසාදීනිපි. තත්ථ සම්පන්නකොලකන්ති සම්පන්නබදරං. සුකරමංසන්ති මධුරරසෙහි බදරෙහි සද්ධිං ජීරකාදිසම්භාරෙහි යොජෙන්වා පක්කං එකසංචච්ඡරිකසුකරමංසං. නිබ්බත්තතෙලකන්ති විනිවත්තිතතෙලං. නාලියසාකන්ති සාලිපිට්ඨෙන සද්ධිං මද්දින්වා ජීරකාදිසංයුත්තෙ සප්පිම්භි පචින්වා චතුමධුරෙන යොජෙන්වා වාසං ගාභාපෙන්වා යපිතං නාලියසාකං. නෙතං භගවතො කප්පතීති එත්ථ අකප්පියං උපාදාය කප්පියම්පි න කප්පතීති චුත්තං, සෙට්ඨි පන සබ්බම්පි තං ආහරාපෙන්වා රාසිං කත්වා යං යං අකප්පියං, තං තං අන්තරාපණං පහිණින්වා කප්පියං උපහොගපරිහොගහණ්ඩං අදාසි. චන්දනඵලකං නාතිමහත්තං දීපතො අඬ්ඬතෙය්‍යරතනං, තිරියං දියඬ්ඬරතනං, සාරවරහණ්ඩත්තා පන මහග්ගං අහොසි. භගවා තං පටිග්ගහෙන්වා බණ්ඩාබණ්ඩිකං ඡෙදාපෙන්වා හික්ඛුනං අඤ්ජනපිසනත්ථාය දාපෙසි.

උප්පුභූතෙසුති කායවාචාවිත්තෙහි උපුකෙසු. ඡන්දසාති පෙමෙන. චත්තන්තිආදීසු පරිච්චාගවසෙන චත්තං. මුත්තවාගතාය මුත්තං. අනපෙක්ඛවිත්තතාය විත්තෙන න උග්ගහිතන්ති අනුග්ගහීතං. බෙත්තුපමෙති විරුහනට්ඨෙන බෙත්තසදිසෙ.

අඤ්ඤතරං මනොමයන්ති සුද්ධාවාසෙසු එකං කුමානමනෙන නිබ්බත්තං දෙවකායං. යථාධිප්පායොති යථාජ්ඣාසයො. ඉමිනා කිං පුච්ඡති? තස්ස කිර මනුස්සකාලෙ අරහත්තත්ථාය අජ්ඣාසයො අහොසි, තං පුච්ඡාමිති පුච්ඡති. දෙවපුත්තොපි අරහත්තං පත්තතාය තග්ග මෙ භගවා යථාධිප්පායොති ආහ. යත්ථ යත්ථූපපප්ප්ඡතීති තීසු වා කුලසම්පත්තීසු ඡසු වා කාමසග්ගෙසු යත්ථ යත්ථ උප්පප්ප්ඡති, තත්ථ තත්ථ දීඝායු යසවා හොතිති. පඤ්චමං චතුක්කනිපාතෙ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඡට්ඨසත්තමානි උත්තානත්ථානෙව.

8. අලබ්භනීයයානසුත්තවණ්ණනා

48. අට්ඨමෙ අලබ්භනීයානීති අලද්ධබ්බානි, න සක්කා ලභිතුං. යානානීති කාරණානි. ජරාධම්මං මා ජීරීති යං මය්හං ජරාසභාවං, තං මා ජීරතු. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. නච්ඡාදෙය්‍යානි න රූච්චෙය්‍ය. අබ්බුභීති නිහරි.

යතොති යස්මිං කාලෙ. ආපදාසුති උපද්දවෙසු. න වෙධතීති න කම්පති නානුසොචති. අත්ථවිනිච්ඡයඤ්ඤති කාරණත්ථවිනිච්ඡයෙ කුසලො. පුරාණන්ති

නිබ්බිකාරතාය පොරාණකමෙව. ජප්පෙනාති වණ්ණහණනෙන. මන්තෙනාති මහානුභාවමන්තපරිවත්තනෙන. සුභාසිතෙනාති සුභාසිතකථනෙන. අනුප්පදානෙනාති සතස්ස වා සහස්සස්ස වා දානෙන. පවෙණියා වාති කුලවංසෙන වා, “ඉදං අම්බාකං පවෙණියා ආවණ්ණං, ඉදං අනාවණ්ණං” න්ති එවං පවෙණිකථනෙනාති අත්ථො. යථා යථා යත්ථ ලභෙථ අත්ථන්ති එතෙසු ජප්පාදීසු යෙන යෙන යත්ථ යත්ථ යානෙ ජරාධම්මාදීනං අජීරණතාදිඅත්ථං ලභෙය්‍ය. තථා තථා තත්ථ පරක්කමෙය්‍යාති තෙන තෙන තස්මිං තස්මිං යානෙ පරක්කමං කරෙය්‍ය. කම්මං දළ්භන්ති වට්ටගාමිකම්මං මයා ටීරං කත්වා ආයුහිතං, ස්වාහං ඉදානි කින්නි කරොමිති එවං පච්චවෙක්ඛිත්වා අධිවාසෙය්‍යාති.

9. කොසලසුත්තවණ්ණනා

49. නවමෙ උපකණ්ණකෙති කණ්ණමුලෙ. දුම්මනොති දුට්ඨුමනො. පත්තක්ඛන්ධොති පතිතක්ඛන්ධො. පජ්ඣායන්තොති වින්තයන්තො. අප්පට්ඨානොති නිප්පට්ඨානො හුත්වා. සෙසං හෙට්ඨා චුත්තනයමෙව.

10. නාරදසුත්තවණ්ණනා

50. දසමෙ අප්කොමුච්ඡිතොති අධිමුච්ඡිතො ගිලිත්වා පරිනිට්ඨපෙත්වා ගහණසභාවාය අතිරෙකමුච්ඡාය තණ්හාය සමන්තාගතො. මහච්චා රාජානුභාවෙනාති මහතා රාජානුභාවෙන, අට්ඨාරසහි සෙනිහි පරිවාරිතො මහතියා රාජද්ධියා පායාසීති අත්ථො. තග්ඝාති එකංසත්ථෙ නිපාතො, එකංසෙනෙව සොකසල්ලහරණොති අත්ථො. ඉති රාජා ඉමං ඔවාදං සුත්වා තස්මිං ධීතො ධම්මෙන සමෙන රජ්ජං කාරෙත්වා සග්ගපරායණො අහොසි.

මුණ්ඩරාජවග්ගො පඤ්චමො.

පඨමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකං

(6) 1. නීවරණවග්ගො

1. ආවරණසුත්තවණ්ණනා

51. දුතියස්ස පඨමෙ ආවරණවසෙන ආවරණා. නීවරණවසෙන නීවරණා. වෙතො අප්ඣාරුහන්තීති වෙතසො අප්ඣාරුහා. විපස්සනාපඤ්ඤඤච මග්ගපඤ්ඤඤච උප්පත්තිනිවාරණට්ඨෙත දුබ්බලං කරොන්තීති පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණා. යා වා එතෙහි සද්ධිං වොකිණ්ණා පඤ්ඤා උප්පජ්ජති, තං දුබ්බලං කරොන්තීතිපි පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණා. අබ්බායාති පඤ්චනීවරණපරියොනද්ධත්තා අපගතබ්බාය. උත්තරි වා මනුස්සධම්මා අලමරියඤ්ඤාණදස්සනවිසෙසන්ති

දසකුසලකම්මපට්ඨානා මනුස්සධම්මා උත්තරි අරියභාවං කාතුං සමත්ථං
ඤාණදස්සනවිසෙසං. භාරභාරිනීති හරිතබ්බං හරිතුං සමත්ථා. නඬගලමුඛානීති
මාතිකාමුඛානි. තානි හි නඬගලසරික්ඛකත්තා නඬගලෙහි ව ඛතත්තා
නඬගලමුඛානීති වුවවන්ති.

එවමෙව බොති එත්ථ සොතං විය විපස්සනාඤාණං දට්ඨබ්බං, උභතො
නඬගලමුඛානං විවරණකාලො විය ඡසු ද්වාරෙසු සංවරස්ස විස්සට්ඨකාලො,
මජ්ඣිමනිකායා රුක්ඛපාදෙ කොට්ටෙන්වා පලාලතිණමත්තිකාහි ආවරණෙ කතෙ
උදකස්ස වික්ඛිත්තවිසට්ඨාදිණිකාලො විය පඤ්චහි නිවරණෙහි
පරියොනද්ධකාලො, එවං ආවරණෙ කතෙ විහතවෙගස්ස උදකස්ස තිණපලාලාදීනි
පරිකඩ්ඪිත්වා සමුද්දං පාපුණිතුං අසමත්ථකාලො විය විපස්සනාඤාණෙන
සබ්බාකුසලෙ විද්ධංසෙත්වා නිබ්බානසාගරං පාපුණිතුං අසමත්ථකාලො
වෙදිතබ්බො. සුක්කපක්ඛෙ වුත්තවිපල්ලාසෙන යොජනා කාතබ්බා. ඉමස්මිං
සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං. දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

3. ප්‍රධානියඬගසුත්තවණ්ණනා

53. තතියෙ ප්‍රධානියඬගානීති ප්‍රධානං වුවවති පදහනභාවො, ප්‍රධානමස්ස අත්ථිති
ප්‍රධානියො, ප්‍රධානියස්ස හික්ඛුනො අඬගානීති ප්‍රධානියඬගානි. සද්ධොති සද්ධාය
සමත්තාගතො. සද්ධා පනෙසා ආගමසද්ධා අධිගමසද්ධා ඔකප්පනසද්ධා
පසාදසද්ධාති චතුර්බ්බා. තත්ථ සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තානං සද්ධා, අභිනීභාරතො
පට්ඨාය ආගතත්තා ආගමසද්ධා නාම. අරියසාවකානං පටිවෙධෙන අධිගතත්තා
අධිගමසද්ධා නාම. බුද්ධො ධම්මො සඬ්ඝොති වුත්තෙ අවලභාවෙන ඔකප්පනං
ඔකප්පනසද්ධා නාම. පසාදප්පත්ති පසාදසද්ධා නාම. ඉධ ඔකප්පනසද්ධා
අධිප්පෙතා. බොධිත්ති චතුර්මග්ගඤාණං. තං සුප්පට්ඨිද්ධං තථාගතෙනාති සද්දහති.
දෙසනාසීසමෙව වෙතං, ඉමිනා පන අඬගෙන තීසුපි රතනෙසු සද්ධා අධිප්පෙතා.
යස්ස හි බුද්ධාදීසු පසාදො බලවා, තස්ස ප්‍රධානවීරියං ඉප්ඤ්ඤති.

අප්පාඛාධොති අරොගො. අප්පාතඬකොති නිද්දුක්ඛො. සමවෙපාකිනියාති
සමවිපාකිනියා. ගහණියාති කම්මජතෙජොධාතුයා. නාතිසීතාය නාව්වුණ්භායාති
අතිසීතලග්ගහණිකො හි සීතහීරුකො හොති, අව්වුණ්භග්ගහණිකො
උණ්භහීරුකො, තෙසං ප්‍රධානං න ඉප්ඤ්ඤති, මජ්ඣිමග්ගහණිකස්ස ඉප්ඤ්ඤති.
තෙනාහ – මජ්ඣිමාය ප්‍රධානක්ඛමායාති. යථාභූතං අත්තානං ආවිකත්තාති යථාභූතං
අත්තතො අගුණං පකාසෙතා. උදයත්ථගාමිනියාති උදයඤ්ච අත්ථඤ්ච ගන්තුං
පටිවිජිත්දිතුං සමත්ථාය. එතෙන පඤ්ඤාසලක්ඛණපරිග්ගාහකං උදයබ්බයඤාණං
වුත්තං. අරියායාති පරිසුද්ධාය. නිබ්බේධිකායාති අනිබ්බේධපුර්වකො
ලොභක්ඛන්ධාදයො නිබ්බේජ්ඤිතුං සමත්ථාය. සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනියාති
තද්ධගවසෙන කිලෙසානං පහීනත්තා යං දුක්ඛං බියති, තස්ස දුක්ඛස්ස බයගාමිනියා.
ඉති සබ්බෙහිපි ඉමෙහි පදෙහි විපස්සනාපඤ්ඤාව කථිතා. දුප්පඤ්ඤස්ස හි ප්‍රධානං
න ඉප්ඤ්ඤති.

4. සමයසුත්තවශ්ණනා

54. චතුත්ථෙ පධානායාති වීරියකරණත්ථාය. න සුකරං උඤ්ජෙන පග්ගහෙන යාපෙතුන්ති න සක්කා හොති පත්තං ගහෙත්වා උඤ්ජාවරියාය යාපෙතුං. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ වට්ඨවිවට්ඨමෙව කථිතං.

5. මාතාපුත්තසුත්තවශ්ණනා

55. පඤ්චමෙ පරියාදාය තිට්ඨතීති පරියාදිගිත්වා ගහෙත්වා බෙපෙත්වා තිට්ඨති. උග්ඝාතිතාති උද්ධුමාතා.

අසිහත්ථෙනාති සීසවීජෙදනත්ථාය අසිං ආදාය ආගතෙනාපි. පිසාවෙනාති බාදිතුං ආගතයක්ඛෙනාපි. ආසීදෙති සට්ඨෙය්‍ය. මඤ්ජුනාති මුදුකෙන. කාමොසවුල්භානන්ති කාමොසෙන වුල්භානං කඩ්ඪිතානං. කාලං ගති භවාභවන්ති වට්ඨකාලං ගතිඤ්ච පුනප්පුනබ්භවෙ ව. පුරක්ඛතාති පුරෙවාරිකා පුරතො ගතායෙව. යෙ ව කාමෙ පරිඤ්ඤායාති යෙ පණ්ඩිතා දුට්ඨෙපි කාමෙ තීභි පරිඤ්ඤාභි පරිජානිත්වා. වරන්ති අකුතොභයාති බිණාසවානං කුතොච්ච භයං නාම නත්ථී, තස්මා තෙ අකුතොභයා හුත්වා වරන්ති. පාරඬගතාති පාරං වුව්චති නිබ්බානං, තං උපගතා, සච්ඡිකත්වා යිතාති අත්ථො. ආසවක්ඛයන්ති අරහත්තං. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ඨමෙව කථෙත්වා ගාථාසු වට්ඨවිවට්ඨං කථිතං.

6. උපජ්ඣායසුත්තවශ්ණනා

56. ඡට්ඨෙය්‍ය මධුරකජාතොති සඤ්ජාතගරුභාවො. දිසා ව මෙ න පක්ඛායන්තීති චතස්සො දිසා ව අනුදිසා ව මය්භං න උපට්ඨහන්තීති වදති. ධම්මා ව මං නප්පට්ඨහන්තීති සමථවිපස්සනාධම්මාපි මෙ න උපට්ඨහන්ති. අනභිරතො ව බ්‍රහ්මවරියං වරාමීති උක්කණ්ඨිතො හුත්වා බ්‍රහ්මවරියවාසං වසාමි. යෙන භගවා තෙනුපසඬකමීති තස්ස කථං සුත්වා ‘‘බුද්ධචෙතෙය්‍යපුග්ගලො අය්’’න්ති තං කාරණං භගවතො ආරොචෙතුං උපසඬකමි. අවිපස්සකස්ස කුසලානං ධම්මානන්ති කුසලධම්මෙ අවිපස්සන්තස්ස, අනෙසන්තස්ස අගචෙසන්තස්සාති අත්ථො. බොධිපක්ඛියානං ධම්මානන්ති සතිපට්ඨානාදිනං සත්තතිංසධම්මානං.

7. අභිණ්භවච්චෙක්ඛිතබ්බදානසුත්තවශ්ණනා

57. සත්තමෙ ජරාධම්මොමිහීති ජරාසභාවො අමිහි. ජරං අනතීතොති ජරං අනතික්කන්තො, අන්තොජරාය ඵව වරාමි. සෙසපදෙසුපි ඵසෙව නයො. කම්මස්සකොතිආදීසු කම්මං මය්භං සකං අත්තනො සත්තකන්ති කම්මස්සකො අමිහි. කම්මස්ස දායාදොති කම්මදායාදො, කම්මං මය්භං දායජ්ජං සත්තකන්ති අත්ථො. කම්මං මය්භං යොති කාරණන්ති කම්මයොති. කම්මං මය්භං ඛන්ධුති කම්මඛන්ධු, කම්මඤ්ඤාතකොති අත්ථො. කම්මං මය්භං පට්ඨරණං පතිට්ඨාති කම්මපට්ඨරණො. තස්ස දායාදො භවිස්සාමීති තස්ස කම්මස්ස දායාදො තෙන

දින්නළුපට්ඨානකො හවිස්සාමිති අත්ථො. යොබ්බනමදොති යොබ්බනං ආරබ්භ උප්පන්නමදො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. මග්ගො සඤ්ජායතිති ලොකුත්තරමග්ගො සඤ්ජායති. සංයොජනානි සබ්බසො පභීයන්තිති දස සංයොජනානි සබ්බසො පභීයන්ති. අනුසයා බ්‍යන්තිහොන්තිති සත්ත අනුසයා විගතන්තා පරිච්ඡින්නා පරිවට්ඨමා හොන්ති. එවමෙත්ථ හෙට්ඨා පඤ්චස්ස ධානෙස්ස විපස්සනා කල්හි, ඉමෙස්ස පඤ්චස්ස ලොකුත්තරමග්ගො.

ඉදානි ගාථාහි කුටං ගණ්හන්තො බ්‍යාධිධම්මානිආදිමාහ. තත්ථ ඤාත්වා ධම්මං නිරුපධින්නි උපධිරහිතං අරහත්තමග්ගං ඤාත්වා. සබ්බෙ මදෙ අභිභොස්මිති සබ්බෙ ඉමෙ තයොපි මදෙ අධිහවිං, අතික්කම්ම ධීතොස්මිති අත්ථො. නෙක්ඛම්මං දට්ඨු බෙමකොති පබ්බජ්ජං බෙමකො දිස්වා. තස්ස මෙ අහු උස්සාහො, නිබ්බානං අභිපස්සකොති තස්ස මය්හං නිබ්බානං අභිපස්සන්තස්ස වායාමො අහොසි. අනිවත්ති හවිස්සාමිති පබ්බජ්ජතො අනිවත්තිකො හවිස්සාමි, බ්‍රහ්මචරියවාසනො අනිවත්තිකො, සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණකො අනිවත්තිකො හවිස්සාමි. බ්‍රහ්මචරියපරායණොති මග්ගබ්‍රහ්මචරියපරායණො. ඉමිනා ලොකුත්තරො අට්ඨඨගිකො මග්ගො කල්හොති.

8. ලිච්චකුමාරකසුත්තවණ්ණනා

58. අට්ඨමෙ සජ්ජානි ධනුනීති සජ්ජානි ආරොපිතධනුනි. අද්දස්සති අද්දසංස්ස. හවිස්සන්ති වජ්ජීති වඩ්ඩිස්සන්ති වජ්ජීරාජානො. අපානුභානි අවඩ්ඩිනිස්සිතා මානථද්ධා. පච්ඡාලියං බ්‍යන්තිති පච්ඡතො ගන්ත්වා පිට්ඨිං පාදෙන පහරන්ති. රට්ඨිකස්සානිආදිස්ස රට්ඨං භුඤ්ජතිති රට්ඨිකො. පිතරා දත්තං සාපතෙය්‍යං භුඤ්ජතිති පෙත්තතිකො. සෙනාය පති පෙට්ඨකොති සෙනාපතිකො. ගාමගාමණිකස්සානි ගාමානං ගාමණිකස්ස, ගාමසාමිකස්සානි අත්ථො. පුගගාමණිකස්සානි ගණපෙට්ඨකස්ස. කුලෙස්සති තෙස්ස තෙස්ස කුලෙස්ස. පච්චෙකාධිපච්චං කාරොන්තිති පච්චෙකං පෙට්ඨකට්ඨානං කාරොන්ති. කල්‍යාණෙන මනසා අනුකම්පන්තිති සුන්දරෙන චිත්තෙන අනුග්ගණ්හන්ති. බෙත්තකම්මන්තසාමන්තසබ්බොහාරෙති යෙ ව අත්තනො බෙත්තකම්මන්තානං සාමන්තා අනන්තරක්බෙත්තසාමිනො, තෙ ව රජ්ජුදණ්ඩෙහි භූමිප්පමාණග්ගාහකෙ සබ්බොහාරෙ ව. බලිපට්ඨගාහිකා දෙවතාති කුලප්පවෙණියා ආගතා ආරක්ඛදෙවතා. සක්කරොතිති තා දෙවතා අග්ගයාගුහන්තාදිහි සක්කරොති.

ක්ච්චකරොති උප්පන්නානං ක්ච්චානං කාරකො. යෙ වස්ස අනුජීවිතොති යෙ ව එතං උපනිස්සාය ජීවන්ති. උභින්නඤ්චෙව අත්ථායාති උභින්නම්පි හිතත්ථාය පටිපන්නො හොතිති අත්ථො. පුබ්බපෙතානන්ති පරලොකගතානං. දිට්ඨෙ ධම්මෙ ව ජීවත්තිති යෙ ව දිට්ඨෙ ධම්මෙ ජීවන්ති. ඉති පද්ද්වයෙනාපි අතීතපච්චුප්පන්නෙ ඤාතයො දස්සෙති. චිත්තිසඤ්ජනනොති තුට්ඨිජනනො. සරමාවසන්ති සරාවාසං වසන්තො. පුජ්ජො හොති පසංසියොති පුජෙතබ්බො ව පසංසිතබ්බො ව හොතිති.

9-10. වුඩ්සප්පඛිඛජිතසුත්තද්වයවණ්ණනා

59-60. නවමෙ නිපුණොති සංඝො සුබ්බකාරණඤ්ඤා. ආකප්පසම්පන්නොති සමණාකප්පෙන සම්පන්නො. දසමෙ පදක්ඛිණග්ගාභීති දින්නොවාදං පදක්ඛිණතො ගණ්හන්නො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

නිවරණවග්ගො පඨමො.

(7) 2. සඤ්ඤාවග්ගො

1-2. සඤ්ඤාසුත්තද්වයවණ්ණනා

61-62. දුතියස්ස පඨමෙ මහජ්ඣලාති විපාකඵලෙන මහජ්ඣලා. විපාකානිසංසෙනෙව මහානිසංසා. අමතොගධාති නිබ්බානපතිට්ඨා. සබ්බලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤාති සබ්බස්මිං තෙධාතුසන්නිවෙසෙ ලොකෙ උක්කණ්ඨිතස්ස උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා. දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

3-4. වඩ්ඪසුත්තද්වයවණ්ණනා

63-64. තතියෙ වරාදායීති උත්තමස්ස වරස්ස ආදායකො. සෙසමෙත්ථ චතුත්ථෙ ච උත්තානත්ථමෙවාති.

5. සාකච්ඡසුත්තවණ්ණනා

65. පඤ්චමෙ අලංසාකච්ඡොති සාකච්ඡාය යුත්තො. ආගතං පඤ්භන්ති පුච්ඡිතං පඤ්භං. බ්‍යාකත්තා භොතිති විස්සජ්ජිතා භොති.

6. සාජීවසුත්තවණ්ණනා

66. ඡට්ඨෙය අලංසාජීවොති සාජීවාය යුත්තො. සාජීවොති පඤ්භපුච්ඡනඤ්ඤෙව පඤ්භවිස්සජ්ජනඤ්ඤෙව. සබ්බෙපි හි සබ්බමචාරිනො පඤ්භං උපජීවන්ති, තෙනෙනං පඤ්භපුච්ඡනවිස්සජ්ජනං සමානාජීවතාය සාජීවොති චුත්තං. කතං පඤ්භන්ති අභිසඬ්ඛතං පඤ්භං.

7-10. පඨමඉද්ධිපාදසුත්තාදිවණ්ණනා

67-70. සත්තමෙ උස්සොළ්භීති අධිමත්තචිරියං. අට්ඨමෙ අත්තනො බොධිමණ්ඨෙ පටිවිද්ධෙ ආගමනඉද්ධිපාදෙ කථෙත්වා උපරි අත්තනොව ඡ අභිඤ්ඤා කථෙසීති. නවමදසමෙසු විපස්සනා කථිතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සඤ්ඤාවග්ගො දුතියො.

(8) 3. යොධාජීවවග්ගො

1. පයමවෙනොවිමුත්තිඵලසුත්තවණ්ණනා

71. තතියස්ස පයමෙ යතො බො, භික්ඛවෙති හෙට්ඨා චුත්තනයෙන විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්තස්ස භික්ඛුනො ඉදානි වණ්ණහණනත්ථං ඉදං ආරද්ධං. තත්ථ යතො බොති යදා බො. උක්ඛිත්තපලිසොති අවිජ්ජාපලිසං උක්ඛිපිත්වා අපනෙත්වා යීතො. සංකිණ්ණපරිබොති සංසාරපරිබං සංකිරිත්වා විනාසෙත්වා යීතො. අබ්බුල්ලෙහසිකොති තණ්හාසංඛාතං ඵසිකාථම්හං අබ්බුල්ලං ලුඤ්චිත්වා යීතො. නිරග්ගලොති නිවරණකවාටං උග්ගාටෙත්වා යීතො. පන්තද්ධජො පන්තභාරොති මානද්ධජඤ්ච ඛන්ධාභිසංඛාරකිලෙසභාරඤ්ච පාතෙත්වා ඔතාරෙත්වා යීතො. විසංයුත්තොති වට්ටෙන විසංයුත්තො. සෙසං පාළිනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. එත්තාවතා භගවතා මග්ගෙන කිලෙසෙ බෙපෙත්වා නිරොධසයනවරගතස්ස නිබ්බාතාරම්මණං ඵලසමාපත්තිං අප්පෙත්වා විහරතො ඛිණ්ණාසවස්ස කාලො දස්සිතො.

යථා හි ද්වෙ නගරානි එකං වොරනගරං එකං බෙමනගරං. අථ එකස්ස මහායොධස්ස ඵලං භවෙය්‍ය – “යාවිමං වොරනගරං තිට්ඨති, තාව බෙමනගරං භයතො න මුච්චති, වොරනගරං අනගරං කරිස්සාමි” ති සන්තාහං කත්වා බග්ගං ගහෙත්වා වොරනගරං උපසංඝමිත්වා නගරද්වාරෙ උස්සාපිතෙ ඵසිකාථම්හෙ බග්ගෙන ඡින්දිත්වා සද්ධිං ද්වාරබාහාහි කවාටං භින්දිත්වා පලිසං උක්ඛිපිත්වා පාකාරං භින්දිත්වා පරිබං විකිරිත්වා නගරසොහත්ථාය උස්සිතෙ ධජෙ පාතෙත්වා නගරං අග්ගිනා ඤාපෙත්වා බෙමනගරං පවිසිත්වා පාසාදං ආරුහ්‍ය ඤාතිගණපරිච්ඡිනො සුරසභොජනං භුඤ්ජෙය්‍ය. ඵලං වොරනගරං විය සක්කායො, බෙමනගරං විය නිබ්බාතං, මහායොධො විය යොගාවචරො. තස්සෙවං හොති – “යාව සක්කායවට්ටං වට්ටති, තාව

ද්වත්තිංසකම්මකාරණාඅට්ඨනචුතිරොගපඤ්චවීසතිමහාභයෙහි පරිමුච්චනං නත්ථි” ති. සො මහායොධො සන්තාහං විය සීලසන්තාහං කත්වා පඤ්ඤාබග්ගං ගහෙත්වා බග්ගෙන ඵසිකාථම්හෙ විය අරහත්තමග්ගෙන තණ්හෙසිකං ලුඤ්චිත්වා, සො යොධො සද්වාරබාහකං නගරකවාටං විය පඤ්චොරම්භාගියසංයොජනඅග්ගලං උග්ගාටෙත්වා, සො යොධො පලිසං විය අවිජ්ජාපලිසං උක්ඛිපිත්වා, සො යොධො පාකාරං භින්දිත්වා පරිබං විය කම්මාභිසංඛාරං භින්දිත්වා ජාතිසංසාරපරිබං විකිරිත්වා, සො යොධො නගරං සොහත්ථාය උස්සාපිතද්ධජෙ විය මානද්ධජෙ පාතෙත්වා සක්කායනගරං ඤාපෙත්වා, සො යොධො බෙමනගරෙ උපරිපාසාදෙ සුභොජනං විය කිලෙසපරිනිබ්බාතනගරං පවිසිත්වා අමතං නිරොධාරම්මණං ඵලසමාපත්තිසුඛං අනුභවමානො කාලං වීතිනාමෙති.

2. දුතියවෙනොවිමුත්තිඵලසුත්තවණ්ණනා

72. දුතියෙ අනිච්චසඤ්ඤාති ඛන්ධපඤ්චකං හුත්වා අභාවාකාරොන අනිච්චන්ති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා. අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤාති යදනිච්චං, තං පටිපිලනාකාරොන දුක්ඛන්ති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා. දුක්ඛෙ අනත්තසඤ්ඤාති යං දුක්ඛං, තං අවසවත්තනාකාරොන අනත්තාති උප්පජ්ජනකසඤ්ඤා. සෙසං හෙට්ඨා චුත්තනයමෙව. ඉමෙසු පන ද්විසූපි සුත්තෙසු විපස්සනාථලං නාම කථිතන්ති.

3. පයමධම්මවිහාරිසුත්තවණ්ණනා

73. තතියෙ දිවසං අතිනාමෙතීති දිවසං අතික්කාමෙති. රිඤ්චති පටිසල්ලානන්ති එකීභාවං විස්සජ්ජෙති. දෙසෙතීති කමෙති පකාසෙති. ධම්මපඤ්ඤත්තියාති ධම්මස්ස පඤ්ඤාපනය. ධම්මං පරියාපුණාතීති නවඨගවසෙන චතුසච්චධම්මං පරියාපුණාති චලඤ්ජෙති කමෙති. න රිඤ්චති පටිසල්ලානන්ති එකීභාවං න විස්සජ්ජෙති. අනුයුඤ්ජති අජ්ඣන්තං චෙතොසමථන්ති නියකජ්ඣන්තෙ චිත්තසමාධිං ආසෙවති භාවෙති, සමථකම්මට්ඨානෙ යුත්තජ්ජයුත්තො හොති.

භිතෙසිනාති භිතං එසන්තෙන. අනුකම්පකෙනාති අනුකම්පමානෙන. අනුකම්පං උපාදායාති අනුකම්පං චිත්තෙන පරිග්ගහෙත්වා, පටිච්චාතිපි චුත්තං හොති. කතං වො තං මයාති තං මයා ඉමෙ පඤ්ච පුග්ගලෙ දෙසෙන්නෙන තුම්භාකං කතං. එත්තකමෙව භි අනුකම්පකස්ස සත්ථු කිච්චං යදිදං අවිපරිතධම්මදෙසනා, ඉතො පරං පන පටිපත්ති නාම සාවකානං කිච්චං. තෙනාහ – එතාති භික්ඛු රුක්ඛමූලානි...පෙ.... අම්භාකං අනුසාසනීති. තත්ථ ච රුක්ඛමූලානීති ඉමිනා රුක්ඛමූලසෙනාසනං දස්සෙති. සුඤ්ඤාගාරානීති ඉමිනා ජනවිචිත්තට්ඨානං. උභයෙනාපි ච යොගානුරූපං සෙනාසනමාවික්ඛති, දායජ්ජං නිය්‍යාතෙති. ක්කායථාති ආරම්මණුපනිජ්ඣානෙන අට්ඨතිංසාරම්මණාති, ලක්ඛණුපනිජ්ඣානෙන ච අනිච්චාදිතො ඛන්ධායතනාදීති උපනිජ්ඣායථ, සමථඤ්ච විපස්සනඤ්ච වඩ්ඪෙඨාති චුත්තං හොති. මා පමාදත්ථාති මා පමජ්ජිත්ථ. මා පච්ඡා විජ්ජට්ඨාරිතො අහුවත්ථාති යෙ භි පුබ්බෙ දහරකාලෙ ආරොග්‍යකාලෙ සත්තසප්පායාදිසම්පත්තිකාලෙ සත්ථු සම්මුඛිභාවකාලෙ ච යොනිසොමනසිකාරවිරහිතා රත්තින්දිවං මඬකුලහත්තා හුත්වා සෙය්‍යසුඛමිද්ධසුඛමනුයුත්තා පමජ්ජන්ති, තෙ පච්ඡා ජරාකාලෙ රොගකාලෙ මරණකාලෙ විපත්තිකාලෙ සත්ථු පරිනිබ්බානකාලෙ ච තං පුබ්බෙ පමාදවිහාරං අනුස්සරන්තා සප්පට්ඨසන්ධිකාලකිරියඤ්ච භාරියං සම්පස්සමානා විජ්ජට්ඨාරිතො හොන්ති. තුම්භෙ පන තාදිසා මා අහුවත්ථාති එතමත්ථං දස්සෙන්නො ආහ – “මා පච්ඡා විජ්ජට්ඨාරිතො අහුවත්ථා”ති. අයං වො අම්භාකං අනුසාසනීති අයං අම්භාකං සන්තිකා “ක්කායථ මා පමාදත්ථා”ති තුම්භාකං අනුසාසනී, ඔවාදොති චුත්තං හොති.

4. දුතියධම්මවිහාරිසුත්තවණ්ණනා

74. චතුත්ථෙ උත්තරි වස්ස පඤ්ඤාය අත්ථං නප්පජානාතීති තතො පරියත්තිතො උත්තරි තස්ස ධම්මස්ස සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය අත්ථං නප්පජානාති, චත්තාරි සච්චාති න පස්සති නප්පට්ඨිජ්ඣාතීති අත්ථො. සෙසවාරෙසුපි

එසෙව නයො. එවමෙනෙසු ද්විසුපි සුත්තෙසු බහුස්සුතහික්ඛු විපස්සනාකම්මිකො සොනාපන්නො සකදාගාමී අනාගාමී බිණ්ණසවොති ඡ ඡනා ධම්මවිහාරිනො නාමාති වෙදිතබ්බො.

5. පයමයොධාජීවසුත්තවණ්ණනා

75. පඤ්චමෙ යොධාජීවාති යුද්ධපජීවිනො. රජගන්ති හත්ථිඅස්සාදිනං පාදප්පහාරහින්නාය භූමියා උග්ගතං රජක්ඛන්ධං. න සන්ථම්භතීති සන්ථම්භින්වා යාතුං න සක්කොති. සහති රජගන්ති රජක්ඛන්ධං දිස්වාපි අධිවාසෙති. ධජගන්ති හත්ථිඅස්සාදිනං පිටියෙසු වා රථෙසු වා උස්සාපිතානං ධජානං අග්ගං. උස්සාරණන්ති හත්ථිඅස්සරථානඤ්චෙව බලකායස්ස ව උච්චාසද්දමහාසද්දං. සම්පහාරෙති සමාගතෙ අප්පමත්තකෙපි පහාරෙ. හඤ්ඤතීති විහඤ්ඤති විසාතං ආපජ්ජති. බ්‍යාපජ්ජතීති විපත්තිං ආපජ්ජති, පකතිභාවං ජහති. සහති සම්පහාරන්ති ද්වෙ තයො පහාරෙ පත්වාපි සහති අධිවාසෙති. තමෙව සඬිගාමසීසන්ති තංයෙව ජයක්ඛන්ධාවාරට්ඨානං. අජ්ඣාචසතීති සත්තාහමත්තං අභිභවින්වා ආවසති. කිං කාරණා? ලද්ධපහාරානං පහාරජගන්තත්ථඤ්චෙව කතකම්මානං විසෙසං ඤත්වා යානන්තරදානත්ථඤ්ච ඉස්සරියසුඛානුභවනත්ථඤ්ච.

ඉදානි යස්මා සත්ථු යොධාජීවෙහි කිච්චං නත්ථි, ඉමස්මිං පන සාසනෙ තථාරූපෙ පඤ්ච පුග්ගලෙ දස්සෙතුං ඉදං ඔපම්මං ආහතං. තස්මා තෙ පුග්ගලෙ දස්සෙන්නො එවමෙව බොතිආදිමාහ. තත්ථ සංසිද්ධතී මිච්ඡාචිතක්කස්මිං සංසිද්ධි අනුප්පවිසති. න සක්කොති බ්‍රහ්මවරියං සන්ධාරෙතුන්ති බ්‍රහ්මවරියවාසං අනුපවිජ්ජමානං ගොපෙතුං න සක්කොති. සික්ඛාදුබ්බලාං ආචිකත්වාති සික්ඛාය දුබ්බලභාවං පකාසෙත්වා. කිමස්ස රජග්ගස්මින්ති කිං තස්ස පුග්ගලස්ස රජග්ගං නාමාති වදති. අභිරුපාති අභිරුපවතී. දස්සනියාති දස්සනයොග්ගා. පාසාදිකාති දස්සනෙනෙව චිත්තප්පසාදාවහා. පරමායාති උත්තමාය. වණ්ණපොක්ඛරතායාති සරිරවණ්ණෙන වෙව අඬිගසණ්ඨානෙන ව. උභයසතීති අවහසති. උල්ලපතීති කථෙති. උජ්ඣග්ගසතීති පාණිං පහරින්වා මහාහසිතං හසති. උජ්ජණ්ඩෙතීති උජ්ජණ්ඩනකථං කථෙති. අභිනිසිද්ධතීති අභිභවින්වා සන්තිකෙ වා එකාසනෙ වා නිසිද්ධතී. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. අජ්ඣාත්ථරතීති අවත්ථරති. විනිවෙයෙත්වා විනිමොචෙත්වාති ගහිතට්ඨානතො තස්සා හත්ථං විනිබ්බෙයෙත්වා වෙව මොචෙත්වා ව. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටව්වට්ටං කථිතං.

6. දුතියයොධාජීවසුත්තවණ්ණනා

76. ඡට්ඨෙ අසිවම්මං ගහෙත්වාති අසිඤ්ච වම්මඤ්ච ගහෙත්වා. ධනුකලාපං සන්තස්හින්වාති ධනුඤ්ච සරකලාපඤ්ච සන්තස්හින්වා. විසුල්හන්ති යුද්ධසන්තිවෙසවෙසෙන ඨිතං. සඬිගාමං ඔතරතීති මහායුද්ධං ඔතරති. උස්සහති වායමතීති උස්සාහඤ්ච වායාමඤ්ච කරොති. හනන්තීති ඝාතෙන්ති.

පරියාපාදෙන්තීති පරියාපාදයන්ති. උපලික්ඛන්තීති විජ්ඣන්ති. අපනෙන්තීති සකසෙනං ගහෙන්වා ගච්ඡන්ති. අපනෙන්වා ඤාතකානං නෙන්තීති සකසෙනං නෙන්වා තතො ඤාතකානං සන්තිකං නෙන්ති. නීයමානොති අත්තනො ගෙහං වා සෙසඤාතිසන්තිකං වා නියාමානො. උපට්ඨහන්ති පරිවරන්තීති පහාරසොධනවණකප්පනාදීති කරොන්තා ජග්ගන්ති ගොපයන්ති.

අරක්ඛිතෙනෙව කායෙනාති අරක්ඛිතෙන කායද්වාරෙන. අරක්ඛිතාය වාචායාති අරක්ඛිතෙන වච්ඡද්වාරෙන. අරක්ඛිතෙන චිත්තෙනාති අරක්ඛිතෙන මනොද්වාරෙන. අනුපට්ඨිතාය සතියාති සතිං සුපට්ඨිතං අකත්වා. අසංවුතෙනි ඉන්ද්‍රියෙහීති මනච්ඡට්ඨෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි අපිහිතෙනි අගොපිතෙනි. රාගො චිත්තං අනුද්ධංසෙති රාගො උප්පජ්ජමානොව සමට්ථිපස්සනාචිත්තං ධංසෙති, දුරෙ බිපති. රාගපරිසුට්ඨිකොමිහි, ආවුසො, රාගපරෙකොති අහං, ආවුසො, රාගෙන රත්තො, රාගෙන අනුගතො.

අට්ඨිකඛිකලුපමාතිආදීසු අට්ඨිකඛිකලුපමා අප්පස්සාදට්ඨෙත. මංසපෙසුපමා බහුසාධාරණට්ඨෙත. තිණුක්කුපමා අනුදහනට්ඨෙත. අභිගාරකාසුපමා මහාහිතාපට්ඨෙත. සුපිනකුපමා ඉත්තරපච්චුපට්ඨානට්ඨෙත. යාවිතකුපමා තාවකාලිකට්ඨෙත. රුක්ඛඵලුපමා සබ්බභිගපච්චිභිගපලිහඤ්ජනට්ඨෙත. අසිසුනුපමා අධිකුට්ටනට්ඨෙත. සත්තිසුලුපමා විනිවිජ්ඣනට්ඨෙත. සප්පසිරුපමා සාසඛිකසප්පට්ඨෙත. උස්සහිස්සාමිති උස්සාහං කර්ස්සාමි. ධාරයිස්සාමිති සමණභාවං ධාරයිස්සාමි. අහිරම්ස්සාමිති අහිරතිං උප්පාදෙස්සාමි න උක්කණ්ඨිස්සාමි. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටව්වට්ටං කථිතන්ති.

7. පට්ඨමඅනාගතභයසුත්තවණ්ණනා

77. සත්තමෙ ආරඤ්ඤකෙනාති අරඤ්ඤවාසිනා. අප්පත්තස්සාති අසම්පත්තස්ස ඤානවිපස්සනාමග්ගඵලප්පහෙදස්ස විසෙසස්ස පත්තියා. සෙසපදෙසුපි ඵසෙව නයො. සො මමස්ස අත්තරායොති සො මම ජීවිතන්තරායො ව බ්‍රහ්මවරියන්තරායො ව, පුපුජ්ජනකාලකිරියං කරොන්තස්ස සග්ගන්තරායො ව මග්ගන්තරායො ව භවෙය්‍ය. හන්දාති වචස්සග්ගත්ථෙ නිපානො. වීරියං ආරභාමිති දුට්ඨමපි වීරියං කරොමි. සත්ථකාති සත්ථං විය සන්ධිබන්ධනවණ්ණෙකවාතා. වාලෙහීති කක්ඛලෙහි. මාණුවෙහීති වොරෙහි. කතකම්මෙහි වා අකතකම්මෙහි වාති ඵත්ථ වොරිකං කත්වා නික්ඛන්තා කතකම්මා නාම, වොරිකං කාතුං ගච්ඡන්තා අකතකම්මා නාම. තත්ථ කතකම්මා කම්මස්ස නිජ්ජන්තන්තා සත්තානං ගලලොහිතං ගහෙන්වා දෙවතානං බලිං කරොන්ති, අකතකම්මා “ඵවං නො කම්මං නිජ්ජජිස්සති” ති පට්ඨමරං කරොන්ති. ඉදං සන්ධාය තෙ මං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යන්ති චුත්තං. වාලා අමනුස්සාති කක්ඛලා දුට්ඨා යක්ඛාදයො අමනුස්සා.

8. දුතියඅනාගතභයසුත්තවණ්ණනා

78. අට්ඨමෙ පුරා මං සො ධම්මො ආගච්ඡතීති යාව සො ධම්මො මං න උපගච්ඡති, තාව අහං පුරෙතරමෙව චිරියං ආරභාමීති අත්ථො. බීරොදක්ඛුතාති බීරොදකං විය භූතා එකීභාවං උපගතා. පියවක්ඛුහීති මෙත්තවක්ඛුහී.

9. තතියඅනාගතභයසුත්තවණ්ණනා

79. නවමෙ ධම්මසන්දොසා විනයසන්දොසොති ධම්මසන්දොසෙන විනයසන්දොසො හොති. කථං පන ධම්මස්මිං දුස්සන්තෙ විනයො දුස්සති නාම? සමථවිපස්සනාධම්මෙසු ගබ්භං අග්ගණ්හන්තෙසු පඤ්චවිධො විනයො න හොති, එවං ධම්මෙ දුස්සන්තෙ විනයො දුස්සති. දුස්සීලස්ස පන සංවරවිනයො නාම න හොති, තස්මිං අසති සමථවිපස්සනා ගබ්භං න ගණ්හාති. එවං විනයසන්දොසෙනපි ධම්මසන්දොසො වෙදිතබ්බො. අභිධම්මකථන්ති සීලාදිඋත්තමධම්මකථං. වෙදල්ලකථන්ති වෙදපටිසංයුත්තං ඤාණමිස්සකකථං. කණ්හධම්මං ඔක්කමමානාති රත්ඨගවෙසිතාය උපාරම්භපරියෙසනවසෙන කාළකධම්මං ඔක්කමමානා. අපිච දුට්ඨචිත්තෙන පුග්ගලං සට්ඨන්තාපි තං කණ්හධම්මං අත්තනො දහන්තාපි ලාභසක්කාරත්ථං කට්ඨන්තාපි කණ්හධම්මං ඔක්කමන්තියෙව.

ගම්භීරාති පාළිගම්භීරා. ගම්භීරත්ථාති අත්ථගම්භීරා. ලොකුත්තරාති ලොකුත්තරධම්මදීපකා. සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තාති බන්ධධාතුආයතනපච්චයාකාරපටිසංයුත්තා. න අඤ්ඤා චිත්තං උපට්ඨපෙස්සන්තීති ඡානනත්ථාය චිත්තං න ය්පෙස්සන්ති. උග්ගහෙතබ්බං පරියාපුණ්තබ්බන්ති උග්ගහෙතබ්බෙ ව චළඤ්ඤෙතබ්බෙ ව. කචිතාති සීලොකාදිබන්ධනවසෙන කචිති කතා. කාවෙය්සාති තස්සෙව වෙච්චනං. බාහිරකාති සාසනතො බහිද්ධා ධීතා. සාවකභාසිතාති බාහිරසාවකෙහි භාසිතා. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා චුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්සත්තා ව උත්තානත්ථමෙව.

10. චතුත්ථඅනාගතභයසුත්තවණ්ණනා

80. දසමෙ කල්‍යාණකාමාති සුන්දරකාමා. රසග්ගාතීති උත්තමරසාති. සංසට්ඨා විහරිස්සන්තීති පඤ්චවිධෙන සංසග්ගෙන සංසට්ඨා විහරිස්සන්ති. සන්තිධිකාරපරිභොගන්ති සන්තිධිකතස්ස පරිභොගං. ඔළාරිකම්පි නිමිත්තන්ති එත්ථ පථවිං බණන්තොපි බණාහීති ආණාපෙන්නොපි පථවියං ඔළාරිකං නිමිත්තං කරොති නාම. තිණකට්ඨසාධාපලාසං ඡිත්තන්තොපි ඡිත්තාති ආණාපෙන්නොපි හරිතග්ගෙ ඔළාරිකං නිමිත්තං කරොති නාම. ආජීවත්ථාය පණ්ණනිවාපආදීති ගාභාපෙන්නො එලාති ඔවිනන්තෙ වා ඔවිතාපෙන්නෙන චත්තබ්බමෙව නත්ථී. ඉමෙසු චතුසු සුත්තෙසු සත්ථාරා සාසනෙ වුද්ධිපරිභාති කථිතාති.

යොධාජීවචග්ගො තතියො.

(9) 4. ටෙරවග්ගො

1. රජනියසුත්තවණ්ණනා

81. චතුත්ථස්ස පඨමෙ රජනියෙසුති රාගස්ස පච්චයෙසු ආරම්මණෙසු. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

2. චිතරාගසුත්තවණ්ණනා

82. දුතියෙ මක්ඛිති ගුණමක්ඛකො. පළාසිති යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පළාසෙන සමන්තාගතො.

3. කුහකසුත්තවණ්ණනා

83. තතියෙ කුහකොති තිහි කුහනවත්ථුහි සමන්තාගතො. ලපකොති ලාහසන්තිස්සිතාය ලපනාය සමන්තාගතො. නෙමිත්තිකොති නිමිත්තකිරියකාරකො. නිජ්ජෙසිකොති නිජ්ජෙසනකතාය සමන්තාගතො. ලාහෙන ව ලාහං නිජ්ජිසිතාති ලාහෙන ලාහගවෙසකො. සුක්කපක්ඛො චුත්තවිපල්ලාසවසෙන වෙදිතඛ්ඛො. චතුත්ථං උත්තානමෙව.

5. අක්ඛමසුත්තවණ්ණනා

85. පඤ්චමෙ අක්ඛමො හොති රූපානන්ති රූපාරම්මණානං අනධිවාසකො හොති, තදාරම්මණෙහි රාගාදීහි අභිභූයාති. එසෙව නයො සඛ්ඛත්ථ.

6. පටිසම්භිදාප්පත්තසුත්තවණ්ණනා

86. ඡට්ඨෙ අත්ථපටිසම්භිදාප්පත්තොති පඤ්චසු අත්ථෙසු පහෙදගතං ඤාණං පත්තො. ධම්මපටිසම්භිදාප්පත්තොති චතුඛ්ඛිධෙ ධම්මෙ පහෙදගතං ඤාණං පත්තො. නිරුත්තිපටිසම්භිදාප්පත්තොති ධම්මනිරුත්තිසු පහෙදගතං ඤාණං පත්තො. පටිභානපටිසම්භිදාප්පත්තොති තෙසු තිසු ඤාණෙසු පහෙදගතං ඤාණං පත්තො. සො පන තාති තිණි ඤාණානෙව ජානාති, න තෙසං කිච්චං කරොති. උච්චාවචානීති මහත්තවුද්දකාති. කිංකරණියානීති ඉති කත්තඛ්ඛාති.

7. සීලවත්තසුත්තවණ්ණනා

87. සත්තමං උත්තානත්ථමෙව. සීලං පනෙත්ථ ඛිණාසවසීලමෙව, බාහුසච්චම්පි ඛිණාසවබාහුසච්චමෙව, වාචාපි ඛිණාසවස්ස කල්‍යාණවාචාව, ඤානානිපි කිරියජ්ඣානානෙව කට්ඨානීති වෙදිතඛ්ඛාති.

8. ටෙරසුත්තවණ්ණනා

88. අට්ඨමෙ ථෙරොති ථීරභාවජ්ජත්තො. රත්තඤ්ඤාති පබ්බජිතදිවසනො පට්ඨාය අතික්කන්තානං බහුතං රත්තීනං ඤාතා. ඤාතොති පඤ්ඤාතො පාකටො. යසස්සීති යසනිස්සිනො. මිච්ඡාදිට්ඨිකොති අයාථාවදිට්ඨිකො. සද්ධම්මා වුට්ඨාපෙත්වාති දසකුසලකම්මපට්ඨම්මතො වුට්ඨාපෙත්වා. අසද්ධම්මෙ පතිට්ඨාපෙතීති අකුසලකම්මපට්ඨෙසු පතිට්ඨාපෙති.

9. පට්ඨමසෙබ්බසුත්තවණ්ණනා

89. නවමෙ සෙබ්බසාති සික්ඛකස්ස සකරණියස්ස. පරිභානායාති උපරිගුණෙහි පරිභානත්ථාය. කම්මාරාමතාති නවකම්මෙ රමනකභාවො. භස්සාරාමතාති ආලාපසල්ලාපෙ රමනකභාවො. නිද්දාරාමතාති නිද්දායනෙ රමනකභාවො. සඬගණිකාරාමතාති ගණසඬගණිකාය රමනකභාවො. යථාචිත්තං චිත්තං න පච්චවෙක්ඛතීති යථා යං චිත්තං චිත්තං, යෙ ච දොසා පහීනා, ගුණා ච පටිලද්ධා, තෙ පච්චවෙක්ඛත්වා උපරිගුණපටිලාභාය වායාමං න කරොතීති අත්ථො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සත්තන්තං සෙබ්බතං උපරිගුණෙහි පරිභානිකාරණඤ්ච වුද්ධිකාරණඤ්ච කථිතං. යඤ්ච නාම සෙබ්බස පරිභානකාරණං, තං පුපුජ්ජනස්ස පට්ඨමෙව හොතීති.

10. දුතියසෙබ්බසුත්තවණ්ණනා

90. දසමෙ වියත්තොති ඛ්‍යත්තො ඡෙකො. කිංකරණියෙසුති ඉති කත්තබ්බෙසු. වෙතොසමටන්ති සමාධිකම්මට්ඨානං. අනනුලොමිකෙනාති සාසනස්ස අනනුව්ජවිකෙන. අතිකාලෙනාති අතිපාතොව. අතිදිවාති දිවා වුවචති මජ්ඣන්තිකො, තං අතික්කමිත්වා. ආභිසල්ලෙඛිකාති අතිවිය කිලෙසසල්ලෙඛිකා. වෙතොච්චරණසප්පායාති චිත්තච්චරණසඬබ්බාතානං සමථවිපස්සනානං සප්පායා. අප්පිච්ඡකථාති අප්පිච්ඡා හොථාති කථනකථා. සන්තුට්ඨිකථාති චතුහි පච්චයෙහි සන්තුට්ඨා හොථාති කථනකථා. පච්චෙකකථාති තීහි විවෙකෙහි විචිත්තා හොථාති කථනකථා. අසංසග්ගකථාති පඤ්චවිධෙන සංසග්ගෙන අසංසට්ඨා හොථාති කථනකථා. වීරියාරම්භකථාති දුට්ඨං වීරියං ආරභථාති කථනකථා. සීලකථාදීසු සීලං ආරභිත කථා සීලකථා. සමාධිං ආරභිත, පඤ්ඤං ආරභිත, පඤ්චවිධං චිත්තන්තිං ආරභිත, එකුනවිසතිපච්චවෙක්ඛණසඬබ්බාතං චිත්තන්තිඤ්ඤාණදස්සනං ආරභිත කථා චිත්තන්තිඤ්ඤාණදස්සනකථා. න නිකාමලාභීතිආදීසු න ඉච්ඡිතිච්ඡිතලාභී, දුක්ඛලාභී න විපුලලාභීති අත්ථො. සෙසං උත්තානත්ථමෙවාති.

ථෙරවග්ගො චතුත්ථො.

(10) 5. කකුධවග්ගො

1-2. සම්පදාසුත්තද්වයවණ්ණනා

91-92. පඤ්චමස්ස පඨමෙ පඤ්ච සම්පදා මිස්සිකා කථිතා. දුතියෙ පුරිමා චතස්සො මිස්සිකා, පඤ්චමී ලොකිකාව.

3. ඛ්‍යාකරණසුත්තවණ්ණනා

93. තතියෙ අඤ්ඤාඛ්‍යාකරණානීති අරහත්තඛ්‍යාකරණානි. මන්දන්තාති මන්දභාවෙන අඤ්ඤාණෙන. මොමුහත්තාති අතිමුල්භාවෙන. අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොතීති අරහත්තං පත්තොස්මීති කථෙති. ඉච්ඡාපකතොති ඉච්ඡාය අභිභූතො. අධිමානෙනාති අධිගතමානෙන. සම්මදෙවාති හෙතුනා නයෙන කාරණෙනෙව.

4-5. ඵාසුචිභාරසුත්තාදිවණ්ණනා

94-95. චතුත්තෙ ඵාසුචිභාරාති සුඛචිභාරා. පඤ්චමෙ අකුප්පන්ති අරහත්තං.

6. සුතධරසුත්තවණ්ණනා

96. ඡට්ඨෙ අප්පට්ඨොති අප්පසමාරම්භො. අප්පකිච්චොති අප්පකරණියො. සුභරොති සුඛෙන හරිතඛිබ්බො සුපොසො. සුසන්තොසොති තීභි සන්තොසෙහි සුට්ඨ සන්තොසො. ජීවිතපරික්ඛාරෙසුති ජීවිතසම්භාරෙසු. අප්පාභාරොති මන්දාභාරො. අනොදරිකත්තන්ති න ඔදරිකභාවං අමහග්ගසභාවං අනුයුත්තො. අප්පමිද්ධොති න බහුනිද්දො. සත්තමට්ඨමාති උත්තානත්ථානි.

9. සීහසුත්තවණ්ණනා

99. නවමෙ සක්කච්චඤ්ඤෙව දෙනි නො අසක්කච්චන්ති අනවඤ්ඤාය අවිරජ්ඣිත්ථාව දෙනි, නො අවඤ්ඤාය විරජ්ඣිත්ථා. මා මෙ යොග්ගපටො නස්සාති මයා කතයොග්ගපටො මය්හං මා නස්සතු, ‘එකො සීහො උට්ඨාය බිලාරං පහරන්තො විරජ්ඣිත්ථා පහරී’ති එවං චත්තාරො මා හොන්තුති අත්ථො. අන්තභාරනෙසාදානන්ති එත්ථ අන්තං වුච්චති යචහත්තං, තං භාරො එතෙසන්ති අන්තභාරා. යාවකානං එතං නාමං. නෙසාදා වුච්චන්ති සාකුණිකා. ඉති සබ්බපච්ඡිමාය කොට්ඨා එතෙසං යාවකනෙසාදානම්පි සක්කච්චමෙව දෙසෙති.

10. කකුධට්ඨරසුත්තවණ්ණනා

100. දසමෙ අත්තභාවපටිලාභොති සරීරපටිලාභො. ද්වෙ වා තීණි වා මාගධකාති ගාමක්ඛෙත්තානීති එත්ථ මාගධිකං ගාමක්ඛෙත්තං අත්ථි බුද්දකං, අත්ථි මජ්ඣිමං, අත්ථි මහන්තං. බුද්දකං ගාමක්ඛෙත්තං ඉතො චත්තාලීසං උසභාති, ඉතො චත්තාලීසන්ති ගාවුතං හොති, මජ්ඣිමං ඉතො ගාවුතං, ඉතො ගාවුතන්ති අඛිඨයොජනං හොති, මහන්තං ඉතො දියඛිඨගාවුතං, ඉතො දියඛිඨගාවුතන්ති තිගාවුතං හොති. තෙසු බුද්දකෙන ගාමක්ඛෙත්තෙන තීණි, බුද්දකෙන ව මජ්ඣිමෙන ව ද්වෙ ගාමක්ඛෙත්තාති තස්ස අත්තභාවො. තිගාවුතඤ්ඤිස්ස සරීරං.

පරිහරිස්සාමිති පටිපග්ගිස්සාමි ගොපයිස්සාමි. රක්ඛස්සෙතන්ති රක්ඛස්සු එතං. මොසපුරිසොති තුව්ඡපුරිසො. නාස්සස්සාති න එතස්ස භවෙය්‍යා. සමුදාවරෙය්‍යාමාති කට්ඨෙය්‍යාම. සම්මන්තතිති සම්මානං කරොති. යං තුමො කරිස්සති තුමොව තෙන පඤ්ඤායිස්සතිති යං එස කරිස්සති, එසොව තෙන කම්මෙන පාකට්ඨො භවිස්සති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

කකුධවග්ගො පඤ්චමො.

දුතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

3. තතියපණ්ණාසකං

(11) 1. ඵාසුචිහාරවග්ගො

1. සාරජ්ජසුත්තවණ්ණනා

101. තතියස්ස පඨමෙ වෙසාරජ්ජකරණාති විසාරදහාවාවහා. සාරජ්ජං හොතිති දොමනස්සං හොති.

2. උස්සඬිකිතසුත්තවණ්ණනා

102. දුතියෙ උස්සඬිකිතපරිසඬිකිතොති උස්සඬිකිතො ව පරිසඬිකිතො ව. අපි අකුප්පධම්මොපිති අපි අකුප්පධම්මො ඛිණ්ණාසවො සමානොපි පරෙහි පාපහික්ඛුහි උස්සඬිකිතපරිසඬිකිතො හොතිති අත්ථො. වෙසියාගොවරොතිආදීසු වෙසියා වුච්චන්ති රුප්පජීවිනියො, තා ගොවරො අස්සාති වෙසියාගොවරො, තාසං ගෙහං අහිණ්හගමනොති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ පන විධවාති මතපතිකා. ථුල්ලකුමාරිකාති මහල්ලිකකුමාරිකායො.

3. මහාවොරසුත්තවණ්ණනා

103. තතියෙ ඉතො හොගෙන පටිසන්ථරිස්සාමිති ඉතො මම සාපතෙය්‍යතො හොගං ගහෙත්වා තෙන පටිසන්ථාරං කරිස්සාමි, තස්ස ච මම ච අන්තරං පිදහිස්සාමිති අත්ථො. ගහණාතීති පරසන්තකානං භණ්ඩානං ගහණාති. ගුය්හමන්තාති ගුහිතබ්බමන්තා. අන්තග්ගාහිකායාති සස්සතං වා උච්ඡෙදං වා ගහෙත්වා යිතාය. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. චතුත්ථෙ සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

5. ඵාසුචිහාරසුත්තවණ්ණනා

105. පඤ්චමෙ මෙත්තං කායකම්මන්ති මෙත්තවිත්තෙන පවත්තිතං කායකම්මං. ආවි වෙච රහො වාති සම්මුඛෙ වෙච පරම්මුඛෙ ව. ඉතරෙසුපි එසෙව

නයො. යානි තානි සීලානීතිආදි චතුපාරිසුද්ධිසීලවසෙන වුත්තං.

සමාධිසංචත්තනිකානීති මග්ගසමාධිඵලසමාධිනිබ්බත්තකානි. සීලසාමඤ්ඤගතොති සමානසීලතං ගතො, එකසදිසසීලො හුත්වාති අත්ථො. තක්කරස්සානි යො නං කරොති, තස්ස. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ සීලං මිස්සකං කථිතං, දිට්ඨි විපස්සනාසම්මාදිට්ඨිති.

6. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

106. ඡට්ඨෙ නො ව පරං අධිසීලෙ සම්පවත්තා භොතීති පරං සීලභාවෙන න ගරහති න උපවදති. අත්තානුපෙක්ඛිති අත්තනොව කතාකතං ජානනවසෙන අත්තානං අනුපෙක්ඛිතා. නො පරානුපෙක්ඛිති පරස්ස කතාකතෙසු අබ්‍යාවටො. අපඤ්ඤාතොති අපාකටො අප්පපුඤ්ඤො. අපඤ්ඤාතකෙනාති අපඤ්ඤාතභාවෙන අපාකටතාය මන්දපුඤ්ඤතාය. නො පරිතස්සතීති පරිතාසං නාපජ්ජති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ ඛිණ්ණාසවොව කථිතො.

7-8. සීලසුත්තාදිවණ්ණනා

107-108. සත්තමෙ සීලසමාධිපඤ්ඤා මිස්සිකා කථිතා, විමුත්ති අරහත්තඵලං, විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනං පච්චවෙක්ඛණ්ණඤ්ඤාණං ලොකියමෙව. අට්ඨමෙපි එසෙව නයො. පච්චවෙක්ඛණ්ණඤ්ඤාණං පනෙත්ථ අසෙබස්ස පවත්තත්තා අසෙබන්ති වුත්තං.

9-10. වාතුද්දිසසුත්තාදිවණ්ණනා

109-110. නවමෙ වාතුද්දිසොති චතුසු දිසාසු අප්පට්ඨතවාරො. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ ඛිණ්ණාසවොව කථිතො. දසමෙ අලන්ති යුත්තො. ඉධාපි ඛිණ්ණාසවොව කථිතො.

ඵාසුචිහාරවග්ගො පඨමො.

(12) 2. අත්ඨකච්ඡන්දවග්ගො

1. කුලපකසුත්තවණ්ණනා

111. දුතියස්ස පඨමෙ අසන්ථව්විස්සාසීති අත්තනා සද්ධිං සන්ථවං අකරොත්තෙසු විස්සාසං අනාපජ්ජන්තෙසුයෙව විස්සාසං කරොති. අනිස්සරච්ඡිකප්පිති අනිස්සරොව සමානො ‘ඉමං දෙථ, ඉමං ගණ්හවා’ති ඉස්සරො විය චිකප්පෙති. විස්සට්ඨපසෙවීති විස්සට්ඨානි භින්නකුලානි සටනත්ථාය උපසෙවති. උපකණ්ණකප්පිති කණ්ණමුලෙ මන්තං ගණ්හාති. සුක්කපක්ඛො වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බො.

2. පච්ඡාසමණසුත්තවණ්ණනා

112. දුතියෙ පත්තපරියාපන්නං න ගණ්භාතීති උපජ්ඣායෙ නිවත්තිත්වා යීතෙ අත්තනො තුව්ඡපත්තං දත්වා තස්ස පත්තං න ගණ්භාති, තතො වා දීයමානං න ගණ්භාති. න නිවාරෙතීති ඉදං වචනං ආපත්තිවීතික්කමවචනං නාමාති න ඡානාති. ඤත්වා වාපි, “හත්තෙ, එවරුපං නාම වත්තුං න වට්ටති” ති න නිවාරෙති. කථං ඔපාතෙතීති තස්ස කථං භින්දිත්වා අත්තනො කථං පවෙසෙති. ඡළොති ඡඩො. එළමුගොති පග්ගරිතබෙළමුබො. තතියං උත්තානමෙව.

4. අන්ධකචින්දසුත්තවණ්ණනා

114. චතුත්ථෙ සීලවා හොථාති සීලවත්තා හොථ. ආරක්ඛසතීනොති ද්වාරරක්ඛිකාය සතියා සමන්තාගතා. නිපක්කසතීනොති ද්වාරරක්ඛනකෙනෙව ඤාණෙන සමන්තාගතස්සතීනො. සතාරක්ඛෙන වෙනසා සමන්තාගතාති සතාරක්ඛෙන විත්තෙන සමන්තාගතා. අප්පහස්සාති අප්පකථා. සම්මාදිට්ඨිකාති කම්මස්සකතජ්ඣාන-විපස්සනාමග්ග-එලවසෙන පඤ්චවිධාය සම්මාදිට්ඨියා සමන්තාගතා. අපිව පච්චවෙක්ඛණඤාණමිපි සම්මාදිට්ඨියෙවාති වෙදිතබ්බා.

5. මච්ඡරිනීසුත්තවණ්ණනා

115. පඤ්චමෙ ආවාසමච්ඡරිනීති ආවාසං මච්ඡරායති, තත්ථ අඤ්ඤෙසං වාසං න සහති. කුලමච්ඡරිනීති උපට්ඨාකකුලං මච්ඡරායති, අඤ්ඤෙසං තත්ථ උපසඬකමනං න සහති. ලාභමච්ඡරිනීති ලාභං මච්ඡරායති, අඤ්ඤෙසං තං උප්පජ්ජන්නං න සහති. වණ්ණමච්ඡරිනීති ගුණං මච්ඡරායති, අඤ්ඤෙසං ගුණකථං න සහති. ධම්මමච්ඡරිනීති පරියත්තිධම්මං මච්ඡරායති, අඤ්ඤෙසං දාතුං න ඉච්ඡති.

6-7. වණ්ණනාසුත්තාදිවණ්ණනා

116-117. ඡට්ඨෙ සද්ධාදෙය්‍යං විනිපාතෙතීති පරෙහි සද්ධාය දින්නපිණ්ඩපාතතො අග්ගං අග්ගහෙත්වා පරස්ස දෙති. සත්තමෙ ඉස්සුකිනීති ඉස්සාය සමන්තාගතා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අන්ධකචින්දවග්ගො දුතියො.

(13) 3. ගිලානවග්ගො

4. දුතියඋපට්ඨාකසුත්තවණ්ණනා

124. තතියස්ස චතුත්ථෙ නප්පට්ඨලොති කායබලෙන ව ඤාණබලෙන ව අසමන්තාගතො. ආමිසන්තරොති ආමිසහෙතුකො විවරාදීති පච්චාසිසමානො.

5-6. අනායුස්සාසුත්තද්වයවණ්ණනා

125-126. පඤ්චමෙ අනායුස්සාති ආයුපච්ඡේදනා, න ආයුචඩ්ඪනා. ඡට්ඨෙපි එසෙව නයො.

7. වපකාසසුත්තවණ්ණනා

127. සත්තමෙ නාලං සඬ්ඝම්භා වපකාසිතුන්ති සඬ්ඝනො නික්ඛමිත්වා එකකො වසිතුං න යුත්තො. කාමඤ්චෙස සඬ්ඝමජ්ඣෙපි වසිතුං අයුත්තොව අසඬ්ඝසොහනතාය, ඔවාදානුසාසනිජ්ජපට්ඨන්තා පන නිජ්ජපරියායෙනෙව සඬ්ඝම්භා වපකාසිතුං න යුත්තො. අලං සඬ්ඝම්භා වපකාසිතුන්ති වාතුද්දිසත්තා සඬ්ඝම්භා නික්ඛමිම එකකො වසිතුං යුත්තො, සඬ්ඝසොහනතාය පන සඬ්ඝෙපි වසිතුං යුත්තොයෙව. අට්ඨමං උත්තානත්ථමෙව.

9. පරිකුජ්ජසුත්තවණ්ණනා

129. නවමෙ ආපායිකාති අපායගාමිනො. නෙරයිකාති නිරයගාමිනො. පරිකුජ්ජාති පරිකුජ්ජපනසභාවා පුරාණවණ්ණසදිසා. අතෙකිච්ඡාති අකත්තඛිඛපරිකම්මා. දසමං උත්තානත්ථමෙවාති.

ගිලානවග්ගො තතියො.

(14) 4. රාජවග්ගො

1. පයමවක්කානුවත්තනසුත්තවණ්ණනා

131. චතුත්ථස්ස පයමෙ ධම්මෙනාති දසකුසලධම්මෙන. වක්කන්ති ආණාවක්කං. අත්ථඤ්ඤාති රජ්ජත්ථං ජානාති. ධම්මඤ්ඤාති පච්චේධම්මං ජානාති. මත්තඤ්ඤාති දණ්ඨෙ වා බලම්භි වා පමාණං ජානාති. කාලඤ්ඤාති රජ්ජසුඛානුභවනකාලං, විනිච්ඡයකරණකාලං, ජනපදවාරිකාකාලඤ්ච ජානාති. පරිසඤ්ඤාති අයං පරිසා ඛත්තියපරිසා, අයං බ්‍රාහ්මණචේස්සසුද්දසමණපරිසාති ජානාති.

තථාගතවාරෙ අත්ථඤ්ඤාති පඤ්ච අත්ථෙ ජානාති. ධම්මඤ්ඤාති වත්තාරො ධම්මෙ ජානාති. මත්තඤ්ඤාති චතුසු පච්චයෙසු පටිග්ගහණපරිභොගමත්තං ජානාති. කාලඤ්ඤාති අයං කාලො පටිසල්ලීනස්ස, අයං සමාපත්තියා, අයං ධම්මදෙසනාය, අයං ජනපදවාරිකායාති එවං කාලං ජානාති. පරිසඤ්ඤාති අයං පරිසා ඛත්තියපරිසා...පෙ.... අයං සමණපරිසාති ජානාති. අනුත්තරන්ති නවහි ලොකුත්තරධම්මෙහි අනුත්තරං. ධම්මවක්කන්ති සෙට්ඨවක්කං.

2. දුතියවක්කානුවත්තනසුත්තවණ්ණනා

132. දුතියෙ පිතරා පවත්තිතං චක්කන්ති චක්කවත්තිමිහි පබ්බජිතෙ වා කාලකතෙ වා චක්කරතනං සත්තාහමත්තං යත්වා අන්තරධායති, කථමෙස තං අනුප්පවත්තෙති නාම? පිතු පවෙණියං යත්වා චක්කවත්තිවත්තං පුරෙත්වා චක්කවත්තිරජ්ජං කාරෙත්තොපි පිතරා පවත්තිතමෙව අනුප්පවත්තෙති නාම.

3. ධම්මරාජාසුත්තවණ්ණනා

133. තතියං තිකතිපාතෙ චුත්තනයමෙව. සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බෙ පනෙත්ථ පච්ඡිමපද්දවයමෙව විසෙසො. තත්ථ සම්මාආඡීවො සෙවිතබ්බො, මිච්ඡාආඡීවො න සෙවිතබ්බො. සප්පායො ගාමනිගමො සෙවිතබ්බො, අසප්පායො න සෙවිතබ්බො.

4. යස්සංදිසංසුත්තවණ්ණනා

134. චතුත්ථෙ උභතොති ද්විහිපි පක්ඛෙහි. මානිතො ච පිනිතො වානි යස්ස හි මානා ඛත්තියා, මාතුමානා ඛත්තියා, තස්සාපි මානා ඛත්තියා. පිතා ඛත්තියො, පිතුපිතා ඛත්තියො, තස්සාපි පිතා ඛත්තියො. සො උභතො සුඡාතො මානිතො ච පිනිතො ච. සංසුද්ධගහණිකොති සංසුද්ධාය මාතුකුච්ඡියා සමන්තාගතො. “සමවෙපාකිනියා ගහණියා”ති එත්ථ පන කම්මජතෙජොධාතු ගහණිති වුවිවති. යාව සත්තමා පිනාමහයුගාති එත්ථ පිතුපිතා පිනාමහො, පිනාමහස්ස යුගං පිනාමහයුගං. යුගන්ති ආයුප්පමාණං වුවිවති. අභිලාපමත්තමෙව වෙතං, අත්ථතො පන පිනාමහොයෙව පිනාමහයුගං. තතො උද්ධං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා පිනාමහග්ගහණෙනෙව ගහිතා. එවං යාව සත්තමො පුරිසො, තාව සංසුද්ධගහණිකො, අථ වා අක්ඛිත්තො අනුපක්කුට්ඨො ඡාතිවාදෙනාති දස්සෙති. අක්ඛිත්තොති “අපනෙථ එතං, කිං ඉමිනා”ති එවං අක්ඛිත්තො අනවක්ඛිත්තො. අනුපක්කුට්ඨොති න උපක්කුට්ඨො න අක්කොසං වා නින්දං වා පත්තපුබ්බො. කෙන කාරණෙනාති? ඡාතිවාදෙන, “ඉතිපි භීනඡාතිකො එසො”ති එවරුපෙන වචනෙනාති අත්ථො.

අඬ්ඨොතිආදීසු යො කොචි අත්තනො සත්තකෙන විභවෙන අඬ්ඨො හොති. ඉධ පන න කෙවලං අඬ්ඨොයෙව, මහද්ධනො මහතා අපරිමාණසඬ්ඨෙන ධනෙන සමන්තාගතොති අත්ථො. පඤ්චකාමගුණවසෙන මහත්තා උළාරා හොගා අස්සාති මහාහොගො. පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරොති කොසො වුවිවති හණ්ඩාගාරං, නිදහිත්වා යපිතෙන ධනෙන පරිපුණ්ණකොසො, ධඤ්ඤෙන ව පරිපුණ්ණකොට්ඨාගාරොති අත්ථො. අථ වා චතුබ්බිධො කොසො හත්ථි අස්සා රථා රට්ඨන්ති, තිවිධං කොට්ඨාගාරං ධනකොට්ඨාගාරං ධඤ්ඤකොට්ඨාගාරං වත්ථකොට්ඨාගාරන්ති. තං සබ්බමිපි පරිපුණ්ණමස්සාති පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරො. අස්සවායාති කස්සවි බහුමිපි ධනං දෙන්තස්ස සෙනා න සුණාති, සා අනස්සවා නාම හොති. කස්සවි අදෙන්තස්සාපි සුණාතියෙව, අයං අස්සවා නාම. ඔවාදපට්ඨකරායාති “ඉදං වො කත්තබ්බ, ඉදං න කත්තබ්බ”න්ති දින්තඔවාදකරාය. පණ්ඩිතොති පණ්ඩිතව්වෙන සමන්තාගතො. බ්‍යත්තොති

පඤ්ඤාවෙය්‍යාත්තියෙන යුත්තො. මෙධාවීති යානුප්පත්තිකපඤ්ඤාය සමන්තාගතො. පටිබලොති සමත්ථො. අත්ථෙ චිත්තෙතුන්ති වඩ්ඪිඅත්ථෙ චිත්තෙතුං. සො හි පච්චුප්පන්නඅත්ථවසෙනෙව “අතීතෙපි එවං අහෙසුං, අනාගතෙපි එවං භවිස්සන්ති” ති චිත්තෙති. විජ්‍ජාචිත්තති විජිතවිජ්‍යානං, මහත්තෙන වා විජයෙන සමන්තාගතානං. විමුක්තචිත්තානන්ති පඤ්චහි විමුක්තීහි විමුක්තමානසානං.

5-6. පත්ථනාසුත්තද්වයවණ්ණනා

135-136. පඤ්චමෙ නෙගමජානපදස්සාති නිගමවාසිනො ව රට්ඨවාසිනො ව ජනස්ස. භත්ථිස්මිත්තිආදීහි භත්ථිඅස්සරථථරුධනුලෙබ්බද්දාගණනාදීති සොළස මහාසිප්පාති දස්සිතාති. අනවයොති සමත්ථො පරිපුණ්ණො. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඡට්ඨෙ ඔපරජ්ජන්ති උපරාජභාවං.

7. අප්පංසුපතිසුත්තවණ්ණනා

137. සත්තමෙ පුරිසාධිප්පායාති අස්සද්ධම්මවසෙන පුරිසෙ උප්පන්නාධිප්පායා පුරිසජ්ඣාසයා. ආදානාධිප්පායොති ඉදානි ගහෙතුං සක්ඛිස්සාමි, ඉදානි සක්ඛිස්සාමිති එවං ගහණාධිප්පායො. විසංයොගාධිප්පායොති ඉදානි නිබ්බානං පාපුණ්ස්සාමි, ඉදානි පාපුණ්ස්සාමිති එවං නිබ්බානජ්ඣාසයො.

8. භත්තාදකසුත්තවණ්ණනා

138. අට්ඨමෙ භත්තාදකොති භත්තක්ඛාදකො, බහුභත්තභුඤ්ජොති අත්ථො. ඔකාසඵරණොති ඔකාසං ඵරිත්වා අඤ්ඤෙසං සම්බාධං කත්වා යානෙන ඔකාසඵරණො. තත්ථ තත්ථ ලණ්ඛං සාරෙති පාතෙතීති ලණ්ඛසාරණො. එත්තකා භත්ථිති ගණනකාලෙ සලාකං ගණ්භාතීති සලාකග්ගාහී. නිසීදනසයනවසෙන මඤ්චපීඨං මද්දතීති මඤ්චපීඨමද්දනො. හික්ඛුගණනකාලෙ සලාකං ගණ්භාතීති සලාකග්ගාහී.

9. අක්ඛමසුත්තවණ්ණනා

139. නවමෙ භත්ථිකායන්ති භත්ථිසං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. සඬගාමෙ අවචරන්තීති සඬගාමාවචරා. එකිස්සා වා තිණොදකදත්තියා විමානිතොති එකදිවසං එකෙන තිණොදකදානෙන විමානිතො, එකදිවසමත්තං අලද්ධතිණොදකොති අත්ථො. ඉතො පරම්පි එසෙව නයො. න සක්කොති විත්තං සමාදහිතුන්ති ආරම්මණෙ විත්තං සම්මා යපෙතුං න සක්කොති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ වට්ඨවිවට්ඨං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

10. සොතසුත්තවණ්ණනා

140. දසමෙ දුරුත්තානන්ති න සුට්ඨු වුත්තානං දොසවසෙන පවත්තිතානං ඵරුසවචනානං. දුරාගතානන්ති දුක්ඛුප්පාදනාකාරෙන සොතද්වාරං ආගතානං. වචනපථානන්ති වචනානං. දුක්ඛානන්ති දුක්ඛමානං. තිබ්බානන්ති බහලානං තාපනසභාවානං වා. බරානන්ති ඵරුසානං. කටුකානන්ති තිබ්බිණානං. අසාතානන්ති අමධුරානං. අමනාපානන්ති මනං අප්පායිතුං වඩ්ඨෙතුං අසමත්ථානං. පාණ්ණරානන්ති ජීවිතහරානං. යා සා දිසාති සබ්බසඬ්ඛාරසමථාදිවසෙන දිස්සති අපදිස්සතීති නිබ්බානං දිසාති වෙදිතබ්බං. යස්මා පන තං ආගමිම සබ්බෙ සඬ්ඛාරා සමථං ගච්ඡන්ති, තස්මා සබ්බසඬ්ඛාරසමථොති වුත්තං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙව. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ සීලසමාධිපඤ්ඤා මිස්සිකා කථිතාති.

රාජවග්ගො චතුත්ථො.

(15) 5. තිකණ්ඩකීවග්ගො

1. අවජානාතිසුත්තවණ්ණනා

141. පඤ්චමස්ස පයමෙ සංවාසෙනාති එකතොවාසෙන. ආදෙය්‍යමුඛොති ආදියනමුඛො, ගහණමුඛොති අත්ථො. තමෙනං දත්වා අවජානාතීති “අයං දින්නං පටිග්ගහෙතුමෙව ජානාතී”ති එවං අවමඤ්ඤති. තමෙනං සංවාසෙන අවජානාතීති අප්පමත්තකෙ කිස්මිඤ්චිදෙව කුප්ඤ්ඤත්වා “ජානාමහං තයා කතකම්මං, එත්තකං අද්ධානං අහං කිං කරොන්තො වසිං, නනු තුය්හමෙව කතාකතං විමංසන්තො”ති ආදීනි වත්තා හොති. අථ ඉතරො “අද්ධා කොචි මය්හං දොසො හවිස්සතී”ති කිඤ්චි පටිප්ඵරිතුං න සක්කොති. තං ඛිප්පඤ්ඤෙව අධිමුච්චිතා හොතීති තං වණ්ණං වා අවණ්ණං වා සීසමෙව සද්දහති. සද්දහනට්ඨෙන හි ආදානෙන එස ආදියනමුඛොති වුත්තො. ආධෙය්‍යමුඛොති පාළියා පන යපිතමුඛොති අත්ථො. මග්ගෙ බට්ඨාචාටො විය ආගතාගතං උදකං වණ්ණං වා අවණ්ණං වා සද්දහනවසෙන සම්පට්චිජිතුං යපිතමුඛොති වුත්තං හොති.

ඉත්තරසද්ධොති පරිත්තකසද්ධො. කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ න ජානාතීති ආදීසු කුසලෙ ධම්මෙ “ඉමෙ කුසලා”ති න ජානාති, අකුසලෙ ධම්මෙ “ඉමෙ අකුසලා”ති න ජානාති. තථා සාවජ්ජෙ සදොසධම්මෙ “ඉමෙ සාවජ්ජා”ති, අනවජ්ජෙ ව නිද්දොසධම්මෙ “ඉමෙ අනවජ්ජා”ති, හීනෙ හීනාති, පණිතෙ පණිතාති. කණ්හසුක්කසප්පට්ඨාගෙති “ඉමෙ කණ්හා සුක්කෙ පට්ඨාහෙත්වා යීතත්තා සප්පට්ඨාගා නාම, ඉමෙ ව සුක්කා කණ්හෙ පට්ඨාහිත්වා යීතත්තා සප්පට්ඨාගා”ති න ජානාති.

2. ආරහතිසුත්තවණ්ණනා

142. දුතියෙ ආරහති ව විප්පට්ඨාරී ව හොතීති ආපත්තිවිතික්කමනවසෙන ආරහති වෙච, තප්පච්චයා ව විප්පට්ඨාරී හොති. වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තින්ති

අරහත්තසමාධිඤ්ඤාවෙව අරහත්තඵලඤ්ඤාණඤ්ඤාව. නප්පජානාතීති අනධිගතත්තා න ජානාති. ආරහති න විප්පට්ඨාරී හොතිති ආපත්තිං ආපජ්ජති, වුට්ඨිතත්තා පන න විප්පට්ඨාරී හොති. නාරහති විප්පට්ඨාරී හොතිති සකිං ආපත්තිං ආපජ්ජන්වා තතො වුට්ඨාය පච්ඡා කිඤ්චාපි නාපජ්ජති, විප්පට්ඨාරං පන විනොදෙතුං න සක්කොති. නාරහති න විප්පට්ඨාරී හොතිති න වෙව ආපත්තිං ආපජ්ජති, න ච විප්පට්ඨාරී හොති. තඤ්ච වෙතොවිමුත්තිං...පෙ.... නිරුජ්ඣන්තීති අරහත්තං පන අප්පත්තො හොති. පඤ්චමනයෙන ඛිණාසවො කටීතො.

ආරම්භජාති ආපත්තිවිතික්කමසම්භවා. විප්පට්ඨාරජාති විප්පට්ඨාරතො ජාතා. පච්චිදන්තීති පුනප්පුනං උප්පජ්ජනෙන වච්චන්ති. ආරම්භපෙ ආසවෙ පහායාති විතික්කමසම්භවෙ ආසවෙ ආපත්තිදෙසනාය වා ආපත්තිවුට්ඨානෙන වා පජ්භිත්වා. පටිච්චිනොදෙත්වාති සුද්ධන්තෙ ධීතභාවපච්චවෙක්ඛණෙන නීහරිත්වා. විත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවෙතූති විපස්සනාවිත්තඤ්ච තංසම්පයුත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවෙතූ. සෙසං ඉමිනා උපායෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

3. සාරන්දදසුත්තවණ්ණනා

143. තතියෙ කාමාධිමුත්තානන්ති චත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු අධිමුත්තානං. ධම්මානුධම්මපට්පන්නොති නවලොකුත්තරධම්මත්ථාය සහසීලකං පුබ්බභාගප්පට්පදං පට්පන්නො පට්පත්තිපුරකො පුග්ගලො දුල්ලහො ලොකස්මිං.

4. තිකණ්ඩකීසුත්තවණ්ණනා

144. චතුත්ථෙ අප්පට්ඨකුලෙති අප්පට්ඨකුලාරම්මණෙ. පට්ඨකුලසඤ්ඤීති පට්ඨකුලන්ති ඵලංසඤ්ඤී. ඵස නයො සබ්බත්ථ. කථං පනායං ඵලං විහරතීති? ඉට්ඨස්මිං චත්ථුස්මිං පන අසුභාය වා ඵරති, අනිච්චතො වා උපසංහරති. ඵලං තාව අප්පට්ඨකුලෙ පට්ඨකුලසඤ්ඤී විහරති. අනිට්ඨස්මිං චත්ථුස්මිං මෙත්තාය වා ඵරති, ධාතුතො වා උපසංහරති. ඵලං පට්ඨකුලෙ අප්පට්ඨකුලසඤ්ඤී විහරති. උභයස්මිං පන පුරිමනයස්ස ච පච්ඡිමනයස්ස ච වසෙන තතියචතුත්ථවාරා වුත්තා, ඡළඬිගුපෙක්ඛාවසෙන පඤ්චමො. ඡළඬිගුපෙක්ඛා වෙසා ඛිණාසවස්ස උපෙක්ඛාසදිසා, න පන ඛිණාසවුපෙක්ඛා. තත්ථ උපෙක්ඛකො විහරෙය්‍යාති මජ්ඣන්තභාවෙ ධීතො විහරෙය්‍යා. ක්වචනීති කිස්මිඤ්චි ආරම්මණෙ. කත්ථවීති කිස්මිඤ්චි පදෙසෙ. කිඤ්චනති කොචි අප්පමත්තකොපි. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ පඤ්චසු යානෙසු විපස්සනාව කටීතා. තං ආරද්ධවිපස්සකො භික්ඛු කාතුං සක්කොති, ඤාණවා පඤ්ඤාත්තරො බහුස්සුතසමණොපි කාතුං සක්කොති. සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිනො කාතුං සක්කොත්තියෙව, ඛිණාසවෙ චත්තබ්බමෙව නත්ථීති. පඤ්චමං උත්තානමෙව.

6. මිත්තසුත්තවණ්ණනා

146. ඡට්ඨෙ කම්මන්තං කාරෙතීති බ්‍රහ්මදිකම්මන්තං කාරෙති. අධිකරණං ආදියතීති චත්තාරි අධිකරණානි ආදියති. පාමොක්ඛෙසු භික්ඛුසුනි දිසාපාමොක්ඛෙසු භික්ඛුසු. පට්ඨිරුද්ධො භොතීති පච්චනීකග්ගාහිතාය විරුද්ධො භොති. අනචත්ථවාරිකන්ති අනචත්ථානචාරිකං.

7. අසප්පුරිසදානසුත්තවණ්ණනා

147. සත්තමෙ අසක්කච්චං දෙතීති න සක්කරිත්වා සුචිං කත්වා දෙති. අචිත්තිකත්වා දෙතීති අචිත්තිකාරෙන අගාරවචසෙන දෙති. අපවිද්ධං දෙතීති න නිරන්තරං දෙති, අථ වා ඡඩ්ඛෙතුකාමො විය දෙති. අනාගමනදිට්ඨිකො දෙතීති කතස්ස නාම ඵලං ආගමිස්සතීති න ඵලං ආගමනදිට්ඨිං න උප්පාදෙත්වා දෙති.

සුක්කපක්ඛෙ චිත්තිකත්වා දෙතීති දෙයාධම්මෙ ව දක්ඛිණෙයොසු ව චිත්තිකාරං උපට්ඨපෙත්වා දෙති. තත්ථ දෙයාධම්මං පණ්ණං ඔජවන්තං කත්වා දෙන්නො දෙයාධම්මෙ චිත්තිකාරං උපට්ඨපෙති නාම. පුග්ගලං විචිනිත්වා දෙන්නො දක්ඛිණෙයොසු චිත්තිකාරං උපට්ඨපෙති නාම. සහත්ථා දෙතීති ආණන්තියා පරහත්ථෙන අදත්වා “අනමතග්ගෙ සංසාරෙ විවරන්තෙන මෙ හත්ථපාදානං අලද්ධකාලස්ස පමාණං නාම නත්ථී, වට්ටමොක්ඛං භවනිස්සරණං කරිස්සාමි” ති සහත්ථෙනෙව දෙති. ආගමනදිට්ඨිකොති “අනාගතභවස්ස පච්චයො භවිස්සති” ති කම්මඤ්ච විපාකඤ්ච සද්දහිත්වා දෙතීති.

8. සප්පුරිසදානසුත්තවණ්ණනා

148. අට්ඨමෙ සද්ධායානි දානඤ්ච දානඵලඤ්ච සද්දහිත්වා. කාලෙනානි යුත්තප්පත්තකාලෙන. අනග්ගහිතචිත්තොති අග්ගහිතචිත්තො මුත්තවාගො හුත්වා. අනුපහච්චානි අනුපසාතෙත්වා ගුණෙ අමක්ඛෙත්වා. කාලාගතා වස්ස අත්ථා පචුරා භොන්තීති අත්ථා ආගච්ඡමානා වයොවුඩ්ඨිකාලෙ අනාගන්ත්වා යුත්තප්පත්තකාලෙ පට්ඨමවයස්මිංයෙව ආගච්ඡන්ති වෙව ඛහු ව භොන්ති.

9. පට්ඨමසමයවිමුත්තසුත්තවණ්ණනා

149. නවමෙ සමයවිමුත්තස්සානි අප්පිතප්පිතක්ඛණෙයෙව වික්ඛම්භිතෙහි කිලෙසෙහි විමුත්තත්තා සමයවිමුත්තිසම්ඛාතාය ලොකියවිමුත්තියා විමුත්තචිත්තස්ස. දසමං උත්තානත්ථමෙව.

තිකණ්ඩකීවග්ගො පඤ්චමො.

තතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

4. චතුත්ථපණ්ණාසකං

(16) 1. සද්ධම්මවග්ගො

1. පයමසම්මත්තනියාමසුත්තවණ්ණනා

151. චතුත්ථස්ස පයමෙ අභබ්බො නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තන්ති කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තභූතං මග්ගනියාමං ඔක්කමිතුං අභබ්බො අභාජනං. කථං පරිභොතීතිආදීසු ‘‘කිං කථා නාම එසා’’ති වදන්තො කථං පරිභොති නාම. ‘‘කිං නාමෙස කථෙති, කිං අයං ජානාති’’ති වදන්තො කථිකං පරිභොති නාම. ‘‘මයං කිං ජානාම, කුතො අම්භාකං එතං සොතුං බල’’න්ති වදන්තො අත්තානං පරිභොති නාම. විපරියායෙන සුක්කපක්ඛො වෙදිතබ්බො.

2. දුතියසම්මත්තනියාමසුත්තවණ්ණනා

152. දුතියෙ අනඤ්ඤාතෙ අඤ්ඤාතමානීති අවිඤ්ඤාතස්මිංයෙව ‘‘විඤ්ඤාතමිදං මයා’’ති එවංමානී.

3. තතියසම්මත්තනියාමසුත්තවණ්ණනා

153. තතියෙ මක්ඛි ධම්මං සුඤ්ඤාතීති මක්ඛි භුත්වා ගුණමක්ඛනවිත්තෙන ධම්මං සුඤ්ඤාති. උපාරම්භවිත්තොති නිග්ගහාරොපනවිත්තො. රත්ඨගවෙසීති ගුණරත්ඨං ගුණච්ඡිද්දං ගවෙසන්තො.

4. පයමසද්ධම්මසම්මොසසුත්තවණ්ණනා

154. චතුත්ථෙ න සක්කච්චං ධම්මං සුඤ්ඤාතීති ඔභිතසොතා සුකතකාරිතො භුත්වා න සුඤ්ඤාතී. න පරියාපුඤ්ඤාතීති යථාසුතං ධම්මං වළඤ්ජන්තාපි සක්කච්චං න වළඤ්ජෙත්ති. පඤ්චමං උත්තානමෙව.

6. තතියසද්ධම්මසම්මොසසුත්තවණ්ණනා

156. ඡට්ඨෙ අප්පට්ඨසරණොති අප්පතිට්ඨො. ආවරියා හි සුත්තන්තස්ස පට්ඨසරණං නාම, තෙසං අභාවා අප්පට්ඨසරණො භොති. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා චුත්තනයමෙව.

7. දුක්කථාසුත්තවණ්ණනා

157. සත්තමෙ පුග්ගලං උපනිධායාති තං තං පුග්ගලං උපනික්ඛිපිත්වා, සක්ඛිං කත්වාති අත්ථො. කච්ඡමානායාති කථියමානාය. සෙසමෙත්ථ අට්ඨමඤ්ච උත්තානත්ථමෙවාති.

9. උදායිසුත්තවණ්ණනා

159. නවමෙ අනුප්‍රබ්ධිං කථං කටෙස්සාමීති දානානන්තරං සීලං, සීලානන්තරං සග්ගන්ති එවං දෙසනානුප්‍රබ්ධිං කථං වා, යං යං සුත්තපදං වා ගාථාපදං වා නික්ඛිත්තං හොති, තස්ස තස්ස අනුරූපකථං කටෙස්සාමීති චිත්තං උපට්ඨපෙත්වා පරෙසං ධම්මො දෙසෙතබ්බො. පරියායදස්සාවිති තස්ස තස්ස අත්ථස්ස තං තං කාරණං දස්සෙත්තො. කාරණංඤ්ඤි ඉධ පරියායොති වුත්තං. අනුද්දයතං පටිච්චාති “මහාසම්බාධජ්ජත්තෙ සත්තෙ සම්බාධතො මොචෙස්සාමී”ති අනුකම්පං ආගම්ම. න ආමිසන්තරොති න ආමිසහෙතුකො, අත්තනො චතුපච්චයලාභං අනාසිසන්තොති අත්ථො. අත්තානඤ්ච පරඤ්ච අනුපභව්වාති අත්තුක්කංසනපරවම්භනාදිවසෙන අත්තානඤ්ච පරඤ්ච ගුණුපසාතෙන අනුපහන්ත්වා.

10. දුප්පට්චිනොදයසුත්තවණ්ණනා

160. දසමෙ දුප්පට්චිනොදයාති යාති හස්සාදීති කිච්චාති නිජ්ජාදෙතුං යානාති උජ්ජන්තාති හොන්ති, තෙසු මත්ථකං අසම්පත්තෙසු අන්තරායෙව දුන්නීභාරා දුට්ඨකම්භයා හොන්ති. පටිභානන්ති කටෙතුකාමතා වුච්චති. ඉමාති පඤ්ච දුප්පට්චිනොදයාති, න සුප්පට්චිනොදයාති. උපායෙන පන කාරණෙන අනුරූපාහි පච්චචෙක්ඛණඅනුසාසනාදීහි සක්කා පටිච්චනොදෙතුන්ති.

සද්ධම්මවග්ගො පඨමො.

(17) 2. ආසාතවග්ගො

1. පඨමආසාතපට්චිනයසුත්තවණ්ණනා

161. දුතියස්ස පඨමෙ ආසාතං පට්චිනෙන්නි වුපසමෙන්නිති ආසාතපට්චිනයා. යත්ථ භික්ඛුනො උජ්ජන්තො ආසාතො සබ්බසො පට්චිනෙතබ්බොති යත්ථ ආරම්මණෙ භික්ඛුනො ආසාතො උජ්ජන්තො හොති, තත්ථ සො සබ්බො ඉමෙහි පඤ්චහි පට්චිනොදෙතබ්බොති අත්ථො. මෙත්තා තස්මිං පුග්ගලෙ භාවෙතබ්බාති තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන මෙත්තා භාවෙතබ්බො. කරුණායපි එසෙව නයො. උපෙක්ඛා පන චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානවසෙන භාවෙතබ්බො. යස්මා පන යං පුග්ගලං පස්සතො චිත්තං න නිබ්බාති, තස්මිං මුදිතා න සණ්ඨහති, තස්මා සා න වුත්තා. අසතිඅමනසිකාරොති යථා සො පුග්ගලො න උපට්ඨාති, කුට්ඨාදීහි අන්තරිතො විය හොති, එවං තස්මිං අසතිඅමනසිකාරො ආපජ්ජිතබ්බො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානමෙව.

2. දුතියආසාතපට්චිනයසුත්තවණ්ණනා

162. දුතියෙ ආසාතො එතෙසු පට්චිනෙතබ්බොති ආසාතපට්චිනයා. ආසාතො එතෙහි පට්චිනෙතබ්බොතිපි ආසාතපට්චිනයා. පට්චිනයොති හි පට්චිනයවත්ථුනම්පි පට්චිනයකාරණානම්පි එතං අධිවචනං, තදුභයම්පි ඉධ වට්ටති. පඤ්ච හි පුග්ගලා

පටිච්ඡයාවත්ථු හොන්නි පඤ්චහි උපමාහි පඤ්ච පටිපත්තියො පටිච්ඡයාකාරණානි.
ලහති ව කාලෙන කාලං චෙනසො විවරං චෙනසො පසාදන්ති කාලෙ කාලෙ
සමථවිපස්සනාවත්තස්ස උප්පන්නොකාසසඬ්ඛානං විවරඤ්චෙව
සද්ධාසම්පන්නභාවසඬ්ඛානං පසාදඤ්ච ලහති.

රටීයායාති අන්තරවිටීයං. නන්තකන්ති පිලොතිකඛණ්ඩං. නිග්ගහෙන්වාති
අක්කමිත්වා. යො තත්ථ සාරොති යං තත්ථ ටීරට්ඨානං. තං පරිපාතෙන්වාති තං
ලුඤ්චිත්වා. එවමෙව ඛොති එත්ථ පංසුකුලිකො විය මෙත්තාවිහාරී දට්ඨබ්බො,
රටීයාය නන්තකං විය වෙරිපුග්ගලො, දුබ්බලට්ඨානං විය අපරිසුද්ධකායසමාවාරතා,
ටීරට්ඨානං විය පරිසුද්ධවච්චිසමාවාරතා, දුබ්බලට්ඨානං ඡඩ්ඛෙන්වා ටීරට්ඨානං ආදාය
ගන්ත්වා සිබ්බිත්වා රජිත්වා පාරුපිත්වා විවරණකාලො විය
අපරිසුද්ධකායසමාවාරතං අමනසිකත්වා පරිසුද්ධවච්චිසමාවාරතං මනසිකත්වා
වෙරිමිහි චිත්තුප්පාදං නිබ්බාපෙන්වා එසුචිහාරකාලො දට්ඨබ්බො.

සෙවාලපණකපරියොනද්ධාති සෙවාලෙන ව උදකපප්පටකෙන ව පටිච්ඡන්තා.
සම්මපරෙතොති සම්මෙන අනුගතො. කිලන්තොති මග්ගකිලන්තො. තසිතොති
තණ්හාහිභූතො. පිපාසිතොති පානීයං පාතුකාමො. අපවිජ්ජිත්වාති අපනෙන්වා.
පිච්චිත්වාති පසන්තඋදකං පිච්චිත්වා. එවමෙව ඛොති එත්ථ සම්මාහිතන්තො පුරිසො
විය මෙත්තාවිහාරී දට්ඨබ්බො, සෙවාලපණකං විය අපරිසුද්ධවච්චිසමාවාරතා,
පසන්තඋදකං විය පරිසුද්ධකායසමාවාරතා, සෙවාලපණකං අපබ්බුහිත්වා
පසන්තොදකං පිච්චිත්වා ගමනං විය අපරිසුද්ධවච්චිසමාවාරතං අමනසිකත්වා
පරිසුද්ධකායසමාවාරතං මනසිකත්වා වෙරිමිහි චිත්තුප්පාදං නිබ්බාපෙන්වා
එසුචිහාරකාලො දට්ඨබ්බො.

බොහෙස්සාමීති වාලෙස්සාමි. ලොළෙස්සාමීති ආකුලං කර්ස්සාමි. අපෙය්‍යම්පි
තං කර්ස්සාමීති පිච්චං අසක්කුණෙය්‍යං කර්ස්සාමි. චතුක්කුණ්ඩිකොති ජාණ්හි ව
හත්ථෙහි ව භූමියං පතිට්ඨානෙන චතුක්කුණ්ඩිකො හුත්වා. ගොපිතකං පිච්චිත්වාති
ගාවියො විය මුඛෙන ආකඩ්ඪෙන්තො පිච්චිත්වා. එවමෙව ඛොති එත්ථ
සම්මාහිතන්තො පුරිසො විය මෙත්තාවිහාරී දට්ඨබ්බො, ගොපදං විය වෙරිපුග්ගලො,
ගොපදෙ පරිත්තඋදකං විය තස්සබ්භන්තරෙ පරිත්තගුණො, චතුක්කුණ්ඩිකස්ස
ගොපිතකං පිච්චිත්වා පක්කමනං විය තස්ස අපරිසුද්ධකායවච්චිසමාවාරතං
අමනසිකත්වා යං සො කාලෙන කාලං ධම්මස්සවනං නිස්සාය චෙනසො
විවරප්පසාදසඬ්ඛානං පිතිපාමොජ්ජං ලහති, තං මනසිකත්වා චිත්තුප්පාදනිබ්බාපනං
චෙදිතබ්බං.

ආබාධිකොති ඉරියාපථභඤ්ජනකෙන විසභාගාබාධෙන ආබාධිකො.
පුරතොපිස්සාති පුරතොපි භවෙය්‍ය. අනයඛ්‍යසනන්ති අවධිසිවිනාසං. එවමෙව ඛොති
එත්ථ සො අනාථගිලානො විය සබ්බකණ්ඨමිමසමන්තාගතො පුග්ගලො,
අද්ධානමග්ගො විය අනමතග්ගසංසාරො, පුරතො ව පච්ඡතො ව ගාමානං දුරභාවො
විය නිබ්බානස්ස දුරභාවො, සප්පායභොජනානං අලාභො විය

සාමඤ්ඤඵලභොජනානං අලාභො, සප්පායභෙසජ්ජානං අලාභො විය
සමථවිපස්සනානං අභාවො, පතිරුප්පට්ඨාකානං අලාභො විය ඔවාදානුසාසනීහි
කිලෙසතිකිච්ඡකානං අභාවො, ගාමන්තනායකස්ස අලාභො විය
නිබ්බානසම්පාපකස්ස තථාගතස්ස වා තථාගතසාවකස්ස වා අලද්ධභාවො,
අඤ්ඤතරස්ස පුරිසස්ස දිස්වා කාරුඤ්ඤපට්ඨානං විය තස්මිං පුග්ගලෙ
මෙත්තාවිහාරිකස්ස කාරුඤ්ඤං උප්පාදෙත්වා චිත්තනිබ්බාපනං වෙදිතබ්බං.

අවිජ්ජාදකාති පසන්තොදකා. සාතොදකාති මධුරොදකා. සීතොදකාති
තනුසිතසලිලා. සෙතකාති උෂ්ණිජ්ජනට්ඨානෙසු සෙතවණ්ණා. සුපතිත්ථාති
සමතිත්ථා. එවමෙව බොති එත්ථ සම්මාහිතත්තො පුරිසො විය මෙත්තාවිහාරී
දට්ඨබ්බො, සා පොක්ඛරණී විය පරිසුද්ධසබ්බද්වාරො පුරිසො, න්හත්වා පිචිත්වා
පච්චුත්තරිත්වා රුක්ඛච්ඡායාය නිපජ්ජිත්වා යථාකාමං ගමනං විය තෙසු ද්වාරෙසු යං
ඉච්ඡති, තං ආරම්මණං කත්වා චිත්තනිබ්බාපනං වෙදිතබ්බං. තතියචතුත්ථාති
හෙට්ඨා චුත්තනායානෙව.

5. පඤ්ඤපුච්ඡාසුත්තවණ්ණනා

165. පඤ්චමෙ පරිභවන්ති පරිභවන්තො, එවං පරිභවිස්සාමීති පරිභවනත්ථාය
පුච්ඡන්ති අත්ථො. අඤ්ඤාතුකාමොති ජානිතුකාමො හුත්වා.

6. නිරොධසුත්තවණ්ණනා

166. ඡට්ඨෙ අත්ථෙතං යානන්ති අත්ථි එතං කාරණං. නො වෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ
අඤ්ඤං ආරාධෙය්‍යාති නො වෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අරහත්තං පාපුණෙය්‍ය.
කබ්බිකාරාභාරහක්ඛානං දෙවානන්ති කාමාවචරදෙවානං. අඤ්ඤතරං මනොමයං
කායන්ති කුමාරමනෙත නිබ්බත්තං අඤ්ඤතරං සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මකායං. උදායීති
ලාඨදායී. සො හි “මනොමය”න්ති සුත්වා “ආරුප්පෙ න භවිතබ්බ”න්ති පටිබාහි.
ථෙරො “සාරිපුත්තො කිං ජානාති, යස්ස සම්මුඛා එවං භික්ඛු චචනං
පටික්කොසන්ති”ති එවං බාලානං ලද්ධිඋප්පත්තිපටිබාහනත්ථං තං චචනං
අනධිවාසෙත්වා යෙන භගවා තෙනුපසඬිකම්.

අත්ථි නාමාති අමරිසනත්ථෙ නිපාතො. තෙනෙව චෙත්ථ
“අජ්ඣුපෙක්ඛිස්සවා”ති අනාගතචචනං කතං. අයඤ්ඤෙත්ථත්ථො – ආනන්ද,
තුම්හෙ ථෙරං භික්ඛුං විහෙය්‍යිමානං අජ්ඣුපෙක්ඛට්ඨ, න වො එතං මරිසයාමි න
සභාමි නාධිවාසෙමීති. කස්මා පන භගවා ආනන්දථෙරංයෙව එවමාහාති?
ධම්මභණ්ඩාගාරිකත්තා. ධම්මභණ්ඩාගාරිකස්ස හි එවං වදන්තො පටිබාහිතුං භාරො.
අපිවෙස සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස පියසභායො, තෙනාපිස්ස එස භාරො. තත්ථ කිඤ්චාපි
භගවා ආනන්දත්ථෙරං ගරහන්තො එවමාහ, න පනෙසා තස්සෙව ගරහා,
සම්මුඛිභූතානං සබ්බෙසංයෙව ගරහාති වෙදිතබ්බා. විහාරන්ති ගන්ධකුට්ටිං.

අනවිච්ඡිතයන්ති න අවිච්ඡිතං. යථාති කාරණවචනං. ආයස්මන්තංයෙවෙත්ථ උපවානං පටිභාසෙය්‍යාති එත්ථ භගවතා ව එවං එතදෙව කාරණං ආරබ්භ උදාහරෙ ආයස්මනොයෙව උපවානස්ස පටිවචනං පටිභාතු උපට්ඨාතුති දීපෙනි. සාරජ්ජං ඔක්කන්තන්ති දොමනස්සං අනුපට්ඨං. සීලවාතිආදීහි බිණාසවසීලාදීනියෙව කටීතාති. ඛණ්ඩිවචනොතිආදීනි සක්කාරාදීනං කාරණප්‍රච්ඡාවසෙන චුත්තාති. කිං ඛණ්ඩිවචාදීහි කාරණෙහි තං තං සබ්බමචාරිං සක්කරෙය්‍යුන්ති අයඤ්ඤෙත්ථ අධිජ්ජායො.

7. වොදනාසුත්තවණ්ණනා

167. සත්තමෙ වොදකෙනාති වත්ථුසන්දස්සනා ආපත්තිසන්දස්සනා සංවාසජ්ජික්ඛෙපො සාමීච්ජික්ඛෙපොති වතුහි වොදනාවත්ථුහි වොදයමානෙන. කාලෙන වක්ඛාමී නො අකාලෙනාති එත්ථ චුදිතකස්ස කාලො කටීතො, න වොදකස්ස. පරං වොදෙන්තෙන හි පරිසමජ්ඣෙකො වා උපොසථපචාරණග්ගෙ වා ආසනසාලාභොජනසාලාදීසු වා න වොදෙතබ්බො, දිවාට්ඨානෙ නිසින්තකාලෙ “කරොතායස්මා ඔකාසං, අහං ආයස්මන්තං වත්තුකාමො”ති එවං ඔකාසං කාරෙත්වා වොදෙතබ්බො. පුග්ගලං පන උපපරික්ඛිත්වා යො ලොලපුග්ගලො අභූතං වත්වා හික්ඛුනං අයසං ආරොපෙති, සො ඔකාසකම්මං විනාපි වොදෙතබ්බො. භූතෙනාති තච්ඡෙන සභාවෙන. සණ්ඨෙනාති මට්ඨෙන මුදුකෙන. අත්ථසංහිතෙනාති අත්ථකාමතාය හිතකාමතාය උපෙනෙන. අවිජ්ජපිසාරො උපදහාතබ්බොති අමඬිකුභාවො උපනෙතබ්බො. අලං තෙ අවිජ්ජපිසාරායාති යුත්තං තෙ අමඬිකුභාවාය. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති. අට්ඨමං හෙට්ඨා චුත්තනයත්තා පාකට්ඨෙව.

9. බිජ්ජනිසන්තිසුත්තවණ්ණනා

169. නවමෙ බිජ්ජං නිසාමයති උපධාරෙතීති බිජ්ජනිසන්ති. සුග්ගහිතං කත්වා ගණ්භාතීති සුග්ගහිතග්ගාහී. අත්ථකුසලොති අට්ඨකථාය ඡෙකො. ධම්මකුසලොති පාළියං ඡෙකො. නිරුත්තිකුසලොති නිරුත්තිවචනෙසු ඡෙකො. බ්‍යඤ්ජනකුසලොති අක්ඛරජ්ජහෙදෙ ඡෙකො. පුබ්බාපරකුසලොති අත්ථපුබ්බාපරං, ධම්මපුබ්බාපරං, අක්ඛරපුබ්බාපරං, බ්‍යඤ්ජනපුබ්බාපරං, අනුසන්ධිපුබ්බාපරන්ති ඉමස්මිං පඤ්චවිධෙ පුබ්බාපරෙ ඡෙකො. තත්ථ අත්ථපුබ්බාපරකුසලොති හෙට්ඨා අත්ථෙත උපරි අත්ථං ජානාති, උපරි අත්ථෙත හෙට්ඨා අත්ථං ජානාති. කථං? සො හි හෙට්ඨා අත්ථං යපෙත්වා උපරි අත්ථෙ චුත්තෙ “හෙට්ඨා අත්ථො අත්ථී”ති ජානාති. උපරි අත්ථං යපෙත්වා හෙට්ඨා අත්ථෙ චුත්තෙහි “උපරි අත්ථො අත්ථී”ති ජානාති. උභතො යපෙත්වා මජ්ඣෙකෙ අත්ථෙ චුත්තෙ “උභතො අත්ථො අත්ථී”ති ජානාති. මජ්ඣෙකෙ අත්ථං යපෙත්වා උභතොභාගෙසු අත්ථෙ චුත්තෙ “මජ්ඣෙකෙ අත්ථො අත්ථී”ති ජානාති. ධම්මපුබ්බාපරාදීසුපි එසෙව නයො. අනුසන්ධිපුබ්බාපරෙ පන සීලං ආදිං කත්වා ආරද්ධෙ සුත්තන්තෙ මත්ථකෙ ඡසු අභිඤ්ඤාසු ආගතාසු “යථානුසන්ධිං යථානුපරිච්ඡෙදං සුත්තන්තො ගතො”ති ජානාති. දිට්ඨිවසෙන ආරද්ධෙ උපරි

සවිවෙසූ ආගනෙසුපි “යථානුසන්ධිනා ගතො”ති ජානාති. කලහභණ්ඩනවසෙන ආරද්ධෙ උපරි සාරණියධම්මෙසු ආගනෙසුපි, ද්වන්තිංසතිරච්ඡානකථාවසෙන ආරද්ධෙ උපරි දසකථාවත්ථුසු (අ. නි. 10.69; උදා.31) ආගනෙසුපි “යථානුසන්ධිනා ගතො”ති ජානාතිති.

10. භද්දප්පසුත්තවණ්ණනා

170. දසමෙ අභිභූති අභිභවිත්වා යිතො ජෙට්ඨකො. අනභිභූතොති අඤ්ඤෙහි අනභිභූතො. අඤ්ඤදත්ථුති එකංසවචනෙ නිපාතො. දස්සනවසෙන දසො, සබ්බං පස්සතිති අධිප්පායො. වසවත්තිති සබ්බං ජනං වසෙ වත්තෙති. යථා පස්සතොති ඉට්ඨාරම්මණං වා භොතු අනිට්ඨාරම්මණං වා, යෙනාකාරෙන තං පස්සන්තස්ස. අනන්තරා ආසවානං බයො භොතිති අනන්තරායෙව අරහත්තං උප්පජ්ජති. යථා සුඤ්ඤාතොති එත්ථාපි එසෙව නයො. අථ වා යං චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිරන්තරමෙව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණාති, තං තස්ස අරහත්තං චක්ඛුවිඤ්ඤාණානන්තරං නාම භොති. තං සන්ධාය චුත්තං – ඉදං දස්සනානං අග්ගන්ති. දුතියපදෙපි එසෙව නයො.

යථා සුඛිතස්සාති යෙන මග්ගසුඛෙන සුඛිතස්ස. අනන්තරා ආසවානං බයො භොතිති සමනන්තරමෙව අරහත්තං උප්පජ්ජති. ඉදං සුඛානං අග්ගන්ති ඉදං මග්ගසුඛං සුඛානං උත්තමං. යථා සඤ්ඤිස්සාති ඉධාපි මග්ගසඤ්ඤාව අධිප්පෙතා. යථා භූතස්සාති යස්මිං භවෙ යස්මිං අත්තභාවෙ යිතස්ස. අනන්තරාති අනන්තරායෙන අරහත්තං උප්පජ්ජති. ඉදං භවානං අග්ගන්ති අයං පච්ඡිමො අත්තභාවො භවානං අග්ගං නාම. අථ වා යථා භූතස්සාති යෙහි ඛන්ධෙහි මග්ගක්ඛණෙ භූතස්ස විජ්ජමානස්ස. අනන්තරා ආසවානං බයො භොතිති මග්ගානන්තරමෙව එලං උප්පජ්ජති. ඉදං භවානං අග්ගන්ති ඉදං මග්ගක්ඛණෙ ඛන්ධපඤ්චකං භවානං අග්ගං නාමාති.

ආසාතවග්ගො දුතියො.

(18) 3. උපාසකවග්ගො

1-3. සාරජ්ජසුත්තාදිවණ්ණනා

171-173. තතියස්ස පඨමදුතියතතියෙසු අගාරියජ්ජපට්ඨන්ති කථිතා. සොතාපන්තසකදාගාමිනොපි භොන්තු, වට්ටන්තියෙව.

4. වෙරසුත්තවණ්ණනා

174. චතුත්ථෙ භයානීති චිත්තත්‍රාසභයානි. වෙරානීති අකුසලවෙරානිපි පුග්ගලවෙරානිපි. චෙතසිකන්ති චිත්තනිස්සිතං. දුක්ඛන්ති කායපසාදවත්ථුකං දුක්ඛං. දොමනස්සන්ති දොමනස්සවෙදනං. ඉමස්මිං සුත්තෙ විරතිපභානං කථිතං.

5. චණ්ඩාලසුත්තවණ්ණනා

175. පඤ්චමෙ උපාසකපතිකුට්ඨොති උපාසකපච්ඡිමකො. කොතුහලමඬගලිකොති “ඉමිනා ඉදං භවිස්සති” ති එවං පවත්තත්තා කොතුහලසඬ්ඛාතෙන දිට්ඨසුතමුත්තමඬගලෙන සමන්තාගතො. මඬගලං පච්චෙති නො කම්මන්ති මඬගලං ඔලොකෙති, කම්මං න ඔලොකෙති. ඉතො ව ඛහිද්ධාති ඉමම්භා සාසනා ඛහිද්ධා. පුබ්බකාරං කරොතීති දානාදිකං කුසලකිච්චං පට්ඨමනරං කරොති.

6. පිතිසුත්තවණ්ණනා

176. ඡට්ඨෙ කින්නි මයන්ති කෙන නාම උපායෙන මයං. පච්චෙකං පිතින්ති පට්ඨෙති යඡ්ඤානානි නිස්සාය උප්පජ්ජනකපීතිං. කාමුපසංහිතන්ති කාමනිස්සිතං දුට්ඨෙ කාමෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජනකං. අකුසලුපසංහිතන්ති “මිගසුකරාදයො විජ්ඣිස්සාමි” ති සරං බිපිත්වා තස්මිං විරද්ධෙ “විරද්ධං මයා” ති එවං අකුසලෙ නිස්සාය උප්පජ්ජනකං. තාදිසෙසු පන ධාතෙසු අවිරජ්ඣන්තස්ස “සුට්ඨු මෙ විද්ධං, සුට්ඨු මෙ පහට්” ති උප්පජ්ජනකං අකුසලුපසංහිතං සුඛං සොමනස්සං නාම. දානාදිඋපකරණානං අසම්පත්තියා උප්පජ්ජමානං පන කුසලුපසංහිතං දුක්ඛං දොමනස්සන්ති වෙදිතබ්බං.

7. චණ්ඨජාසුත්තවණ්ණනා

177. සත්තමෙ චණ්ඨජාති වාණිජකම්මානි. උපාසකෙතානි තිසරණගතෙන. සත්ථචණ්ඨජාති ආවුධහණ්ඩං කාරෙත්වා තස්ස වික්කයො. සත්තචණ්ඨජාති මනුස්සවික්කයො. මංසචණ්ඨජාති සුකරමිගාදයො පොසෙත්වා තෙසං වික්කයො. මජ්ජචණ්ඨජාති යංකිඤ්චි මජ්ජං කාරෙත්වා තස්ස වික්කයො. විසචණ්ඨජාති විසං කාරෙත්වා තස්ස වික්කයො. ඉති සබ්බම්පි ඉමං චණ්ඨජං නෙව අත්තනා කාතුං, න පරෙ සමාදපෙත්වා කාරෙතුං වට්ටති.

8. රාජසුත්තවණ්ණනා

178. අට්ඨමෙ පබ්බාපෙත්තීති රට්ඨම්භා පබ්බාපෙත්තී. යථාපච්චයං වා කරොත්තීති යථාධිජ්ජායං යථාජ්ඣාසයං කරොත්තී. තථෙව පාපකම්මං පවෙදෙත්තීති යථා තෙන කතං, තං තථෙව අඤ්ඤෙසං ආරොචෙත්ති කථෙත්ති.

9. ගිහිසුත්තවණ්ණනා

179. නවමෙ සංවුතකම්මන්තන්ති පිහිතකම්මන්තං. ආභිවෙතසිකානන්ති උත්තමචිත්තන්තිස්සිතානං. දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති පච්චක්ඛෙයෙව ධම්මෙ පවත්තික්ඛණෙ සුඛවිහාරානං. අරියකන්තෙනිති අරියානං කන්තෙනි මග්ගඵලසිලෙනි.

අරියධම්මං සමාදායාති එත්ථ අරියධම්මොති පඤ්ච සීලානි කථිතානි. මෙරයං වාරුණිකීති චතුබ්බිධං මෙරයං පඤ්චවිධඤ්ච සුරං. ධම්මඤ්චානුචිතක්කයෙති නවවිධං ලොකුත්තරධම්මං අනුස්සතිවසෙනෙව චිතක්කෙයා. අඛ්‍යාපජ්ඣං හිතං චිත්තන්ති නිද්දුක්ඛං මෙත්තාදිබ්‍රහ්මවිහාරචිත්තං. දෙවලොකාය භාවයෙති බ්‍රහ්මලොකත්ථාය භාවෙයා. පුඤ්ඤත්ථස්ස ජිගීසතොති පුඤ්ඤෙන අත්ථිකස්ස පුඤ්ඤං ගවෙසන්තස්ස. සන්තෙසුති බුද්ධපච්චෙකබුද්ධතථාගතසාවකෙසු. විපුලා හොති දක්ඛිණාති එවං දින්නදානං මහජ්ජලං හොති. අනුපුබ්බෙනාති සීලපුරණාදිනා අනුක්කමෙන. සෙසං තිකතිපාතෙ වුත්තත්ථමෙව.

10. ගවෙසිසුත්තවණ්ණනා

180. දසමෙ සිතං පාත්ථාකාසීති මහාමග්ගෙනෙව ගච්ඡන්තො තං සාලවනං ඔලොකෙත්වා “අත්ථි නු ඛො ඉමස්මිං යානෙ කිඤ්චි සුකාරණං උප්පන්නපුබ්බං”න්ති අද්දස කස්සපබුද්ධකාලෙ ගවෙසිනා උපාසකෙන කතං සුකාරණං. අථස්ස එතදහොසි – “ඉදං සුකාරණං හික්ඛුසඬ්ඨස්ස අපාකටං පට්චිජන්තං, හන්ද නං හික්ඛුසඬ්ඨස්ස පාකටං කරොමි”ති මග්ගා ඔක්කම්ම අඤ්ඤතරස්මිං පදෙසෙ යිතොව සිතපාතුකම්මං අකාසි, අග්ගග්ගදන්තෙ දස්සෙත්වා මන්දහසිතං හසි. යථා හි ලොකියමනුස්සා උදරං පහරන්තා “කහං කහ”න්ති හසන්ති, න එවං බුද්ධා. බුද්ධානං පන හසිතං හට්ඨපහට්ඨාකාරමත්තමෙව හොති.

හසිතඤ්ච නාමෙතං තෙරසහි සොමනස්සසහගතචිත්තෙනි හොති. තත්ථ ලොකියමහාජනො අකුසලතො චතුහි, කාමාවචරකුසලතො චතුහිති අට්ඨහි චිත්තෙනි හසති, සෙඛා අකුසලතො දිට්ඨිගතසම්පයුත්තානි ද්වෙ අපනෙත්වා ඡහි චිත්තෙනි හසන්ති, බ්‍රහ්මාසවා චතුහි සහෙතුකකිරියචිත්තෙනි, එකෙන අහෙතුකකිරියචිත්තෙනාති පඤ්චහි චිත්තෙනි හසන්ති. තෙසුපි බලවාරම්මණෙ ආපාථමාගතෙ ද්විහි ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙනි හසන්ති, දුබ්බලාරම්මණෙ දුහෙතුකචිත්තද්වයෙන ව අහෙතුකචිත්තෙන වාති තිහි චිත්තෙනි හසන්ති. ඉමස්මිං පන යානෙ කිරියාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුසොමනස්සසහගතචිත්තං හගවතො පහට්ඨාකාරමත්තහසිතං උප්පාදෙති.

තං පනෙතං හසිතං එවං අප්පමත්තකම්පි ථෙරස්ස පාකටං අහොසි. කථං? තථාරූපෙ හි කාලෙ තථාගතස්ස චතුහි දායාහි වාතුද්දීපිකමහාමෙසමුඛතො සමොසරිතා විජ්ජුලතා විය විරොචමානා මහාතාලක්ඛන්ධජ්ජමාණා රස්මිවට්ටියො උට්ඨහිත්වා තික්ඛන්තුං සිරවරං පදක්ඛිණං කත්වා දායග්ගෙසුයෙව අන්තරධායන්ති.

තෙන සඤ්ඤාණෙන ආයස්මා ආනන්දො භගවතො පච්ඡතො ගච්ඡමානොපි සිතපාත්‍රභාවං ජානාති.

ඉද්ධන්ති සමිද්ධං. ඵීතන්ති අතිසමිද්ධං සබ්බපාලිච්ඡල්ලං විය.
ආකිණ්ණමනුස්සන්ති ජනසමාකුලං. සීලෙසු අපරිපූරකාරීති පඤ්චසු සීලෙසු අසමත්තකාරී. පටිදෙසිතානීති උපාසකභාවං පටිදෙසිතානි. සමාදිපිතානීති සරණෙසු පතිට්ඨාපිතානීති අත්ථො. ඉච්චෙනං සමසමන්ති ඉති එතං කාරණං සබ්බාකාරතො සමභාවෙනෙව සමං, න එකදෙසෙන. නත්ථි කිඤ්චි අතිරෙකන්ති මය්හං ඉමෙහි කිඤ්චි අතිරෙකං නත්ථි. හන්දාති වචස්සග්ගත්ථෙ නිපාතො. අතිරෙකායාති විසෙසකාරණත්ථාය පටිපජ්ජාමීති අත්ථො. සීලෙසු පරිපූරකාරීං ධාරෙථාති පඤ්චසු සීලෙසු සමත්තකාරීති ජානාථ. එත්තාවතා තෙන පඤ්ච සීලානි සමාදිත්තානි නාම භොන්ති. කිමඛග පන න මයන්ති මයං පන කෙනෙව කාරණෙන පරිපූරකාරීනො න භවිස්සාම. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

උපාසකවග්ගො තතියො.

(19) 4. අරඤ්ඤවග්ගො

1. ආරඤ්ඤකසුත්තවණ්ණනා

181. චතුත්ථස්ස පඨමෙ මන්දන්තා මොමුහත්තානි නෙව සමාදානං ජානාති, න ආනිසංසං. අත්තතො පන මන්දන්තා මොමුහත්තා අඤ්ඤාණෙනෙව ආරඤ්ඤකො භොති. පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතොති “අරඤ්ඤෙ මෙ විහරන්තස්ස ‘අයං ආරඤ්ඤකො’ති චතුපච්චයසක්කාරං කරිස්සන්ති, ‘අයං භික්ඛු ලජ්ජී පච්චිත්තො’ති ආදීහි ව ගුණෙහි සම්භාවෙස්සන්ති”ති එවං පාපිකාය ඉච්ඡාය ධත්වා තාය එව ඉච්ඡාය අභිභූතො භුත්වා ආරඤ්ඤකො භොති. උම්මාදවසෙන අරඤ්ඤං පච්චිත්වා විහරන්තො පන උම්මාදා චිත්තක්ඛෙපා ආරඤ්ඤකො නාම භොති. වණ්ණිතන්ති ඉදං ආරඤ්ඤකඛිගං නාම බුද්ධෙහි ව බුද්ධසාවකෙහි ව වණ්ණිතං පසත්ථන්ති ආරඤ්ඤකො භොති. ඉදමත්ථීතන්ති ඉමාය කල්‍යාණාය පටිපත්තියා අත්ථො එතස්සාති ඉදමත්ථී, ඉදමත්ථීනො භාවො ඉදමත්ථීතා. තං ඉදමත්ථීතංයෙව නිස්සාය, න අඤ්ඤං කිඤ්චි ලොකාමිසන්ති අත්ථො. සෙසමෙත්ථ ඉතො පරෙසු ව උත්තානත්ථමෙව.

අරඤ්ඤවග්ගො චතුත්ථො.

(20) 5. බ්‍රාහ්මණවග්ගො

1. සොණසුත්තවණ්ණනා

191. පඤ්චමස්ස පඨමෙ බ්‍රාහ්මණධම්මාති බ්‍රාහ්මණසභාවා. සුතබ්බෙසුති කුක්කුරෙසු. නෙව කිණන්ති න වික්කිණන්ති න ගණ්හන්තා කිණන්ති, න දදන්තා වික්කිණන්ති. සම්පියෙනෙව සංවාසං සංඛන්ධාය සම්පවත්තෙන්ති පියො පියං උපසඬ්ඛිකම්ත්වා පචෙණියා ඛන්ධනත්ථං සංවාසං පවත්තයන්ති. උදරාවදෙහකන්ති උදරං අවදිහිත්වා උපවිනිත්වා පුරෙත්වා. අවසෙසං ආදාය පක්කමන්තිති යං භුඤ්ජිතුං න සක්කොන්ති, තං භණ්ඩිකං කත්වා ගහෙත්වා ගච්ඡන්ති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං.

2. දොණ්ඩ්‍රාහ්මණසුත්තවණ්ණනා

192. දුතියෙ ත්වම්පි නොති ත්වම්පි නු. පවත්තාරොති පවත්තයිතාරො. යෙසන්ති යෙසං සන්තකං. මන්තපදන්ති වෙදසඬ්ඛාතං මන්තමෙව. ගීතන්ති අට්ඨකාදීහි දසහි පොරාණකබ්‍රාහ්මණෙහි සරසම්පත්තිවසෙන සජ්ඣායිතං. පචුත්තන්ති අඤ්ඤෙසං චුත්තං, වාචිතන්ති අත්ථො. සම්භිතන්ති සමුපබ්බුළ්භං රාසිකතං, පිණ්ඩං කත්වා යපිතන්ති අත්ථො. තදනුගායන්ති ඵතරහි බ්‍රාහ්මණා තං තෙහි පුබ්බෙහි ගීතං අනුගායන්ති අනුසජ්ඣායන්ති. තදනුභාසන්තිති තං අනුභාසන්ති. ඉදං පුරිමස්සෙව වෙවචනං. භාසිතමනුභාසන්තිති තෙහි භාසිතං අනුභාසන්ති. සජ්ඣායිතමනුසජ්ඣායන්තිති තෙහි සජ්ඣායිතං අනුසජ්ඣායන්ති. වාචිතමනුවාවෙන්තිති තෙහි අඤ්ඤෙසං වාචිතං අනුවාවෙන්ති. සෙය්‍යාථීදන්ති තෙ කතමෙති අත්ථො. අට්ඨකොතිආදීති තෙසං නාමානි. තෙ කිර දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා පරුපසාතං අකත්වා කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස භගවතො පාවචනෙන සහ සංසන්දෙත්වා මන්තෙ ගන්ථෙසු. අපරාපරෙ පන බ්‍රාහ්මණා පාණාතිපාතාදීති පක්ඛිපිත්වා තයො වෙදෙ හින්දිත්වා බුද්ධවචනෙන සද්ධිං විරුද්ධෙ අකංසු. ත්‍යාස්සු’මෙති ඵත්ථ අස්සුති නිපාතමත්තං, තෙ බ්‍රාහ්මණා ඉමෙ පඤ්ච බ්‍රාහ්මණෙ පඤ්ඤාපෙන්තිති අත්ථො.

මන්තෙ අධියමානොති වෙදෙ සජ්ඣායන්තො ගණ්හන්තො. ආචරියධනන්ති ආචරියදක්ඛිණං ආචරියභාගං. න ඉස්සත්ථෙතාති න යොධාජීවකම්මෙන උජ්ජාදෙති. න රාජපොරිසෙනාති න රාජුපට්ඨාකභාවෙන. කෙවලං හික්ඛාවරියායාති සුද්ධාය හික්ඛාවරියාය ඵව. කපාලං අනාතිමඤ්ඤමානොති තං හික්ඛාභාජනං අනාතිමඤ්ඤමානො. සො හි පුණ්ණපත්තං ආදාය සීසං න්භාතො කුලද්වාරෙසු යත්වා “අහං අට්ඨවත්තාලීස වස්සාති කොමාරබ්‍රහ්මවරියං වරිං, මන්තාපි මෙ ගහිතා, ආචරියස්ස ආචරියධනං දස්සාමි, ධනං මෙ දෙථා”ති යාවති. තං සුත්වා මනුස්සා යථාසත්ති යථාබලං අට්ඨපි සොළසපි සතම්පි සහස්සම්පි දෙත්ති. ඵවං සකලගාමං වරිත්වා ලද්ධධනං ආචරියස්ස නිය්‍යාදෙති. තං සන්ධායෙන චුත්තං. ඵවං බො දොණ්ඩ්‍රාහ්මණො බ්‍රහ්මසමො භොතීති ඵවං බ්‍රහ්මවිහාරෙහි සමන්තාගතත්තා බ්‍රාහ්මණො බ්‍රහ්මසමො නාම භොති.

නෙව කයෙන න වික්කයෙනාති නෙව අත්තනා කයං කත්වා ගණ්හාති, න පරෙන වික්කයං කත්වා දිත්තං. උදකුපස්සට්ඨන්ති උදකෙන උපස්සට්ඨං.

පරිච්ඡේදය. සො හි යස්මිං කුලෙ වයජපත්තා දාරිකා අත්ථි, ගන්ත්වා තස්ස ද්වාරෙ තිට්ඨති. “කස්මා යිතොසි” ති චුත්තෙ “අහං අට්ඨවත්තාලීස වස්සානි කොමාරබ්‍රහ්මවරියං වරිං, තං සබ්බං තුම්භාකං දෙමි, තුම්භෙ මය්හං දාරිකං දෙථා” ති වදති. තෙ දාරිකං ආනෙත්වා තස්ස හත්ථෙ උදකං පානෙත්වා දෙන්ති. සො තං උදකුපස්සට්ඨං හරියං ගණ්හිත්වා ගච්ඡති. අනිථිල්භජොති අනිථිල්භෙ මහාගුප්තාසිමිහි ජාතො. තස්ස සාති තස්ස එසා. න දවත්ථාති න කිලනත්ථා. න රතත්ථාති න කාමරතිඅත්ථා. මෙචුතං උජ්ජාදෙන්වාති ධිතරං වා පුත්තං වා උජ්ජාදෙන්වා “ඉදානි පච්චෙණි සට්ඨස්සති” ති නික්ඛමිත්වා පබ්බජති. සුගතිං සග්ගං ලොකන්ති බ්‍රහ්මලොකමෙව සන්ධායෙන චුත්තං. දෙවසමො භොතිති දිබ්බවිහාරෙහි සමන්තාගතත්තා දෙවසමො නාම භොති.

තමෙව පුත්තස්සාදං නිකාමයමානොති ය්වාස්ස ධිතරං වා පුත්තං වා ජාතං දිස්වා පුත්තපෙමං පුත්තස්සාදො උජ්ජජ්ජති, තං පත්ථයමානො ඉච්ඡමානො. කුටුම්භං අජ්ඣාචසතිති කුටුම්භං සණ්ඨපෙත්වා කුටුම්භමජ්ඣෙ වසති. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

3. සඨගාරවසුත්තවණ්ණනා

193. තතියෙ පගෙවාති පයමඤ්ඤෙව. කාමරාගපරිශුද්ධිනෙතාති කාමරාගග්ගහිතෙන. කාමරාගපරෙතෙනාති කාමරාගානුගතෙන. නිස්සරණන්ති තිවිධං කාමරාගස්ස නිස්සරණං වික්ඛම්භනනිස්සරණං, තද්ඛිගනිස්සරණං, සමුච්ඡෙදනිස්සරණන්ති. තත්ථ අසුභෙ පයමජ්ඣානං වික්ඛම්භනනිස්සරණං නාම, විපස්සනා තද්ඛිගනිස්සරණං නාම, අරහත්තමග්ගො සමුච්ඡෙදනිස්සරණං නාම. තං තිවිධමපි නජ්ජජානාතිති අත්ථො. අත්තත්ථමපීතිආදීසු අරහත්තසඨ්ඛාතො අත්තනො අත්ථො අත්තත්ථො නාම, පච්චයදායකානං අත්ථො පරත්ථො නාම, ස්වෙව දුට්ඨො උභයත්ථො නාම. ඉමිනා නයෙන සබ්බවාරෙසු අත්ථො චෙදිතබ්බො.

අයං පන විසෙසො – ඛ්‍යාපාදස්ස නිස්සරණන්තිආදීසු හි ද්වෙව නිස්සරණානි වික්ඛම්භනනිස්සරණඤ්ච සමුච්ඡෙදනිස්සරණඤ්ච. තත්ථ ඛ්‍යාපාදස්ස තාව මෙත්තාය පයමජ්ඣානං වික්ඛම්භනනිස්සරණං නාම, අනාගාමිමග්ගො සමුච්ඡෙදනිස්සරණං, ථිනමිද්ධස්ස ආලොකසඤ්ඤා වික්ඛම්භනනිස්සරණං, අරහත්තමග්ගො සමුච්ඡෙදනිස්සරණං. උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස යො කොචි සමථො වික්ඛම්භනනිස්සරණං, උද්ධච්චස්ස පනෙත්ථ අරහත්තමග්ගො, කුක්කුච්චස්ස අනාගාමිමග්ගො සමුච්ඡෙදනිස්සරණං. විවිකිච්ඡාය ධම්මචචත්ථානං වික්ඛම්භනනිස්සරණං, පයමමග්ගො සමුච්ඡෙදනිස්සරණං.

යා පනෙත්ථ සෙය්‍යථාපි, බ්‍රාහ්මණ, උදපත්තො සංඝට්ඨො ලාබ්‍ය වාතිආදිකා උපමා චුත්තා, තාසු උදපත්තොති උදකහරිතා පාති. සංඝට්ඨොති වණ්ණහෙදකරණවසෙන සංඝට්ඨො. උක්කුධිතොති කුධිතො. උස්සදකජාතොති

උසුමකජානො. සෙව්වලපණකපරියොනද්ධොති තිලබ්ඡකාදිහෙදෙන සෙව්වලෙන වා නිලමණ්ඩුකපිට්ඨිවණ්ණෙන වා උදකපිට්ඨි ඡාදෙන්වා නිබ්බත්තෙන පණකෙන පරියොනද්ධො. වාතෙරිතොති වාතෙන ඵරිතො කම්පිතො. ආච්චලොති අප්පසන්තො. ලුලිතොති අසන්තිසිත්තො. කලලිභූතොති කද්දලිභූතො. අන්ධකාරෙ නික්ඛිත්තොති කොට්ඨකන්තරාදිහෙදෙ අනාලොකට්ඨානෙ යිපිතො. ඉමස්මිං සුත්තෙ භගවා තීහි භවෙහි දෙසනං නිවට්ටෙන්වා අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨපෙසි, බ්‍රාහ්මණො පන සරණමත්තෙ පතිට්ඨිතොති.

4. කාරණපාලිසුත්තවණ්ණනා

194. චතුත්ථෙ කාරණපාලිති පාලොති තස්ස නාමං, රාජකුලානං පන කම්මන්තෙ කාරෙතීති කාරණපාලි නාම ජාතො. කම්මන්තං කාරෙතීති පාතොව උට්ඨාය ද්වාරට්ටාලකපාකාරෙ අකතෙ කාරෙති, ජිණ්ණෙ පටිජග්ගාපෙති. පිඩ්ගියානිං බ්‍රාහ්මණන්ති ඵවංනාමකං අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨිතං අරියසාවකං බ්‍රාහ්මණං. සො කිර පාතොව උට්ඨාය ගන්ධමාලාදීනි ගාභාපෙත්වා සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා ගන්ධමාලාදීනි පූජෙත්වා නගරං ආගච්ඡති, ඉදං බ්‍රාහ්මණස්ස දෙවසිකං වත්තන්ති. තං සො ඵවං වත්තං කත්වා ආගච්ඡන්තං අද්දස. එතදවොචාති “අයං බ්‍රාහ්මණො පඤ්ඤවා ඤාණුත්තරො, කහං නු ඛො පාතොව ගන්ත්වා ආගච්ඡති” ති වින්තෙත්වා අනුක්කමෙන සන්තිකං ආගතං සඤ්ජානිත්වා “භන්ද කුතො නු” තිආදිවචනං අවොච.

තත්ථ දිවා දිවස්සාති දිවස්සස්සාපි දිවා, මජ්ඣන්තිකකාලෙති අත්ථො. පණ්ඩිතො මඤ්ඤෙති භවං පිඩ්ගියානී සමණං ගොතමං පණ්ඩිතොති මඤ්ඤෙති, උදාහු නොති අයමෙත්ථ අත්ථො. කො වාහං, හොති, හො, සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියජානනෙ අහං කො නාම? කො ව සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං ජානිස්සාමීති කුතො වාහං සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං ජානිස්සාමි, කෙන නාම කාරණෙන ජානිස්සාමීති ඵවං සබ්බථාපි අත්තනො අජානනභාවං දීපෙති. සොපි නූනස්ස තාදිසොචාති යො සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියං ජානෙය්‍ය, සොපි නූන දස පාරමිසො පුරෙත්වා සබ්බඤ්ඤාතං පත්තො තාදිසො බුද්ධොයෙව භවෙය්‍ය. සිනෙරුං වා හි පථවිං වා ආකාසං වා පමෙතුකාමෙන තප්පමාණො දණ්ඩො වා රජ්ජු වා ලද්ධුං වට්ටති, සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤං ජානන්තෙනපි තස්ස ඤාණසදිසමෙව සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං ලද්ධුං වට්ටතීති දීපෙති. ආදරවසෙන පනෙත්ථ ආමෙඨිතං කතං. උළාරායාති උත්තමාය සෙට්ඨාය. කො වාහං, හොති, හො, අහං සමණස්ස ගොතමස්ස පසංසනෙ කො නාම. කො ව සමණං ගොතමං පසංසිස්සාමීති කෙන කාරණෙන පසංසිස්සාමි.

පසත්ථප්පසත්ථොති සබ්බගුණානං උපරි වරෙහි සබ්බලොකපසත්ථෙහි අත්තනො ගුණෙහෙව පසත්ථො, න තස්ස අඤ්ඤෙහි පසංසනකිව්වං අත්ථී. යථා හි වම්පකපුජ්ථං වා නිලුප්පලං වා පදුමං වා ලොහිතවන්දනං වා අත්තනො

වණ්ණගන්ධසිරියාව පාසාදිකඤ්චෙව සුගන්ධඤ්ච, න තස්ස ආගන්තුකෙනි
වණ්ණගන්ධෙනි ථොමනකිව්වං අත්ථි. යථා ව මණ්ණරතනං වා වන්දමණ්ඩලං වා
අත්තනො ආලොකෙනෙව ඔභාසති, න තස්ස අඤ්ඤෙන ඔභාසනකිව්වං අත්ථි, එවං
සමණො ගොතමො සබ්බලොකපසත්ථෙහි අත්තනො ගුණෙනෙව පසත්ථො
ථොමිතො, සබ්බලොකස්ස සෙට්ඨනං පාපිතො. න තස්ස අඤ්ඤෙන පසංසනකිව්වං
අත්ථි.

පසත්ථෙහි වා පසත්ථොතිපි පසත්ථප්පසත්ථො. කෙ පන පසත්ථා නාම? රාජා
පසෙනදි කොසලො කාසිකොසලවාසිකෙනි පසත්ථො, බිම්බිසාරො
අභිගමගධවාසිනි, වෙසාලිකා ලිච්ඡවී වජ්ජිතට්ඨවාසිනි පසත්ථා, පාවෙය්‍යකා මල්ලා
කොසිනාරකා මල්ලා අඤ්ඤෙපි තෙ තෙ ඛත්තියා තෙහි තෙහි ජානපදෙහි පසත්ථා,
චඬිකිආදයො බ්‍රාහ්මණා බ්‍රාහ්මණගණෙනි, අනාථපිණ්ඩිකාදයො උපාසකා
උපාසකගණෙනි, විසාඛාආදිකා උපාසිකා අනෙකසතාහි උපාසිකාහි,
සකුලුදායිආදයො පරිබ්බාජකා අනෙකෙහි පරිබ්බාජකසතෙහි,
උප්පලවණ්ණත්ථෙරිආදිකා මහාසාවිකා අනෙකෙහි හික්ඛුනිසතෙහි,
සාරිපුත්තත්ථෙරාදයො මහාථෙරා අනෙකසතෙහි හික්ඛුනි, සක්කාදයො දෙවා
අනෙකසහස්සෙහි දෙවෙහි, මහාබ්‍රහ්මාදයො බ්‍රහ්මානො අනෙකසහස්සෙහි බ්‍රහ්මෙහි
පසත්ථා. තෙ සබ්බෙපි දසබලං ථොමෙත්ති වණ්ණෙනත්ති පසංසන්තිති භගවා
“පසත්ථප්පසත්ථො”ති වුච්චති. අත්ථවසන්ති අත්ථානිසංසං.

අථස්ස සො අත්තනො පසාදකාරණං ආචික්ඛන්තො සෙය්‍යථාපි, හො,
පුරිසොතිආදිමාහ. තත්ථ අග්ගරසපරිතිත්තොති භොජනරසෙසු පායාසො
ස්තෙහරසෙසු ගොසප්පි, කසාවරසෙසු බුද්දකමධු අනෙළකං, මධුරරසෙසු
සක්කරාති එවමාදයො අග්ගරසා නාම. තෙසු යෙන කෙනවි පරිතිත්තො
ආකණ්ඨප්පමාණං භුඤ්ජිත්වා යීතො. අඤ්ඤෙසං භීනානන්ති අග්ගරසෙහි
අඤ්ඤෙසං භීනරසානං. සුත්තසොති සුත්තනො, සුත්තභාවෙනාති අත්ථො. සෙසුපි
එසෙව නයො. තතො තතොති සුත්තාදීසු තතො තතො. අඤ්ඤෙසං
පුටුසමණබ්‍රාහ්මණාප්පවාදානන්ති යෙ අඤ්ඤෙසං පුටුනං සමණබ්‍රාහ්මණානං
ලද්ධිසඬ්ඛාතප්පවාදා, තෙසං. න පිහෙතීති න පත්ථෙති, තෙ කට්ඨයමානෙ සොතුම්පි
න ඉච්ඡති. ජිසව්ජාදුබ්බලාපරෙතොති ජිසව්ජාය වෙව දුබ්බලභාවෙන ව අනුගතො.
මධුපිණ්ඩිකන්ති සාලිපිට්ඨං හජ්ජිත්වා වතුමධුරෙන යොජෙත්වා කතං
බද්ධසත්තුපිණ්ඩිකං, මධුරපුච්ඡෙව වා. අධිගච්ඡෙය්‍යාති ලභෙය්‍ය. අසෙවනකන්ති
මධුරභාවකරණත්ථාය අඤ්ඤෙන රසෙන අනාසිත්තකං ඔප්චන්තං පණ්ණිතරසං.

හරිවන්දනස්සාති සුවණ්ණවණ්ණවන්දනස්ස. ලොභිතවන්දනස්සාති
රත්තවණ්ණවන්දනස්ස. සුරහිගන්ධන්ති සුගන්ධං. දරථාදයො වට්ටදරථා,
වට්ටකිලමථා, වට්ටපරිලාහා එව. උදානං උදානෙසීති උදාහාරං උදාහරි. යථා හි යං
තෙලං මානං ගහෙතුං න සක්කොති, විස්සන්දිත්වා ගච්ඡති, තං අවසෙකොති වුච්චති.
යඤ්ච ජලං තළාකං ගහෙතුං න සක්කොති, අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගච්ඡති, තං ඔසොති
වුච්චති. එවමෙව යං පිතිවචනං හදයං ගහෙතුං න සක්කොති, අධිකං හුත්වා අත්තො

අසංශ්‍යයන්වා බහි නික්බමති, තං උදානන්ති වුච්චති. එවරුපං පිතිමයවචනං නිව්ඡාරෙසීති අත්ථො.

5. පිඨගියානිසුත්තවණ්ණනා

195. පඤ්චමෙ නිලාති ඉදං සබ්බසංඛාතං. නිලවණ්ණාතිආදි තස්සෙව විභාගදස්සනං. තත්ථ න තෙසං පකතිවණ්ණො නිලො, නිලවිලෙපනවිලිත්තත්තා පනෙතං වුත්තං. නිලවත්ථාති පටදුකුලකොසෙය්‍යාදීනිපි තෙසං නිලානෙව භොන්ති. නිලාලඬිකාරාති නිලමණ්හි නිලපුප්ඵෙහි අලඬිකතා, තෙසං හත්ථාලඬිකාර-අස්සාලඬිකාර-රථාලඬිකාර-සාණ්ඛිවිතානකඤ්චුකාපි සබ්බෙ නිලායෙව භොන්ති. ඉමිතා නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පදුමං යථාති යථා සතපත්තං රත්තපදුමං. කොකනදන්ති තස්සෙව වෙච්චනං. පාතොති පගෙව සුරියුග්ගමනකාලෙ. සියාති භවෙය්‍ය. අවිතගන්ධන්ති අවිගතගන්ධං. අඬිගිරසන්ති භගවතො අඬිගමඬිගෙහි රස්මියො නිව්ඡරන්ති, තස්මා අඬිගිරසොති වුච්චති. තපන්තමාදිවච්චිවන්තලික්ඛෙති ද්විසහස්සදීපපරිවාරෙසු චතුසු මහාදීපෙසු ආලෝකකරණවසෙන අන්තලික්ඛෙ තපන්තං ආදිච්චං විය විරොචමානං. අඬිගිරසං පස්සාති අත්තානමෙව වා මහාජනං වා සන්ධාය එවං වදති.

6. මහාසුපිනසුත්තවණ්ණනා

196. ඡට්ඨෙ මහාසුපිනාති මහන්තෙහි පුරිසෙහි පස්සිතබ්බතො මහන්තානඤ්ච අත්ථානං නිමිත්තභාවතො මහාසුපිනා. පාතුරහෙසුන්ති පාකටා අහෙසුං. තත්ථ සුපිනං පස්සන්තො චතුහි කාරණෙහි පස්සති ධාතුක්ඛොභතො වා අනුභූතපුබ්බතො වා දෙවතොපසංභාරතො වා පුබ්බනිමිත්තතො වාති.

තත්ථ පිත්තාදීනං බොහකරණපච්චයජ්ජයොගෙන බුහිතධාතුකො ධාතුක්ඛොභතො සුපිනං පස්සති. පස්සන්තො ච නානාවිධං සුපිනං පස්සති පබ්බතා පතන්තො විය, ආකාසෙන ගච්ඡන්තො විය, වාළුමිගහත්ථිවොරාදීහි අනුබද්ධො විය ව. අනුභූතපුබ්බතො පස්සන්තො පුබ්බෙ අනුභූතපුබ්බං ආරම්මණං පස්සති. දෙවතොපසංභාරතො පස්සන්තස්ස දෙවතා අත්ථකාමතාය වා අනත්ථකාමතාය වා අත්ථාය වා අනත්ථාය වා නානාවිධාති ආරම්මණාති උපසංහරන්ති. සො තාසං දෙවතානං ආනුභාවෙන තාති ආරම්මණාති පස්සති. පුබ්බනිමිත්තතො පස්සන්තො පුඤ්ඤාපුඤ්ඤවසෙන උජ්ජ්ජිතුකාමස්ස අත්ථස්ස වා අනත්ථස්ස වා පුබ්බනිමිත්තභූතං සුපිනං පස්සති බොධිසත්තමාතා විය පුත්තපට්ඨාහනිමිත්තං, කොසලරාජා විය සොළස සුපිනෙ, අයමෙව භගවා බොධිසත්තභූතො ඉමෙ පඤ්ච මහාසුපිනෙ විය වාති.

තත්ථ යං ධාතුක්ඛොභතො අනුභූතපුබ්බතො ව සුපිනෙ පස්සති, න තං සච්චං භොති. යං දෙවතොපසංභාරතො පස්සති, තං සච්චං වා භොති අලිකං වා. කුද්ධා හි දෙවතා උපායෙන විනාසෙතුකාමා විපරිතමිපි කත්වා දස්සෙන්ති. යං පන

පුබ්බනිමිත්තතො පස්සති, තං එකන්තං සච්චමෙව හොති. එතෙසං චතුත්තං මූලකාරණානං සංසග්ගහෙදතොපි සුපිනහෙදො හොතියෙව.

තං පනෙතං චතුබ්බිධමිපි සුපිනං සෙබ්බපුපුජ්ජනාව පස්සන්ති අප්පභීතවිපල්ලාසත්තා, අසෙබ්බා න පස්සන්ති පභීතවිපල්ලාසත්තා. කිං පනෙතං පස්සන්තො සුත්තො පස්සති පටිබුද්ධො, උදාහු නෙව සුත්තො න පටිබුද්ධොති? කිඤ්චෙත්ථ යදි තාව සුත්තො පස්සති, අභිධම්මවිරොධො ආපජ්ජති. භවභිගවිත්තෙන හි සුපති, තං රූපනිමිත්තාදිආරම්මණං රාගාදිසම්පයුත්තං චා න හොති. සුපිනං පස්සන්තස්ස ච ඊදිසානි චිත්තානි උප්පජ්ජන්ති. අථ පටිබුද්ධො පස්සති, විනයවිරොධො ආපජ්ජති. යඤ්භි පටිබුද්ධො පස්සති, තං සබ්බොහාරිකචිත්තෙන පස්සති. සබ්බොහාරිකචිත්තෙන ච කතෙ චිතික්කමෙ අනාපත්ති නාම නත්ථි. සුපිනං පස්සන්තෙන පන කතෙපි චිතික්කමෙ එකන්තං අනාපත්ති එව. අථ නෙව සුත්තො න පටිබුද්ධො පස්සති, න නාම පස්සති. එවඤ්ච සති සුපිනස්ස අභාවො ච ආපජ්ජති? න අභාවො. කස්මා? යස්මා කපිමිද්ධපරෙතො පස්සති. චුත්තඤ්ඤෙනං – “කපිමිද්ධපරෙතො බො, මහාරාජ, සුපිනං පස්සති” ති.

කපිමිද්ධපරෙතොති මක්කට්ඨිද්දාය යුත්තො. යථා හි මක්කට්ඨස්ස නිද්දා ලහුපරිචත්තා හොති, එවං යා නිද්දා පුනජ්ජුනං කුසලාදිචිත්තවොකිණ්ණත්තා ලහුපරිචත්තා, යස්සා පචත්තියං පුනජ්ජුනං භවභිගතො උත්තරණං හොති, තාය යුත්තො සුපිනං පස්සති. තෙනායං සුපිනො කුසලොපි හොති අකුසලොපි අබ්‍යාකතොපි. තත්ථ සුපිනන්තෙ චෙතියවන්දනධම්මස්සවනධම්මදෙසනාදීනි කරොන්තස්ස කුසලො, පාණානිපානාදීනි කරොන්තස්ස අකුසලො, ද්විහි අන්තෙහි මුත්තො ආවජ්ජනනදාරම්මණක්ඛණෙ අබ්‍යාකතොති චෙදිතබ්බො. ස්වායං දුබ්බලවත්ථුකත්තා චෙතනාය පටිසන්ධිං ආකඨස්සිතුං අසමත්ථො. පවත්තෙ පන අඤ්ඤෙහි කුසලාකුසලෙහි උපත්ථමිහිනො විපාකං දෙති. කිඤ්චාපි විපාකං දෙති, අථ බො අවිසයෙ උප්පන්නත්තා අබ්බොහාරිකාව සුපිනන්තචෙතනා. සො පනෙස සුපිනො කාලවසෙනපි දිවා තාව දිට්ඨො න සමෙති, තථා පඨමයාමෙ මජ්ඣිමයාමෙ පච්ඡිමයාමෙ ච. බලවපච්චුසෙ පන අසිත්තභික්ඛායිනෙ සම්මා පරිණාමං ගතෙ කායස්මිං ඔජාය පතිට්ඨිතාය අරුණෙ උග්ගච්ඡමානෙව දිට්ඨො සුපිනො සමෙති. ඉට්ඨනිමිත්තං සුපිනං පස්සන්තො ඉට්ඨං පටිලභති, අනිට්ඨනිමිත්තං පස්සන්තො අනිට්ඨං.

ඉමෙ පන පඤ්ච මහාසුපිනෙ නෙව ලොකියමහාජනො පස්සති, න මහාරාජානො, න චක්කවත්තිරාජානො, න අග්ගසාවකා, න පච්චෙකබුද්ධා, න සම්මාසම්බුද්ධා, එකො සබ්බඤ්ඤාබොධිසත්තොයෙව පස්සති. අම්භාකං පන බොධිසත්තො කදා ඉමෙ සුපිනෙ පස්සිති? “ස්වෙ බුද්ධො භවිස්සාමි” ති චාතුද්දසියං පක්ඛස්ස රත්තිවිභායනකාලෙ පස්සි. තෙරසියන්තිපි වදන්තියෙව. සො ඉමෙ සුපිනෙ දිස්වා උට්ඨාය පල්ලභිකං ආභුඤ්ජිත්වා නිසින්නො චිත්තෙසි – “ස්වෙ මයා කපිලවත්ථුනගරෙ ඉමෙ සුපිනා දිට්ඨා අස්සු, පිතු මහාරාජස්ස කථෙයාං. ස්වෙ පන මෙ මාතා ජීවෙයා, තස්සා කථෙයාං. ඉමස්මිං බො පන යානෙ ඉමෙසං

පටිග්ගාහකො නාම නත්ථි, අහමෙව පටිග්ගණ්ඨස්සාමි''ති. තතො “ඉදං ඉමස්ස පුබ්බනිමිත්තං ඉදං ඉමස්සා''ති සයමෙව සුපිනෙ පටිග්ගණ්ඨත්වා උරුචෙලගාමෙ සුජාතාය දින්නං පායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා බොධිමණ්ඩං ආරුය්හ බොධිං පත්වා අනුක්කමෙන ජෙනවනෙ විහරන්තො අත්තතො මකුලබුද්ධකාලෙ දිට්ඨෙ පඤ්ච මහාසුපිනෙ විත්ථාරෙතුං භික්ඛු ආමන්තෙත්වා ඉමං දෙසනං ආරභි.

තත්ථ මහාපථවීති චක්කවාලගබ්භං පුරෙත්වා යීතා මහාපථවී. මහාසයනං අහොසීති සිරිසයනං අහොසි. ඔභිතොති යපිතො. සො පන න උදකස්මිංයෙව යපිතො අහොසි, අථ බො පාවිනසමුද්දස්ස උපරුපරිභාගෙන ගන්ත්වා පාවිනචක්කවාලමත්ථකෙ යපිතො අහොසිති වෙදිතබ්බො. පච්ඡමෙ සමුද්දෙ දක්ඛිණෙ සමුද්දෙති එතෙසුපි එසෙව නයො. තිරියා නාම තිණජාතීති දබ්බනිණං වුවචති. නාභියා උග්ගන්ත්වා නභං ආභව්ව යීතා අහොසිති නඛිගලමත්තෙන රත්තදණ්ඩෙන නාභිතො උග්ගන්ත්වා පස්සන්තස්ස පස්සන්තස්සෙව විදත්ථිමත්තං රතනමත්තං බ්‍යාමමත්තං යට්ඨිමත්තං ගාචුතමත්තං අඛිඨයොජනමත්තං යොජනමත්තන්ති එවං උග්ගන්ත්වා උග්ගන්ත්වා අනෙකයොජනසහස්සං නභං ආභව්ව යීතා අහොසි. පාදෙහි උස්සක්කිත්වාති අග්ගනබ්බො පට්ඨාය පාදෙහි අභිරුහිත්වා. නානාවණ්ණොති එකො නීලවණ්ණො, එකො පිතවණ්ණො, එකො ලොහිතවණ්ණො, එකො පණ්ඩුපලාසවණ්ණොති එවං නානාවණ්ණා. සෙතාති පණ්ඩරා පරිසුද්ධා. මහතො මිල්භපබ්බතස්සාති තියොජනුබ්බෙධස්ස ගුප්තබ්බතස්ස. උපරුපරි වඬිකමතීති මත්ථකමත්ථකෙ වඬිකමති. දිසායුකබුද්ධා පන තියොජනිකෙ මිල්භපබ්බතෙ අනුපට්ඨිත්වා නිසින්තා විය හොන්ති.

එවං එත්තකෙන යානෙන පුබ්බනිමිත්තාති දස්සෙත්වා ඉදානි සභ පුබ්බනිමිත්තෙහි පටිලාභං දස්සෙතුං යම්පි, භික්ඛවෙනිආදිමාහ. තත්ථ සබ්බගුණදායකත්තා බුද්ධානං අරහත්තමග්ගො අනුත්තරා සම්මාසම්බොධි නාම. තස්මා යං සො චක්කවාලමහාපථවීං සිරිසයනභූතං අද්දස, තං බුද්ධභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං භිමවන්තපබ්බතරාජානං බිම්බොහනං අද්දස, තං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණබිම්බොහනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං චත්තාරො හත්ථපාදෙ චක්කවාලමත්ථකෙ යීතෙ අද්දස, තං ධම්මචක්කස්ස අප්පට්චත්තියභාවෙ පුබ්බනිමිත්තං. යං අත්තානං උත්තානකං නිපන්තං අද්දස, තං තීසු භවෙසු අවකුජ්ජානං සත්තානං උත්තානමුඛභාවස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං අක්ඛිති උම්මිලෙන්වා පස්සන්තො විය අහොසි, තං දිබ්බචක්ඛුපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං. යං යාව භවග්ගා එකාලොකං අහොසි, තං අනාවරණඤ්ඤාණස්ස පුබ්බනිමිත්තං. සෙසං පාළිවසෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

7. වස්සසුත්තවණ්ණනා

197. සත්තමෙ නෙමිත්තාති නිමිත්තපාඨකා. තෙජොධාතු පකුප්පතීති මහාඅග්ගික්ඛන්ධො උප්පජ්ජති. පාණිනා උදකං සම්පට්ච්ඡිත්වාති උප්පන්තං උතුසමුට්ඨානං උදකං තියොජනසතෙන හත්ථෙත පටිග්ගහෙත්වා. පමත්තා

හොන්ඩ්හි අත්තනො කීළාය පමත්තා හොන්ඩ් විජ්ජවුට්ඨසතිනො. තෙසඤ්ඤි සකාය රතියා “රමාමා”ති විත්තෙ උප්පන්නෙ අකාලෙපි දෙවො වස්සති, තදහාවෙ න වස්සති. තං සන්ධායෙනං වුත්තං – “න කාලවස්ස”න්ති. අට්ඨමනවමානි උත්තානත්ථානෙව.

10. නිස්සාරණීයසුත්තවණ්ණනා

200. දසමෙ නිස්සාරණීයාති නිස්සටා විසඤ්ඤත්තා. ධාතුයොති අත්තසුඤ්ඤසභාවා. කාමං මනසිකරොතොති කාමං මනසිකරොත්තස්ස, අසුභජ්ඣානතො වුට්ඨාය අගදං ගහෙත්වා විසං විමංසන්තො විය විමංසනත්ථං කාමාහිමුඛං විත්තං පෙසෙන්නස්සාති අත්ථො. න පක්ඛන්දනීති නප්පවිසති. නප්පසීදනීති පසාදං නාපජ්ජති. න සන්තිට්ඨනීති නප්පතිට්ඨහති. න විමුච්චනීති න අධිමුච්චති. යථා පන කුක්කුටපත්තං වා න්හාරුදද්දුලං වා අග්ගිමිහි පක්ඛිත්තං පටිලියති පතිකුටති පතිවට්ටති න සංපසාරියති, එවං පටිලියති න සංපසාරියති. නෙක්ඛම්මං බො පනාති ඉධ නෙක්ඛම්මං නාම අසුභෙසු පට්ඨමජ්ඣානං, තදස්ස මනසිකරොතො විත්තං පක්ඛන්දනී. තස්ස තං විත්තන්ති තස්ස තං අසුභජ්ඣානවිත්තං. සුගතන්ති ගොවරෙ ගතත්තා සුට්ඨු ගතං. සුභාවිතන්ති අභානභාගියත්තා සුට්ඨු භාවිතං. සුචුට්ඨිතන්ති කාමතො වුට්ඨිතං. සුවිමුත්තන්ති කාමෙහි සුට්ඨු විමුත්තං. කාමපච්චයා ආසවා නාම කාමභෙතුකා චත්තාරො ආසවා. විසාතාති දුක්ඛා. පරිලාභාති කාමරාගපරිලාභා. න සො තං වෙදනං වෙදියතීති සො තං කාමවෙදනං විසානපරිලාභවෙදනඤ්ච න වෙදියති. ඉදමක්ඛාතං කාමානං නිස්සරණන්ති ඉදං අසුභජ්ඣානං කාමෙහි නිස්සටත්තා කාමානං නිස්සරණන්ති අක්ඛාතං. යො පන තං ඥානං පාදකං කත්වා සඬ්ඛාරෙ සම්මසන්තො තතියමග්ගං පත්වා අනාගාමීඵලෙන නිබ්බානං දිස්වා “පුන කාමා නාම නත්ථී”ති ඡානාති. තස්ස විත්තං අවිචන්තනිස්සරණමෙව. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

අයං පන විසෙසො – දුතියවාරෙ මෙත්තාඤ්ඤානාති ඛ්‍යාපාදස්ස නිස්සරණං නාම. තතියවාරෙ කරුණාඤ්ඤානාති විහිංසාය නිස්සරණං නාම. චතුත්ථවාරෙ අරුපජ්ඣානාති රූපානං නිස්සරණං නාම. අවිචන්තනිස්සරණඤ්චෙත්ථ අරහත්තඵලං යොජෙතබ්බං. පඤ්චමවාරෙ සක්කායං මනසිකරොතොති සුද්ධසඬ්ඛාරෙ පරිග්ගණ්හිත්වා අරහත්තං පත්තස්ස සුක්ඛවිපස්සකස්ස ඵලසමාපත්තිතො වුට්ඨාය විමංසනත්ථං පඤ්චපාදානක්ඛන්ධාහිමුඛං විත්තං පෙසෙන්නස්ස. ඉදමක්ඛාතං සක්කායස්ස නිස්සරණන්ති ඉදං අරහත්තමග්ගෙන ච ඵලෙන ච නිබ්බානං දිස්වා ඨිතස්ස හික්ඛුනො “පුන සක්කායො නත්ථී”ති උප්පන්නං අරහත්තඵලසමාපත්තිවිත්තං සක්කායස්ස නිස්සරණන්ති අක්ඛාතං. ඉදානි එවං සක්කායනිස්සරණං නිරොධං පත්වා ඨිතස්ස බිණ්ණසවස්ස වණ්ණං කට්ඨන්තො තස්ස කාමනන්දිපි නානුසෙකීතිආදිමාහ. තත්ථ නානුසෙකීති න නිබ්බත්තති. අනනුසයාති අනිබ්බත්තියා. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

බ්‍රාහ්මණවග්ගො පඤ්චමො.

චතුත්ථපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

5. පඤ්චමපණ්ණාසකං

(21) 1. කිම්මලවග්ගො

1. කිම්මලසුත්තවණ්ණනා

201. පඤ්චමස්ස පයමෙ කිම්මලායන්ති එවංනාමකෙ නගරෙ. නිච්චලවනෙති මුවලින්දවනෙ. එතදවොවාති අයං කිර ථෙරො තස්මිංයෙව නගරෙ සෙට්ඨිපුත්තො සත්ථු සන්තිකෙ පබ්බජිත්වා පුබ්බෙනිවාසඤාණං පටිලභි. යො අත්තනා නිච්චත්ථං බන්ධසන්තානං අනුස්සරන්තො කස්සපදසබ්බලස්ස සාසනොසක්කනකාලෙ පබ්බජිත්වා චතුසු පරිසාසු සාසනෙ අගාරවං කරොන්තිසු නිස්සෙණිං බන්ධිත්වා පබ්බතං ආරුය්හ තත්ථ සමණධම්මං කත්වා අත්තනො නිච්චත්ථභාවං අද්දස. යො ‘සත්ථාරං උපසඬ්ඨිකම්මිත්වා තං කාරණං පුච්ඡිස්සාමි’ති එතං ‘කො නු බො, හන්තෙ’ති ආදිවචනං අවොච.

සත්ථරි අගාරවා විහරන්ති අප්පතිස්සාති සත්ථරි ගාරවඤ්ඤෙව ජෙට්ඨකභාවඤ්ඤෙව අනුපට්ඨපෙත්වා විහරන්ති. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ චෙතියඬ්ඨගණාදීසු ඡත්තං ධාරෙත්වා උපාහනා ආරුය්හ විවරන්තො නානප්පකාරඤ්ඤෙව නිරත්ථකකථං කථෙත්තො සත්ථරි අගාරවො විහරති නාම. ධම්මස්සවනග්ගෙ පන නිසිදිත්වා නිද්දායන්තො චෙව නානප්පකාරඤ්ඤෙව නිරත්ථකකථං කථෙත්තො ධම්මෙ අගාරවො විහරති නාම. සඬ්ඨිසමජ්ඣෙකං බාහාවික්ඛෙපකං නානත්තකථං කථෙත්තො ථෙරනවමජ්ඣමෙසු ව විත්තිකාරං අකරොන්තො සඬ්ඨෙ අගාරවො විහරති නාම. සික්ඛං අපරිපුරෙත්තො සික්ඛාය අගාරවො විහරති නාම. අඤ්ඤමඤ්ඤං කලහභණ්ඩනාදීනි කරොන්තො අඤ්ඤමඤ්ඤං අගාරවො විහරති නාම. දුතියං උත්තානත්ථමෙව.

3. අස්සාජාතියසුත්තවණ්ණනා

203-204. තතියෙ අප්පචෙනාති උජුභාවෙන අවඬ්ඨකගමනෙන. ජචෙනාති පදප්පචෙන. මද්දචෙනාති සරීරමුදුතාය. බන්තියාති අධිවාසනක්ඛන්තියා. සොරචචෙනාති සුවිසිලතාය. භික්ඛුවාරෙ අප්පචන්ති ඤාණස්ස උජුකගමනං. ජචොති සුරං හුත්වා ඤාණස්ස ගමනභාවො. මද්දචන්ති සිලමද්දචං. බන්තිති අධිවාසනක්ඛන්තියෙව. සොරචචං සුවිසිලතායෙව. චතුත්ථෙ පඤ්ච බලානි මිස්සකානි කම්මානි.

5. චෙතොබ්බලසුත්තවණ්ණනා

205. පඤ්චමෙ චෙතොබ්බලාති විත්තස්ස ථද්ධභාවා, කචචරභාවා, බාණුකභාවා. සත්ථරි කඬ්ඛන්ති සත්ථු සරීරෙ වා ගුණෙ වා කඬ්ඛති. සරීරෙ කඬ්ඛමානො

“ද්වන්තිංසවරපුරිසලක්ඛණපටිමණ්ඩිතං නාම සරිරං අත්ථි නු බො නත්ථි” ති කඬබති, ගුණ කඬබමානො “අතීතානාගතපච්චුප්පන්තජානනසමත්ථං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං අත්ථි නු බො නත්ථි” ති කඬබති. විචිකිච්ඡති විචිනන්තො කිච්ඡති, දුක්ඛං ආපජ්ජති, විනිවිජේතුං න සක්කොති. නාධිමුච්චතීති එවමෙතන්ති අධිමොක්ඛං න පටිලභති. න සම්පසීදතීති ගුණෙසු ඔතරිත්වා නිබ්බිචිකිච්ඡභාවෙන පසීදිතුං අනාවලො භවිතුං න සක්කොති. ආතප්පායාති කිලෙසසන්තාපකවීරියකරණත්ථාය. අනුයොගායාති පුනස්පුනං යොගාය. සාතච්චායාති සතතකිරියාය. පධානායාති පදහනත්ථාය. අයං පයමො වෙතොබ්බොති අයං සත්ථරි විචිකිච්ඡාසඬබානො පයමො විත්තස්ස ථද්ධභාවො එවමෙතස්ස භික්ඛුනො අප්පභීනො භොති.

ධම්මෙති පරියත්තිධම්මෙ ව පටිවෙධධම්මෙ ව. පරියත්තිධම්මෙ කඬබමානො “තෙපිටකං බුද්ධවචනං චතුරාසීතිධම්මක්ඛන්ධසහස්සානීති වදන්ති, අත්ථි නු බො එතං නත්ථි” ති කඬබති. පටිවෙධධම්මෙ කඬබමානො “විපස්සනානිස්සන්දො මග්ගො නාම, මග්ගනිස්සන්දං ඵලං නාම, සබ්බසඬබාරපටිනිස්සග්ගො නිබ්බානං නාමාති වදන්ති, තං අත්ථි නු බො නත්ථි” ති කඬබති. සඬඝෙ කඬබතීති “උජුප්පට්ඨන්තො” ති ආදීනං පදානං වසෙන “එවරූපං පටිපදං පටිපන්තො චත්තාරො මග්ගට්ඨා චත්තාරො ඵලට්ඨාති අට්ඨන්තං පුග්ගලානං සමුහභූතො සඬඝො නාම අත්ථි නු බො නත්ථි” ති කඬබති. සික්ඛාය කඬබමානො “අධිසීලසික්ඛා නාම අධිවිත්තඅධිපඤ්ඤාසික්ඛා නාමාති වදන්ති, සා අත්ථි නු බො නත්ථි” ති කඬබති. අයං පඤ්චමොති අයං සබ්බමචාරීසු කොපසඬබානො පඤ්චමො විත්තස්ස ථද්ධභාවො කච්චරභාවො බාණුකභාවො.

6. විනිබන්ධසුත්තවණ්ණනා

206. ඡට්ඨෙ වෙනසොවිනිබන්ධාති විත්තං විනිබන්ධිත්වා මුට්ඨියං කත්වා විය ගණ්හන්තීති වෙනසොවිනිබන්ධා. කාමෙති චත්ථුකාමෙපි කිලෙසකාමෙපි. කායෙති අත්තනො කායෙ. රූපෙති බහිද්ධාරූපෙ. යාවදන්ථන්ති යත්තකං ඉච්ඡති, තත්තකං. උදරාවදෙහකන්ති උදරපුරං. තඤ්චි උදරං අවදෙහනතො උදරාවදෙහකන්ති වූච්චති. සෙයාසුබන්ති මඤ්චපීඨසුබං, උතුසුබං වා. පස්සසුබන්ති යථා සම්පරිවත්තකං සයන්තස්ස දක්ඛිණපස්ස වාමපස්සානං සුබං භොති, එවං උප්පන්තසුබං. මිද්ධසුබන්ති නිද්දාසුබං. අනුයුත්තොති යුත්තප්පයුත්තො විහරති. පණ්ඩායාති පත්ථයිත්වා. සීලෙනාති ආදීසු සීලන්ති චතුපාරිසුද්ධිසීලං. වතන්ති වතසමාදානං. තපොති තපවරණං. බ්‍රහ්මවරියන්ති මෙටුනවිරති. දෙවො වා භවිස්සාමීති මහෙසක්ඛදෙවො වා භවිස්සාමි. දෙවඤ්ඤතරො වාති අප්පෙසක්ඛදෙවෙසු වා අඤ්ඤතරොති.

7-8. යාගුසුත්තාදිවණ්ණනා

207-208. සත්තමෙ වාතං අනුලොමෙතීති වාතං අනුලොමත්වා හරති. චත්ථිං සොධෙතීති ධමනියො සුද්ධා කරොති. ආමාවසෙසං පාවෙතීති සවෙ ආමාවසෙසකං හොති, තං පාවෙති. අට්ඨමෙ අවක්ඛුස්සන්ති න චක්ඛුනං හිතං, චක්ඛුං විසුද්ධං න කරොති.

9. ගීතස්සරසුත්තවණ්ණනා

209. නවමෙ ආයතකෙනාති දීඝෙන, පරිපුණ්ණපද්ධාඤ්ජනකං ගාථාවත්තඤ්ච විනාසෙත්වා පවත්තෙන. සරකුත්තිමිපි නිකාමයමානස්සාති එවං ගීතස්සරො කාතඛිබ්බොති සරකිරියං පත්ථයමානස්ස. සමාධිස්ස භඩ්ගො හොතීති සමථවිපස්සනාවත්තස්ස විනාසො හොති.

10. මුට්ඨස්සතිසුත්තවණ්ණනා

210. දසමෙ දුක්ඛං සුපතීති නානාවිධං සුපිනං පස්සන්තො දුක්ඛං සුපති. දුක්ඛං පටිබුජ්ඣතීති පටිබුජ්ඣන්තොපි උත්තසිත්වා සලොමභංසො පටිබුජ්ඣති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සතිසම්පජ්ඣාදිං මිස්සකං කථිතං.

කිම්ඵලවග්ගො පඨමො.

(22) 2. අක්කොසකවග්ගො

1. අක්කොසකසුත්තවණ්ණනා

211. දුතියස්ස පඨමෙ අක්කොසකපරිභාසකොති දසහි අක්කොසවත්ථුහි අක්කොසකො, භයදස්සනෙන පරිභාසකො. ඡින්නපරිපන්ථොති ලොකුත්තරපරිපන්ථස්ස ඡින්නත්තා ඡින්නපරිපන්ථො. රොගාතඬ්ඣකන්ති රොගොයෙව කිච්ඡජීවිකායාවහනතො රොගාතඬ්ඣකො නාම.

2. භණ්ඩනකාරකසුත්තවණ්ණනා

212. දුතියෙ අධිකරණකාරකොති චතුත්තං අධිකරණානං අඤ්ඤතරස්ස කාරකො. අනධිගතන්ති පුබ්බෙ අප්පත්තවිසෙසං.

3. සීලසුත්තවණ්ණනා

213. තතියෙ දුස්සීලොති අසීලො නිස්සීලො. සීලවිපන්නොති විපන්නසීලො හින්තසංවරො. පමාදාධිකරණන්ති පමාදකාරණා. ඉදඤ්ච සුත්තං ගහට්ඨානං වසෙන ආගතං, පබ්බජිතානම්පි පන ලබ්භතෙව. ගහට්ඨො හි යෙන යෙන සිප්පට්ඨානෙන ජීවිකං කප්පෙති, යදි කසියා, යදි වණ්ණජ්ජාය, පාණාතිපාතාදිවසෙන පමත්තො තං තං යථාකාලං සම්පාදෙතුං න සක්කොති, අප්පස්ස මූලං විනස්සති. මාඝාතකාලෙපි

පාණාතිපාතං අදින්නාදානාදීනි ච කරොන්තො දණ්ඩවසෙන මහතිං හොගජානිං නිගච්ඡති. පබ්බජිතො දුස්සිලො පමාදකාරණා සීලතො බුද්ධවචනතො ක්කානතො සත්තආරියධනතො ච ජානිං නිගච්ඡති. ගහට්ඨස්ස “අසුකො අසුකකුලෙ ජාතො දුස්සිලො පාපධම්මො පරිච්චත්තඉධලොකපරලොකො සලාකහත්තමත්තම්පි න දෙනි” ති චතුපරිසමජ්ඣෙ පාපකො කිත්තිසද්දො අබ්බුග්ගච්ඡති. පබ්බජිතස්ස “අසුකො නාසක්ඛි සීලං රක්ඛිතුං බුද්ධවචනං ගහෙතුං, චෙජ්ජකම්මාදිහි ජීවති, ඡහි අගාරවෙහි සමන්තාගතො” ති එවං අබ්බුග්ගච්ඡති.

අවිසාරදොති ගහට්ඨො තාව “අවස්සං බහුනං සන්නිපාතට්ඨානෙ කොචි මම කම්මං ජානිස්සති, අථ මං නිග්ගණ්හිස්සන්ති වා, රාජකුලස්ස වා දස්සන්ති” ති සහයො උපසඬකමති. මඬකුහුතො ච පතිතක්ඛන්ධො අධොමුඛො අඬගුට්ඨකෙන භූමිං කසන්තො නිසීදති, විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. පබ්බජිතොපි “බහු හික්ඛු සන්නිපතිතා, අවස්සං කොචි මම කම්මං ජානිස්සති, අථ මෙ උපොසථම්පි පවාරණම්පි යපෙත්වා සාමඤ්ඤා වාචෙත්වා නික්කඩ්ඪිස්සන්ති” ති සහයො උපසඬකමති, විසාරදො හුත්වා කථෙතුං න සක්කොති. එකච්චො පන දුස්සිලොපි දජ්ජිතො විය වරති, සොපි අජ්ඣාසයෙන මඬකු හොතියෙව.

සම්මුල්ලො කාලං කරොති තස්ස හි මරණමඤ්චෙ නිපන්තස්ස දුස්සිලකම්මං සමාදාය චත්තිතට්ඨානං ආපාථං ආගච්ඡති. සො උම්මීලෙත්වා ඉධලොකං පස්සති, නිම්මීලෙත්වා පරලොකං. තස්ස චත්තාරො අපායා උපට්ඨහන්ති, සත්තිසතෙන සීසෙ පහරියමානො විය හොති. සො “වාරෙථ වාරෙථා” ති විරචන්තො මරති. තෙන චුත්තං – “සම්මුල්ලො කාලං කරොති” ති. පඤ්චමපදං උත්තානමෙව. ආනිසංසකථා චුත්තවිපරියායෙන චෙදිතබ්බා.

4. බහුභාණිසුත්තවණ්ණනා

214. චතුත්ථෙ බහුභාණිස්මිත්ති පඤ්ඤාය අපරිච්ඡින්නදිත්වා බහුං භණන්තෙ. මත්තභාණිස්මිත්ති මත්තා වුච්චති පඤ්ඤා, තාය පරිච්ඡින්නදිත්වා භණන්තෙ.

5. පයමඅක්ඛන්තිසුත්තවණ්ණනා

215. පඤ්චමෙ වෙරබහුලොති පුග්ගලවෙරෙනපි අකුසලවෙරෙනපි බහුවෙරො. වජ්ජබහුලොති දොසබහුලො.

6. දුතියඅක්ඛන්තිසුත්තවණ්ණනා

216. ඡට්ඨෙ ලුද්දොති දාරුණො කක්ඛලො. විජ්ජට්ඨාරීති මඬකුභාවෙන සමන්තාගතො.

7. පයමඅපාසාදිකසුත්තවණ්ණනා

217. සත්තමෙ අපාසාදිකෙති අපාසාදිකෙහි කායකම්මාදීහි සමන්තාගතෙ.
පාසාදිකෙති පසාදාවගෙ පරිසුද්ධසමාවාරෙ. අට්ඨමනවමානි උත්තානත්ථානෙව.

10. මධුරාසුත්තවණ්ණනා

220. දසමෙ පඤ්චමෙ, භික්ඛවෙ, ආදීනවා මධුරායන්ති එකං සමයං භගවා
භික්ඛුසඬ්ඝපරිවුතො වාරිකං වරමානො මධුරානගරං සම්පාපුණ්ණිවා අන්තොනගරං
පවිසිතුං ආරභි. අටෙකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා යක්ඛිනී අවෙලා හුත්වා ද්වෙ හත්ථෙ
පසාරෙත්වා ජීවිහං නිල්ලාලෙත්වා දසබලස්ස පුරතො අට්ඨාසි. සත්ථා
අන්තොනගරං අප්පවිසිත්වා තතොව නික්ඛමිත්වා විහාරං අගමාසි. මහාජනො
බාදනීයභොජනීයඤ්චෙව සක්කාරසම්මානඤ්ච ආදාය විහාරං ගත්ත්වා
බුද්ධප්පමුඛස්ස භික්ඛුසඬ්ඝස්ස දානං අදාසි. සත්ථා තස්ස නගරස්ස
නිග්ගණ්හනත්ථාය ඉමං සුත්තං ආරභි. තත්ථ විසමාති න සමතලා. බහුරජාති
වාතපහරණකාලෙ උද්ධතෙන රජක්ඛන්ධෙන පරියොනද්ධා විය භොති. සෙසං
සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අක්කොසකවග්ගො දුතියො.

(23) 3. දීඝචාරිකවග්ගො

1. පට්ඨදීඝචාරිකසුත්තවණ්ණනා

221. තතියස්ස පට්ඨමෙ අනවත්ථචාරිකන්ති අවචන්ථිතචාරිකං. සුතං න
පරියොදපෙතීති යම්පිස්ස සුතං අත්ථි, තං පරියොදපෙතුං න සක්කොති.
සුතෙනෙකච්චෙන අවිසාරදො භොතීති ථොකථොකෙන සුතෙන විජ්ජමානෙනාපි
ඤාණෙන සොමනස්සප්පත්තො න භොති. සමචත්ථාවාරෙති සමචන්ථිතචාරෙ. දුතියං
උත්තානත්ථමෙව.

3-4. අතිනිවාසසුත්තාදිවණ්ණනා

223-224. තතියෙ බහුභණ්ඩොති බහුපරික්ඛාරො. බහුභෙසජ්ජොති
සප්පිනවනීතාදීනං බහුතාය බහුභෙසජ්ජො. ඛ්‍යාත්තොති ඛ්‍යාසත්තො. සංසට්ඨොති
පඤ්චවිධෙන සංසග්ගෙන සංසට්ඨො හුත්වා. අනනුලොමිකෙනාති සාසනස්ස
අනනුවිජ්ජිකෙන. චතුත්ථෙ වණ්ණමච්ඡරීති ගුණමච්ඡරී. ධම්මමච්ඡරීති
පරියත්තිමච්ඡරී.

5-6. කුලුපකසුත්තාදිවණ්ණනා

225-226. පඤ්චමෙ අනාමන්තවාරෙ ආපජ්ජතීති ‘‘නිමන්තිතො සහත්තො
සමානො සත්තං භික්ඛුං අනාපුච්ඡා පුරෙහත්තං වා පච්ඡාහත්තං වා කුලෙසු වාරිත්තං
ආපජ්ජෙය්‍යා’’ති සික්ඛාපදෙ (පාරා. 294) වුත්තං ආපත්තිං ආපජ්ජති. රහො

නිසඡ්ඡායාතිආදීනිපි තෙසං තෙසං සික්ඛාපදානං වසෙන වෙදිතබ්බානි. ඡට්ඨෙ අතිවෙලන්ති අතික්කන්තපමාණකාලං. සත්තමං උත්තානමෙව.

8. උස්සුරහත්තසුත්තවණ්ණනා

228. අට්ඨමෙ උස්සුරහත්තෙති අතිදිවාපවනහත්තෙ. න කාලෙන පටිපුජෙන්නීති යාගුකාලෙ යාගුං, ඛජ්ජකකාලෙ ඛජ්ජකං, භොජනකාලෙ භොජනං අපවන්තා යුත්තජ්ජයුත්තකාලස්ස අතිනාමිතත්තා න කාලෙන පටිපුජෙන්නි, අත්තනො විත්තෙනෙව දෙන්ති නාම. තතො තෙපි තෙසු අත්තනො ගෙහං ආගතෙසු තථෙව කරොන්ති. කුලපවෙණියා ආගතා බලිපටිග්ගාහිකා දෙවතාපි යුත්තජ්ජයුත්තකාලෙන ලාභං ලභමානායෙව රක්ඛන්ති ගොපයන්ති පිළං අකත්වා. අකාලෙ ලභමානා පන “ඉමෙ අමිහෙසු අනාදරා”ති ආරක්ඛං න කරොන්ති.

සමණ්ණාහම්මණාපි “එතෙසං ගෙහෙ භොජනවෙලාය භොජනං න භොති, ධීතමජ්ඣන්තිකෙ දෙන්ති”ති මඬිගලාමඬිගලෙසු කාතබ්බං න කරොන්ති. විමුක්ඛා කම්මං කරොන්තිති “පාතො කිඤ්චි න ලභාම, බුද්ධා පටිපිළිතා කම්මං කාතුං න සක්කොමා”ති කම්මං විස්සජ්ජෙත්වා නිසීදන්ති. අනොපවන්තං භොතිති අකාලෙ භුත්තං ඔජං හරිතුං න සක්කොති. සුක්කපක්ඛො චුත්තවිපල්ලාසෙන වෙදිතබ්බො.

9. පට්ඨකණ්ඨසජ්ජසුත්තවණ්ණනා

229. නවමෙ සභිරුති සනිද්දො මහානිද්දං නිද්දායති. සජ්ජට්ඨයොති තං නිස්සාය භයං උජ්ජජ්ජති, තස්මා සජ්ජට්ඨයො. මිත්තදුබ්බීති පානභොජනදායකම්පි මිත්තං දුබ්බති හිංසති. මාතුගාමෙපි එසෙව නයො.

10. දුතියකණ්ඨසජ්ජසුත්තවණ්ණනා

230. දසමෙ ඝොරවිසොති කක්ඛලවිසො. දුජ්ජ්විහොති ද්විධා හින්තජ්විහො. ඝොරවිසතාති ඝොරවිසතාය. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

දීඝචාරිකවග්ගො තතියො.

(24) 4. ආවාසිකවග්ගො

1. ආවාසිකසුත්තවණ්ණනා

231. චතුත්ථස්ස පට්ඨමෙ න ආකජ්ජසම්පන්නොති සමණාකජ්ජෙන සම්පන්නො. අභාවතීයො භොතිති වඩ්ඪතීයො න භොති. දුතියං උත්තානමෙව.

3. සොහනසුත්තවණ්ණනා

233. තනියෙ පටිබලොති කායබලෙන ව ඤාණබලෙන ව සමන්තාගතත්තා පටිබලො.

4. බහුපකාරසුත්තවණ්ණනා

234. චතුත්ථෙ ඛණ්ඩපුල්ලන්ති පතිතට්ඨානඤ්ච භින්තට්ඨානඤ්ච.
පටිසඬ්ඛරොතීති පටිපාකතිකං කරොති. ආරොචෙතීති ඉදං පචාරිතකුලානං වසෙන
වුත්තං.

5. අනුකම්පසුත්තවණ්ණනා

235. පඤ්චමෙ අධිසීලෙසුති පඤ්චසු සීලෙසු. ධම්මදස්සනෙ නිවෙසෙතීති
චතුසච්චධම්මදස්සනෙ පතිට්ඨාපෙති. අරහග්ගනන්ති සබ්බසක්කාරානං අරහෙ
රතනත්තයෙව ගතං, තීසු වත්ථුසු ගරුචිත්තීකාරං උපට්ඨපෙථාති අත්ථො. ඡට්ඨං
උත්තානමෙව.

7. දුතියඅවණ්ණාරහසුත්තවණ්ණනා

237. සත්තමෙ ආවාසපලිගෙධිති ආවාසං බලවග්ගිද්ධිවසෙන ගිලිත්වා විය යීතො.
සෙසං සබ්බං උත්තානමෙවාති.

ආවාසිකවග්ගො චතුත්ථො.

(25) 5. දුච්චරිතවග්ගො

1. පයමදුච්චරිතසුත්තවණ්ණනා

241. පඤ්චමස්ස පයමෙ දුච්චරිතෙ සුචරිතෙති ඉදං අහෙදනො වුත්තං,
කායදුච්චරිතෙතිආදි කායද්චාරාදීනං වසෙන හෙදනො. සද්ධම්මාති
දසකුසලකම්මපට්ඨම්මතො. අසද්ධම්මෙති අකුසලකම්මපට්ඨසඬ්ඛානෙ
අස්සද්ධම්මෙ.

9. සිවථිකසුත්තවණ්ණනා

249. නවමෙ සිවථිකායාති සුසානෙ. ආරොදනාති ආරොදනට්ඨානං. අසුචිනාති
ජිගුච්ඡතියෙන.

10. පුග්ගලජපසාදසුත්තවණ්ණනා

250. දසමෙ පුග්ගලජපසාදෙති එකපුග්ගලස්මිං උජ්ජන්තජපසාදෙ. අන්තෙ
නිසීදාපෙතීති භික්ඛුනං ආසනපරියන්තෙ නිසීදාපෙති. සෙසං සබ්බත්ථ
උත්තානත්ථමෙවාති.

දුච්චරිතවග්ගො පඤ්චමො.

පඤ්චමපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

(26) 6. උපසම්පදාවග්ගො

1-3. උපසම්පාදෙනබ්බසුත්තාදිවණ්ණනා

251-253. ඡට්ඨස්ස පඨමෙ උපසම්පාදෙනබ්බන්ති උපජ්ඣායෙන හුත්වා උපසම්පාදෙනබ්බං. දුතියෙ නිස්සයො දාතබ්බොති ආචරියෙන හුත්වා නිස්සයො දාතබ්බො. තතියෙ සාමණෙරො උපට්ඨාපෙනබ්බොති උපජ්ඣායෙන හුත්වා සාමණෙරො ගහෙතබ්බො. ඉති ඉමානි තීණිපි සුත්තානි පඨමබ්බොධියං ඛිණ්ණාසවවසෙන චුත්තානි. චතුත්ථාදීනි අනුපදවණ්ණනාතො උත්තානත්ථානෙව.

1. සම්මුතිපෙය්‍යාලාදිවණ්ණනා

272. භත්තුද්දෙසකාදීනං විනිච්ඡයකථා සමන්තපාසාදිකාය විනයට්ඨකථායං (චූළව. අට්ඨ. 325) චුත්තනයෙන වෙදිතබ්බාති. සම්මතො න පෙසෙතබ්බොති පකතියා සම්මතො “ගච්ඡ භත්තානි උද්දිසාහි”ති න පෙසෙතබ්බො.

273-285. සාරියග්ගාභාපකොති වස්සිකසාට්ඨකාය ගාභාපකො. පත්තග්ගාභාපකොති “යො ච තස්සා භික්ඛුපරිසාය පත්තපරියන්තො, සො තස්ස භික්ඛුතො පදාතබ්බො”ති එත්ථ චුත්තපත්තග්ගාභාපකො.

293-302. ආජීවකොති නග්ගපරිබ්බාජකො. නිගණ්ඨොති පුරිමභාගජ්ජට්ඨන්තො. මුණ්ඩසාවකොති නිගණ්ඨසාවකො. ජට්ඨකොති තාපසො. පරිබ්බාජකොති ඡන්තපරිබ්බාජකො. මාගණ්ඩිකාදයොපි තිත්ථියා එව. එතෙසං පන සීලෙසු පරිපූරකාරිතාය අභාවෙන සුක්කපක්ඛො න ගහිතො. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙවාති.

මනොරථපූරණියා අභිගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

පඤ්චකනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අභිගුත්තරනිකායෙ

ඡක්කනිපාත-අට්ඨකථා

1. පද්මපණ්ණාසකං

1. ආභුතෙය්‍යවග්ගො

1. පද්මආභුතෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

1. ඡක්කනිපාතස්ස පද්මෙ ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනි, භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛු. නෙව සුමනො හොති න දුම්මනොති ඉට්ඨාරම්මණෙ රාගසහගතෙන සොමනස්සෙන සුමනො වා අනිට්ඨාරම්මණෙ දොසසහගතෙන දොමනස්සෙන දුම්මනො වා න හොති. උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානොති මජ්ඣන්තාරම්මණෙ අසමපෙක්ඛනෙන අඤ්ඤාණුපෙක්ඛාය උපෙක්ඛකභාවං අනාපජ්ජිත්වා සතො සම්පජානො හුත්වා ආරම්මණෙ මජ්ඣන්තො විහරති. ඉමස්මිං සුත්තෙ ඛිණ්ණාසවස්ස සත්තවිභාරො කට්ඨො.

2. දුතියආභුතෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

2-4. දුතියෙ අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධන්තිආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තානෙව. ආසවානං ඛයා අනාසවන්ති ආසවානං ඛයෙන අනාසවං, න චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං විය අභාවෙනාති. ඉමස්මිං සුත්තෙ ඛිණ්ණාසවස්ස අභිඤ්ඤා පටිපාටියා කට්ඨා. තතියචතුත්ථෙසු ඛිණ්ණාසවො කට්ඨො.

5-7. ආජාතීයසුත්තත්තයවණ්ණනා

5-7. පඤ්චමෙ අභිගෙහීති ගුණභිගෙහි. ඛමොති අධිවාසකො. රූපානන්ති රූපාරම්මණානං. වණ්ණසම්පන්නොති සරීරවණ්ණෙන සම්පන්නො. ඡට්ඨෙ ඛලසම්පන්නොති කායඛලෙන සම්පන්නො. සත්තමෙ ජවසම්පන්නොති පදජවෙන සම්පන්නො.

8-9. අනුත්තරියසුත්තාදිවණ්ණනා

8-9. අට්ඨමෙ අනුත්තරියානීති අඤ්ඤෙන උත්තරිතරෙන රහිතානි නිරුත්තරානි. දස්සනානුත්තරියන්ති රූපදස්සනෙසු අනුත්තරං. එස නයො සබ්බපදෙසු. හත්ථීරතනාදීනඤ්ඤි දස්සනං න දස්සනානුත්තරියං, නිව්ට්ඨසද්ධස්ස පන නිව්ට්ඨපෙමවසෙන දසඛලස්ස වා භික්ඛුසඛිසස්ස වා කසිණඅසුහනිමිත්තාදීනං වා අඤ්ඤතරස්ස දස්සනං දස්සනානුත්තරියං නාම. ඛත්තියාදීනං ගුණකථාසවනං න සවනානුත්තරියං, නිව්ට්ඨසද්ධස්ස පන නිව්ට්ඨපෙමවසෙන තිණ්ණං වා රතනානං ගුණකථාසවනං තෙපිටකබුද්ධවචනසවනං වා සවනානුත්තරියං නාම. මණ්ඩරතනාදීනං ලාභො න ලාභානුත්තරියං, සත්තවිධඅරියධනලාභො පන ලාභානුත්තරියං නාම. හත්ථිසිප්පාදිසික්ඛනං න සික්ඛානුත්තරියං, සික්ඛාත්තයස්ස පුරණං පන සික්ඛානුත්තරියං නාම. ඛත්තියාදීනං පාරිවරියා න පාරිවරියානුත්තරියං, තිණ්ණං පන රතනානං පාරිවරියා පාරිවරියානුත්තරියං නාම. ඛත්තියාදීනං

ගුණානුස්සරණං න අනුස්සතානුත්තරියං, තිණ්ණං පන රතනානං ගුණානුස්සරණං අනුස්සතානුත්තරියං නාම. ඉති ඉමානි ඡ අනුත්තරියානි ලොකියලොකුත්තරානි කථිතානි. නවමෙ බුද්ධානුස්සතීති බුද්ධගුණාරම්මණා සති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

10. මහානාමසුත්තවණ්ණනා

10. දසමෙ මහානාමොති දසබ්ලස්ස වුළුපිතු පුත්තො එකො සක්ඛාරාජා. යෙන භගවා තෙනුපසඬිකමීති භුත්තපාතරාසො හුත්වා දාසපරිජනපරිවුතො ගන්ධමාලාදීනි ගාභාපෙත්වා යත්ථ සත්ථා, තත්ථ අගමාසි. අරියඵලං අස්ස ආගතන්ති ආගතඵලො. සික්ඛාත්තයසාසනං එතෙන විඤ්ඤාතන්ති විඤ්ඤාතසාසනො. ඉති අයං රාජා “සොතාපන්නස්ස නිස්සයවිහාරං පුච්ඡාමි” ති පුච්ඡන්තො එවමාහ.

තෙවස්ස රාගපරියුට්ඨිතන්ති න උප්පජ්ජමානෙන රාගෙන උට්ඨන්තිවා ගතිතං. උජුගතන්ති බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානෙ උජුකමෙව ගතං. තථාගතං ආරබ්භාති තථාගතගුණෙ ආරබ්භ. අත්ථවෙදන්ති අට්ඨකථං නිස්සාය උප්පන්නං පිතිපාමොජ්ජං. ධම්මවෙදන්ති පාළිං නිස්සාය උප්පන්නං පිතිපාමොජ්ජං. ධම්මුපසඤ්ඡිතන්ති පාළිඤ්ච අට්ඨකථඤ්ච නිස්සාය උප්පන්නං. පමුදිතස්සාති දුට්ඨෙධන පාමොජ්ජෙන පමුදිතස්ස. පිති ඡායතීති පඤ්චවිධා පිති නිබ්බත්තති. කායො පස්සම්භතීති නාමකායො ච කරජකායො ච දරථපටිප්පස්සද්ධියා පටිප්පස්සම්භති. සුඛන්ති කායිකචෙතසිකසුඛං. සමාධියතීති ආරම්මණෙ සම්මා ය්පිතං හොති. විසමගතාය පජායාති රාගදොසමොහවිසමගතෙසු සත්තෙසු. සමප්පත්තොති සමං උපසමං පත්තො හුත්වා. සඛ්‍යාපජ්ඣායාති සදුක්ඛාය. ධම්මසොතං සමාපන්නොති විපස්සනාසඬිධාතං ධම්මසොතං සමාපන්නො. බුද්ධානුස්සතීං භාවෙතීති බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානං බුහෙති වඩ්ඪෙති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. ඉති මහානාමො සොතාපන්නස්ස නිස්සයවිහාරං පුච්ඡි. සත්ථාපිස්ස තමෙව කථෙසි. එවං ඉමස්මිං සුත්තෙ සොතාපන්නොව කථිතොති.

ආහුනෙය්‍යවග්ගො පඨමො.

2. සාරණියවග්ගො

1. පඨමසාරණියසුත්තවණ්ණනා

11. දුතියස්ස පඨමෙ සාරණියාති සරිතබ්බසුත්තකා. මෙත්තං කායකම්මන්ති මෙත්තෙන චිත්තෙන කාතබ්බං කායකම්මං. වච්ඡිකම්මමනොකම්මෙසුපි එසෙව නයො. ඉමානි ච පන භික්ඛූනං වසෙන ආගතානි, ගිහිසුපි උබ්භන්ති. භික්ඛූනඤ්චි මෙත්තෙන චිත්තෙන ආභිසමාචාරිකධම්මපූරණං මෙත්තං කායකම්මං නාම. ගිහීනං චෙතියවන්දනත්ථාය බොධිවන්දනත්ථාය සඬ්ඝනිමන්තනත්ථාය ගමනං, ගාමං

පිණ්ඩාය පව්ටියෙ හික්බු දිස්වා පව්වුග්ගමනං, පත්තපට්ඨගහණං,
ආසනපඤ්ඤාපනං, අනුගමනන්ති එවමාදිකං මෙත්තං කායකම්මං නාම.

හික්බුනං මෙත්තෙන චිත්තෙන ආචාරපණ්ණත්තිසික්ඛාපනං,
කම්මට්ඨානකථනං, ධම්මදෙසනා, තෙපිටකම්පි බුද්ධවචනං මෙත්තං වචිකම්මං
නාම. ගිහිනං “වෙනියවන්දනාය ගච්ඡාම, බොධිවන්දනාය ගච්ඡාම, ධම්මස්සවනං
කරිස්සාම, දීපමාලාපුප්ඵපුප්ඵ කරිස්සාම, තිණි සුවරිතානි සමාදාය වත්තිස්සාම,
සලාකහත්තාදීනි දස්සාම, වස්සාවාසිකං දස්සාම, අජ්ජ සඬ්ඝස්ස වත්තාරො පව්වයෙ
දස්සාම, සඬ්ඝං නිමන්තෙත්වා බාදනීයාදීනි සංවිදහං, ආසනානි පඤ්ඤාපෙථ,
පානීයං උපට්ඨාපෙථ, සඬ්ඝං පව්වුග්ගන්ත්වා ආනෙථ, පඤ්ඤත්තාසනෙ
නිසීදාපෙත්වා උස්සාහජාතා වෙය්‍යාවච්චං කරොථා” තිආදිවචනකාලෙ මෙත්තං
වචිකම්මං නාම.

හික්බුනං පාතොව උට්ඨාය සරිරපට්ඨග්ගනං වෙනියඬ්ගණවත්තාදීනි ව කත්වා
විචිත්තාසනෙ නිසීදිත්වා “ඉමස්මිං විහාරෙ හික්බු සුඛි හොන්තු අවෙරා
අඛ්‍යාපජ්ඣා” ති චිත්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම. ගිහිනං “අය්‍යා සුඛි හොන්තු
අවෙරා අඛ්‍යාපජ්ඣා” ති චිත්තනං මෙත්තං මනොකම්මං නාම.

ආවි වෙව රහො වාති සම්මුඛා ව පරම්මුඛා ව. තත්ථ නවකානං වීචරකම්මාදීසු
සභායභාවගමනං සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම, ථෙරානං පන
පාදධොවනදානාදිහෙදං සබ්බම්පි සාමීචිකම්මං සම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම.
උභයෙහිපි දුන්නික්ඛිත්තානං දාරුහණ්ඩාදීනං තෙසු අවඤ්ඤං අකත්වා අත්තනා
දුන්නික්ඛිත්තානං විය පටිසාමනං පරම්මුඛා මෙත්තං කායකම්මං නාම.
“දෙවත්ථෙරො තිස්සත්ථෙරො” ති එවං පග්ගස්ස වචනං සම්මුඛා මෙත්තං
වචිකම්මං නාම. විහාරෙ අසන්නං පන පටිපුච්ඡන්තස්ස “කහං අම්භාකං
දෙවත්ථෙරො, කහං අම්භාකං තිස්සත්ථෙරො, කදා නු බො ආගමිස්සති” ති එවං
මමායනවචනං පරම්මුඛා මෙත්තං වචිකම්මං නාම. මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධානි පන
නායනානි උමීථිලෙත්වා පසන්නෙන මුඛෙන ඔලොකනං සම්මුඛා මෙත්තං
මනොකම්මං නාම. “දෙවත්ථෙරො තිස්සත්ථෙරො අරොගො හොතු
අජ්ජාබාධො” ති සමන්තාහරණං පරම්මුඛා මෙත්තං මනොකම්මං නාම.

ලාභානි වීචරාදයො ලද්ධපච්චයා. ධම්මිකානි කුහනාදිහෙදං මිච්ඡාජීවං
වජ්ජෙත්වා ධම්මෙන සමෙන හික්ඛාවරියවත්තෙන උප්පන්නා. අත්තමසො
පත්තපරියාපන්නමත්තම්පිති පච්ඡිමකොටියා පත්තපරියාපන්නං පත්තස්ස
අත්තොගනං ද්වත්තිකට්ඨසුහික්ඛාමත්තම්පි. අජ්ජපට්ඨිහත්තහොගීති එත්ථ ද්වෙ
පට්ඨිහත්තානි නාම ආමිසපට්ඨිහත්තං පන පුග්ගලපට්ඨිහත්තඤ්ච. තත්ථ “එත්තකං
දස්සාමි, එත්තකං න දස්සාමි” ති එවං චිත්තෙන පට්ඨිහජනං ආමිසපට්ඨිහත්තං නාම.
“අසුකස්ස දස්සාමි, අසුකස්ස න දස්සාමි” ති එවං චිත්තෙන විහජනං පන
පුග්ගලපට්ඨිහත්තං නාම. තදුභයම්පි අකත්වා යො අජ්ජපට්ඨිහත්තං භුඤ්ජති, අයං
අජ්ජපට්ඨිහත්තහොගී නාම. සීලවත්තෙහි සබ්බමචාරිහි සාධාරණහොගීති එත්ථ

සාධාරණභාවයෙන් ඉදං ලක්ඛණං - යං යං පණීතං ලහති, තං තං නෙව
ලාභෙනලාභං-නිජිභිසනනාමුබෙන ගිහීනං දෙනි, න අත්තනා පරිභුඤ්ජති,
පටිග්ගණිතත්තො ව “සඬ්ඝෙන සාධාරණං භොතු”ති ගහෙන්වා සණ්ඨං පහරිත්වා
පරිභුඤ්ජිතබ්බං සඬ්ඝසන්තකං විය පස්සති.

ඉමං පන සාරණියධම්මං කො පුරෙති, කො න පුරෙති? දුස්සිලො තාව න
පුරෙති. න හි තස්ස සන්තකං සීලවත්තා ගණිතත්ති. පරිසුද්ධසීලො පන වත්තං
අබණ්ඩෙන්තො පුරෙති. තත්ත්වං - යො හි ඔදිස්සකං කත්වා මාතු වා පිතු වා
ආවරියුපජ්ඣායාදීනං වා දෙනි, සො දාතබ්බං දෙනි. සාරණියධම්මො පනස්ස න
භොති, පලිබොධජග්ගනං නාම භොති. සාරණියධම්මො හි මුත්තපලිබොධස්ස
වට්ටති. තෙන පන ඔදිස්සකං දෙන්තෙන
ගිලානගිලානුපට්ඨාකආගන්තුකගමිකානඤ්චෙව නවපබ්බජිතස්ස ව
සඬ්ඝාට්ඨත්තග්ගණං අජානන්තස්ස දාතබ්බං. එතෙසං දත්වා අවසෙසං
ථෙරාසනතො පට්ඨාය ථොකං ථොකං අදත්වා යො යත්තකං ගණිතාති, තස්ස
තත්තකං දාතබ්බං. අවසිට්ඨෙ අසති පුන පිණ්ඩාය වරිත්වා ථෙරාසනතො පට්ඨාය යං
යං පණීතං, තං තං දත්වා සෙසං භුඤ්ජිතබ්බං. “සීලවත්තෙනි”ති වචනතො
දුස්සිලස්ස අදාතුම්පි වට්ටති.

අයං පන සාරණියධම්මො සුසික්ඛිතාය පරිසාය සුපුරො භොති, සුසික්ඛිතාය හි
පරිසාය යො අඤ්ඤතො ලහති, සො න ගණිතාති. අඤ්ඤතො අලහන්තොපි
පමාණයුත්තමෙව ගණිතාති, න අතිරෙකං. අයං පන සාරණියධම්මො එවං පුනස්පුනං
පිණ්ඩාය වරිත්වා ලද්ධං ලද්ධං දෙන්තස්සාපි ද්වාදසහි වස්සෙහි පුරෙති, න තතො
ඔරං. සචෙ හි ද්වාදසමෙ වස්සෙ සාරණියධම්මපුරකො පිණ්ඩපාතපුරං පත්තං.
ආසනසාලායං යපෙත්වා න්හායිතුං ගච්ජති, සඬ්ඝත්ථෙරො ව “කස්සෙසො
පත්තො”ති වත්වා “සාරණියධම්මපුරකස්සා”ති චුත්තෙ “ආහරථ න”ත්ති සබ්බං
පිණ්ඩපාතං විචාරත්ථාව භුඤ්ජිත්ථා රිත්තපත්තං යපෙති. අථ බො සො හික්ඛු
රිත්තපත්තං දිස්වා “මය්හං අසෙසෙත්ථාව පරිභුඤ්ජිංසු”ති දොමනස්සං උප්පාදෙති,
සාරණියධම්මො හිජ්ජති, පුන ද්වාදස වස්සානි පුරෙතබ්බො භොති.
තිත්ථියපරිවාසසදිසො භෙස, සකිං බණ්ඩෙ ජාතෙ පුන පුරෙතබ්බොව. යො පන
“ලාභා වත මෙ, සුලද්ධං වත මෙ, යස්ස මෙ පත්තගතං අනාපුච්ඡාව සබ්බමචාරී
පරිභුඤ්ජන්ති”ති සොමනස්සං ජනෙති, තස්ස පුණ්ණො නාම භොති.

එවං පුරිතසාරණියධම්මස්ස පන නෙව ඉස්සා න මච්ජරියං භොති, මනුස්සානං
පියො භොති, අමනුස්සානං පියො භොති, සුලභපච්චියො. පත්තගතමස්ස
දියාමානම්පි න බියති, භාජනියගණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගහණ්ඩං ලහති, භයෙ වා ජාතකෙ
වා පත්තෙ දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්ති.

තත්ත්වමානි වත්ථුනි - සෙනගිරිවාසී තිස්සත්ථෙරො කිර මහාගිරිගාමං උපනිස්සාය
වසති, පඤ්ඤාස මහාථෙරා නාගදීපං චෙතියවන්දනත්ථාය ගච්ජන්තා ගිරිගාමෙ
පිණ්ඩාය වරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා නික්ඛමිංසු. ථෙරො පවිසන්තො තෙ දිස්වා පුච්ඡි -

“ලද්ධං, හන්තෙ” ති? විවර්මිභා, ආවුසොති. සො අලද්ධභාවං ඤත්වා ආහ – “හන්තෙ, යාවාහං ආගච්ඡාමි, තාව ඉධෙව භොථා” ති. මයං, ආවුසො, පඤ්ඤාස ජනා පත්තතෙමනමත්තම්පි න ලභිමිභාති. හන්තෙ, නෙවාසිකා නාම පටිබලා භොන්ති, අලහන්තාපි භික්ඛාචාරමග්ගසභාගං ජානන්ති. ථෙරා ආගමෙසුං. ථෙරො ගාමං පාවිසි. ධුරගෙහෙයෙව මහාඋපාසිකා ධීරහත්තං සජ්ජෙත්වා ථෙරං ඔලොකයමානා ධීතා ථෙරස්ස ද්වාරං සම්පත්තස්සෙව පත්තං පුරෙත්වා අදාසි. සො තං ආදාය ථෙරානං සන්තිකං ගන්ත්වා “ගණ්හථ, හන්තෙ” ති සඬ්ඝත්ථෙරං ආහ. ථෙරො “අම්හෙහි එත්තකෙහි කිඤ්චි න ලද්ධං, අයං සීසමෙව ගහෙත්වා ආගතො, කිං නු ඛො” ති සෙසානං මුඛං ඔලොකෙසි. ථෙරො ඔලොකනාකාරෙනෙව ඤත්වා, “හන්තෙ, ධම්මෙන සමෙන ලද්ධො, නික්කුක්කුච්චා ගණ්හථා” ති ආදිතො පටියාය සබ්බෙසං යාවදත්ථං දත්වා අත්තනාපි යාවදත්ථං භුඤ්ජි.

අථ නං හත්තකිච්චාවසානෙ ථෙරා පුච්ඡිංසු – “කදා, ආවුසො, ලොකුත්තරධම්මං පටිවිජ්ඣි” ති? නත්ථි මෙ, හන්තෙ, ලොකුත්තරධම්මොති. ඤානලාභිසි, ආවුසොති. එතම්පි, හන්තෙ, නත්ථිති? නනු, ආවුසො, පාටිභාරියන්ති. සාරණීයධම්මො මෙ, හන්තෙ, පුරිතො, තස්ස මෙ පුරිතකාලතො පටියාය සවෙපි භික්ඛුසතසහස්සං භොති, පත්තගතං න ඛීයති. සාධු සාධු, සජ්ජුරිස, අනුච්ඡවිකම්ඨං තුය්හන්ති. ඉදං තාව පත්තගතං න ඛීයති එත්ථ චත්ථු.

අයමෙව පන ථෙරො චෙතියපබ්බතෙ ගිරිභණ්ඩමහාපූජාය දානට්ඨානං ගන්ත්වා “ඉමස්මිං දානෙ කිං වරහණ්ඩ” න්ති පුච්ඡි. ද්වෙ සාටකා, හන්තෙති. එතෙ මය්හං පාපුණ්ණස්සන්ති? තං සුත්වා අමච්චො රඤ්ඤො ආරොචෙසි – “එකො දහරො එවං වදති” ති. “දහරස්ස එවං චිත්තං, මහාථෙරානං පන සුබ්බමසාටකා වට්ටන්ති” ති චත්වා “මහාථෙරානං දස්සාමි” ති යපෙසි. තස්ස භික්ඛුසඬ්ඝෙ පටිපාටියා ධීතෙ දෙනස්ස මත්ථකෙ යපිතාපි තෙ සාටකා හත්ථං නාරොහන්ති, අඤ්ඤෙව ආරොහන්ති. දහරස්ස දානකාලෙ පන හත්ථං ආරුළ්භා. සො තස්ස හත්ථෙ යපෙත්වා අමච්චස්ස මුඛං ඔලොකෙත්වා දහරං නිසීදාපෙත්වා දානං දත්වා සඬ්ඝං විස්සජ්ජෙත්වා දහරස්ස සන්තිකෙ නිසීදිත්වා “කදා, හන්තෙ, ඉමං ධම්මං පටිවිජ්ඣිත්ථා” ති ආහ. සො පටියායෙනපි අසන්තං අවදන්තො “නත්ථි මය්හං, මහාරාජ, ලොකුත්තරධම්මො” ති ආහ. නනු, හන්තෙ, පුබ්බෙව අවචුත්ථාති. ආම, මහාරාජ, සාරණීයධම්මපුරකො අහං, තස්ස මෙ ධම්මස්ස පුරිතකාලතො පටියාය භාජනීයභණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාති. “සාධු සාධු, හන්තෙ, අනුච්ඡවිකම්ඨං තුම්හාක” න්ති චත්වා පක්කාමි. ඉදං භාජනීයභණ්ඩට්ඨානෙ අග්ගභණ්ඩං පාපුණාති එත්ථ චත්ථු.

බ්‍රාහ්මණනිස්සහයෙ පන භාතරගාමවාසිනො නාගත්ථෙරියා අනාරොචෙත්වා ච පලායිංසු. ථෙරී පච්චුසසමයෙ “අතිවිය අජ්ජනිග්ගොසො ගාමො, උපධාරෙථ තාථා” ති දහරභික්ඛුනියො ආහ. තා ගන්ත්වා සබ්බෙසං ගතභාවං ඤත්වා ආගම්ම ථෙරියා ආරොචෙසුං. සා සුත්වා “මා තුම්හෙ තෙසං ගතභාවං වින්තයිත්ථ, අත්තනො උද්දෙසපරිපුච්ඡායොනියොමනසිකාරෙසුයෙව යොගං කරොථා” ති

වත්වා හික්බවාරවෙලායං පාරුපිත්වා අත්තද්වාදසමා ගාමද්වාරෙ
 නිග්‍රොධරුක්ඛමුලෙ අට්ඨාසි. රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා ද්වාදසන්තම්පි හික්බුතීනං
 පිණ්ඩපාතං දත්වා, “අයො, අඤ්ඤත්ථ මා ගච්ඡ, නිව්චං ඉධෙව
 ආගච්ඡෙය්‍යාථා”ති ආහ. ථෙරියා පන කනිට්ඨභාතා නාගත්ථෙරො නාම අත්ථි. සො
 “මහත්තං භයං, න සක්කා යාපෙතුං, පරතීරං ගමිස්සාමි”ති අත්තද්වාදසමොව
 අත්තනො වසනට්ඨානා නික්ඛන්තො “ථෙරිං දිස්වා ගමිස්සාමි”ති භාතරගාමං
 ආගතො. ථෙරී “ථෙරා ආගතා”ති සුත්වා තෙසං සන්තිකං ගන්ත්වා “කිං අය්‍යා”ති
 පුච්ඡි. සො තං පවත්තිං ආරොවෙසි. සා “අජ්ජ එකදිවසං විහාරෙව වසිත්වා ස්වෙ
 ගමිස්සථා”ති ආහ. ථෙරා විහාරං අගමිංසු.

ථෙරී පුනදිවසෙ රුක්ඛමුලෙ පිණ්ඩාය වරිත්වා ථෙරං උපසඬකමිත්වා “ඉමං
 පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජථා”ති ආහ. ථෙරො “වට්ටිස්සති ථෙරී”ති වත්වා තුණ්හි
 අට්ඨාසි. ධම්මිකො, තාත, පිණ්ඩපාතො, කුක්කුච්චං අකත්වා පරිභුඤ්ජථාති.
 වට්ටිස්සති ථෙරීති? සා පත්තං ගහෙත්වා ආකාසෙ බිපි, පත්තො ආකාසෙ අට්ඨාසි.
 ථෙරො “සත්තතාලමත්තෙ යිතම්පි හික්බුතීහත්තමෙව ථෙරී”ති වත්වා “භයං නාම
 සබ්බකාලං න භොති, භයෙ වූපසන්තෙ අරියවංසං කථයමානො, ‘භො පිණ්ඩපාතික,
 හික්බුතීහත්තං භුඤ්ජිත්වා විතිනාමයිත්ථා’ති විත්තෙන අනුචදියමානො සන්ථම්භිතුං
 න සක්ඛිස්සාමි, අජ්ජමත්තා භොථ ථෙරියො”ති මග්ගං පටිපජ්ඡි.

රුක්ඛදෙවතාපි “සවෙ ථෙරො ථෙරියා හත්ථනො පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිස්සති,
 න තං නිවත්තෙස්සාමි. සවෙ න පරිභුඤ්ජිස්සති, නිවත්තෙස්සාමි”ති විත්තයමානා
 යත්වා ථෙරස්ස ගමනං දිස්වා රුක්ඛා ඔරුය්හ “පත්තං, හත්තෙ, දෙථා”ති වත්වා
 පත්තං ගහෙත්වා ථෙරං රුක්ඛමුලංයෙව ආනෙත්වා ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා
 පිණ්ඩපාතං දත්වා කතහත්තකිච්චං පටිඤ්ඤං කාරෙත්වා ද්වාදස හික්බුතියො
 ද්වාදස ව හික්බු සත්ත වස්සානි උපට්ඨති. ඉදං දෙවතා උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තිති
 එත්ථ වත්ථු. තත්‍ර හි ථෙරී සාරණියධම්මපුරිකා අභොසි.

අඛණ්ඩානීතිආදීසු යස්ස සත්තසු ආපත්තික්ඛන්ධෙසු ආදිමිහි වා අන්තෙ වා
 සික්ඛාපදං හින්තං භොති, තස්ස සීලං පරියන්තෙ ඡින්නසාටකො විය ඛණ්ඩං නාම.
 යස්ස පන වෙමජ්ඣෙකෙ හින්තං, තස්ස ඡිද්දසාටකො විය ඡිද්දං නාම භොති. යස්ස
 පටිපාටියා ද්වෙ තිණි හින්තානි, තස්ස පිට්ඨියං වා කුච්ඡියං වා උට්ඨිතෙන
 විසභාගවණ්ණෙන කාළරත්තාදීනං අඤ්ඤතරවණ්ණා ගාථි විය සබ්බං නාම භොති.
 යස්ස අන්තරන්තරා හින්තානි, තස්ස අන්තරන්තරා විසභාගබ්බිත්ථුච්චිත්‍රා ගාථි විය
 කම්මාසං නාම භොති. යස්ස පන සබ්බෙන සබ්බං අහින්තානි, තස්ස තානි සීලානි
 අඛණ්ඩානි අවිජ්ජදානි අසබ්බානි අකම්මාසානි නාම භොන්ති. තානි පනෙතානි
 තණ්හාදාසබ්‍යතො මොවෙත්වා භුජිස්සභාවකරණතො භුජිස්සානි, බුද්ධාදිහි
 විඤ්ඤාහි පසත්ථත්තා විඤ්ඤාජ්ජසත්ථානි, තණ්හාදිට්ඨිහි අපරාමට්ඨත්තා “ඉදං නාම
 ත්වං ආපන්නපුබ්බො”ති කෙනවි පරාමට්ඨුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා ව අපරාමට්ඨානි,
 උපචාරසමාධිං අජ්ජනාසමාධිං වා සංවත්තයන්තිති සමාධිසංවත්තනිකානීති
 වූච්චන්ති.

සීලසාමඤ්ඤගතො විහරතීති තෙසු තෙසු දිසාභාගෙසු විහරන්තෙහි භික්ඛුහි සද්ධිං සමානභාවුපගතසීලො විහරති. සොතාපන්නාදීනඤ්ඤි සීලං සමුද්දන්තරෙපි දෙවලොකෙපි වසන්තානං අඤ්ඤෙසං සොතාපන්නාදීනං සීලෙන සමානමෙව හොති, නත්ථි මග්ගසීලෙ නානත්තං. තං සන්ධායෙනං වුත්තං.

යායං දිට්ඨිති මග්ගසම්පයුත්තා සම්මාදිට්ඨි. අරියාති නිද්දොසා. නියයාතීති නියයානිකා. තක්කරස්සාති යො තථාකාරී හොති. දුක්ඛක්ඛයායාති සබ්බදුක්ඛක්ඛයත්ථං. දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතොති සමානදිට්ඨිභාවං උපගතො භුත්වා විහරතීති.

2. දුතියසාරණියසුත්තවණ්ණනා

12. දුතියෙ යො තෙ ධම්මෙ පුරෙති, තං සබ්බමචාරිනං පියං කරොන්තීති පියකරණං. ගරුං කරොන්තීති ගරුකරණං. සඬගභායාති සඬගණ්හනත්ථාය. අවිවාදායාති අවිවදනත්ථාය. සාමග්ගියාති සමග්ගභාවත්ථාය. එකීභාවායාති එකභාවත්ථාය නින්තානාකරණාය. සංවත්තන්තීති වත්තන්ති පවත්තන්ති.

3. තිස්සාරණියසුත්තවණ්ණනා

13. තතියෙ තිස්සාරණියා ධාතුයොති තිස්සරණධාතුයොව. මෙත්තා හි බො මෙ වෙතොවිමුත්තීති එත්ථ පච්චනිකධම්මෙහි විමුත්තත්තා තිකචතුක්කජ්ඣානිකා මෙත්තාව මෙත්තාවෙතොවිමුත්ති නාම. භාවිතාති වඩ්ඪිතා. බහුලීකතාති පුනප්පුනං කතා. යානීකතාති යුත්තයානසදිසා කතා. වත්ථුකතාති පතිට්ඨා කතා. අනුට්ඨිතාති අධිට්ඨිතා. පරිචිතාති සමන්තතො චිතා ආචිතා උපචිතා. සුසමාරද්ධාති සුප්පගුණකරණෙන සුට්ඨු සමාරද්ධා. පරියාදාය තිට්ඨතීති පරියාදිශිත්වා ගහෙත්වා තිට්ඨති. මා භෙවන්තිස්ස වචනීයොති යස්මා අභුතඛ්‍යාකරණං ඛ්‍යාකරොති, තස්මා “මා එවං භණ්ඨි”ති වත්තබ්බො. යදිදං මෙත්තාවෙතොවිමුත්තීති යා අයං මෙත්තාවෙතොවිමුත්ති, ඉදං තිස්සරණං ඛ්‍යාපාදස්ස, ඛ්‍යාපාදතො තිස්සටාති අත්ථො. යො පන මෙත්තාය තිකචතුක්කජ්ඣානතො වුට්ඨිතො සඬබ්බාරෙ සම්මසිත්වා තතියමග්ගං පත්වා “පුන ඛ්‍යාපාදො නත්ථි”ති තතියඵලෙන නිබ්බානං පස්සති, තස්ස චිත්තං අච්චන්තනිස්සරණං ඛ්‍යාපාදස්ස. එතෙනුපායෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අනිමිත්තාවෙතොවිමුත්තීති බලවච්චස්සනා. දීඝභාණකා පන අරහත්තඵලසමාපත්තීති වදන්ති. සා හි රාගනිමිත්තාදීනඤ්ඤෙව රූපනිමිත්තාදීනඤ්ඤෙව නිවචනිමිත්තාදීනඤ්ඤෙව අභාවා අනිමිත්තාති වුත්තා. නිමිත්තානුසාරීති වුත්තප්පහෙදං නිමිත්තං අනුසරණසභාවං.

අස්මීති අස්මිමානො. අයමහමස්මීති පඤ්චසු බන්ධෙසු අයං නාම අහං අස්මීති. එත්තාවතා අරහත්තං ඛ්‍යාකතං හොති. විචිකිච්ඡාකථංකථාසල්ලන්ති විචිකිච්ඡාභූතං කථංකථාසල්ලං. මා භෙවන්තිස්ස වචනීයොති සවෙ තෙ පයමමග්ගවජ්ඣා

විවිකිවිජා උප්පජ්ජති, අරහත්තඛ්‍යාකරණං මිච්ඡා හොති, තස්මා “මා අභූතං ගණ්ඨි” ති වාරෙතබ්බො. අස්මීති මානසමුග්ගසාතොති අරහත්තමග්ගො. අරහත්තමග්ගඵලවසෙන හි නිබ්බානො දිට්ඨො පුන අස්මිමානො නත්ථීති අරහත්තමග්ගො “අස්මීති මානසමුග්ගසාතො” ති වුත්තො. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ අභූතඛ්‍යාකරණං නාම කථිතං.

4. හද්දකසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙප න හද්දකන්ති න ලද්ධකං. තත්ථ යො හි භීතභීතො මරති, තස්ස න හද්දකං මරණං හොති. යො අපායෙ පටිසන්ධිං ගණ්ඨාති, තස්ස න හද්දිකා කාලකිරියා හොති. කම්මාරාමොතිආදීසු ආරමණං ආරාමො, අභිරතීති අත්ථො. විහාරකරණාදිමිහි නවකම්මෙ ආරාමො අස්සාති කම්මාරාමො. තස්මිංයෙව කම්මෙ රතොති කම්මරතො. තදෙව කම්මාරාමතං පුනප්පුනං යුත්තොති අනුයුත්තො. එස නයො සබ්බත්ථ. එත්ථ ච හස්සන්ති ආලාපසල්ලාපො. නිද්දාති සොප්පං. සඬගණිකාති ගණසඬගණිකා. සා “එකස්ස දුතියො හොති, ද්විත්තං හොති තතියකො” තිආදිනා නයෙන වෙදිතබ්බා. සංසග්ගොති දස්සනසවනසමුල්ලාපසම්භොගකායසංසග්ගවසෙන පවත්තො සංසට්ඨභාවො. පපඤ්චොති තණ්හාදිට්ඨිමානවසෙන පවත්තො මදනාකාරසණ්ඨිතො කිලෙසපපඤ්චො. සක්කායන්ති තෙභූමකවට්ටං. සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායාති හෙතුනා නයෙන සකලවට්ටදුක්ඛස්ස පරිවට්ටමපරිච්ඡේදකරණත්ථං. මගොති මගසදිසො. නිප්පපඤ්චපදෙති නිබ්බානපදෙ. ආරාධයිති පරිපූරයි තං සම්පාදෙසීති.

5. අනුතප්පියසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ අනුතප්පාති අනුසොචිතබ්බා අනුතාපකාරී. ඉමෙසු ද්විසුපි සුත්තෙසු ගාථාසු ච වට්ටව්වට්ටං කථිතං.

6. නකුලපිතුසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙ ඛාළ්භගිලානොති අධිමත්තගිලානො. එතදවොචාති සාමිකස්ස භෙසජ්ජං කත්වා ඛ්‍යාධිං වූපසමෙතුං අසක්කොන්ති ඉදාති සිහනාදං නදිත්වා සච්චකිරියාය ඛ්‍යාධිං වූපසමෙතුං සන්තිකෙ නිසීදිත්වා එතං “මා බො ත්ව”න්තිආදිවචනං අවොච. සාපෙක්ඛොති සතණ්භො. න නකුලමාතාති එත්ථ න-කාරො න සක්ඛතීති එවං පරපදෙන යොජෙතබ්බො. සන්ථරිතුන්ති නිව්ඡිද්දං කාතුං, සණ්ඨපෙතුන්ති අත්ථො. වෙණිං ඔලිබ්බිතුන්ති එළකලොමාති කප්පෙත්වා විජටෙත්වා වෙණිං කාතුං.

අඤ්ඤං සරං ගමිස්සතීති අඤ්ඤං සාමිකං ගණ්ඨිස්සති. සොළස වස්සාති ගහට්ඨකං බ්‍රහ්මවරියං සමාවිණ්ණන්ති ඉතො සොළසවස්සමත්ථකෙ ගහට්ඨබ්‍රහ්මවරියවාසො සමාවිණ්ණො. දස්සනකාමතරාති අතිරෙකෙන

දස්සනකාමා. ඉමෙහි තිහි අඩගෙහි සීහනාදං නදිත්වා “ඉමිනා සච්චෙන තව සරීරෙ
බ්‍යාධි ඵාසු හොතු”ති සච්චකිරියං අකාසි.

ඉදානි භගවන්තං සක්ඛිං කත්වා අත්තනො සීලාදිගුණෙහිපි සච්චකිරියං කාතුං
සීයා බො පන තෙතිඤාදිමාහ. තත්ථ පරිපූරකාරිනීති සමත්තකාරිනී.
වෙනොසමථස්සාති සමාධිකම්මට්ඨානස්ස. ඔගාධප්පත්තාති ඔගාධං අනුප්පවෙසං
පත්තා. පතිගාධප්පත්තාති පතිගාධං පතිට්ඨං පත්තා. අස්සාසප්පත්තාති අස්සාසං
අවස්සයං පත්තා. වෙසාරප්ප්පත්තාති සොමනස්සඤාණං පත්තා. අපරප්පච්චයාති
පරප්පච්චයො චුච්චති පරසද්ධා පරපත්තියායනා, තාය විරහිතාති අත්ථො. ඉමෙහි
තිහි අඩගෙහි අත්තනො ගුණ ආරබ්භ සච්චකිරියං අකාසි. ගීලානා චුට්ඨිතොති
ගීලානො හුත්වා චුට්ඨිතො. යාවතාති යත්තිකායො. තාසං අඤ්ඤතරාති තාසං
අත්තරෙ ඵකා. අනුකම්පිකාති හිතානුකම්පිකා. ඔවාදිකාති ඔවාදදායිකා.
අනුසාසිකාති අනුසිට්ඨිදායිකා.

7. සොප්පසුත්තවණ්ණනා

17. සත්තමෙ පටිසල්ලානා චුට්ඨිතොති ඵකීභාවාය ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිතො
ඵලසමාපත්තිවිහාරතො චුට්ඨිතො. යථා විහාරන්ති අත්තනො අත්තනො
වසන විහාරං. නවාති පබ්බජ්ජාය නවකා. තෙ පඤ්චසතමත්තා අහෙසුං.
කාකච්ඡමානාති කාකසද්දං කරොන්තා දන්තෙ බාදන්තා. ථෙරාති ථීරභාවං පත්තා.
තෙන නොති තෙන නු. සෙය්‍යාසුබාදීති හෙට්ඨා චුත්තත්ථානෙව. රට්ඨිකොති යො
රට්ඨං භුඤ්ජති. පෙත්තණිකොති යො පිතරා භුත්තානුභුත්තං භුඤ්ජති.
සෙනාපතිකොති සෙනාය ජෙට්ඨකො. ගාමගාමණිකොති ගාමභොජකො.
පූගගාමණිකොති ගණජෙට්ඨකො. අවිපස්සකො කුසලානං ධම්මානන්ති කුසලානං
ධම්මානං. අනෙසකො අගවෙසකො හුත්වා. බොධිපක්ඛියානං ධම්මානන්ති
සත්තතිංසාය බොධිපක්ඛියධම්මානං.

8. මච්ඡන්ධසුත්තවණ්ණනා

18. අට්ඨමෙ මච්ඡිකන්ති මච්ඡසාතකං. හත්ථිනා යාතීති හත්ථියාසී. පරතොපි
ඵසෙව නයො. වජ්ඣකෙති වධිතබ්බෙ. වධායනීතෙති වධාය උපනීතෙ. පාපකෙන
මනසාති ලාමකෙන වධකචිත්තෙන. පාළියං පන වධායුපනීතෙති ලිබන්ති.
මාගචිකොති මීගසාතකො. කො පන වාදො මනුස්සභූතන්ති යො මනුස්සභූතං
පාපකෙන මනසා අනුපෙක්ඛති, තස්ස සම්පත්තියා අභාවෙ කිමෙව චත්තබ්බං. ඉදං
පාපකස්ස කම්මුතො අනිට්ඨඵලභාවං දස්සෙතුං චුත්තං. යෙසං පන තාදිසං කම්මං
කරොන්තානම්පි යසපට්ලාහො හොති, තෙසං තං අකුසලං නිස්සාය කුසලං
විපච්චතීති වෙදිතබ්බං. තෙන පනස්ස අකුසලකම්මෙන උපහත්තා විපාකො න
විරට්ඨිතිකො හොති. ඉමස්මිං සුත්තෙ අකුසලපක්ඛොව කථිතො.

9. පඨමමරණස්සතිසුත්තවණ්ණනා

19. නවමෙ නාතිකෙති එවංනාමකෙ ගාමෙ. ගිඤ්ජකාවසටෙති ඉට්ඨකාමයෙ පාසාදෙ. අමනොගධාති නිබ්බානොගධා, නිබ්බානපතිට්ඨාති අත්ථො. භාවෙට් නොති භාවෙට් නු. මරණස්සතින්ති මරණස්සතිකම්මට්ඨානං. අහො වතාති පත්ථනත්ථෙ නිපාතො. බහුං වත මෙ කතං අස්සාති තුම්භාකං සාසනෙ මම කිව්වං බහු කතං අස්ස. තදන්තරන්ති තං අන්තරං බණං ඔකාසං. අස්සසිත්වා වා පස්සසාමීති එත්ථ අස්සාසො වුච්චති අන්තො පවිසනවාතො, පස්සාසො බහි නික්ඛමනවාතො. ඉති අයං හික්ඛු යාව අන්තො පවිට්ඨවාතො බහි නික්ඛමති, බහි නික්ඛන්තො වාතො අන්තො පවිසති, තාව ජීවිතං පත්ථෙන්නො එවමාහ. දන්ධන්ති මන්දං ගරුකං අසීසප්පවත්තං. ආසවානං බයායාති අරහත්තඵලත්ථාය. ඉමස්මිං සුත්තෙ මරණස්සති අරහත්තං පාපෙත්වා කටීතාති.

10. දුතියමරණස්සතිසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ පතිගතායාති පටිපන්නාය. ඉති පටිසඤ්චික්ඛන්ති එවං පච්චචෙක්ඛති. සො මමස්ස අන්තරායොති එත්ථ තිව්ඨො අන්තරායො ජීවිතන්තරායො, සමණධම්මන්තරායො, පුපුජ්ජනකාලකිරියං කරොන්තස්ස සග්ගන්තරායො චෙව මග්ගන්තරායො වාති. තං සබ්බමිපි සන්ධායෙවමාහ. බ්‍යාපජ්ජෙය්‍යාති අජිණ්ණකාදිවසෙන විපජ්ජෙය්‍යා. අධිමත්තොති බලවා. ඡන්දොති කත්තුකමාන්තාඡන්දො. වායාමොති පයොගචිරියං. උස්සාහොති උස්සාපනචිරියං. උස්සොළ්භීති සම්පාදනචිරියං. අප්පට්ඨානීති අනුක්කණ්ඨනා අප්පට්ඨසඤ්ජරණා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

සාරණියවග්ගො දුතියො.

3. අනුත්තරියවග්ගො

1-2. සාමකසුත්තාදිවණ්ණනා

21-22. තතියස්ස පඨමෙ සාමගාමකෙති සාමකානං උස්සන්නත්තා එවංලද්ධනාමෙ ගාමකෙ. පොක්ඛරණියායන්ති පොක්ඛරණියානාමකෙ විභාරෙ. අභික්කන්තාය රත්තියාති රත්තියා පඨමයාමං අතික්කම්ම මජ්ඣිමයාමෙ සම්පත්තෙ. අභික්කන්තවණ්ණොති අභික්කන්තඅතිමනාපවණ්ණො. කෙවලකප්පන්ති සකලකප්පං. පොක්ඛරණියං ඔභාසෙත්වාති පොක්ඛරණියානාමකං මභාවිහාරං අත්තනො ඔභාසෙන ඵරිත්වා. සමනුඤ්ඤොති සමානඅනුඤ්ඤො සමානචිත්තො. දොවචස්සතාති දුබ්බවහාවො. පාපමිත්තතාති ලාමකමිත්තතා. ඉමස්මිං සුත්තෙ පරිභානියධම්මාව කටීතා. දුතියෙ අපරිභානියධම්මා ලොකුත්තරමිස්සකා කටීතා.

3. භයසුත්තවණ්ණනා

23. තනියෙ කාමරාගරත්තායන්ති කාමරාගරත්තො අයං. ඡන්දරාගවිනිබද්ධොති ඡන්දරාගෙන විනිබද්ධො. භයාති චිත්තුත්‍රාසභයා. පඬිකාති කිලෙසපඬිකතො. සඬිගො පඬිකො ච උභයන්ති සඬිගො ච පඬිකො ච ඉදම්පි උභයං. එතෙ කාමා පවුච්චන්ති, යත්ථ සත්තො පුපුඡ්ඡන්තොති යස්මිං සඬිගෙ ච පඬිකෙ ච පුපුඡ්ඡන්තො සත්තො ලග්ගො ලග්ගිතො පලිබුද්ධො. උපාදානෙති චතුබ්බිධෙ උපාදානෙ. ජාතිමරණසම්භවෙති ජාතියා ච මරණස්ස ච සම්භවෙ පච්චයභූතෙ. අනුපාදා විමුච්චන්ති අනුපාදිසිත්වා විමුච්චන්ති. ජාතිමරණසඬ්ඛයෙති ජාතිමරණානං සඬ්ඛයසඬ්ඛානෙ නිබ්බානෙ, නිබ්බානාරම්මණාය විමුත්තියා විමුච්චන්ති අත්ථො. ඉමස්මිං යානෙ විචට්ටෙත්වා අරහත්තමෙව පත්තො එස භික්ඛු. ඉදානි තං ඛිණාසවං ථොමෙත්තො තෙ බෙමජ්ජත්තාතිආදිමාහ. තත්ථ බෙමජ්ජත්තාති බෙමභාවං පත්තා. සුඛිනොති ලොකුත්තරසුඛෙන සුඛිතා. දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති අඛිහන්තරෙ කිලෙසාභාවෙන දිට්ඨධම්මෙයෙව අභිනිබ්බුතා. ඉමස්මිං සුත්තෙ චට්ටමෙව කට්ඨෙත්වා ගාථාසු චට්ටවිචටං කථිතං.

4. භිමවත්තසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ පදාලෙය්‍යාති හින්දෙය්‍ය. ඡවායාති ලාමිකාය. සමාධිස්ස සමාපත්තිකුසලො හොතිති ආභාරසජ්ජායඋතුසජ්ජායාති පරිග්ගහෙත්වා සමාධිං සමාපජ්ජතුං කුසලො හොති ඡෙකො සමත්ථො පටිබලො. සමාධිස්ස ධීතිකුසලොති සමාධිස්ස ධීතියං කුසලො, සමාධිං යපෙතුං සක්කොතිති අත්ථො. සමාධිස්ස වුට්ඨානකුසලොති සමාධිස්ස වුට්ඨානෙ කුසලො, යථාපරිච්ඡෙදෙන වුට්ඨාතුං සක්කොතිති අත්ථො. සමාධිස්ස කල්ලිතකුසලොති සමාධිස්ස කල්ලතාය කුසලො, සමාධිචිත්තං භාසෙතුං කල්ලං කාතුං සක්කොතිති අත්ථො. සමාධිස්ස ගොචරකුසලොති සමාධිස්ස අසජ්ජායෙ අනුපකාරකෙ ධම්මෙ චජ්ජෙත්වා සජ්ජායෙ උපකාරකෙ සෙවන්තොපි, ‘අයං සමාධිනිමිත්තාරම්මණො අයං ලක්ඛණාරම්මණො’ති ජානන්තොපි සමාධිස්ස ගොචරකුසලො නාම හොති. සමාධිස්ස අභිනීභාරකුසලොති උපරිඋපරිසමාපත්තිසමාපජ්ජනත්ථාය පයමජ්ඣානාදිසමාධිං අභිනීහරිතුං සක්කොත්තො සමාධිස්ස අභිනීභාරකුසලො නාම හොති. සො පයමජ්ඣානා වුට්ඨාය දුතියං සමාපජ්ජති, දුතියජ්ඣානා...පෙ.... තතියජ්ඣානා වුට්ඨාය චතුත්ථං සමාපජ්ජතිති.

5. අනුස්සතිට්ඨානසුත්තවණ්ණනා

25. පඤ්චමෙ අනුස්සතිට්ඨානානීති අනුස්සතිකාරණානි. ඉතිපි සො භගවාතිආදීති විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.123 ආදයො) විත්ථාරිතානෙව. ඉදම්පි බො, භික්ඛවෙ, ආරම්මණං කරිත්වාති ඉදං බුද්ධානුස්සතිකම්මට්ඨානං ආරම්මණං කරිත්වා. විසුජ්ඣන්තිති පරමවිසුද්ධිං නිබ්බානං පාපුණන්ති. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙව. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි මිස්සකානි කථිතානීති වෙදිතබ්බානි.

6. මහාකවිවානසුත්තවණ්ණනා

26. ඡට්ඨෙය් සම්බාධෙති පඤ්චකාමගුණසම්බාධෙ. ඔකාසාධිගමොති එත්ථ ඔකාසා වුච්චන්ති ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි, තෙසං අධිගමො. විසුද්ධියාති විසුජ්ඣනත්ථාය. සොකපරිදෙවානං සමතික්කමායාති සොකානඤ්ච පරිදෙවානඤ්ච සමතික්කමත්ථාය. අත්ථචගමායාති අත්ථං ගමනත්ථාය. ඤායස්ස අධිගමායාති සහවිපස්සනකස්ස මග්ගස්ස අධිගමනත්ථාය. නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායාති අපච්චයපරිනිබ්බානස්ස පච්චක්ඛකිරියත්ථාය.

සබ්බසොති සබ්බාකාරෙන. ආකාසසමෙනාති අලග්ගනට්ඨෙයන චෙව අපලිබ්බද්ධට්ඨෙයන ච ආකාසසදිසෙන. විපුලෙනාති න පරිත්තකෙන. මහග්ගතෙනාති මහත්තභාවං ගතෙන, මහත්තෙහි වා අරියසාවකෙහි ගතෙන, පටිපන්නෙනාති අත්ථො. අප්පමාණෙනාති ඵරණඅප්පමාණතාය අප්පමාණෙන. අවෙරෙනාති අකුසලවෙරපුග්ගලවෙරරහිතෙන. අබ්‍යාපජ්ඣකෙනාති කොධදුක්ඛවජ්ජිතෙන. සබ්බමෙනං බුද්ධානුස්සතිචිත්තමෙව සන්ධාය වුත්තං. පරතොපි එසෙව නයො. විසුද්ධිධම්මාති විසුජ්ඣනසභාවා. ඉමස්මිම්පි සුත්තෙ ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි මිස්සකානෙව කට්ඨානීති.

7. පඨමසමයසුත්තවණ්ණනා

27. සත්තමෙ මනොභාවතීයස්සාති එත්ථ මනං භාවෙති වඨ්ඨෙතීති මනොභාවතීයො. දස්සනායාති දස්සනත්ථං. නිස්සරණන්ති නිග්ගමනං වුපසමනං. ධම්මං දෙසෙතීති කාමරාගප්පජහනත්ථාය අසුභකම්මට්ඨානං කථෙති. දුතියවාරාදීසු බ්‍යාපාදප්පහානාය මෙත්තාකම්මට්ඨානං, ටීනමිද්ධප්පහානාය ටීනමිද්ධවිනොදනකම්මට්ඨානං, ආලොකසඤ්ඤං වා වීරියාරම්භවත්ථුආදීනං වා අඤ්ඤතරං, උද්ධච්චකුක්කුච්චප්පහානාය සමථකම්මට්ඨානං, විචිකිච්ඡාපහානාය තිණ්ණං රතනානං ගුණකථං කථෙන්නො ධම්මං දෙසෙතීති වෙදිතබ්බො. ආගම්මාති ආරබ්භ. මනසිකරොතොති ආරම්මණවසෙන චිත්තෙ කරොන්නස්ස. අනන්තරා ආසවානං බයො හොතීති අනන්තරායෙන ආසවානං බයො හොති.

8. දුතියසමයසුත්තවණ්ණනා

28. අට්ඨමෙ මණ්ඩලමාලෙති හොජනසාලාය. වාරිත්තකිලමථොති පිණ්ඩපාතවරියාය උප්පන්නකිලමථො. හත්තකිලමථොති හත්තදරථො. විහාරපච්ඡායායන්ති විහාරපච්චන්තෙ ඡායාය. යදෙවස්ස දිවා සමාධිනිමිත්තං මනසිකතං හොතීති යං එව තස්ස තතො පුරිමදිවසභාගෙ සමථනිමිත්තං චිත්තෙ කතං හොති. තදෙවස්ස තස්මිං සමයෙ සමුදාවරතීති තංයෙව එතස්ස තස්මිං සමයෙ දිවා විහාරෙ නිසින්නස්ස මනොද්වාරෙ සඤ්චරති. ඔජට්ඨායීති ඔජාය යීතො පතිට්ඨිතො. එසුකස්ස හොතීති එසුකං අස්ස හොති. සම්මුඛාති කථෙන්නස්ස සම්මුඛට්ඨානෙන. සුතන්ති සොතෙන සුතං. පටිග්ගහිතන්ති චිත්තෙන පටිග්ගහිතං.

9. උදාසීනත්වයේ ණය

29. නවමෙ උදාසීනී ලාභදායීත්වෙරං. සුඤ්ඤාමහං, ආවුසොති, ආවුසො, නාහං
බධිරො, සුඤ්ඤාමි හගවතො වචනං, පඤ්ඤං පන උපපරික්ඛාමිති. අධිචිත්තන්ති
සමාධිවිපස්සනාවිත්තං. ඉදං, හන්තෙ, අනුස්සතිට්ඨානන්ති ඉදං ක්කානත්තයසඬ්ඛානං
අනුස්සතිකාරණං. දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාය සංවත්තනීති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ
සුඛවිහාරත්ථාය පවත්තති. ආලොකසඤ්ඤන්ති ආලොකනීමිත්තෙ
උප්පන්නසඤ්ඤං. දිවා සඤ්ඤං අධිට්ඨානීති දිවාති සඤ්ඤං යපෙති. යථා දිවා තථා
රත්තීන්ති යථානෙන දිවා ආලොකසඤ්ඤා මනසිකතා, රත්තීමිපි තථෙව තං මනසි
කරොති. යථා රත්තීං තථා දිවාති යථා වානෙන රත්තීං ආලොකසඤ්ඤා මනසිකතා,
දිවාපි තං තථෙව මනසි කරොති. විවචෙනාති පාකචෙන. අපරියොනද්ධෙනාති
නීවරණෙහි අනොනද්ධෙන. සප්පභාසං චිත්තං භාවෙතීති දිබ්බචක්ඛුඤ්ඤාණත්ථාය
සභොභාසකං චිත්තං බුහෙති වඩ්ඤෙති. යං පන “ආලොකසඤ්ඤං මනසි
කරොති” ති චුත්තං, තං ටීනමිද්ධවිනොදනාලොකසඤ්ඤං සන්ධාය චුත්තං, න
දිබ්බචක්ඛුඤ්ඤාණාලොකන්ති වෙදිතබ්බං. ඤාණදස්සනප්පට්ඨානායාති
දිබ්බචක්ඛුසඬ්ඛානස්ස ඤාණදස්සනස්ස පට්ඨානාය.

ඉමමෙව කායන්තිආදීසු යං වත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං සබ්බාකාරෙන
චිත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ කායගතාසතිකම්මට්ඨානෙ චුත්තං.
කාමරාගප්පභානායාති පඤ්චකාමගුණිකස්ස රාගස්ස පභානත්ථාය. සෙය්‍යථාපි
පස්සෙය්‍යාති යථා පස්සෙය්‍ය. සරිරන්ති මතසරිරං. සිවථිකාය ජඩ්ඞිතන්ති සුසානෙ
අපවිද්ධං. එකාහං මතස්ස අස්සාති එකාහමතං. ද්විහං මතස්ස අස්සාති ද්විහමතං.
තීහං මතස්ස අස්සාති තීහමතං. හස්තා විය වායුනා උද්ධං ජීවිතපරියාදානා
යථානුක්කමං සමුග්ගතෙන සුනභාවෙන ධුමාතත්තා උද්ධුමාතං, උද්ධුමාතමෙව
උද්ධුමාතකං. පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං උද්ධුමාතන්ති උද්ධුමාතකං. විනීලං චූචචති
විපරිහින්නවණ්ණං, විනීලමෙව විනීලකං. පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං විනීලන්ති
විනීලකං. මංසුස්සදට්ඨානෙසු රත්තවණ්ණස්ස පුබ්බසන්නිවයට්ඨානෙසු
සෙතවණ්ණස්ස යෙභුයොන ව නීලවණ්ණස්ස නීලට්ඨානෙ
නීලසාටකපාරුතස්සෙව ඡවසරිරස්සෙතං අධිවචනං. පරිහින්නට්ඨානෙහි නවහි වා
වණ්ණමුඛෙහි විස්සන්දමානං පුබ්බං විපුබ්බං, විපුබ්බමෙව විපුබ්බකං. පටිකුලත්තා වා
කුච්ඡිතං විපුබ්බන්ති විපුබ්බකං. විපුබ්බකං ජාතං තථාභාවං ගතන්ති විපුබ්බකජාතං.

සො ඉමමෙව කායන්ති සො හික්ඛු ඉමං අත්තනො කායං තෙන කායෙන සද්ධිං
ඤ්ඤාණෙන උපසංහරති උපනෙති. කථං? අයමිපි බො කායො එවංධම්මො එවංභාවී
එවංඅනතීතොති. ඉදං චුත්තං හොති – ආයු උස්මා විඤ්ඤාණන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං
ධම්මානං අත්ථිතාය අයං කායො යානගමනාදිබ්බො හොති, ඉමෙසං පන විගමා
අයමිපි එවංධම්මො එවංපුත්තිකසභාවොයෙවාති. එවංභාවීති එවමෙව.
උද්ධුමාතාදිහෙදො හවිස්සති. එවං අනතීතොති එවං උද්ධුමාතාදිභාවං
අනතික්කන්තො.

බජ්ජමානන්ති උදරාදීසු නිසිදිත්වා උදරමංසඛට්ඨමංසඅක්ඛිකමංසාදීති
 ලුඤ්චිත්වා ලුඤ්චිත්වා බාදියමානං. සමංසලොහිතන්ති
 සෙසාවසෙසමංසලොහිතයුත්තං. නිම්මංසලොහිතමක්ඛිතන්ති මංසෙ ඛිණෙපි
 ලොහිතං න සුස්සති, තං සන්ධාය චුත්තං – “නිම්මංසලොහිතමක්ඛිත”න්ති.
 අඤ්ඤානාති අඤ්ඤාන දිසාභාගෙන. හත්ථට්ඨිකන්ති චතුසට්ඨිහෙදම්පි
 හත්ථට්ඨිකං පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං විජ්ජකිණ්ණං. පාදට්ඨිකාදීසුපි එසෙව
 නයො. තෙරොවස්සිකානීති අතික්කන්තසංවච්ඡරාති. පුතීනීති අබ්භොකාසෙ ධීතාති
 වාතාතපචුට්ඨිසම්ඵස්සෙන තෙරොවස්සිකානෙව පුතීති භොන්ති, අත්තොභූමිගතාති
 පන චිරතරං තිට්ඨන්ති. චුණ්ණකජාතානීති චුණ්ණචිචුණ්ණං හුත්වා විජ්ජකිණ්ණාති.
 සබ්බත්ථ සො ඉමමෙවාති චුත්තනායෙන බජ්ජමානාදීනං වසෙන යොජනා කාතබ්බා.
 අස්මිමානසමුග්ගසාතායාති අස්මිති පවත්තස්ස නවට්ඨස්ස මානස්ස සමුග්ගාතත්ථාය.
 අනෙකධාතූපට්ඨෙධායාති අනෙකධාතූනං පට්ඨිජ්ඣන්තත්ථාය. සතොව අභික්කමතීති
 ගච්ඡන්තො සතිපඤ්ඤාහි සමන්තාගතොව ගච්ඡති. සතොව පටික්කමතීති
 පටිනිවත්තන්තොපි සතිපඤ්ඤාහි සමන්තාගතොව නිවත්තති. සෙසපදෙසුපි එසෙව
 නයො. සතිසම්පජඤ්ඤායාති සතියා ච ඤාණස්ස ච අත්ථාය. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ
 සතිඤ්ඤානාති මිස්සකාති කට්ඨිතානීති.

10. අනුත්තරියසුත්තවණ්ණනා

30. දසමෙ උච්චාවචන්ති යං කිඤ්චි මහන්තබුද්දකං, උච්චනීවං වා. භීතන්ති
 නිභීතං. ගම්මන්ති ගාමවාසිකානං දස්සනං. පොථුජ්ජනිකන්ති පුථුජ්ජනානං
 සන්තකං. අනරියන්ති න අරියං න උත්තමං න පරිසුද්ධං. අනත්ථසංභිතන්ති න
 අත්ථසන්තිස්සිතං. න නිබ්බදායාති න වට්ටෙ නිබ්බන්දනත්ථාය. න විරාගායාති න
 රාගාදීනං විරජ්ජනත්ථාය. න නිරොධායාති න රාගාදීනං අප්පවත්තිනිරොධාය. න
 උපසමායාති න රාගාදීනං වූපසමනත්ථාය. න අභිඤ්ඤායාති න අභිජානනත්ථාය. න
 සම්බොධායාති න සම්බොධිසංඛ්ඛාතස්ස චතුමග්ගඤ්ඤාණස්ස පට්ඨිජ්ඣන්තත්ථාය. න
 නිබ්බානායාති න නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය.

නිව්ට්ඨසද්ධොති පතිට්ඨිතසද්ධො. නිව්ට්ඨපෙමොති පතිට්ඨිතපෙමො.
 එකන්තගතොති එකන්තං ගතො, අචලජ්ජන්තොති අත්ථො. අභිජ්ජසන්තොති
 අතිවිය පසන්තො. එතදානුත්තරියන්ති එතං අනුත්තරං. හත්ථිස්මිම්පි සික්ඛතීති
 හත්ථිනිමිත්තං සික්ඛිතබ්බං හත්ථිස්සිපං සික්ඛති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.
 උච්චාවචන්ති මහන්තබුද්දකං සිජ්ජං සික්ඛති.

උපට්ඨිතා පාරිවරියෙති පාරිවරියාය පච්චුපට්ඨිතා. භාවයන්ති අනුස්සතින්ති
 අනුත්තරං අනුස්සතිං භාවෙත්ති. විවෙකජ්ජපට්ඨසංයුත්තන්ති නිබ්බානනිස්සිතං කත්වා.
 බෙමන්ති නිරුපද්දවං. අමතගාමිතන්ති නිබ්බානගාමිතං, අරියමග්ගං භාවෙත්තිති
 අත්ථො. අප්පමාදෙ පමොදිතාති සතියා අවිජ්ජවාසසංඛ්ඛාතෙ අප්පමාදෙ ආමොදිතා
 පමොදිතා. නිපකාති නෙපක්කෙන සමන්තාගතා. සීලසංවුතාති සීලෙන සංවුතා
 පිහිතා. තෙ වෙ කාලෙන පච්චෙත්තීති තෙ වෙ යුත්තජ්ජයුත්තකාලෙ ජානන්ති.

යත්ථ දුක්ඛං නිරුජ්ඣති යස්මිං යානෙ සකලං වට්ඨදුක්ඛං නිරුජ්ඣති, තං අමතං මහානිබ්බානං තෙ භික්ඛු ජානන්ති. ඉමස්මිං සුත්තෙ ඡ අනුත්තරියානි මිස්සකානි කථිතානිති.

අනුත්තරියවග්ගො තතියො.

4. දෙවතාවග්ගො

1. සෙබසුත්තවණ්ණනා

31. චතුත්ථස්ස පයමෙ සෙබස්සාති සත්තවිධස්ස සෙබස්ස. පුට්ඨජනෙ පන චත්තබ්බමෙව නත්ථි. පරිභානායාති උපරුපරිගුණපරිභානාය.

2-3. අපරිභානසුත්තද්වයවණ්ණනා

32-33. දුතියෙ සත්ථුගාරවතාති සත්ථරි ගරුභාවො. ධම්මගාරවතාති නවවිධෙ ලොකුත්තරධම්මෙ ගරුභාවො. සඬ්ඝගාරවතාති සඬ්ඝෙ ගරුභාවො. සික්ඛාගාරවතාති තිසු සික්ඛාසු ගරුභාවො. අප්පමාදගාරවතාති අප්පමාදෙ ගරුභාවො. පටිසන්ථාරගාරවතාති ධම්මාමිසවසෙන දුට්ඨෙ පටිසන්ථාරෙ ගරුභාවො. සත්ථා ගරු අස්සාති සත්ථුගරු. ධම්මො ගරු අස්සාති ධම්මගරු. තිබ්බගාරවොති බහලගාරවො. පටිසන්ථාරෙ ගාරවො අස්සාති පටිසන්ථාරගාරවො. තතියෙ සප්පතිස්සොති සප්පට්ඨකො සගාරවො. හිරොත්තජ්ජං පනෙත්ථ මිස්සකං කථිතං.

4. මහාමොග්ගල්ලානසුත්තවණ්ණනා

34. චතුත්ථෙ තිස්සො නාම භික්ඛුති ථෙරස්සෙව සද්ධිවිහාරිකො. මහිද්ධිකො මහානුභාවොති ඉජ්ඣනට්ඨෙත මහති ඉද්ධි අස්සාති මහිද්ධිකො. අනුථරණට්ඨෙත මහා ආනුභාවො අස්සාති මහානුභාවො. චිරස්සං බො, මාරිස මොග්ගල්ලාන, ඉමං පරියායමකාසීති එවරුපං ලොකෙ පකතියා පියසමුදාහාරවචනං හොති. ලොකියා හි චිරස්සං ආගතම්පි අනාගතපුබ්බම්පි මනාපජාතියං ආගතං දිස්වා ‘කුතො භවං ආගතො, චිරස්සං භවං ආගතො, කථං තෙ ඉධාගමනමග්ගො ඤාතො, කිං මග්ගමුල්ලොසී’ති ආදීනි වදන්ති. අයං පන ආගතපුබ්බත්තායෙව එවමාහ. ථෙරො හි කාලෙන කාලං බුභ්මලොකං ගච්ඡති යෙව. තත්ථ පරියායමකාසීති වාරං අකාසි. යදිදං ඉධාගමනායාති යො අයං ඉධාගමනාය වාරො, තං චිරස්සං අකාසීති වුත්තං හොති. ඉදමාසනං පඤ්ඤත්තන්ති මහාරහං බුභ්මපල්ලඬ්ඤං පඤ්ඤාපෙත්වා එවමාහ. අවෙච්චජ්ජසාදෙනාති අධිගතෙන අවලෙන මග්ගජ්ජසාදෙන. ඉමස්මිං සුත්තෙ සොනාපත්තිමග්ගඤාණං කථිතං.

5. විජ්ජාභාගියසුත්තවණ්ණනා

35. පඤ්චමෙ විජ්ජාභාගියාති විජ්ජාකොට්ඨාසිකා. අනිච්චසඤ්ඤාති අනිච්චානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. අනිච්චෙ දුක්ඛසඤ්ඤාති දුක්ඛානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. දුක්ඛෙ අනත්තසඤ්ඤාති අනත්තානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. පභානසඤ්ඤාති පභානානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. විරාගසඤ්ඤාති විරාගානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා. නිරොධසඤ්ඤාති නිරොධානුපස්සනාඤාණෙ උප්පන්නසඤ්ඤා.

6. විවාදමූලසුත්තවණ්ණනා

36. ඡට්ඨෙය් විවාදමූලානීති විවාදස්ස මූලානි. කොධනොති කුප්ඤානලක්ඛණෙන කොධෙන සමන්තාගතො. උපනාහීති වෙරඅප්පට්ඨිස්සග්ගලක්ඛණෙන උපනාහෙන සමන්තාගතො. අහිතාය දුක්ඛාය දෙවමනුස්සානන්ති ද්විත්තං භික්ඛුනං විවාදො කථං දෙවමනුස්සානං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තති? කොසම්බකක්ඛන්ධකෙ විය ද්විසු භික්ඛුසු විවාදං ආපන්නෙසු තස්මිං විහාරෙ තෙසං අත්තෙවාසිකා විවදන්ති, තෙසං ඔවාදං ගණ්හන්තො භික්ඛුනිසඬ්ඝො විවදති. තතො තෙසං උපට්ඨාකා විවදන්ති, අථ මනුස්සානං ආරක්ඛදෙවතා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. තථා ධම්මවාදීනං ආරක්ඛදෙවතා ධම්මවාදිනියො හොන්ති, අධම්මවාදීනං අධම්මවාදිනියො. තතො ආරක්ඛදෙවතානං මිත්තා භූමිමදෙවතා හිජ්ජන්ති. එවං පරම්පරාය යාව බ්‍රහ්මලොකා යපෙත්වා අරියසාවකෙ සබ්බෙ දෙවමනුස්සා ද්වෙ කොට්ඨාසා හොන්ති. ධම්මවාදීහි පන අධම්මවාදිනොව බහුතරා හොන්ති. තතො යං බහුකෙහි ගහිතං, තං ගච්ඡන්ති. ධම්මං විස්සජ්ජෙත්වා බහුතරාව අධම්මං ගණ්හන්ති. තෙ අධම්මං පුරක්ඛන්වා විහරන්තා අපායෙ නිබ්බන්තන්ති. එවං ද්විත්තං භික්ඛුනං විවාදො දෙවමනුස්සානං අහිතාය දුක්ඛාය හොති. අජ්ඣත්තං වාති තුම්භාකං අබ්භන්තරපරිසාය. බහිද්ධාති පරෙසං පරිසාය.

මක්ඛිති පරෙසං ගුණමක්ඛනලක්ඛණෙන මක්ඛෙන සමන්තාගතො. පළාසීති යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පළාසෙන සමන්තාගතො. ඉස්සුකීති පරස්ස සක්කාරාදීති ඉස්සායනලක්ඛණාය ඉස්සාය සමන්තාගතො. මච්ඡරීති ආවාසමච්ඡරියාදීහි සමන්තාගතො. සයොති කෙරාටිකො. මායාවීති කතපට්ඨිජාදකො. පාපිච්ඡොති අසන්තසම්භාවනිච්ඡකො දුස්සිලො. මිච්ඡාදිට්ඨිති නත්ථිකවාදී, අහෙතුවාදී, අකිරියවාදී. සන්දිට්ඨිපරාමාසීති සයං දිට්ඨිමෙව පරාමසති. ආධානග්ගාහීති දළ්භග්ගාහී. දුප්පට්ඨිස්සග්ගීති න සක්කා හොති ගහිතං විස්සජ්ජාපෙතුං. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං.

7. දානසුත්තවණ්ණනා

37. සත්තමෙ වෙළකණ්ඩකීති වෙළකණ්ඩකනගරවාසීති. ජලඬගසමන්තාගතන්ති ජහි ගුණඬගෙහි සමන්තාගතං. දක්ඛිණං පතිට්ඨාපෙතීති දානං දෙති. පුබ්බෙව දානා සුමනොති දානං දස්සාමිති මාසඬ්ඨමාසතො පට්ඨාය

සොමනස්සජ්ජත්තො හොති. එත්ථ හි පුබ්බෙවෙනනා දස්සාමිති චිත්තුප්පාදකාලතො පටියාය “ඉතො උට්ඨිතෙන දානං දස්සාමි”ති ඛේතත්ථගහණං ආදිං කත්වා චිත්තෙන්තස්ස ලබ්භති. දදං චිත්තං පසාදෙතීති එවං චුත්තා මුඤ්චවෙනනා පන දානකාලෙයෙව ලබ්භති. දත්වා අත්තමනො හොතීති අයං පන අපරවෙනනා අපරාපරං අනුස්සරන්තස්ස ලබ්භති. චිත්තරාගාති විගතරාගා බිණ්ණාසවා. රාගචිත්තයාය වා පටිපන්නාති රාගචිත්තයපටිපදං පටිපන්නා. උක්කට්ඨදෙසනා වෙසා, න කෙවලං පන බිණ්ණාසවානං, අනාගාමි-සකදාගාමි-සොත්තාපන්නානම්පි අත්තමසො තද්වුපබ්බජිතස්ස භණ්ඩගාහකසාමණෙරස්සාපි දින්නා දක්ඛිණා ඡළඬගසමන්තාගතාව හොති. සොපි හි සොත්තාපත්තිමග්ගත්ථමෙව පබ්බජිතො.

යඤ්ඤස්ස සම්පදාති දානස්ස පරිපුණ්ණතා. සඤ්ඤතාති සීලසඤ්ඤමෙන සඤ්ඤතා. සයං ආවමයිත්වානාති අත්තනාව හත්ථපාදෙ ධොවිත්වා මුඛං වික්ඛාලෙන්වා. සකෙහි පාණ්ණීති අත්තනො හත්ථෙහි. සයෙහිතිපි පායො. සද්ධොති රතනත්තයගුණෙ සද්දහන්තො. මුත්තෙන වෙතසාති ලාභමච්ඡරියාදීහි විමුත්තෙන චිත්තෙන. අඛ්‍යාපජ්ඣං සුඛං ලොකන්ති නිද්දුක්ඛං උළාරසුඛසොමනස්සං දෙවලොකං.

8. අත්තකාරිසුත්තවණ්ණනා

38. අට්ඨමෙ අද්දසං වා අස්සොසිං වාති අක්ඛිති උම්මිලෙන්වා මා අද්දසං, අසුකස්මිං නාම යානෙ වසතීති මා අස්සොසිං, කථෙන්නස්ස වා වචනං මා අස්සොසිං. කථඤ්ඤි නාමාති කෙන නාම කාරණෙන. ආරම්භධාතුති ආරභනවසෙන පවත්තවීරියං. නික්කමධාතුති කොසජ්ජතො නික්ඛමනසභාවං වීරියං. පරක්කමධාතුති පරක්කමසභාවො. ථාමධාතුති ථාමසභාවො. ධීතිධාතුති ධීතිසභාවො. උපක්කමධාතුති උපක්කමසභාවො. සබ්බං වෙතං තෙන තෙනාකාරෙන පවත්තස්ස වීරියස්සෙව නාමං.

9-10. නිදානසුත්තාදිවණ්ණනා

39-40. නවමෙ කම්මානන්ති වට්ටගාමිකම්මානං. සමුදයායාති පිණ්ඩකරණත්ථාය. නිදානන්ති පච්චයො. ලොභජෙනාති ලොභතො ජාතෙන. න පඤ්ඤායන්තීති “එවරුපෙන කම්මෙන නිබ්බත්තා”ති න දිස්සන්ති. සුක්කපක්ඛෙ කම්මානන්ති විවට්ටගාමිකම්මානං. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං. දසමෙ නිවුලවනෙති මහාමුචලින්දවනෙ. සද්ධම්මොති සාසනසද්ධම්මො.

11. දාරුක්ඛන්ධසුත්තවණ්ණනා

41. එකාදසමෙ වෙනොවසිජ්ජත්තොති චිත්තවසිභාවං පත්තො. පථචිත්ථෙව අධිමුච්චෙය්‍යාති ථද්ධාකාරං පථවිධාතුති සල්ලක්ඛෙය්‍ය. යං නිස්සායාති යං විජ්ජමානං ථද්ධාකාරං පථවිධාතුං නිස්සාය අමුං දාරුක්ඛන්ධං පථචිත්ථෙව අධිමුච්චෙය්‍ය, සා එත්ථ පථවිධාතු අත්ථිති. ඉමිනා නයෙන සෙසපදානිපි

වෙදිතබ්බානි. යථෙව හි තස්මිං ඵද්ධාකාරා පථව්ඨාතු අත්ථී, එවං යුසාකාරා ආපොධාතු, උණ්භාකාරා තෙජොධාතු, විත්ථම්භනාකාරා වායොධාතු, රත්තවණ්ණමිහි සාරෙ පද්මපුප්ඵවණ්ණා සුභධාතු, පුතිභූතෙ වුණ්ණෙ වෙව ඵෙග්ගුපපටිකාසු ව අමනුස්සද්වණ්ණා අසුභධාතු, තං නිස්සාය අමුං දාරුක්ඛන්ධං අසුභන්ත්වෙව අධිමුච්චෙයා සල්ලක්ඛෙය්‍යානි. ඉමස්මිං සුත්තෙ මිස්සකවිහාරො නාම කථිතො.

12. නාගිකසුත්තවණ්ණනා

42. ද්වාදසමෙ ගාමන්තවිහාරින්ති ගාමන්තසෙනාසනවාසිං. සමාහිතං නිසින්නන්ති තස්මිං ගාමන්තසෙනාසනෙ සමාධිං අප්පෙත්වා නිසින්නං. ඉදානිමන්ති ඉදානි ඉමං. සමාධිම්භා වාචෙස්සතීති සමාධිතො උට්ඨාපෙස්සති. න අත්තමනො හොමීති න සකමනො හොමි. පවලායමානන්ති නිද්දායමානං. එකත්තන්ති එකසභාවං, එකග්ගතාභූතං අරඤ්ඤසඤ්ඤංයෙව විත්තෙ කරිස්සතීති අත්ථො. අනුරක්ඛිස්සතීති අනුග්ගණ්හිස්සති. අවිමුත්තං වා විත්තං විමොචෙස්සතීති අඤ්ඤස්මිං කාලෙ අවිමුත්තං විත්තං ඉදානි පඤ්චහි විමුත්තීති විමොචයිස්සති. රිඤ්චතීති වජ්ජෙති විස්සජ්ජෙති. පටිපණ්ණාමෙත්වාති පනුදිත්වා විස්සජ්ජෙත්වා. උච්චාරපස්සාවකම්මායාති උච්චාරපස්සාවකරණත්ථාය. ඉමිනා එත්තකෙන යානෙන සත්ථාරා අරඤ්ඤසෙනාසනස්ස වණ්ණො කථිතො. සුත්තස්ස පන පඨමකොට්ඨාසෙ යං වත්තබ්බං, තං හෙට්ඨා වුත්තමෙවාති.

දෙවතාවග්ගො චතුත්ථො.

5. ධම්මිකවග්ගො

1. නාගසුත්තවණ්ණනා

43. පඤ්චමස්ස පඨමෙ ආයස්මතා ආනන්දෙන සද්ධින්නි ඉදං “ආයාමානන්දා”ති ථෙරං ආමන්තෙත්වා ගතත්තා වුත්තං, සත්ථා පන අනුනෙහි පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි පරිවුතො තත්ථ අගමාසීති වෙදිතබ්බො. තෙනුපසඬකමීති තෙහෙව පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි පරිවුතො උපසඬකමි. පරිසිඤ්චිත්වාති වොහාරවචනමෙතං, න්භායිත්වාති අත්ථො. පුබ්බාපයමානොති රත්තදූපට්ඨං නිවාසෙත්වා උත්තරාසඬගච්චරං ද්විහි භත්ථෙහි ගහෙත්වා පච්ඡිමලොකධාතුං පිට්ඨිතො කත්වා පුරත්ථිමලොකධාතුං අභිමුඛො වොදකභාවෙන ගත්තානි පුබ්බසදිසානි කුරුමානො අට්ඨාසීති අත්ථො. භික්ඛුසඬසොපි තෙන තෙන යානෙන ඔතරිත්වා න්භත්වා පච්චුත්තරිත්වා සත්ථාරංයෙව පරිවාරෙත්වා අට්ඨාසි. ඉති තස්මිං සමයෙ ආකාසනො පතමානං රත්තසුවණ්ණකුණ්ඩලං විය සූරියො පච්ඡිමලොකධාතුං පටිපජ්ජී, පරිසුද්ධරජතමණ්ඩලො විය පාචිනලොකධාතුතො චන්දො අභිභූග්ගඤ්ජී, මජ්ඣාට්ඨානෙපි පඤ්චභික්ඛුසනපරිවාරො සම්මාසම්බුද්ධො

ජබ්බණ්ණබුද්ධරස්මියො විස්සජ්ජෙත්වා පුබ්බකොට්ඨකනදීතීරෙ ලොකං
අලඬිකුරුමානො අට්ඨාසි.

තෙන බො පන සමයෙන...පෙ.... සෙනො නාම නාගොති සෙතවණ්ණතාය
එවං ලද්ධනාමො හත්ථිනාගො. මහාතුරියතාලිතවාදිතෙනාති මහත්තෙන
තුරියතාලිතවාදිතෙන. තත්ථ පයමං සඬ්ඝට්ටනං තාලිතං නාම හොති, තතො පරං
වාදිතං. ජනොති හත්ථිදස්සනත්ථං සන්තිපතිතමහාජනො. දිස්වා එවමාහාති
අඬගපච්චඬගාති සංසිත්වා න්හාපෙත්වා උත්තාරෙත්වා බහිතීරෙ යපෙත්වා ගත්තාති
වොදකාති කත්වා හත්ථාලඬිකාරෙන අලඬිකතං තං මහානාගං දිස්වා ඉදං
“අහිරුපො වත, හො”ති පසංසාවචනමාහ. කායුපපන්නොති සරීරසම්පත්තියා
උපපන්නො, පරිපුණ්ණඬගපච්චඬගොති අත්ථො. ආයස්මා උදායිති
පටිසම්භිදාප්පත්තො කාළදායිත්ථෙරො. එතදවොචාති තං මහාජනං හත්ථිස්ස
වණ්ණං හණන්තං දිස්වා “අයං ජනො අහෙතුකපටිසන්ධියං නිබ්බත්තහත්ථිනො
වණ්ණං කථෙති, න බුද්ධහත්ථිස්ස. අහං දානි ඉමිනා හත්ථිනාගෙන උපමං කත්වා
බුද්ධනාගස්ස වණ්ණං කථෙස්සාමි”ති වින්තෙත්වා එතං “හත්ථිමෙව නු බො,
හත්තෙ”තිආදිවචනං අවොච. තත්ථ මහත්තන්ති ආරොහසම්පන්නං. බ්‍රහ්මන්තන්ති
පරිණාහසම්පන්නං. එවමාහාති එවං වදති. අථ හගවා යස්මා අයං නාගසද්දො
හත්ථිමිහිවෙව අස්සගොණඋරගරුක්ඛමනුස්සෙසු වාපි පවත්තති, තස්මා හත්ථිමිපි
බොතිආදිමාහ.

ආගුන්ති පාපකං ලාමකං අකුසලධම්මං. තමහං නාගොති බුමිති තං අහං ඉමෙහි
තීහි ද්වාරෙහි දසන්නං අකුසලකම්මපථානං ද්වාදසන්නඤ්ච අකුසලචිත්තානං
අකරණතො නාගොති වදාමි. අයඤ්චි න ආගුං කරොතීති ඉමිනා අත්ථෙත නාගො.
ඉමාහි ගාථාහි අනුමොදාමිති ඉමාහි වතුසට්ඨිපදාහි සොළසහි ගාථාහි අනුමොදාමි
අහිනන්දාමි.

මනුස්සභූතන්ති දෙවාදිභාවං අනුපගන්ත්වා මනුස්සමෙව භූතං. අත්තදන්තන්ති
අත්තනායෙව දන්තං, න අඤ්ඤෙහි දමථං උපනීතං. හගවා හි අත්තනා
උප්පාදිතෙනෙව මග්ගදමථෙත වක්ඛුතොපි දන්තො, සොතතොපි, සානතොපි,
ජීවිහාතොපි, කායතොපි, මනතොපිති ඉමෙසු ඡසු යානෙසු දන්තො සන්තො
නිබ්බුතො පරිනිබ්බුතො. තෙනාහ – “අත්තදන්ත”න්ති. සමාහිතන්ති දුච්චෙතොපි
සමාධිනා සමාහිතං. ඉරියමානන්ති විහරමානං. බ්‍රහ්මපථෙති සෙට්ඨපථෙ, අමතපථෙ,
නිබ්බානපථෙ. චිත්තස්සුපසමෙ රතන්ති පයමජ්ඣානෙන පඤ්ච නිවරණාති
වූපසමෙත්වා, දුතියජ්ඣානෙන විතක්කච්චාරෙ, තතියජ්ඣානෙන පීතිං,
චතුත්ථජ්ඣානෙන සුඛදුක්ඛං වූපසමෙත්වා තස්මිං චිත්තස්සුපසමෙ රතං අහිරතං.

නමස්සන්තීති කායෙන නමස්සන්ති, වාචාය නමස්සන්ති, මනසා නමස්සන්ති,
ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා නමස්සන්ති, සක්කරොන්ති ගරුං කරොන්ති.
සබ්බධම්මානපාරගුන්ති සබ්බෙසං බන්ධායතනධාතුධම්මානං අහිඤ්ඤාපාරගු,
පරිඤ්ඤාපාරගු, පහානපාරගු, භාවනාපාරගු, සච්ඡිකිරියාපාරගු, සමාපත්තිපාරගුති

ඡබ්බිධෙන පාරගමනෙන පාරගතං පාරජ්ජත්තං මත්ථකජ්ජත්තං. දෙවාපි තං නමස්සන්තීති දුක්ඛජ්ජත්තා සුබ්බමදෙවපුත්තාදයො සුබ්බජ්ජත්තා ච සබ්බෙව දසසහස්සවක්කවාළවාසිනො දෙවාපි තුම්භෙ නමස්සන්ති. ඉති මෙ අරහතො සුතන්ති ඉති මයා චතුභි කාරණෙහි අරහාති ලද්ධවොභාරානං තුම්භාකංයෙව සන්තිකෙ සුතන්ති දීපෙති.

සබ්බසංයොජනාතීතන්ති සබ්බාති දසවිධසංයොජනාති අතික්කන්තං. චනා නිබ්බනමාගතන්ති කිලෙසවනතො නිබ්බනං කිලෙසවනරහිතං නිබ්බනං ආගතං සම්පත්තං. කාමෙහි නෙක්ඛම්මරතන්ති දුට්ඨෙහි කාමෙහි නික්ඛන්තන්තා පබ්බජ්ජා අට්ඨ සමාපත්තියො චත්තාරො ච අරියමග්ගා කාමෙහි නෙක්ඛම්මං නාම, තත්ථ රතං අභිරතං. මුත්තං සෙලාව කඤ්චනන්ති සෙලධාතුතො මුත්තං කඤ්චනසදිසං.

සබ්බෙ අව්චරුචීති සබ්බසත්තෙ අතික්කම්මිත්වා පචත්තරුචී. අට්ඨමකඤ්ඤි අතික්කම්මිත්වා පචත්තරුචිත්තාය සොතාපන්නො අව්චරුචී නාම, සොතාපන්නං අතික්කම්මිත්වා පචත්තරුචිත්තාය සකදාගාමී...පෙ.... බීණාසවං අතික්කම්මිත්වා පචත්තරුචිත්තාය පච්චෙකසම්බුද්ධො, පච්චෙකසම්බුද්ධං අතික්කම්මිත්වා පචත්තරුචිත්තාය සම්මාසම්බුද්ධො අව්චරුචී නාම. හිමවාචඤ්ඤෙ සිලුව්චයෙති යථා හිමවා පබ්බතරාජා අඤ්ඤෙ පබ්බතෙ අතිරොචති, එවං අතිරොචතීති අත්ථො. සච්චනාමොති තච්ඡනාමො භූතනාමො ආගුං අකරණෙනෙව නාගොති එවං අවිතථනාමො.

සොරච්චන්ති සුච්ඡිලං. අවිහිංසාති කරුණා ච කරුණාපුබ්බභාගො ච. පාදා නාගස්ස තෙ දුට්ඨෙති තෙ බුද්ධනාගස්ස දුට්ඨෙ පුරිමපාදා.

තපොති ධුතසමාදානං. බ්‍රහ්මචරියන්ති අරියමග්ගසීලං. වරණා නාගස්ස ත්‍යාපරෙති තෙ බුද්ධනාගස්ස අපරෙ ද්වෙ පච්ඡිමපාදා. සද්ධාහත්ථොති සද්ධාමයාය සොණ්ඩාය සමන්තාගතො. උපෙක්ඛාසෙතදන්තවාති ඡළඬගුපෙක්ඛාමයෙහි සෙතදන්තෙහි සමන්තාගතො.

සති ගීවාති යථා නාගස්ස අඬගපච්චඬගස්මිං සිරාජාලානං ගීවා පතිට්ඨා, එවං බුද්ධනාගස්ස සොරච්චාදීනං ධම්මානං සති. තෙන චුත්තං – “සති ගීවා”ති. සිරො පඤ්ඤාති යථා හත්ථිනාගස්ස සිරො උත්තමඬගො, එවං බුද්ධනාගස්ස සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං. තෙන හි සො සබ්බධම්මෙ ජානාති. තෙන චුත්තං – “සිරො පඤ්ඤා”ති. වීමංසා ධම්මචින්තනාති යථා හත්ථිනාගස්ස අග්ගසොණ්ඩො වීමංසා නාම හොති. සො තාය ථද්ධමුදුකං බාදිතබ්බාබාදිතබ්බඤ්ච වීමංසති, තතො පහාතබ්බං පජ්හති, ආදාතබ්බං ආදියති, එවමෙව බුද්ධනාගස්ස ධම්මකොට්ඨාසපරිච්ඡෙදකඤ්ඤාණසංඛාතා ධම්මචින්තනා වීමංසා. තෙන හි ඤාණෙන සො හබ්බාහබ්බෙ ජානාති. තෙන චුත්තං – “වීමංසා ධම්මචින්තනා”ති. ධම්මකුච්ඡිසමාතපොති ධම්මො චුච්චති චතුත්ථජ්ඣානසමාධි, කුච්ඡියෙව සමාතපො කුච්ඡිසමාතපො. සමාතපො නාම සමාතපනට්ඨානං. ධම්මො කුච්ඡිසමාතපො

අස්සානි ධම්මකුච්ඡිසමානපො. චතුත්ථජ්ඣානසමාධිස්මිං ධීතස්ස හි තෙ තෙ ඉද්ධිවිධාදිධම්මා ඉජ්ඣන්ති, තස්මා සො කුච්ඡිසමානපොති වුත්තො. විවෙකොති කායචිත්තඋපධිවිවෙකො. යථා නාගස්ස වාලධි මක්ඛිකා වාරෙති, එවං තථාගතස්ස විවෙකො ගහට්ඨපබ්බජිතෙ වාරෙති. තස්මා සො වාලධීති වුත්තො.

ඤායීති දුට්ඨෙත ඤානෙන ඤායී. අස්සාසරතොති නාගස්ස හි අස්සාසපස්සාසා විය බුද්ධනාගස්ස ඵලසමාපත්ති, තත්ථ රතො, අස්සාසපස්සාසෙහි විය තාය චිතා න චත්තනීති අත්ථො. සබ්බත්ථ සංවුතොති සබ්බද්වාරෙසු සංවුතො. අනවජ්ජානීති සම්මාආජීවෙන උජ්ජන්තභොජනානි. සාවජ්ජානීති පඤ්චවිධමිච්ඡාජීවවසෙන උජ්ජන්තභොජනානි.

අණුංථුලන්ති බුද්දකඤ්ච මහන්තඤ්ච. සබ්බං ඡෙත්වාන බන්ධනන්ති සබ්බං දසවිධමිච්ඡි සංයොජනං ඡිත්තීන්වාන. නුපලිජ්ජති ලොකෙනාති ලොකෙන සද්ධිං තණ්හාමානදිට්ඨිලෙපෙහි න ලිජ්ජති. මහාගීනීති මහාඅග්ගි. විඤ්ඤානී දෙසිතාති ඉධ පටිසම්භිදාජ්ජන්තො කාළදායින්ථෙරොව විඤ්ඤා පණ්ඩිතො, තෙන දෙසිතාති අත්ථො. විඤ්ඤස්සන්ති මහානාගා, නාගං නාගෙන දෙසිතන්ති උදායින්ථෙරනාගෙන දෙසිතං බුද්ධනාගං ඉතරෙ ඛිණාසවා නාගා විජානිස්සන්ති.

සරීරං විජහං නාගො, පරිනිබ්බිස්සතීති බොධිපල්ලච්ඡිකෙ කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො, යමකසාලන්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායිස්සති. එවං පටිසම්භිදාජ්ජන්තො උදායින්ථෙරො සොළසහි ගාථාහි චතුසට්ඨියා පදෙහි දසබලස්ස වණ්ණං කථෙන්නො දෙසනං නිට්ඨාපෙසි. භගවා අනුමොදි. දෙසනාවසානෙ චතුරාසිතිපාණසහස්සානි අමතපානං පිටිංසුති.

2. මිගසාලාසුත්තවණ්ණනා

44. දුතියෙ කථං කථං නාමාති කෙන කෙන කාරණෙන. අඤ්ඤායොගාති ආජානිතබ්බො. යත්ර හි නාමාති යස්මිං නාම ධම්මෙ. සමසමගතිකාති සමභාවෙනෙව සමගතිකා. භවිස්සන්තීති ජාතා. සකදාගාමීපත්තො තුසිතං කායං උපපන්නොති සකදාගාමීපුග්ගලො හුත්වා තුසිතභවනෙයෙව නිබ්බන්තො. කථං කථං නාමාති කෙන කෙන නු බො කාරණෙන, කිං නු බො ජානිත්වා දෙසිතො, උදාහු අජානිත්වාති. ථෙරො කාරණං අජානන්තො එවං බො පනෙනං භගීනි භගවතා බ්‍යාකතන්ති ආහ.

අම්මකා අම්මකපඤ්ඤාති ඉත්ථි හුත්වා ඉත්ථිසඤ්ඤාය එව සමන්තාගතා. කෙ ව පුරිසපුග්ගලපරොපරියඤාණෙති එත්ථ පුරිසපුග්ගලපරොපරියඤාණං වුවිච්ඡි පුරිසපුග්ගලානං තික්ඛමුදුවසෙන ඉන්ද්‍රියපරොපරියඤාණං. තස්මා කා ව බාලා මිගසාලා, කෙ ව පුරිසපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියඤාණෙ අජ්ජභිහ්වසියා සම්මාසම්බුද්ධා, උභයමෙතං දුරෙ සුවිදුරෙති අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො.

ඉදානි මිගසාලාය අත්තනො දුරභාවං දස්සෙන්තො ජයිමෙ, ආනන්දානිආදිමාහ. සොරතො හොතීති පාපතො සුට්ඨු ඔරතො විරතො හොති. සුරතොතිපි පායො. අභිනන්දන්ති සබ්බමචාරී එකත්තවාසෙනාති තෙන සද්ධිං එකතොවාසෙන සබ්බමචාරී අභිනන්දන්ති තුස්සන්ති. එකත්තවාසෙනාතිපි පායො, සත්තවාසෙනාති අත්ථො. සවනෙනපි අකතං හොතීති සොතබ්බයුත්තකං අසුතං හොති. බාහුසච්චෙනපි අකතං හොතීති එත්ථ බාහුසච්චං වුව්වති වීරියං, වීරියෙන කත්තබ්බයුත්තකං අකතං හොතීති අත්ථො. දිට්ඨියාපි අප්පට්ඨිද්ධං හොතීති දිට්ඨියා පට්ඨිජ්ඣිතබ්බං අප්පට්ඨිද්ධං හොති. සාමායිකම්පි විමුක්තිං න ලභතීති කාලානුකාලං ධම්මස්සවනං නිස්සාය පිතිපාමොජ්ජං න ලභති. භානගාමීයෙව හොතීති පරිභානීමෙව ගච්ඡති.

පමාණිකානි පුග්ගලෙසු පමාණග්ගාහකා. පමිනන්තීති පමෙතුං තුලෙතුං ආරහන්ති. එකො භීතොති එකො ගුණෙහි භීතො. එකො පණිතොති එකො ගුණෙහි පණිතො. තං භීති තං පමාණකරණං.

අභික්කන්තතරොති සුන්දරතරො. පණිතතරොති උත්තමතරො. ධම්මසොතො නිබ්බහතීති සුරං හුත්වා පවත්තමානවිපස්සනාඤාණං නිබ්බහති, අරියභූමිං සම්පාපෙති. තදන්තරං කො ජානෙය්‍යාති තං අන්තරං තං කාරණං අඤ්ඤානු තථාගතෙන කො ජානෙය්‍යාති අත්ථො.

කොධමානොති කොධො ච මානො ච. ලොභධම්මාති ලොභොයෙව. වච්ඡඛිබ්බාරාති ආලාපසල්ලාපවසෙන වචනානෙව. යො වා පනස්ස මාදිසොති යො වා පන අඤ්ඤොපි මයා සදිසො සම්මාසම්බුද්ධොයෙව අස්ස, සො පුග්ගලෙසු පමාණං ගණ්හෙය්‍යාති අත්ථො. බඤ්ඤතීති ගුණබණ්ණං පාපුණාති. ඉමෙ බො, ආනන්ද, ජ පුග්ගලානි ද්වෙ සොරතා, ද්වෙ අධිගතකොධමානලොභධම්මා, ද්වෙ අධිගතකොධමානවච්ඡඛිබ්බාරාති ඉමෙ ජ පුග්ගලා. ගතීන්ති ඤාණගතිං. එකඛිගභීනාති එකෙකෙන ගුණඛිගෙන භීනා. පුරුණො සීලෙන විසෙසී අහොසී, ඉසිදත්තො පඤ්ඤාය. පුරුණස්ස සීලං ඉසිදත්තස්ස පඤ්ඤායානෙ ධීනං, ඉසිදත්තස්ස පඤ්ඤා පුරුණස්ස සීලට්ඨානෙ ධීනාති.

3. ඉණසුත්තවණ්ණනා

45. තතියෙ දාලිද්දියන්ති දලිද්දභාවො. කාමහොගීතොති කාමෙ භුඤ්ජනකසත්තස්ස. අස්සකොති අත්තනො සන්තකෙන රහිතො. අනාළ්භිකොති න අඩ්ඨො. ඉණං ආදියතීති ජීවිතුං අසක්කොන්තො ඉණං ආදියති. වඩ්ඨිං පටිස්සුණාතීති දාතුං අසක්කොන්තො වඩ්ඨිං දස්සාමිති පටිජානාති. අනුචරන්තිපි නන්ති පරිසමජ්ඣගණමජ්ඣාදීසු ආතපයපනපංසුඔකිරණාදීහි විජ්ජකාරං පාපෙන්තො පච්ඡතො පච්ඡතො අනුබන්ධන්ති. සද්ධා නත්ථිති ඔකප්පනකසද්ධාමත්තකම්පි නත්ථි. හිරි නත්ථිති හිරියනාකාරමත්තකම්පි නත්ථි. ඔත්තජ්ජං නත්ථිති භායනාකාරමත්තකම්පි නත්ථි. වීරියං නත්ථිති

කායිකවිරියමත්තකම්පි නත්ථි. පඤ්ඤා නත්ථිති කම්මස්සකතපඤ්ඤාමත්තකම්පි නත්ථි. ඉණාදානස්මිං වදාමිති ඉණග්ගහණං වදාමි. මා මං ජඤ්ඤති මා මං ජානාතු.

දාලිද්දියං දුක්ඛන්ති ධනදලිද්දභාවො දුක්ඛං. කාමලාභාභිජජ්ජිනන්ති කාමලාභං පත්ථෙත්තානං. පාපකම්මවිනිබ්බයොති පාපකම්මවඩ්ඪිකො. සංසජ්ජතිති පරිජ්ජන්දති. ජානන්ති ජානන්තො. යස්ස විජ්ජට්ඨාරජාති යෙ අස්ස විජ්ජට්ඨාරතො ජාතා. යොනිමඤ්ඤතරන්ති එකං තිරව්ජානයොනිං. දදං චිත්තං පසාදයන්ති චිත්තං පසාදෙන්තො දදමානො.

කටග්ගාහොති ජයග්ගාහො, අනපරාධග්ගාහො හොති. සරමෙසිනොති සරාවාසං පරියෙසන්තස්ස වසමානස්ස වා. වාගො පුඤ්ඤං පවඩ්ඪිතිති වාගොති සඩ්ධං ගතං පුඤ්ඤං වඩ්ඪිති. වාගා පුඤ්ඤන්ති වා පායො. පතිට්ඨිතාති පතිට්ඨිතසද්ධා නාම සොතාපන්තස්ස සද්ධා. හිරිමනොති හිරිසම්පයුත්තචිත්තො. නිරාමිසං සුඛන්ති තිණි කුමානාති නිස්සාය උප්පජ්ජනකසුඛං. උපෙක්ඛන්ති චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛං. ආරද්ධවිරියොති පරිපුණ්ණපග්ගහිතවිරියො. කුමානාති උපසම්පජ්ජාති චත්තාරි කුමානාති පත්වා. එකොදි නිපකො සතොති එකග්ගචිත්තො කම්මස්සකතඤාණසතීහි ව සමන්තාගතො.

එවං ඤත්වා යථාභූතන්ති එවං එත්තකං කාරණං යථාසභාවං ජානිත්වා. සබ්බසංයොජනක්ඛයෙති නිබ්බානො. සබ්බසොති සබ්බාකාරොන. අනුපාදායාති අග්ගහෙත්වා. සම්මා චිත්තං විමුච්චතිති ඉදං චුත්තං හොති – සබ්බසංයොජනක්ඛයසඩ්ධානෙ නිබ්බානො සබ්බසො අනුපාදිශිත්වා සම්මා හෙතුනා නයෙන මග්ගචිත්තං විමුච්චති. “එතං ඤත්වා යථාභූතං, සබ්බසංයොජනක්ඛය”න්තිපි පාළියං ලිඛිතං, තස්ස එතං සබ්බසංයොජනක්ඛයසඩ්ධානං නිබ්බානං යථාභූතං ඤත්වාති අත්ථො. පුරිමපච්ඡිමෙහි පන සද්ධිං න සට්ඨති.

තස්ස සම්මා විමුත්තස්සාති තස්ස සම්මා විමුත්තස්ස ඛිණාසවස්ස. ඤාණං හොතිති පච්චෙක්ඛණඤාණං හොති. තාදිනොති තංසණ්ඨිතස්ස. අකුප්පාති අකුප්පාරම්මණත්තා කුප්පකාරණානං කිලෙසානඤ්ච අභාවෙන අකුප්පා. විමුත්තීති මග්ගවිමුත්තීපි ඵලවිමුත්තීපි. භවසංයොජනක්ඛයෙති භවසංයොජනක්ඛයසඩ්ධානෙ නිබ්බානො භවසංයොජනානඤ්ච ඛයන්තෙ උප්පන්නා. එතං ඛො පරමං ඤාණන්ති එතං මග්ගඵලඤාණං පරමඤාණං නාම. සුඛමනුත්තරන්ති එතදෙව මග්ගඵලසුඛං අනුත්තරං සුඛං නාම. ආණණ්ණමුත්තමන්ති සබ්බෙසං අණණානං ඛිණාසවො උත්තමඅණණො, තස්මා අරහත්තඵලං ආණණ්ණමුත්තමන්ති අරහත්තඵලෙන දෙසනාය කූටං ගණ්හි. ඉමස්මිඤ්ච සුත්තෙ වට්ටමෙව කථෙත්වා ගාථාසු වට්ටව්වට්ටං කථිතන්ති.

4. මහාචුන්දසුත්තවණ්ණනා

46. චතුත්ථේ චෙතීසුති චෙතිරට්ඨේ. සයංජාතියන්ති එවංනාමකෙ නිගමේ.
 මහාචුන්දොති ධම්මසෙනාපතිස්ස කනිට්ඨභාතිකො. ධම්මේ යොගො අනුයොගො
 එතෙසන්ති ධම්මයොගා. ධම්මකථිකානං එතං නාමං. ක්‍රියාන්තීති ක්‍රියාසී.
 අපසාදෙන්තීති සට්ඨන්ති හිංසන්ති. ක්‍රියාන්තීති වින්තෙන්ති. පඤ්ඤාන්තීතිආදීනි
 උපසග්ගවසෙන වඩිසීතානි. කිම්මෙ ක්‍රියාන්තීති කිං නාම ඉමෙ ක්‍රියාන්ති.
 කීන්තිමෙ ක්‍රියාන්තීති කිමත්ථං ඉමෙ ක්‍රියාන්ති. කථං ඉමෙ ක්‍රියාන්තීති කෙන
 කාරණෙන ඉමෙ ක්‍රියාන්ති. අමතං ධාතුං කායෙන චුසිත්වා විහරන්තීති
 මරණවිරහිතං නිබ්බානධාතුං සන්ධාය කම්මට්ඨානං ගහෙන්වා විහරන්තා
 අනුක්කමෙන තං නාමකායෙන චුසිත්වා විහරන්ති. ගම්භීරං අත්ථපදන්ති ගුල්භං
 පට්ඨිත්තං ඛන්ධධාතුආයතනාදිඅත්ථං. පඤ්ඤාය අතිවිජ්ඣා පස්සන්තීති
 සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය පට්ඨිත්තං පස්සන්ති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ
 සම්මසනපට්ඨෙධපඤ්ඤාපි උග්ගහපරිපුච්ඡාපඤ්ඤාපි වට්ටතියෙවාති.

5-6. සන්දිට්ඨිකසුත්තද්වයවණ්ණනා

47-48. පඤ්චමෙ සන්තං වා අප්ඤ්ඤාන්තීති නියකප්ඤ්ඤාන්තෙ විජ්ජමානං.
 ලොභොතිආදීහි තීණි අකුසලමූලානි දස්සිතානි. ලොභධම්මාතිආදීහි
 තංසම්පයුත්තකා ධම්මා. ඡට්ඨේ කායසන්දොසන්ති කායද්වාරස්ස දුස්සනාකාරං.
 සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. ඉමෙසු ද්විසු සුත්තෙසු පච්චචෙක්ඛණාව කථිතා.

7. බෙමසුත්තවණ්ණනා

49. සත්තමෙ චුසිතවාති චුත්ථබ්බත්ථවරියවාසො. කතකරණීයොති චතුහි
 මග්ගෙහි කත්තබ්බං කත්වා යීතො. ඔහිතභාරොති ඛන්ධභාරං කිලෙසභාරං
 අභිසම්ඛාරභාරඤ්ච ඔතාරෙත්වා යීතො. අනුප්පත්තසදත්ථොති සදත්ථො චුච්චති
 අරහත්තං, තං පත්තොති අත්ථො. පරික්ඛිණභවසංයොජනොති ඛිණභවඛන්ධනො.
 සම්මදඤ්ඤා විමුත්තොති සම්මා හෙතුනා කාරණෙන ජානිත්වා විමුත්තො. තස්ස න
 එවං හොති අත්ථි මෙ සෙය්‍යොති වාතිආදීහි සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොභමස්මිති
 මානාදයො තයො මානා පටික්ඛිත්තා. න හි ඛිණාසවස්ස ‘අත්ථි මය්හං සෙය්‍යො,
 අත්ථි සදිසො, අත්ථි හීනො’ ති මානො හොති. නත්ථි මෙ සෙය්‍යොතිආදීහිපි
 තෙයෙව පටික්ඛිත්තා. න හි ඛිණාසවස්ස ‘අහමෙව සෙය්‍යො, අහං සදිසො, අහං
 හීනො, අඤ්ඤෙ සෙය්‍යාදයො නත්ථි’ ති එවං මානො හොති.

අවිරපක්කන්තෙසුති අරහත්තං බ්‍යාකරිත්වා අවිරංයෙව පක්කන්තෙසු. අඤ්ඤං
 බ්‍යාකරොන්තීති අරහත්තං කථෙන්නී. හසමානකා මඤ්ඤෙ අඤ්ඤං
 බ්‍යාකරොන්තීති හසමානා විය කථෙන්නී. විසාතං ආපච්ඡන්තීති දුක්ඛං ආපච්ඡන්ති.

න උස්සෙසු න ඔමෙසු, සමත්තෙ නොපතීයරෙති එත්ථ උස්සාති උස්සිතතා
 සෙය්‍යපුග්ගලා. ඔමාති හීනා. සමත්තොති සදිසො. ඉති ඉමෙසු තීසුපි
 සෙය්‍යහීනසදිසෙසු ඛිණාසවා මානෙන න උපතීයරෙ, න උපනෙන්නී, න

උපගව්‍යන්තීති අත්ථො. බිණා ජාතීති බිණා තෙසං ජාති. චුසිතං බ්‍රහ්මවරියන්ති චුත්ථං මග්ගබ්‍රහ්මවරියං. වරන්ති සංයොජනවිජ්ජමුත්තාති සබ්බසංයොජනෙහි විමුත්තා හුත්වා වරන්ති. සුත්තෙපි ගාථායමිපි බිණාසවො කථිතො.

8. ඉන්ද්‍රියසංවරසුත්තවණ්ණනා

50. අට්ඨමෙ හතුපනිසං හොතිති හතුපනිස්සයං හොති. සීලවිපන්නස්සාති විපන්නසීලස්ස. යථාභූතඤාණදස්සනන්ති තරුණවිපස්සනාඤාණං. නිබ්බදාචරාගොති එත්ථ නිබ්බදා බලවවිපස්සනා, චරාගො අරියමග්ගො. විමුත්තිඤාණදස්සනන්ති එත්ථ විමුත්තීති අරහත්තඵලං, ඤාණදස්සනන්ති පච්චවෙක්ඛණඤාණං. උපනිස්සයසම්පන්නං හොතිති සම්පන්නඋපනිස්සයං හොති. ඉමස්මිං සුත්තෙ සීලානුරක්ඛණඉන්ද්‍රියසංවරො කථිතො.

9. ආනන්දසුත්තවණ්ණනා

51. නවමෙ කිත්තාවතාති කිත්තකෙන. අස්සුතඤ්චෙවාති අඤ්ඤස්මිං කාලෙ අස්සුතපුබ්බං. න සම්මොසං ගව්‍යන්තීති විනාසං න ගව්‍යන්ති. වෙනසො සම්ප්‍රට්ඨපුබ්බාති විත්තෙන චුසිතපුබ්බා. සමුදාවරන්තීති මනොද්චාරෙ වරන්ති. අවිඤ්ඤාතඤ්ච විජානාතීති අඤ්ඤස්මිං කාලෙ අවිඤ්ඤාතකාරණං ජානාති. පරියාපුණාතීති චලඤ්ජෙති කථෙති. දෙසෙතීති පකාසෙති. පරං වාචෙතීති පරං උග්ගණ්හාපෙති.

ආගතාගමාති දීසාදීසු යො කොචි ආගමො ආගතො එතෙසන්ති ආගතාගමා. ධම්මධරාති සුත්තන්තපිටකධරා. විනයධරාති විනයපිටකධරා. මාතිකාධරාති ද්වෙපාතිමොක්ඛධරා. පරිපුච්ඡතීති අනුසන්ධිපුබ්බාපරං පුච්ඡති. පරිපඤ්ඤාතීති ඉදඤ්චිදඤ්ච පුච්ඡස්සාමිති පරිතුලති පරිච්ඡන්දති. ඉදං, හන්තෙ, කථන්ති, හන්තෙ, ඉදං අනුසන්ධිපුබ්බාපරං කථං හොතිති පුච්ඡති. ඉමස්ස ක්වත්ථොති ඉමස්ස භාසිතස්ස කො අත්ථොති පුච්ඡති. අවිච්චන්ති අවිච්චිතං. විචරන්තීති පාකටං කරොන්ති. කඬ්ඛායානියෙසුති කඬ්ඛාය කාරණභූතෙසු. තත්ථ යස්මිං ධම්මෙ කඬ්ඛා උප්පජ්ජති, ස්වෙව කඬ්ඛායානියො නාමාති වෙදිතබ්බො.

10. බත්තියසුත්තවණ්ණනා

52. දසමෙ භොගාධිප්පායාති භොගසංහරණත්ථං යපිතාධිප්පායා පවත්තඅප්ඣාසයා. පඤ්ඤාපච්චාරාති පඤ්ඤවන්තො භවෙය්‍යාමාති එවං පඤ්ඤත්ථාය පවත්තුපච්චාරා. අයමෙව නෙසං විචාරො විත්තෙ උපවිචරති. බලාධිට්ඨානාති බලකායාධිට්ඨානා. බලකායඤ්ඤි ලද්ධා තෙ ලද්ධපතිට්ඨා නාම හොන්ති. පට්ඨිහිනිවෙසාති පට්ඨසාමිතො භවිස්සාමාති එවං පට්ඨිඅත්ථාය කතවිත්තාහිනිවෙසා. ඉස්සරියපරියොසානාති රජ්ජාහිසෙකපරියොසානා. අහිසෙකඤ්ඤි පත්වා තෙ පරියොසානප්පත්තා නාම හොන්ති. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සෙසපදෙසු පනෙන්ට අයමධිප්පායො – බ්‍රාහ්මණා තාව මන්තෙ ලභිත්වා ලද්ධපතිට්ඨා නාම භොන්ති, ගහපතිකා යංකිඤ්චි සිප්පං, ඉත්ථි කුලදායජ්ජසාමිකං පුත්තං, වොරා යංකිඤ්චි ආවුධසත්ථං, සමණා සීලපරිපුණ්ණා ලද්ධපතිට්ඨා නාම භොන්ති. තස්මා මන්තාධිට්ඨානාතිආදීනි වුත්තානි.

බ්‍රාහ්මණානඤ්ච ‘‘යඤ්ඤං යජිස්සාමා’’ති විත්තං අභිනිවිසති, බ්‍රහ්මලොකෙ පත්තෙ පරියොසානප්පත්තා නාම භොන්ති. තස්මා තෙ යඤ්ඤාභිනිවෙසා බ්‍රහ්මලොකපරියොසානාති වුත්තා. කම්මන්තකරණත්ථාය මනො එතෙසං අභිනිවිසතිති කම්මන්තාභිනිවෙසා. කම්මෙ නිට්ඨිතෙ පරියොසානප්පත්තා නාම භොන්තිති නිට්ඨිතකම්මන්තපරියොසානා.

පුරිසාධිප්පායාති පුරිසෙසු පවත්තඅජ්ඣාසයා. අලඬකාරත්ථාය මනො උපවිචරති එතිස්සාති අලඬකාරුපවිචාරා. අසපත්ති හුත්වා එකිකාව සරෙ වසෙයාන්ති එවමස්සා විත්තං අභිනිවිසතිති අසපත්තිභිනිවෙසා. සරාවාසිස්සරියෙ ලද්ධෙ පරියොසානප්පත්තා නාම භොන්තිති ඉස්සරියපරියොසානා.

පරහණ්ඩස්ස ආදානෙ අධිප්පායො එතෙසන්ති ආදානාධිප්පායා. ගහනෙ නිලියනට්ඨානෙ එතෙසං මනො උපවිචරතිති ගහනුපවිචාරා. අන්ධකාරත්ථාය එතෙසං විත්තං අභිනිවිසතිති අන්ධකාරාභිනිවෙසා. අදස්සනප්පත්තා පරියොසානප්පත්තා භොන්තිති අදස්සනපරියොසානා.

අධිවාසනක්ඛන්තියඤ්ච සුචිභාවසීලෙ ව අධිප්පායො එතෙසන්ති ඛන්තිසොරච්චාධිප්පායා. අකිඤ්චනභාවෙ නිග්ගහණභාවෙ විත්තං එතෙසං අභිනිවිසතිති ආකිඤ්චඤ්ඤාභිනිවෙසා. නිබ්බානප්පත්තා පරියොසානප්පත්තා භොන්තිති නිබ්බානපරියොසානා.

11. අප්පමාදසුත්තවණ්ණනා

53. එකාදසමෙ සමධිග්ගස්භාති සුට්ඨු ගණ්හිත්වා. ජඩ්ගලානං පාණානන්ති පථවීතලවාරීනං සපාදකපාණානං. පදජාතානීති පදානි. සමොධානං ගච්ඡන්තිති ඔධානං උපනික්ඛෙපං ගච්ඡන්ති. අග්ගමක්ඛායතීති සෙට්ඨං අක්ඛායති. පබ්බජලායකොති පබ්බජතිණුවෛජෙදකො. ඔධුනාතීති හෙට්ඨා මුඛං ධුනාති. නිධුනාතීති උභොහි පස්සෙහි ධුනාති. නිච්ඡාදෙතීති බාහාය වා පහරති, රුක්ඛෙ වා පහරති. අම්බපිණ්ඩියාති අම්බඵලපිණ්ඩියා. වණ්චුපනිබන්ධනාතීති වණ්චෙ උපනිබන්ධනාති, වණ්චෙ වා පතිට්ඨිතාති. තදන්වයාති භවන්තිති වණ්චානුවත්තකාති භවන්ති, අම්බපිණ්ඩිදණ්ඩකානුවත්තකාති භවන්තිතිපි අත්ථො. බුද්දරාජානොති බුද්දකරාජානො, පකතිරාජානො වා.

12. ධම්මකසුත්තවණ්ණනා

54. ද්වාදසමෙ සබ්බසොති සබ්බෙසු. සත්තස්ස විහාරෙස්සති සත්තස්ස පරිවෙණෙසු. පරිභාසනීති පරිභවති භයං උපදංසෙති. විහිංසනීති විහෙයෙති. විතුදනීති විජ්ඣති. රොසෙති වාචායාති වාචාය සට්ඨෙති. පක්කමන්තීති දිසා පක්කමන්ති. න සංශ්ඨහන්තීති නප්පතිට්ඨහන්ති. රිඤ්චන්තීති ජඩ්ඤන්ති විස්සජ්ජෙන්නි. පබ්බාපෙය්‍යාමාති නීහරෙය්‍යාම. හන්දාති වචස්සග්ගන්ථෙ නිපාතො. අලන්ති යුත්තමෙතං, යං තං පබ්බාපෙය්‍යුන්ති අත්ථො. කිං තෙ ඉමිනාති කිං තච ඉමිනා ජාතිභූමියං වාසෙන. තීරදස්සිං සකුණන්ති දිසාකාකං. මුඤ්චන්තීති දිසාදස්සනන්ථං විස්සජ්ජෙන්නි. සාමන්තාති අවිදුරෙ. සමන්තාතිපි පායො, සමන්තතොති අත්ථො. අභිනිවෙසොති පත්ථරිත්වා යිතසාධානං නිවෙසො. මූලසන්තානකානන්ති මූලානං නිවෙසො.

ආල්භකථාලිකාති තණ්ඩුලාල්භකස්ස හත්තපවනථාලිකා. බුද්දං මධුන්ති බුද්දමක්ඛිකාහි කතං දණ්ඩකමධුං. අනෙලකන්ති නිද්දොසං. න ච සුදං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස ඵලාති හිංසන්තීති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස කොට්ඨාසෙ ඵලාති න හිංසන්ති. අත්තනො කොට්ඨාසෙහි මූලං වා තචං වා පත්තං වා ඡින්දන්තො නාම නත්ථි, අත්තනො අත්තනො සාධාය හෙට්ඨා පතිතානෙච පරිභුඤ්ජන්ති. අඤ්ඤස්ස කොට්ඨාසනො අඤ්ඤස්ස කොට්ඨාසං පරිවත්තිත්වා ගතමපි “න අම්භාකං සාධාය ඵල”න්ති ඤත්වා නො බාදන්ති. යාවදන්ථං හක්ඛිත්වාති කණ්ඨප්පමාණෙන බාදිත්වා. සාධං හඤ්ජිත්වාති ඡත්තප්පමාණමත්තං ඡින්දිත්වා ඡායං කත්වා පක්කාමි. යනු හි නාමාති යො හි නාම. පක්කමිස්සනීති පක්කන්තො. නාදාසීති දෙවතාය ආනුභාවෙන ඵලමෙච න ගණ්හි. ඵචඤ්හි සා අධිට්ඨාසි.

තෙනුපසඬකමීති ජනපදවාසීහි ගන්ත්වා, “මහාරාජ, රුක්ඛො ඵලං න ගණ්හි, අම්භාකං නු ඛො දොසො තුම්භාක”න්ති චුත්තෙ “නෙච මය්හං දොසො අත්ථි, න ජානපදානං, අම්භාකං විජිතෙ අධම්මො නාම න චත්තති, කෙන නු ඛො කාරණෙන රුක්ඛො න ඵලිතො, සක්කං උපසඬකමිත්වා පුච්ඡිස්සාමි”ති විත්තෙත්වා යෙන සක්කො දෙවානම්න්දො තෙනුපසඬකමි. පචත්තෙසීති පරිවත්තෙසි. උම්මුලමකාසීති උද්ධංමූලං අකාසි. අපි නු ත්චන්ති අපි නු තච. අට්ඨිතායෙවාති අට්ඨිතාය ඵච. සච්ඡවිනීති සමානච්ඡවිති පකතිට්ඨානෙ යිතාති. න පච්චක්කොසනීති නප්පට්ඨක්කොසති. රොසන්තන්ති සට්ඨෙන්නං. හණ්ඩන්තන්ති පහරන්තං.

සුනෙත්තොති නෙත්තා වුච්චන්ති අක්ඛිති, තෙසං සුන්දරතාය සුනෙත්තො. තිත්ථකරොති සුගතිඔගාහනතිත්ථස්ස කාරකො. චිතරාගොති වික්ඛම්භනවසෙන විගතරාගො. පසචනීති පටිලහති. දිට්ඨිසම්පන්නන්ති දස්සනසම්පන්නං, සොතාපන්නන්ති අත්ථො. ඛන්තින්ති අත්තනො ගුණඛණනං. යථාමං සබ්බමචාරිස්සති යථා ඉමං සබ්බමචාරිස්ස අක්කොසනපරිභාසනං, අඤ්ඤං ඵචරූපං ගුණඛන්තිං න වදාමිති අත්ථො. න නො සමසබ්බමචාරිස්සති ඵත්ථ සමජනො නාම සකජනො වුච්චති. තස්මා න නො සකෙසු සමානබ්බමචාරිස්ස විත්තාති පදුට්ඨාති හවිස්සන්තීති අයමෙත්ථ අත්ථො.

ජොතිපාලො ව ගොවින්දොති නාමෙන ජොතිපාලො යානෙන මහාගොවින්දො. සත්තපුරොහිතොති රෙණුආදීනං සත්තන්තං රාජුනං පුරොහිතො. අහිංසකා අතීතංසෙති එතෙ ඡ සත්ථාරො අතීතංසෙ අහිංසකා අහෙසුං. නිරාමගන්ධාති කොධාමගන්ධෙන නිරාමගන්ධා. කරුණෙවිමුත්තාති කරුණඡ්ඤානෙ අධිමුත්තා, කරුණාය ව කරුණාපුබ්බහාගෙ ව යීතා. යෙනෙති එතෙ, අයමෙව වා පායො. න සාධුරුපං ආසීදෙති සාධුසභාවං න සට්ටෙය්‍ය. දිට්ඨිට්ඨානඡ්ඤානන්ති ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතඡ්ඤානං. සත්තමොති අරහත්තනො පට්ඨාය සත්තමො. අවීතරාගොති අවිගතරාගො. එතෙන අනාගාමීභාවං පටික්ඛිපති. පඤ්චන්ද්‍රියා මුදුනි පඤ්ච විපස්සනින්ද්‍රියානි මුදුනි. තස්ස හි තාති සකදාගාමීං උපාදාය මුදුනි නාම භොන්ති. විපස්සනාති සඤ්චාරපරිග්ගහඤ්ඤාණං. පුබ්බෙව උපහඤ්ඤතීති පටමතරඤ්ඤෙව උපහඤ්ඤති. අක්ඛතොති ගුණඛණනෙන අක්ඛතො අනුපහතො හුත්වා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ධම්මිකවග්ගො පඤ්චමො.

පට්ඨපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

2. දුතියපණ්ණාසකං

6. මහාවග්ගො

1. සොණසුත්තවණ්ණනා

55. ඡට්ඨස්ස පට්ඨමෙ සොණොති සුබ්බමාලසොණත්ථෙරො. සීතවනෙති එවංනාමකෙ සුසානෙ. තස්මිං කිර පටිපාටියා පඤ්ච වඨ්ඤානපණ්ණසාලාසනාති මායිතාති, තෙසු ථෙරො අත්තනො සප්පායවඨ්ඤානං ගහෙත්වා සමණධම්මං කරොති. තස්ස ආරද්ධවීරියස්ස හුත්වා වඨ්ඤානො පාදතලාති හිජ්ජිංසු, ඡාණුහි වඨ්ඤානො ඡාණුකානිපි හත්ථතලානිපි හිජ්ජිංසු, ඡිද්දානි අහෙසුං. එවං ආරද්ධවීරියො විහරන්තො ඔහාසනිමිත්තමත්තකම්පි දස්සෙතුං නාසක්ඛි. තස්ස වීරියෙන කිලම්තකායස්ස කොටියං පාසාණඵලකෙ නිසින්තස්ස යො විතක්කො උදපාදි, තං දස්සෙතුං අප්ථ ඛො ආයස්මතොතිආදි චුත්තං. තත්ථ ආරද්ධවීරියාති පරිපුණ්ණපග්ගහිතවීරියා. න අනුපාදාය ආසවෙහි විත්තං විමුච්චතීති සවෙ හි අහං උග්ගට්ඨකඤ්ඤා වා අස්සං විපඤ්චිතඤ්ඤා වා නෙය්‍යො වා, නුත මෙ විත්තං විමුච්චෙය්‍ය. අද්ධා පනස්මි පදපරමො, යෙන මෙ විත්තං න විමුච්චතීති සන්තිට්ඨානං කත්වා සංවිජ්ජන්ති ඛො පනාතිආදීනි විත්තෙසි. තත්ථ භොගාති උපයොගත්ථෙ පච්චත්තං.

පාතුරභොසීති ථෙරස්ස විත්තාවාරං ඤත්වා “අයං සොණො අජ්ජ සීතවනෙ පධානභූමියං නිසින්තො ඉමං විතක්කං විතක්කෙති, ගන්ත්වාස්ස විතක්කං සභොත්ථං ගණ්හිත්වා වීණොපමං කම්මට්ඨානං කථෙස්සාමි”ති පමුඛෙ පාකට්ටො

අහොසි. පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙනි පධානිකහික්ඛු අත්තනො වසනට්ඨානෙ ඔවදිතුං ආගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතො නිසීදනත්ථං යථාලාභෙන ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා ව පධානං කරොන්ති, අඤ්ඤං අලභමානා පුරාණපණ්ණානිපි සන්ථරිත්වා උපරි සඬ්ඝාටිං පඤ්ඤාපෙත්ති. ටෙරොපි ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා පධානං අකාසි. තං සන්ධාය චුත්තං - “පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ” ති.

තං කිං මඤ්ඤසීති සත්ථා “ඉමස්ස හික්ඛුනො අවසෙසකම්මට්ඨානෙනහි අත්ථො නත්ථී, අයං ගන්ධබ්බසිප්පෙ ඡෙකො විණ්ණවසී, අත්තනො විසයෙ කථීයමානං ඛිප්පමෙව සල්ලක්ඛෙස්සති” ති විණ්ණාපමං කථෙතුං “තං කිං මඤ්ඤසී” ති ආදිමාහ. විණ්ණාය තත්තිස්සරෙ කුසලතා නාම විණ්ණාය වාදනකුසලතා, සො ව තත්ථ කුසලො. මාතෘපිතරො හිස්ස “අම්භාකං පුත්තො අඤ්ඤං සිප්පං සික්ඛන්තො කායෙන කිලමිස්සති, ඉදං පන සයනෙ නිසින්තෙනෙව සක්කා උග්ගණ්හිතු” ත්ති ගන්ධබ්බසිප්පමෙව උග්ගණ්හාපෙසුං. තස්ස -

“සත්ත සරා තයො ගාමා, මුච්ඡනා එකවීසති;
යානා එකුනපඤ්ඤාස, ඉච්චෙනෙ සරමණ්ඩලා” ති. -

ආදිකං ගන්ධබ්බසිප්පං සබ්බමෙව පගුණං අහොසි. අව්වායතාති අතිආයතා බරමුච්ඡනා. සරවතීති සරසම්පන්නා. කම්මඤ්ඤාති කම්මක්ඛමා කම්මයොග්ගා. අතිසිථිලාති මන්දමුච්ඡනා. සමෙ ගුණෙ පතිට්ඨිතාති මජ්ඣිමෙ සරෙ යපෙත්වා මුච්ඡිතා.

අව්චාරද්ධන්ති අතිගාළ්හං. උද්ධව්වාය සංවත්තතීති උද්ධතභාවාය සංවත්තති. අතිලීනන්ති අතිසිථිලං. කොසජ්ජායාති කුසිතභාවත්ථාය. වීරියසමථං අධිට්ඨහාති වීරියසම්පයුත්තං සමථං අධිට්ඨහ, වීරියං සමථෙන යොජෙහීති අත්ථො. ඉන්ද්‍රියානඤ්ච සමතං පටිච්ඡික්ඛාති සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමතං සමභාවං අධිට්ඨාහි. තත්ථ සද්ධං පඤ්ඤාය, පඤ්ඤඤච සද්ධාය, වීරියං සමාධිනා, සමාධිඤ්ච වීරියෙන යොජයතා ඉන්ද්‍රියානං සමතා අධිට්ඨිතා නාම භොති. සති පන සබ්බත්ථිකා, සා සදා බලවතීයෙව වට්ටති. තඤ්ච පන තෙසං යොජනාවිධානං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.60-62) පකාසිතමෙව. තත්ථ ව නිමිත්තං ගණ්හාහීති තස්මිඤ්ච සමභාවෙ සති යෙන ආදාසෙ මුඛබ්බිමෙනෙව නිමිත්තෙන උප්පජ්ජිතබ්බං, තං සමථනිමිත්තං විපස්සනානිමිත්තං මග්ගනිමිත්තං ඵලනිමිත්තඤ්ච ගණ්හාහි නිබ්බත්තෙහීති එවමස්ස සත්ථා අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා කම්මට්ඨානං කථෙසි.

තත්ථ ව නිමිත්තං අග්ගහෙසීති සමථනිමිත්තඤ්ච විපස්සනානිමිත්තඤ්ච අග්ගහෙසි. ඡ යානානීති ඡ කාරණානි. අධිමුත්තො භොතීති පටිච්ඡික්ඛිත්වා පච්චක්ඛං කත්වා ධීතො භොති. නෙක්ඛම්මාධිමුත්තොති ආදි සබ්බං අරහත්තවසෙනෙව චුත්තං. අරහත්තඤ්ච සබ්බකිලෙසෙහි නික්ඛන්තත්තා නෙක්ඛම්මං, තෙහෙව පච්චිත්තත්තා පච්චෙකො, බ්‍යාපජ්ඣාභාවතො අබ්‍යාපජ්ඣං, තණ්හාක්ඛයන්තෙ

උප්පන්නත්තා තණ්හාක්ඛයො, උපාදානක්ඛයන්තෙ උප්පන්නත්තා
උපාදානක්ඛයො, සම්මොහාභාවතො අසම්මොහොති වුච්චති.

කෙවලං සද්ධාමත්තකන්ති පටිවෙධරහිතං කෙවලං පටිවෙධපඤ්ඤාය
අසම්මිස්සකං සද්ධාමත්තකං. පටිච්ඡන්ති පුනස්පුනං කරණෙන වඩ්ඪිං.
වීතරාගත්තාති මග්ගපටිවෙධෙන රාගස්ස විගතත්තායෙව නෙක්ඛම්මසඬ්ඛානං
අරහත්තං පටිච්ඡික්ඛිත්වා සච්ඡිකත්වා ධීතො හොති, ඵලසමාපත්තිවිහාරෙන විහරති,
තන්තින්නමානසොයෙව ච හොතීති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

ලාභසක්කාරසිලොකන්ති චතුපච්චයලාභඤ්ච තෙසඤ්ඤෙව සුකතභාවඤ්ච
චණ්ණභණ්ණඤ්ච. නිකාමයමානොති ඉච්ඡමානො පත්ථයමානො.
පටිවෙකාධිමුත්තොති පටිවෙකෙ අධිමුත්තො අරහත්ති එවං අරහත්තං
බ්‍යාකරොතීති අත්ථො.

සීලබ්බතපරාමාසන්ති සීලඤ්ච වතඤ්ච පරාමසිත්වා ගහිතං ගහණමත්තං.
සාරතො පච්චාගච්ඡන්තොති සාරභාවෙන ජානන්තො. අබ්‍යාපජ්ඣාධිමුත්තොති
අබ්‍යාපජ්ඣං අරහත්තං බ්‍යාකරොති. ඉමිනාව නයෙන සබ්බට්ඨානෙසු අත්ථො
දට්ඨබ්බො. අපිචෙත්ථ “නෙක්ඛම්මාධිමුත්තොති ඉමස්මිංයෙව අරහත්තං කථිතං,
සෙසෙසු පඤ්චසු නිබ්බාන”න්ති එකෙ වදන්ති. අපරෙ “අසම්මොහාධිමුත්තොති
එත්ථෙව නිබ්බානං කථිතං, සෙසෙසු අරහත්ත”න්ති වදන්ති. අයං පනෙත්ථ සාරො
— සබ්බෙස්වෙව තෙසු අරහත්තමපි නිබ්බානමපි කථිතමෙවාති.

භූසාති බලවන්තො දිබ්බරූපසදිසා. නෙවස්ස චිත්තං පරියාදියන්තීති එතස්ස
බ්‍රිණාසවස්ස චිත්තං ගහෙත්වා යාතුං න සක්කොන්ති. කිලෙසා හි උප්පජ්ජමානා
චිත්තං ගණ්හන්ති නාම. අමිස්සිකතන්ති කිලෙසා හි ආරම්මණෙන සද්ධිං චිත්තං
මිස්සං කරොන්ති, තෙසං අභාවා අමිස්සිකතං. ධීතන්ති පතිට්ඨිතං.
ආනෙඤ්ජප්පත්තන්ති අවලප්පත්තං. වයඤ්චස්සානුපස්සතීති තස්ස වෙස චිත්තස්ස
උප්පාදමිපි වයමිපි පස්සති. භූසා වාතවුට්ඨීති බලවා වාතක්ඛන්ධො. නෙව
සම්පකම්පෙය්‍යාති එකභාගෙන වාලෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. න සම්පකම්පෙය්‍යාති
ථුණං විය සබ්බභාගතො කම්පෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය. න සම්පවෙධෙය්‍යාති
වෙධෙත්වා පවෙධෙත්වා පාතෙතුං න සක්කුණෙය්‍ය.

නෙක්ඛම්මං අධිමුත්තස්සාති අරහත්තං පටිච්ඡික්ඛිත්වා ධීතස්ස බ්‍රිණාසවස්ස.
සෙසපදෙසුපි අරහත්තමෙව කථිතං. උපාදානක්ඛයස්ස වාති උපයොගත්ථෙ
සාම්චවනං. අසම්මොහඤ්ච වෙනසොති චිත්තස්ස ච අසම්මොහං අධිමුත්තස්ස.
දිස්වා ආයතනුප්පාදන්ති ආයතනානං උප්පාදඤ්ච වයඤ්ච දිස්වා. සම්මා චිත්තං
විමුච්චතීති සම්මා හෙතුනා නයෙන ඉමාය විපස්සනාපටිපත්තියා
ඵලසමාපත්තිවසෙන චිත්තං විමුච්චති, නිබ්බානාරම්මණෙ අධිමුච්චති. අථ වා ඉමිනා
බ්‍රිණාසවස්ස පටිපදා කථිතා. තස්ස හි ආයතනුප්පාදං දිස්වා ඉමාය විපස්සනාය
අධිගතස්ස අරියමග්ගස්සානුභාවෙන සබ්බකිලෙසෙහි සම්මා චිත්තං විමුච්චති. එවං

තස්ස සම්මා විමුත්තස්ස...පෙ.... න විජ්ජති. තත්ථ සන්තචිත්තස්සාති
නිබ්බුතචිත්තස්ස. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

2. එග්ගුනසුත්තවණ්ණනා

56. දුතියෙ සමධොසීති උට්ඨානාකාරං දස්සෙසි. පටික්කමන්තීති පරිභායන්ති.
නො අභික්කමන්තීති න වච්ඡන්ති. සීසවෙයනං දදෙය්‍යාති සීසං වෙයෙත්වා
දණ්ඩකෙන සම්පරිවත්තකං ඛන්ධෙය්‍ය. ඉන්ද්‍රියානි විජ්ජෙදිංසුති තස්මිං
මරණසමයෙ ඡ ඉන්ද්‍රියානි විජ්ජසන්නානි අහෙසුං. අත්ථුපපරික්ඛායාති අත්ථානත්ථං
කාරණාකාරණං උපපරික්ඛන්තො. අනුත්තරෙ උපධිසඬ්ඛයෙති නිබ්බානො. අවිමුත්තං
හොතීති අරහත්තඵලෙන අධිමුත්තං හොති.

3. ඡළභිජාතිසුත්තවණ්ණනා

57. තතියෙ ඡළභිජාතියොති ඡ ජාතියො. තත්‍රිදන්ති තත්‍රායං. ලුද්දාති දාරුණා.
භික්ඛු කණ්ටකචුත්තිකාති සමණා නාමෙන. එකසාටකාති එකෙනෙව
පිලෝතිකඛණ්ඩෙන පුරතො පටිච්ඡාදනකා. අකාමකස්ස බිලං ඔලග්ගෙය්‍යුන්ති
සත්ථෙ ගච්ඡමානෙ ගොණමිහි මනෙ ගොමංසමූලං උප්පාදනත්ථාය විහජිත්වා
බාදමානා එකස්ස ගොමංසං අනිච්ඡන්තස්සෙව කොට්ඨාසං කත්වා “අයඤ්ච තෙ
බාදිතබ්බො, මූලඤ්ච දාතබ්බ”න්ති තං කොට්ඨාසසඬ්ඛාතං බිලං ඔලග්ගෙය්‍යුං,
බලක්කාරෙන හත්ථෙ යපෙය්‍යුන්ති අත්ථො. අබෙත්තඤ්ඤානාති
අභිජාතිපඤ්ඤත්තියා බෙත්තං අජානන්තෙන. තං සුණාහීති තං මම පඤ්ඤත්තිං
සුණාහි. කණ්භාහිජාතිකොති කාලකජාතිකො. කණ්භං ධම්මං අභිජායතීති
කණ්භසභාවො හුත්වා ජායති නිබ්බත්තති, කණ්භාහිජාතියං වා ජායති. නිබ්බානං
අභිජායතීති නිබ්බානං පාපුණාති, අරියභූමිසඬ්ඛාතාය වා නිබ්බානජාතියා ජායති.

4. ආසවසුත්තවණ්ණනා

58. චතුත්ථෙ සංවරා පහාතබ්බාති සංවරෙන පහාතබ්බා. සෙසෙසුපි එසෙව
නයො. ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. පටිසඬ්ඛාති පටිසඤ්ජානිත්වා, පච්චවෙක්ඛිත්වාති
අත්ථො. යොනිසොති උපායෙන පටෙන. එත්ථ ව අසංවරෙ ආදීනවපටිසඬ්ඛා
යොනිසො පටිසඬ්ඛාති වෙදිතබ්බා. සා වායං “වරං, භික්ඛවෙ, තත්තාය
අයොසලාකාය ආදිත්තාය සම්පජ්ජලිතාය සජොතිභූතාය චක්ඛුන්ද්‍රියං සම්පලිමට්ඨං,
න ත්වෙව චක්ඛුච්ඤ්ඤෙය්‍යෙසු රූපෙසු අනුඛ්‍යඤ්ජනසො
නිමිත්තග්ගාහො”ති ආදිනා ආදිත්තපරියායෙන (සං. නි. 4.235) වෙදිතබ්බා.
චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසංවුතො විහරතීති එත්ථ චක්ඛුමෙව ඉන්ද්‍රියං චක්ඛුන්ද්‍රියං,
සංවරණතො සංවරො, පිදහනතො ඵකනතොති වුත්තං හොති. සතියා එතං
අධිවචනං. චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරො චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරො. ජවනෙ උප්පජ්ජමානොපි
හෙස තස්මිං ද්වාරෙ කිලෙසානං උප්පත්තිවාරණතො චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරොති වුච්චති.
සංවුතොති තෙන සංවරෙන උපෙතො. තථා හි “පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො”ති

ඉමස්ස විහඬිගෙ “ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙනො හොති...පෙ.... සමන්තාගතො” ති වුත්තං. අථ වා සංවරීති සංවුතො, ථකෙසි පිදහීති වුත්තං හොති. චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසංවුතොති චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරසඬ්ඛාතං සතිකවාටං චක්ඛුද්වාරෙ සරද්වාරෙ කවාටං විය සංවරි ථකෙසි පිදහීති වුත්තං හොති. අයමෙවෙත්ථ අත්ථො සුන්දරතරො. තථා හි “චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරං අසංවුතස්ස විහරතො, සංවුතස්ස විහරතො” ති එතෙසු පදෙසු අයමෙවත්ථො දිස්සති.

යං නිස්සාතිආදිමිති යං චක්ඛුන්ද්‍රියසංවරං අස්ස හික්ඛුතො අසංවුතස්ස අථකෙත්වා අපිදහිත්වා විහරන්තස්සාති අත්ථො. යෙකාරස්ස වා එස යන්ති ආදෙසො, යෙ අස්සාති අත්ථො. ආසවා විසාතපරිලාභාති වත්තාරො ආසවා ච අඤ්ඤෙ ව විසාතකරා කිලෙසපරිලාභා විපාකපරිලාභා වා. චක්ඛුද්වාරස්මිඤ්ඤි ඉට්ඨාරම්මණං ආපාඨගතං කාමස්සාදවසෙන අස්සාදයතො අහිනන්දතො කාමාසවො උප්පජ්ජති, “ඊදිසං අඤ්ඤස්මිම්පි සුගතිහවෙ ලහිස්සාමි” ති හවපත්ථනාය අස්සාදයතො හවාසවො උප්පජ්ජති, සත්තොති වා සත්තස්සාති වා ගණ්හතො දිට්ඨාසවො උප්පජ්ජති, සබ්බෙහෙව සහජාතං අඤ්ඤාණං අවිජ්ජාසවොති වත්තාරො ආසවා උප්පජ්ජන්ති. එතෙහි සම්පයුත්තා අපරෙ කිලෙසා විසාතපරිලාභා ආයතිං වා තෙසං විපාකා තෙහිපි අසංවුතස්සෙව විහරතො උප්පජ්ජෙය්‍යුන්ති වුවුවන්ති. එවංස තෙති එවං අස්ස තෙ, එතෙත්‍රපායෙන න හොන්ති, නො අඤ්ඤාති වුත්තං හොති. පටිසඬ්ඛා යොනිසො සොතින්ද්‍රියසංවරසංවුතොතිආදීසුපි එසෙව නයො. ඉමෙ වුවුවන්ති ආසවා සංවරා පහාතඬ්ඛාති ඉමෙසු ඡසු ද්වාරෙසු වත්තාරො වත්තාරො කත්වා චතුර්විසති ආසවා සංවරෙන පහාතඬ්ඛාති වුවුවන්ති.

පටිසඬ්ඛා යොනිසො චීවරන්තිආදීසු යං වත්තඬ්ඛං, තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.18) සිලකථාය වුත්තමෙව. යං නිස්සාති යඤ්ඤි චීවරං පිණ්ඩපාතාදීසු වා අඤ්ඤතරං අස්ස. අප්පට්ඨෙවතොති එවං යොනිසො අප්පට්ඨෙවත්තස්ස. ඉමස්මිං වාරෙ අලද්ධං චීවරාදිං පත්ථයතො ලද්ධං වා අස්සාදයතො කාමාසවස්ස උප්පත්ති වෙදිතඬ්ඛා, ඊදිසං අඤ්ඤස්මිම්පි සුගතිහවෙ ලහිස්සාමිති හවපත්ථනාය අස්සාදයතො හවාසවස්ස, අහං ලභාමි න ලභාමිති වා මය්හං වා ඉදන්ති අත්තසඤ්ඤං අධිට්ඨහතො දිට්ඨාසවස්ස, සබ්බෙහෙව පන සහජාතො අවිජ්ජාසවොති එවං චතුර්තං ආසවානං උප්පත්ති විසාතපරිලාභාව නවවෙදත්‍රස්පාදනතොපි වෙදිතඬ්ඛා. ඉමෙ වුවුවන්ති, හික්ඛවෙ, ආසවා පට්ඨෙවනා පහාතඬ්ඛාති ඉමෙ එකමෙකස්මිං පච්චයෙ වත්තාරො වත්තාරො කත්වා සොළස ආසවා ඉමිනා ඤාණසංවරසඬ්ඛාතෙන පච්චවෙක්ඛණපට්ඨෙවතෙන පහාතඬ්ඛාති වුවුවන්ති.

පටිසඬ්ඛා යොනිසො ඛමො හොති සීතස්සාති උපායෙන පථෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා ඛන්තා හොති සීතස්ස, සීතං ඛමති සහති, න අචිරපුරිසො විය අප්පමත්තකෙනපි සීතෙන වලති කම්පති කම්මට්ඨානං විජහති. උණ්හාදීසුපි එසෙව නයො. එත්ථ ච වචනමෙව වචනපථොති වෙදිතඬ්ඛො. දුක්ඛානන්තිආදීසු දුක්ඛමනට්ඨෙයන දුක්ඛා, ඛහලට්ඨෙයන තිඬ්ඛා, ඵරුසට්ඨෙයන ඛරා, තිබ්බිණට්ඨෙයන

කටුකා, අස්සාදවිරහතො අසාතා, මනං අවච්ඡිනතො අමනාපා,
 පාණහරණසමත්ථතාය පාණහරාති වෙදිතබ්බා. යං භික්ෂාති සිතාදිසු යංකිඤ්චි
 එකධම්මපි අස්ස. අනධිවාසතොති අනධිවාසෙන්තස්ස අක්ඛමන්තස්ස.
 ආසවුප්පත්ති පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බා – සිතෙන චුට්ඨස්ස උණ්භං පත්ථයතො
 කාමාසවො උප්පජ්ජති, එවං සබ්බත්ථ. “නත්ථි සුගතිභවෙ සිතං වා උණ්භං වා”ති
 භවං පත්ථෙත්තස්ස භවාසවො, මය්භං සිතං උණ්භන්ති ගාහො දිට්ඨාසවො,
 සබ්බෙහෙව සම්පයුත්තො අවිජ්ජාසවොති. ඉමෙ වුව්චන්තීති ඉමෙ සිතාදිසු
 එකමෙකස්ස වසෙන චත්තාරො චත්තාරො කත්වා අනෙකෙ ආසවා ඉමාය
 ඛන්තිසංවරසඬ්ඛාතාය අධිවාසනාය පහාතබ්බාති වුව්චන්තීති අත්ථො.

පටිසඬ්ඛා යොනිසො චණ්ඩං හත්ථිං පරිවජ්ජෙතීති අහං සමණොති න චණ්ඩස්ස
 හත්ථිස්ස ආසන්නෙ යාතබ්බං. තතොනිදානඤ්චි මරණමපි මරණමත්තමපි දුක්ඛං
 භවෙය්‍යාති එවං උපායෙන පථෙන පච්චවෙක්ඛිත්වා චණ්ඩං හත්ථිං පරිවජ්ජෙති
 පටික්කමති. එස නයො සබ්බත්ථ. චණ්ඩන්ති දුට්ඨං වාළං. බාණුන්ති
 බදිරබාණුකාදිං. කණ්ටකට්ඨානන්ති යත්ථ කණ්ටකා විජ්ඣන්ති, තං ඔකාසං.
 සොබ්හන්ති සබ්බතො ඡින්නතටං. පපාතන්ති එකතො ඡින්නතටං. චන්දනිකන්ති
 උච්ඡිට්ඨොදකගබ්භමලාදීනං ඡඩ්ඛනට්ඨානං. ඔළිගල්ලන්ති තෙසංයෙව කද්දමාදීනං
 සන්දනොකාසං. තං ජණ්ණමත්තමපි අසුචිහරිතං හොති. ද්වෙපි චෙතාති යානාති
 අමනුස්සස්සදට්ඨානාති හොන්ති, තස්මා වජ්ජෙතබ්බාති. අනාසනෙති එත්ථ
 අයුත්තං ආසනං අනාසනං, තං අත්ථතො අනියතවත්ථුතං.
 රහොපට්ච්ඡන්නාසනන්ති වෙදිතබ්බං. අගොවරෙති එත්ථපි අයුත්තො ගොවරො
 අගොවරො. සො වෙසියාදිහෙදතො පඤ්චවිට්ඨො. පාපකෙ මිත්තෙති ලාමකෙ
 දුස්සිලෙ මිත්තපතිරූපකෙ අමිත්තෙ. පාපකෙසුති ලාමකෙසු. ඔකජ්ජෙය්‍යුන්ති
 සද්දහෙය්‍යුං අධිමුච්චෙය්‍යුං “අද්ධා අයමායස්මා අකාසි වා කරිස්සති වා”ති. යං
 භික්ෂාති හත්ථිආදිසු යංකිඤ්චි එකමපි අස්ස. ආසවුප්පත්ති පනෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බා
 – හත්ථිආදිනිදානෙන දුක්ඛෙන චුට්ඨස්ස සුඛං පත්ථයතො කාමාසවො උප්පජ්ජති,
 “නත්ථි සුගතිභවෙ ඊදිසං දුක්ඛං”න්ති භවං පත්ථෙත්තස්ස භවාසවො, මං හත්ථි
 මද්දති මං අස්සොති ගාහො දිට්ඨාසවො, සබ්බෙහෙව සම්පයුත්තො අවිජ්ජාසවොති.
 ඉමෙ වුව්චන්තීති ඉමෙ හත්ථිආදිසු එකෙකස්ස වසෙන චත්තාරො චත්තාරො කත්වා
 අනෙකෙ ආසවා ඉමිතා සීලසංවරසඬ්ඛාතෙන පරිවජ්ජනෙන පහාතබ්බාති වුව්චන්ති.

පටිසඬ්ඛා යොනිසො උප්පන්නං කාමචිතක්කං නාධිවාසෙතීති “ඉතිපායං
 විතක්කො අකුසලො, ඉතිපි සාවජ්ජො, ඉතිපි දුක්ඛවිපාකො, සො ච බො
 අත්තබ්‍යාබාධාය සංවත්තති”තිආදිනා (ම. නි. 1.207-208) නයෙන යොනිසො
 කාමචිතක්කෙ ආදීනවං පච්චවෙක්ඛිත්වා තස්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ උප්පන්නං
 කාමචිතක්කං නාධිවාසෙති, විත්තං ආරොපෙත්වා න වාසෙති, අබ්භන්තරෙ වා න
 වාසෙතීති අත්ථො. අනධිවාසෙන්තො කිං කරොතීති? පජ්ඣති. කිං කවචරං විය
 පිටකෙනාති? න හි, අපි ච බො නං විනොදෙති තුදති විජ්ඣති නිහරති. කිං බලිබද්දං
 විය පතොදෙනාති? න හි, අථ බො නං බ්‍යන්තීකරොති විගතන්තං කරොති, යථාස්ස
 අත්තොපි නාවසිස්සති අත්තමසො හඬගමත්තමපි, තථා නං කරොති. කථං පන නං

තථා කරොතිති? අනභාවං ගමෙති අනු අනු අභාවං ගමෙති, වික්ඛම්භනප්පභානෙන යථා සුචික්ඛම්භිතො භොති, තථා කරොති. සෙසවිතක්කද්වයෙපි එසෙව නයො. උප්පන්තූප්පන්තොති උප්පන්තො උප්පන්තො, උප්පන්තමත්තෙයෙවාති චුත්තං භොති. සකිං වා උප්පන්තො විනොදෙත්වා දුතියෙ වාරෙ අප්ඤ්ඤාපෙක්ඛිතා න භොති, සතක්ඛත්තුම්පි උප්පන්තො උප්පන්තො විනොදෙතියෙව. පාපකො අකුසලෙ ධම්මෙති තෙයෙව කාමචිතක්කාදයො, සබ්බෙපි වා නව මහාවිතක්කො. තත්ථ තයො චුත්තා, අවසෙසා ‘ඤ්ඤාතිචිතක්කො, ජනපදචිතක්කො, අමරාචිතක්කො, පරානුද්දයනාපට්ඨංයුත්තො චිතක්කො, ලාභසක්කාරසිලොකප්පට්ඨංයුත්තො චිතක්කො, අනවඤ්ඤත්තිප්පට්ඨංයුත්තො චිතක්කො’ති (මහානි. 207) ඉමෙ ඡ. යං භික්ඛානි එතෙසු විතක්කෙසු යංකිඤ්ඤි අස්ස. කාමචිතක්කො පනෙත්ථ කාමාසවො එව, තබ්බිසෙසො භවාසවො, තංසම්පයුත්තො දිට්ඨාසවො, සබ්බචිතක්කෙසු අවිජ්ජා අවිජ්ජාසවොති එවං ආසවුප්පත්ති වෙදිතබ්බො. ඉමෙ චූච්චන්තිති ඉමෙ කාමචිතක්කාදිවසෙන චුත්තප්පකාරා ආසවා ඉමිනා තස්මිං තස්මිං විතක්කො ආදීනවපච්චවෙක්ඛණසහිතෙන වීරියසංවරසඬ්ඛානෙන විනොදනෙන පහාතබ්බාති චූච්චන්ති.

පට්ඨසඬ්ඛා යොනියො සතිසම්බොජ්ඣකුසලං භාවෙතිති අභාවනාය ආදීනවං භාවනාය ව ආනිසංසං උපායෙන පටෙත පච්චවෙක්ඛිත්වා සතිසම්බොජ්ඣකුසලං භාවෙති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. බොජ්ඣකුසලානං භාවනා හෙට්ඨා විත්ථාරිතාව. යං භික්ඛානි එතෙසු බොජ්ඣකුසලෙසු යංකිඤ්ඤි අස්ස. ආසවුප්පත්තියං පනෙත්ථ ඉමෙසං අරියමග්ගසම්පයුත්තානං බොජ්ඣකුසලානං අභාවිතත්තා යෙ උප්පජ්ජෙය්ගං කාමාසවාදයො ආසවා, භාවයනො එවංස තෙ න භොන්තිති අයං නයො වෙදිතබ්බො. ඉමෙ චූච්චන්තිති ඉමෙ කාමාසවාදයො ආසවා ඉමාය ලොකුත්තරාය බොජ්ඣකුසලභාවනාය පහාතබ්බාති චූච්චන්ති. ඉමෙහි ඡහාකාරෙහි පහිනාසවං හික්ඛුං ථොමෙත්තො යනො බො, හික්ඛවෙතිආදිමාහ. තත්ථ යනොති සාම්ච්චනෙ තො-කාරො, යස්සාති චුත්තං භොති. පොරාණා පන යම්හි කාලෙති වණ්ණයන්ති. යෙ ආසවා සංවරා පහාතබ්බො, තෙ සංවරා පහිනා භොන්තිති යෙ ආසවා සංවරෙන පහාතබ්බො, තෙ සංවරෙනෙව පහිනා භොන්ති, න අප්පහිනෙසුයෙව පහිනසඤ්ඤි භොතිති.

5. දාරුකම්මිකසුත්තවණ්ණනා

59. පඤ්චමෙ දාරුකම්මිකොති දාරුචික්කයෙන පවත්තිතාජීවො එකො උපාසකො. කාසිකචන්දනන්ති සණ්ඨවන්දනං. අඬගෙනාති අගුණඬගෙන, සුක්කපක්ඛෙ ගුණඬගෙන. නෙමන්තනිකොති නිමන්තනං ගණ්හනකො. සඬසෙ දානං දස්සාමිති හික්ඛුසඬසස්ස දස්සාමි. සො එවං වත්වා සත්ථාරං අභිවාදෙත්වා පක්කාමි. අටස්ස අපරභාගෙ පඤ්චසතා කුලුපකා හික්ඛු ගිහිභාවං පාපුණ්සු. සො ‘කුලුපකහික්ඛු තෙ විබ්භන්තා’ති චුත්තෙ ‘කිං එත්ථ මය්හ’න්ති වත්වා විත්තුප්පාදවෙමත්තමත්තම්පි න අකාසි. ඉදං සන්ධාය සත්ථා සඬසෙ තෙ දානං දදතො විත්තං පසිදිස්සතිති ආහ.

6. හත්ථිසාරිපුත්තසුත්තවණ්ණනා

60. ඡට්ඨෙ අභිධම්මකථන්ති අභිධම්මමිස්සකං කථං. කථං ඔපාතෙතීති තෙසං කථං විච්ඡන්දිත්වා අත්තනො කථං කථෙති. ථෙරානං භික්ඛූනන්ති කරණත්ථෙ සාමිවචනං, ථෙරෙහි භික්ඛූහි සද්ධිත්ති අත්ථො. යා ව ථෙරානං අභිධම්මකථා, තං අයම්පි කථෙතුං සක්කොතීති අත්ථො. චෙතොපරියායන්ති චිත්තවාරං. ඉධාති ඉමස්මිං ලොකෙ. සොරතසොරතොති සුරතො විය සුරතො, සොරච්චසමන්තාගතො වියාති අත්ථො. නිවාතනිවාතොති නිවාතො විය නිවාතො, නිවාතචුත්ති වියාති අත්ථො. උපසන්තුපසන්තොති උපසන්තො විය උපසන්තො. වපකස්සතෙව සත්ථාරාති සත්ථු සන්තිකා අපගච්ඡති. සංසට්ඨස්සාති පඤ්චහි සංසග්ගෙහි සංසට්ඨස්ස. විස්සට්ඨස්සාති විස්සජ්ජිතස්ස. පාකතස්සාති පාකතින්ද්‍රියස්ස.

කිට්ඨාදොති කිට්ඨබාදකො. අන්තරධාපෙය්‍යාති නාසෙය්‍ය. ගොපසුති ගාවො ව අජිකා ව. සිජ්ජිසම්බුකන්ති සිජ්ජියො ව සම්බුකා ව. සක්ඛරකද්දන්ති සක්ඛරා ව කද්දලාති ව. ආභිදොසිකන්ති අභිඤ්ඤාතදොසං කුදුසකභොජනං. නච්ඡාදෙය්‍යාති න රුච්චෙය්‍ය. තත්ථ යදෙනං පුරිසං භුත්තාවිත්ති උපයොගවචනං, තං සාමිඅත්ථෙ දට්ඨබ්බං. අමුං භාවුසො, පුරිසන්ති, ආවුසො, අමුං පුරිසං.

සබ්බනිමිත්තානන්ති සබ්බෙසං නිච්චනිමිත්තාදීනං නිමිත්තානං. අනිමිත්තං චෙතොසමාධිත්ති බලවච්ඡස්සනාසමාධිං. වීරිකසද්දොති කුල්ලිකසද්දො. සරිස්සති තෙක්ඛම්මස්සාති පබ්බජ්ජාය ගුණං සරිස්සති. අරහතං අභොසීති භගවතො සාවකානං අරහත්තානං අන්තරෙ එකො අරහා අභොසි. අයඤ්චි ථෙරො සත්ත වාරෙ ගිහී හුත්වා සත්ත වාරෙ පබ්බජී. කිං කාරණා? කස්සපසම්මාසම්බුද්ධකාලෙ කිරෙස එකස්ස භික්ඛූනො ගිහිභාවෙ වණ්ණං කථෙසි. සො තෙනෙව කම්මෙන අරහත්තස්ස උපනිස්සයෙ විජ්ජමානෙයෙව සත්ත වාරෙ ගිහිභාවෙ ව පබ්බජ්ජාය ව සඤ්චරන්තො සත්තමෙ වාරෙ පබ්බජිත්වා අරහත්තං පාපුණ්ති.

7. මජ්ඣිමසුත්තවණ්ණනා

61. සත්තමෙ පාරායනෙ මෙත්තෙය්‍යපඤ්ඤෙති පාරායනසමාගමමිති මෙත්තෙය්‍යමාණවස්ස පඤ්ඤෙ. උභොන්තෙ විදිත්වානාති ද්වෙ අන්තෙ ද්වෙ කොට්ඨාසෙ ජානිත්වා. මජ්ඣෙ මන්තා න ලිජ්ජතීති මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා, තාය උභො අන්තෙ විදිත්වා මජ්ඣෙ න ලිජ්ජති, චෙමජ්ඣෙට්ඨානෙ න ලිජ්ජති. සිබ්බනිමච්චගාති සිබ්බනිසඬ්ඛාතං තණ්හං අතීතො. එස්සොති එස්සවසෙන නිබ්බත්තත්තා අයං අත්තභාවො. එකො අන්තොති අයමෙකො කොට්ඨාසො. එස්සසමුදයොති එස්සො සමුදයො අස්සාති එස්සසමුදයො, ඉමස්මිං අත්තභාවෙ කතකම්මඑස්සපච්චයා නිබ්බත්තො අනාගතත්තභාවො. දුතියො අන්තොති දුතියො කොට්ඨාසො. එස්සනිරොධොති නිබ්බාතං. මජ්ඣෙති සිබ්බනිතණ්හං ඡෙත්වා ද්විධාකරණට්ඨෙයන නිබ්බාතං මජ්ඣෙ නාම භොති. තණ්හා හි නං සිබ්බතීති තණ්හා නං අත්තභාවද්වයසඬ්ඛාතං එස්සඤ්ච එස්සසමුදයඤ්ච සිබ්බති සට්ඨෙති. කිං

කාරණා? තස්ස තස්සෙව භවස්ස අභිනිබ්බත්තියා. යදි හි තණ්හා න සිබ්බෙයා, තස්ස තස්ස භවස්ස නිබ්බත්ති න භවෙයා. ඉමස්මිං යානෙ කොට්මජ්ඣකුපමං ගණ්හන්ති. ද්වින්තඤ්ඤි කණ්ඩානං එකතො කත්වා මජ්ඣෙ සුත්තෙන සංසිබ්බිතානං කොට් මජ්ඣන්ති වුවවති. සුත්තෙ ඡින්නෙ උභො කණ්ඩානි උභතො පතන්ති. එවමෙත්ථ කණ්ඩද්වයං විය වුත්තප්පකාරා ද්වෙ අන්තා, සිබ්බිත්වා ධීතසුත්තං විය තණ්හා, සුත්තෙ ඡින්නෙ කණ්ඩද්වයස්ස උභතොපතනං විය තණ්හාය නිරුද්ධාය අන්තද්වයං නිරුද්ධමෙව භොති. එත්තාවතාති එත්තකෙන ඉමිනා උභො අත්තෙ විදිත්වා තණ්හාය මජ්ඣෙ අනුපලිත්තභාවෙන අභිඤ්ඤායං චතුසච්චධම්මං අභිජානාති නාම, තීරණපරිඤ්ඤාය ච පභානපරිඤ්ඤාය ච පරිජානිතබ්බං ලොකියසච්චද්වයං පරිජානාති නාම. දිට්ඨෙව ධම්මෙති ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. දුක්ඛස්සන්තකරො භොතීති වට්ටදුක්ඛස්ස කොට්කරො පරිච්ඡෙදපරිවට්ටකරො භොති නාම.

දුතියවාරෙ තිණ්ණං කණ්ඩානං වසෙන උපමා වෙදිතබ්බා. තිණ්ණඤ්ඤි කණ්ඩානං සුත්තෙන සංසිබ්බිතානං සුත්තෙ ඡින්නෙ තිණ්ණ කණ්ඩානි තීසු යානෙසු පතන්ති, එවමෙත්ථ කණ්ඩත්තයං විය අතීතානාගතපච්චුප්පන්තා ඛන්ධා, සුත්තං විය තණ්හා. සා හි අතීතං පච්චුප්පන්තෙන, පච්චුප්පන්තඤ්ඤි අනාගතෙන සද්ධිං සංසිබ්බති. සුත්තෙ ඡින්නෙ කණ්ඩත්තයස්ස තීසු යානෙසු පතනං විය තණ්හාය නිරුද්ධාය අතීතානාගතපච්චුප්පන්තා ඛන්ධා නිරුද්ධාව භොන්ති.

තතියවාරෙ අදුක්ඛමසුඛා මජ්ඣෙති ද්වින්තං වෙදනානං අත්තරට්ඨකභාවෙන මජ්ඣෙ. සුඛඤ්ඤි දුක්ඛස්ස, දුක්ඛං වා සුඛස්ස අත්තරං නාම නත්ථී. තණ්හා සිබ්බිතීති වෙදනාසු නන්දිරාගො වෙදනානං උපච්ඡෙදං නිවාරෙතීති තා සිබ්බති නාම.

චතුත්ථවාරෙ විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණම්පි සෙසවිඤ්ඤාණම්පි නාමරූපපච්චයසමුදාගතත්තා නාමරූපානං මජ්ඣෙ නාම.

පඤ්චමවාරෙ විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙති කම්මවිඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ, අජ්ඣත්තිකායතනෙසු වා මනායතනෙන කම්මස්ස ගහිතත්තා ඉධ යංකිඤ්ඤි විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ නාම, මනොද්වාරෙ වා ආවජ්ජනස්ස අජ්ඣත්තිකායතනනිස්සිතත්තා ජවනවිඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ නාම.

ඡට්ඨවාරෙ සක්කායොති තෙභුමකවට්ටං. සක්කායසමුදයොති සමුදයසච්චං. සක්කායනිරොධොති නිරොධසච්චං. පරියායෙනාති තෙන තෙන කාරණෙනෙව. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

8. පුරිසින්ද්‍රියඤ්ඤාණසුත්තවණ්ණනා

62. අට්ඨමෙ අඤ්ඤතරොති දෙවදත්තපක්ඛිකො එකො. සමන්තාහරිත්වාති ආවජ්ජිත්වා. ඉදං සො “කිං නු ඛො භගවතා ජානිත්වා කථිතං, උදාහු අජානිත්වා,

එකංසිකං වා කථිතං උදාහ්‍ර විභජ්ජකථිත''න්ති අධිප්පායෙන ප්‍රච්ඡති. ආපායිකොති අපායෙ නිබ්බත්තනකො. තෙරයිකොති නිරයගාමී. කප්පට්ඨොති කප්පට්ඨියකම්මස්ස කතත්තා කප්පං යස්සති. අතෙකිව්චොති න සක්කා තිකිච්ඡිතුං. ද්වෙජ්ඣන්ති ද්විධාභාවං. වාලග්ගකොටිනිත්තුදනමත්තන්ති වාලස්ස අග්ගකොටියා දස්සෙතබ්බමත්තකං, වාලග්ගකොටිනිපාතමත්තකං වා. පුරිසින්ද්‍රියඤ්ඤාණානීති පුරිසපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤ්ඤාණානි, ඉන්ද්‍රියානං තික්ඛමුද්දභාවජානනඤ්ඤාණානීති අත්ථො.

විජ්ජමානා කුසලාපි ධම්මා අකුසලාපි ධම්මාති එත්තකා කුසලා ධම්මා විජ්ජන්ති, එත්තකා අකුසලා ධම්මාති ජානාමි. අන්තරහිතාති අදස්සනං ගතා. සම්මුඛිභූතාති සමුදාවාරවසෙන පාකටා ජාතා. කුසලමූලන්ති කුසලජ්ඣාසයො. කුසලා කුසලන්ති තම්භා කුසලජ්ඣාසයා අඤ්ඤම්පි කුසලං නිබ්බත්තිස්සති. සාරදානීති සාරාදානි ගහිතසාරානි, සරදමාසෙ වා නිබ්බත්තානි. සුඛසයිතානීති සුඛසන්තිවිතානි. සුඛෙත්තෙති මණ්ඩබ්බෙත්තෙ. නික්ඛිත්තානීති වුත්තානි. සප්පට්ඨාගාති සරික්ඛකා. අභිදො අද්ධරත්තන්ති අභිඅද්ධරත්තං අද්ධරත්තෙ අභිමුඛිභූතෙ. භත්තකාලසමයෙති රාජකුලානං භත්තකාලසච්චාතෙ සමයෙ. පරිභානධම්මොති කො එවං භගවතා ඤාතොති? අජාතසත්තුරාජා. සො හි පාපමිත්තං නිස්සාය මග්ගඵලෙහි පරිහීනො. අපරෙපි සුප්පබුද්ධසුනක්ඛත්තාදයො භගවතා ඤාතාව. අපරිභානධම්මොති එවං භගවතා කො ඤාතො? සුසීමො පරිබ්බාජකො අඤ්ඤෙ ව ඵවරූපා. පරිනිබ්බාසිස්සතීති එවං කො ඤාතො භගවතාති? සන්තතිමහාමත්තො අඤ්ඤෙ ව ඵවරූපා.

9. නිබ්බේධකසුත්තවණ්ණනා

63. නවමෙ අනිබ්බිද්ධපුබ්බෙ අප්පදාලිතපුබ්බෙ ලොභක්ඛන්ධාදයො නිබ්බිජ්ඣති පදාලෙතීති නිබ්බේධකපරියායො, නිබ්බිජ්ඣනකාරණන්ති අත්ථො. නිදානසම්භවොති කාමෙ නිදෙනි උප්පාදනසමත්ථතාය නිය්‍යාදෙතීති නිදානං. සම්භවති තතොති සම්භවො, නිදානමෙව සම්භවො නිදානසම්භවො. වෙමත්තතාති නානාකරණං.

කාමගුණාති කාමයිතබ්බට්ඨොන කාමා, බන්ධනට්ඨොන ගුණා “අත්තගුණ”න්තිආදීසු විය. චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන පස්සිතබ්බා. ඉට්ඨාති පරිසිට්ඨා වා භොන්තු මා වා, ඉට්ඨාරම්මණභූතාති අත්ථො. කත්තාති කමනියා. මනාපාති මනවච්ඡිනකා. පියරූපාති පියජාතිකා. කාමුපසඤ්ඤිතාති ආරම්මණං කත්වා උප්පජ්ජමානෙන කාමෙන උපසඤ්ඤිතා. රජ්ජියාති රාගුප්පත්තිකාරණභූතා. නෙතෙ කාමාති න එතෙ කමනට්ඨොන කාමා නාම භොන්ති. සඬකප්පරාගොති සඬකප්පවසෙන උප්පන්නරාගො. කාමොති අයං කාමප්පභානාය පටිපන්නෙහි පභාතබ්බො. කමනට්ඨොන කාමා නාම. විත්‍රානීති විත්‍රවිවිත්‍රාරම්මණානි.

එස්සොති සහජාතඑස්සො. කාමයමානොති කාමං කාමයමානො. තජ්ජං තජ්ජන්ති තජ්ජාතිකං තජ්ජාතිකං. පුඤ්ඤභාගියන්ති දිබ්බෙ කාමෙ පත්ථෙත්වා සුවරිතපාරිපුරියා දෙවලොකෙ නිබ්බත්තස්ස අත්තභාවො පුඤ්ඤභාගියො නාම, දුච්චරිතපාරිපුරියා අපායෙ නිබ්බත්තස්ස අත්තභාවො අපුඤ්ඤභාගියො නාම. අයං වුවච්ඡි, භික්ඛවෙ, කාමානං විපාකොති අයං දුච්චොපි කාමපත්ථනං නිස්සාය උප්පන්නත්තා කාමානං විපාකොති වුවච්ඡි. සො ඉමං නිබ්බෙධිකන්ති සො භික්ඛු ඉමං ඡන්තිංසට්ඨානෙසු නිබ්බිජ්ඣනකං සෙට්ඨවරියං ජානාති. කාමනිරොධන්ති කාමානං නිරොධනෙ එවං ලද්ධනාමං. ඉමස්මිඤ්භි යානෙ බ්‍රහ්මචරියසඬ්ඛානො මග්ගොව කාමනිරොධොති වුත්තො.

සාමිසාති කිලෙසාමිසසම්පයුත්තා. ඉමිනා නයෙන සබ්බයානෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. අපිචෙත්ථ වොහාරවෙපක්කන්ති වොහාරවිපාකං. කථාසඬ්ඛානො භි වොහාරො සඤ්ඤාය විපාකො නාම. යථා යථා නන්ති එත්ථ නං-ඉති නිපාතමත්තමෙව. ඉති යස්මා යථා යථා සඤ්ජානාති, තථා තථා එවංසඤ්ඤී අභොසින්ති කථෙති, තස්මා වොහාරවෙපක්කාති අත්ථො.

අවිජ්ජාති අට්ඨසු යානෙසු අඤ්ඤාණභූතා බහලඅවිජ්ජා. නිරයං ගමෙන්නීති නිරයගමනීයා, නිරයෙ නිබ්බන්තිපච්චයාති අත්ථො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. චෙතනාහන්ති චෙතනං අහං. ඉධ සබ්බසඬ්ඛානිකා සංවිදහනචෙතනා ගහිතා. චෙතයිත්වාති ද්වාරජපවත්තචෙතනා. මනසාති චෙතනාසම්පයුත්තවිත්තෙන. නිරයවෙදනීයන්ති නිරයෙ විපාකදායකං. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. අධිමත්තන්ති බලවදුක්ඛං. දන්ධවීරාගීති ගරුකං න බිජ්ජං සණ්ඨකං විගච්ඡනකදුක්ඛං. උරත්තාළිං කන්දතීති උරං තාළෙත්වා රොදති. පරියෙට්ඨින්නි පරියෙසනං. එකපදං ද්විපදන්ති එකපදමන්තං වා ද්විපදමන්තං වා, කො මන්තං ජානාතීති අත්ථො. සම්මොහවෙපක්කන්ති සම්මොහවිපාකං. දුක්ඛස්ස භි සම්මොහො නිස්සන්දවිපාකො නාම. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. පරියෙසනාපි භි තස්ස නිස්සන්දවිපාකොති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටවිවට්ටං කථිතං.

10. සීහනාදසුත්තවණ්ණනා

64. දසමෙ ආසහං යානන්ති සෙට්ඨං නිච්චලට්ඨානං. සීහනාදන්ති අභිතනාදං පමුඛනාදං. බ්‍රහ්මචක්කන්ති සෙට්ඨඤ්ඤාණචක්කං පටිවෙධඤ්ඤාණඤ්ඤෙව දෙසනාඤ්ඤාණඤ්ඤෙව. යානඤ්ඤෙව යානතොති කාරණඤ්ඤෙව කාරණතො. යම්පිති යෙන ඤාණෙන. ඉදම්පි තථාගතස්සාති ඉදම්පි යානාට්ඨානඤ්ඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං නාම භොති. එවං සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. කම්මසමාදානානන්ති සමාදිශිත්වා කතානං කුසලාකුසලකම්මානං, කම්මමෙව වා කම්මසමාදානං. යානසො හෙතුසොති පච්චයතො වෙව හෙතූතො ව. තත්ථ ගතිඋපධිකාලපයොගා විපාකස්ස යානං, කම්මං හෙතු. ඤානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තීනන්ති චතුත්තං ඤානානං අට්ඨන්තං විමොක්ඛානං තිණ්ණං සමාධිතං නවන්තං අනුපුබ්බසමාපත්තීනඤ්ඤෙව.

සංකිලෙසන්නි භානභාගියං ධම්මං. වොදානන්නි විසෙසභාගියං ධම්මං. වුට්ඨානන්නි “වොදානම්පි වුට්ඨානං, තම්භා තම්භා සමාධිම්භා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන”න්ති (විභ. 828) එවං වුත්තං පගුණජ්ඣානඤ්චෙව භවච්ඡගනඵලසමාපත්තියො ව. හෙට්ඨිමං හෙට්ඨිමඤ්ඤි පගුණජ්ඣානං උපරිමස්ස උපරිමස්ස පදට්ඨානං හොති, තස්මා “වොදානම්පි වුට්ඨාන”න්ති වුත්තං. භවච්ඡගන පන සබ්බජ්ඣානෙහි වුට්ඨානං හොති, ඵලසමාපත්තියා නිරොධසමාපත්තීතො වුට්ඨානං හොති. තං සන්ධාය “තම්භා තම්භා සමාධිම්භා වුට්ඨානම්පි වුට්ඨාන”න්ති වුත්තං. අනෙකවිහිතන්නිආදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.402) වණ්ණිතානි. ආසවක්ඛයඤාණං හෙට්ඨා වුත්තත්ථමෙව. පුරිමස්සාපි ඤාණත්තයස්ස විත්ථාරකථං ඉච්ඡන්තෙන මජ්ඣිමට්ඨකථාය මහාසීහනාදවණ්ණනා (ම. නි. අට්ඨ. 1.146 ආදයො) ඔලොකෙතබ්බා. සමාහිතස්සාති එකග්ගවිත්තස්ස. සමාධි මග්ගොති සමාධි එතෙසං ඤාණානං අධිගමාය උපායො. අසමාධිති අනෙකග්ගභාවො. කුම්මග්ගොති මිච්ඡාමග්ගො. ඉමස්මිං සුත්තෙ තථාගතස්ස ඤාණබලං කථිතන්ති.

මහාවග්ගො ඡට්ඨො.

7. දෙවතාවග්ගො

1-3. අනාගාමිඵලසුත්තාදිවණ්ණනා

65-67. සත්තමස්ස පඨමෙ අස්සද්ධියන්ති අස්සද්ධිභාවං. දුප්පඤ්ඤතන්ති නිප්පඤ්ඤභාවං. දුතියෙ පමාදන්ති සතිවිප්පවාසං. තතියෙ ආභිසමාචාරිකන්ති උත්තමසමාචාරභූතං චත්තවසෙන පණ්ණත්තිසීලං. සෙබ්බම්මන්ති සෙබ්පණ්ණත්තිසීලං. සීලානීති චත්තාරි මහාසීලානි.

4. සඤ්ඤාකාරාමසුත්තවණ්ණනා

68. චතුත්ථෙ සඤ්ඤාකාරාමොති ගණසඤ්ඤාකාරාමො. සුත්තන්නිකගණාදීසු පන ගණෙසු අත්තනො වා පරිසාසඤ්ඤාතෙ ගණෙ රමනීති ගණාරාමො. පච්චෙකෙති කායච්චෙකෙ. විත්තස්ස නිමිත්තන්ති සමාධිවිපස්සනාවිත්තස්ස නිමිත්තං සමාධිවිපස්සනාකාරං. සම්මාදිට්ඨින්නි විපස්සනාසම්මාදිට්ඨිං. සමාධින්නි මග්ගසමාධිඤ්චෙව ඵලසමාධිඤ්ච. සංයොජනානීති දස සංයොජනානි. නිබ්බානන්ති අපච්චයපරිනිබ්බානං.

5. දෙවතාසුත්තවණ්ණනා

69. පඤ්චමෙ සොචචස්සතාති සුබ්බචභාවො. කල්‍යාණමිත්තතාති සුචිමිත්තතා. සත්ථුගාරවොති සත්ථරි ගාරවසුත්තො. එස නයො සබ්බත්ථ.

6. සමාධිසුත්තවණ්ණනා

70. ඡට්ඨෙ න සන්තෙනාති පච්චනිකකිලෙසෙහි අවුපසන්තෙන. න පඤ්ඤෙනාති න අතප්පකෙන. න පටිප්පස්සද්ධිලද්ධෙනාති කිලෙසප්පටිප්පස්සද්ධියා අලද්ධෙන අප්පන්තෙන. න එකොදිභාවාධිගතෙනාති න එකග්ගභාවං උපගතෙන.

7. සක්ඛිභබ්බසුත්තවණ්ණනා

71. සත්තමෙ තත්ත තත්තාති තස්මිං තස්මිං විසෙසෙ. සක්ඛිභබ්බන්ති පච්චක්ඛභාවං. ආයතනෙති කාරණෙ. භානභාගියාදයො විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.39) සංවණ්ණිතා. අසක්කච්චකාරීති න සුකතකාරී, න ආදරකාරී. අසප්පායකාරීති න සප්පායකාරී, න උපකාරභූතධම්මකාරී.

8. බලසුත්තවණ්ණනා

72. අට්ඨමෙ බලතන්ති බලභාවං ථාමභාවං. අසාතච්චකාරීති න සතතකාරී. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

9-10. තප්ඤානසුත්තද්වයවණ්ණනා

73-74. නවමෙ න යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය සුදිට්ඨො භොතීති චත්ථකාමකිලෙසකාමෙසු ආදීනවො න යථාසභාවතො ඤානපඤ්ඤාය සුදිට්ඨො භොතී. දසමං උත්තානත්ථමෙවාති.

දෙවතාවග්ගො සත්තමො.

8. අරහත්තවග්ගො

1. දුක්ඛසුත්තවණ්ණනා

75. අට්ඨමස්ස පඨමෙ සවිසාතන්ති සඋපසාතං සොපද්දවං. සපරිලාහන්ති කායිකචෙතසිකෙන පරිලාහෙන සපරිලාහං. පාටිකඬ්ඛාති ඉච්ඡිතබ්බා අවස්සංභාවීති.

2. අරහත්තසුත්තවණ්ණනා

76. දුතියෙ මානන්ති ජාතිආදීහි මඤ්ඤනං. ඔමානන්ති භීනොහමස්මීති මානං. අතිමානන්ති අතික්කම්ත්වා පවත්තං අවුච්ඡන්ණතිමානං. අධිමානන්ති අධිගතමානං. ථම්හන්ති කොධමානෙහි ථද්ධභාවං. අතිනිපාතන්ති භීතස්ස භීනොහමස්මීති මානං.

3. උත්තරිමත්ථස්සධම්මසුත්තවණ්ණනා

77. තනියෙ උත්තරිමනුස්සධම්මානි මනුස්සධම්මතො උත්තරි.
අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසන්ති අරියභාවං කාතුං සමත්ථං ඤාණදස්සනවිසෙසං,
චත්තාරො මග්ගෙ චත්තාරි ව ඵලානීති අත්ථො. කුහනන්ති තිව්ධං කුහනචත්ථුං.
ලපනන්ති ලාහත්ථිකතාය උක්ඛිපිත්වා අචක්ඛිපිත්වා වා ලපනං.

4. සුඛසොමනස්සසුත්තවණ්ණනා

78. චතුත්ථෙ යොනි වස්ස ආරද්ධා හොතීති කාරණඤ්චස්ස පරිපුණ්ණං
පග්ගහිතං හොති. ධම්මාරාමොති ධම්මෙ රතිං වින්දති. භාවනාය රමති, භාවෙන්තො
වා රමතීති භාවනාරාමො. පහානෙ රමති, පජහන්තො වා රමතීති පහානාරාමො.
තිව්ධෙ පව්චෙකෙ රමතීති පව්චෙකාරාමො. අඛ්‍යාපජ්ඣෙ නිද්දුක්ඛභාවෙ රමතීති
අඛ්‍යාපජ්ඣාරාමො. නිජ්ජපඤ්චසඤ්චානෙ නිබ්බානෙ රමතීති නිජ්ජපඤ්චාරාමො.

5. අධිගමසුත්තවණ්ණනා

79. පඤ්චමෙ න ආයකුසලොති න ආගමනකුසලො. න අපායකුසලොති න
අපගමනකුසලො. ඡන්දන්ති කත්තුකම්‍යතාඡන්දං. න ආරක්ඛතීති න රක්ඛති.

6. මහන්තත්තසුත්තවණ්ණනා

80. ඡට්ඨෙ ආලොකබ්භුලොති ඤාණාලොකබ්භුලො. යොගබ්භුලොති යොගෙ
බ්භුලං කරොති. වෙදබ්භුලොති පිතිපාමොජ්ජබ්භුලො. අසන්තුට්ඨිබ්භුලොති
කුසලධම්මෙසු අසන්තුට්ඨො. අනික්ඛිත්තධුරොති අට්ඨපිතධුරො පග්ගහිතවිරියො.
උත්තරි ව පතාරෙතීති සම්පති ව උත්තරිඤ්ච විරියං කරොතෙව. සත්තමං
උත්තානමෙව.

8-10. දුතියනිරයසුත්තාදිවණ්ණනා

82-84. අට්ඨමෙ පගබ්භොති කායපාගබ්භියාදීහි සමන්තාගතො. නවමං
උත්තානත්ථමෙව. දසමෙ විසාතවාති මහිව්ජනං නිස්සාය උප්පන්නෙන
ලොහදුක්ඛෙන දුක්ඛිතො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අරහත්තවග්ගො අට්ඨමො.

9. සීතිවග්ගො

1. සීතිභාවසුත්තවණ්ණනා

85. නවමස්ස පට්ඨමෙ සීතිභාවන්ති සීතලභාවං. යස්මිං සමයෙ චිත්තං
නිග්ගණ්හිතබ්බන්තිආදීසු උද්ධච්චසමයෙ චිත්තං සමාධිනා නිග්ගහෙතබ්බං නාම,
කොසජ්ජානුපතිතකාලෙ විරියෙන පග්ගහෙතබ්බං නාම, නිරස්සාදගතකාලෙ

සමාධිනා සම්පහංසිතබ්බං නාම, සමප්පවත්තකාලෙ බොජ්ඣංගප්පක්ඛාය
අජ්ඣාපෙක්ඛිතබ්බං නාම.

2. ආවරණසුත්තවණ්ණනා

86. දුතියෙ කම්මාවරණතායාති පඤ්චානන්තරියකම්මෙහි.
කිලෙසාවරණතායාති නියතම්ච්ඡාදිට්ඨියා. විපාකාවරණතායාති
අකුසලවිපාකපටිසන්ධියා වා කුසලවිපාකෙහි අහෙතුකපටිසන්ධියා වාති.

4-5. සුස්සුසතිසුත්තාදිවණ්ණනා

88-89. චතුත්ථෙ අනත්ථන්ති අවඩ්ඪිං. අත්ථං රිඤ්චතීති වඩ්ඪිඅත්ථං ඡඩ්ඨෙති.
අනනුලොමිකායාති සාසනස්ස අනනුලොමිකාය. පඤ්චමෙ දිට්ඨිසම්පදන්ති
සොතාපත්තිමග්ගං.

8-11. අභබ්බට්ඨානසුත්තවතුක්කවණ්ණනා

92-95. අට්ඨමෙ අනාගමනීයං චත්ථන්ති අනුපගන්තබ්බං කාරණං, පඤ්චන්තං
වෙරානං ද්වාසට්ඨියා ච දිට්ඨිගතානමෙතං අධිවචනං. අට්ඨමං භවන්ති කාමාවචරෙ
අට්ඨමං පටිසන්ධිං. නවමෙ කොතුහලමඬිගලෙනාති දිට්ඨසුතමුත්තමඬිගලෙන. දසමෙ
සයංකතන්තිආදීති අත්තදිට්ඨිවසෙන චුත්තාති. අධිවචසමුප්පන්නන්ති
අහෙතුනිබ්බත්තං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

සීතිවග්ගො නවමො.

10. ආනිසංසවග්ගො

1-2. පාතුභාවසුත්තාදිවණ්ණනා

96-97. දසමස්ස පට්ඨමෙ අරියායතනෙති මජ්ඣිමදෙසෙ. ඉන්ද්‍රියානන්ති
මනච්ඡට්ඨානං. දුතියෙ සද්ධම්මනියතොති සාසනසද්ධම්මෙ නියතො.
අසාධාරණතාති පුපුජ්ජනෙහි අසාධාරණතා.

7. අනවත්ථිතසුත්තවණ්ණනා

102. සත්තමෙ අනොධිං කරිත්වාති ‘‘එත්තකාව සඬ්ඛාරා අනිච්චා, න ඉතො
පරෙ’’ති එවං සීමං මරියාදං අකත්වා. අනවත්ථිතාති අවත්ථිතාය රහිතා, හිජ්ජමානාව
හුත්වා උපට්ඨහිස්සන්තිති අත්ථො. සබ්බලොකෙති සකලෙ තෙධාතුකෙ.
සාමඤ්ඤතාති සමණභාවෙන, අරියමග්ගෙනාති අත්ථො.

8. උක්ඛිත්තාසිකසුත්තවණ්ණනා

103. අටියම මෙත්තාවතායාති මෙත්තායුත්තාය පාරිවරියාය. සත්ත හි සෙබා තථාගතං මෙත්තාවතාය පරිවරන්ති, බීණාසවො පරිච්ඡේදාසත්ථකො.

9. අතම්මසසුත්තවණ්ණනා

104. නවමෙ අතම්මයොති තම්මයා වුව්වන්ති තණ්හාදිට්ඨියො, තාහි රහිතො. අහංකාරාති අහංකාරදිට්ඨි. මමංකාරාති මමංකාරතණ්හා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

ආනිසංසවග්ගො දසමො.

දුතියපණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

11. තිකවග්ගො

1. රාගසුත්තවණ්ණනා

107. එකාදසමස්ස පට්ඨමෙ අසුභාති අසුභකම්මට්ඨානං. මෙත්තාති මෙත්තාකම්මට්ඨානං. පඤ්ඤාති සහවිපස්සනා මග්ගපඤ්ඤා.

6. අස්සාදසුත්තවණ්ණනා

112. ඡට්ඨෙ අස්සාදදිට්ඨිති සස්සතදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨිති අත්තානං අනුගතා විසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි. මිච්ඡාදිට්ඨිති ද්වාපට්ඨිවිධාපි දිට්ඨි. සම්මාදිට්ඨිති මග්ගසම්මාදිට්ඨි, නත්ථි දිත්තන්තිආදිකා වා මිච්ඡාදිට්ඨි, කම්මස්සකතඤාණං සම්මාදිට්ඨි.

7. අරතිසුත්තවණ්ණනා

113. සත්තමෙ අධම්මවරියාති දස අකුසලකම්මපථා.

10. උද්ධව්වසුත්තවණ්ණනා

116. දසමෙ අසංවරොති අනධිවාසකභාවො. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

තිකවග්ගො එකාදසමො.

12. සාමඤ්ඤවග්ගවණ්ණනා

119-121. ඉතො පරෙසු තපුස්සොති ද්වෙවාචිකුපාසකො. තථාගතෙ නිට්ඨංභිගතොති බුද්ධගුණෙසු පතිට්ඨිතවිත්තො පහිනකඨංඛො. අමතං අද්දසාති

අමතද්දසො. අරියෙනාති නිද්දොසෙන ලොකුත්තරසීලෙන. ඤාණෙනාති පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන. විමුත්තියාති සෙබඵලවිමුත්තියා. තවකණ්ණිකොති ඵවංනාමකො ගහපති. තපකණ්ණිකොතිපි පාළි.

24. රාගපෙය්‍යාලවණ්ණනා

140. රාගස්සාති පඤ්චකාමගුණිකරාගස්ස. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

මනොරථපුරණියා අභිගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

ජක්කනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

අභිගුත්තරනිකායෙ

සත්තකනිපාත-අට්ඨකථා

පණ්ණාසකං

1. ධනවග්ගො

1-5. පයමපියසුත්තාදිවණ්ණනා

1-5. සත්තකනිපාතස්ස පයමෙ අනවඤ්ඤත්තිකාමොති අභිඤ්ඤානභාවකාමො. තතිසෙ යොනිසො විචිතෙ ධම්මන්ති උපායෙන චතුසව්වධම්මං විචිනාති. පඤ්ඤායත්ථං විපස්සතීති සහවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය සව්වධම්මං විපස්සති. පජ්ජොතස්සෙවාති දීපස්සෙව. විමොක්ඛො හොති චෙතසොති තස්ස ඉමෙහි බලෙහි සමන්තාගතස්ස ඛිණාසවස්ස දීපනිබ්බානං විය වරිමකචිත්තස්ස චත්ථාරම්මණෙහි විමොක්ඛො හොති, ගතට්ඨානං න පඤ්ඤායති. චතුත්ථෙ සද්ධො හොතීතිආදීනි පඤ්චකනිපාතෙ වණ්ණිතානෙව. පඤ්චමෙ ධනානීති අදාලිද්දියකරණට්ඨෙන ධනානි.

7. උග්ගසුත්තවණ්ණනා

7. සත්තමෙ උග්ගො රාජමහාමත්තොති පසෙනදිකොසලස්ස මහාඅමච්චො. උපසඬකමීති භුත්තපාතරාසො උපසඬකමි. අඬ්චොති නිධානගතෙන ධනෙන අඬ්චො. මීගාරො රොහණෙය්‍යාති රොහණසෙට්ඨිනො නත්තාරං මීගාරසෙට්ඨිං සන්ධායෙවමාහ. මහද්ධනොති වළඤ්ජනධනෙන මහද්ධනො. මහාභොගොති

උපහොගපරිහොගහණ්ඩස්ස මහන්තනය මහාහොගො. නිරුක්ඛස්සාති සුවණ්ණස්සෙව. සුවණ්ණාමෙව හිස්ස කොට්ඨඨාං අහොසි. රුපියස්සාති සෙසස්ස තට්ඨකසරකඅත්ථරණපාචුරණාදිනො පරිහොගපරික්ඛාරස්ස පමාණසඨ්ඨානෙ වාදොයෙව නත්ථි.

8. සංයොජනසුත්තවණ්ණනා

8. අට්ඨමෙ අනුනයසංයොජනන්ති කාමරාගසංයොජනං. සබ්බානෙව චෙතානි බන්ධනට්ඨෙන සංයොජනානීති චෙදිතබ්බානි. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටමෙව කථිතං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

ධනවග්ගො පඨමො.

2. අනුසයවග්ගො

3. කුලසුත්තවණ්ණනා

13. දුතියස්ස තතියෙ නාලන්ති න යුත්තං නානුච්ඡවිකං. න මනාපෙතාති න මනම්හි අප්පනකෙන ආකාරෙන නිසින්නාසනතො පච්චුට්ඨෙත්ති, අනාදරමෙව දස්සෙත්ති. සන්තමස්ස පරිගුහන්ති විජ්ජමානම්පි දෙයාධම්මං එතස්ස නිගුහන්ති පටිච්ඡාදෙත්ති. අසක්කච්චං දෙත්ති නො සක්කච්චන්ති ලුඛං වා හොතු පණිතං වා, අසහත්ථා අවිත්තිකාරෙන දෙත්ති, නො විත්තිකාරෙන.

4. පුග්ගලසුත්තවණ්ණනා

14. චතුත්ථෙ උභතොභාගවිමුත්තොති ද්විති භාගෙහි විමුත්තො, අරුපසමාපත්තියා රුපකායතො විමුත්තො, මග්ගෙන නාමකායතො. සො චතුත්තං අරුපසමාපත්තීනං එකෙකතො වුට්ඨාය සඨ්ඨාරෙ සම්මසිත්වා අරහත්තං පත්තානං චතුත්තං, නිරොධා වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තඅනාගාමීනො ච වසෙන පඤ්චවිධො හොති. පාළි පනෙත්ථ “කතමො ච පුග්ගලො උභතොභාගවිමුත්තො? ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන චුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛිණා හොන්ති”ති (පු. ප. 208) එවං අට්ඨවිමොක්ඛලාභිනො වසෙන ආගතා.

පඤ්ඤාය විමුත්තොති පඤ්ඤාවිමුත්තො. සො සුක්ඛවිපස්සකො, චතුති ක්කානෙහි වුට්ඨාය අරහත්තං පත්තා චත්තාරො වාති ඉමෙසං වසෙන පඤ්චවිධො හොති. පාළි පනෙත්ථ අට්ඨවිමොක්ඛපටික්ඛෙපවසෙනෙව ආගතා. යථාහ – “න හෙව ඛො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන චුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛිණා හොන්ති. අයං වුච්චති පුග්ගලො පඤ්ඤාවිමුත්තො”ති.

චුට්ඨන්තං සච්ඡිකතොති කායසක්ඛි. සො ක්කානචස්සං පඨමං චුසති, පච්ඡා නිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති. සො සොතාපත්තිඵලට්ඨං ආදිං කත්වා යාව

අරහත්තමග්ගට්ඨා ඡබ්බිධො හොති. තෙනාහ – “ඉධෙකච්චො පුග්ගලො අට්ඨ විමොක්ඛෙ කායෙන චුසිත්වා විහරති, පඤ්ඤාය වස්ස දිස්වා එකච්චෙ ආසවා පරික්ඛිණා හොන්ති. අයං වුවචති පුග්ගලො කායසක්ඛි” ති (පු. ප. 208).

දිට්ඨන්තං පත්තොති දිට්ඨිප්පත්තො. තත්ත්වං සඬ්ඛෙපලක්ඛණං – දුක්ඛා සඬ්ඛාරා, සුඛො නිරොධොති ඤාතං හොති දිට්ඨං විදිතං සවිජ්ඣතං චුසිතං පඤ්ඤායාති දිට්ඨිප්පත්තො. විත්ථාරතො පන සොපි කායසක්ඛි විය ඡබ්බිධො හොති. තෙනොවාහ – “ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ‘ඉදං දුක්ඛ’න්ති යථාභූතං පජානාති...පෙ.... ‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’ති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා වස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා පඤ්ඤාය...පෙ.... අයං වුවචති පුග්ගලො දිට්ඨිප්පත්තො” ති.

සද්ධාය විමුක්තොති සද්ධාවිමුක්තො. සොපි චුත්තනයෙනෙව ඡබ්බිධො හොති. තෙනාහ – “ඉධෙකච්චො පුග්ගලො ‘ඉදං දුක්ඛ’න්ති යථාභූතං පජානාති...පෙ.... ‘අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා’ති යථාභූතං පජානාති, තථාගතප්පවෙදිතා වස්ස ධම්මා පඤ්ඤාය වොදිට්ඨා හොන්ති වොචරිතා පඤ්ඤාය...පෙ.... නො ච ඛො යථාදිට්ඨිප්පත්තස්ස. අයං වුවචති පුග්ගලො සද්ධාවිමුක්තො” ති. එතස්ස හි සද්ධාවිමුක්තස්ස පුබ්බහාගමග්ගක්ඛණෙ සද්දහන්තස්ස විය ඔකප්පෙන්තස්ස විය අධිමුච්චන්තස්ස විය ච කිලෙසක්ඛයො හොති, දිට්ඨිප්පත්තස්ස පුබ්බහාගමග්ගක්ඛණෙ කිලෙසවිජ්ජකඤ්ඤාණං අදන්ධං තිබ්බිණං සුරං හුත්වා වහති. තස්මා යථා නාම නාතිතිබ්බිණෙන අසිනා කදලිං ඡිත්තන්තස්ස ඡිත්තට්ඨානං මට්ඨං න හොති, අසි සීසං න වහති, සද්දො සුයාති, බලවතරො වායාමො කාතඛිබ්බො හොති, එවරූපා සද්ධාවිමුක්තස්ස පුබ්බහාගමග්ගභාවනා. යථා පන සුනිසිතෙන අසිනා කදලිං ඡිත්තන්තස්ස ඡිත්තට්ඨානං මට්ඨං හොති, අසි සීසං වහති, සද්දො න සුයාති, බලවතරො වායාමකිච්චං න හොති, එවරූපා පඤ්ඤාවිමුක්තස්ස පුබ්බහාගමග්ගභාවනා වෙදිතඛිබ්බා.

ධම්මං අනුස්සරතීති ධම්මානුසාරී. ධම්මොති පඤ්ඤා, පඤ්ඤාපුබ්බඤ්ඤා මග්ගං භාවෙතීති අත්ථො. සද්ධානුසාරීමිහි පි සෙව නයො. උභොපෙන සොතාපත්තිමග්ගට්ඨායෙව. චුත්තමිපි වෙනං – “යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසවිජ්ජකිරියාය පටිපන්නස්ස පඤ්ඤාන්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, පඤ්ඤාචාහිං පඤ්ඤාපුබ්බඤ්ඤා අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුවචති පුග්ගලො ධම්මානුසාරී. යස්ස පුග්ගලස්ස සොතාපත්තිඵලසවිජ්ජකිරියාය පටිපන්නස්ස සද්ධිත්තං අධිමත්තං හොති, සද්ධාචාහිං සද්ධාපුබ්බඤ්ඤා අරියමග්ගං භාවෙති. අයං වුවචති පුග්ගලො සද්ධානුසාරී” ති (පු. ප. 208). අයමෙත්ථ සඬ්ඛෙපො, විත්ථාරතො පනෙසා උභොතොභාගවිමුක්තාදිකථා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.771, 889) පඤ්ඤාභාවනාධිකාරෙ චුත්තා. තස්මා තත්ථ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛිබ්බාති.

5. උදකුපමාසුත්තවණ්ණනා

15. පඤ්චමෙ උදකුපමාති නිමුජ්ජනාදිආකාරං ගහෙත්වා උදකෙන උපමිතා. සකිං නිමුග්ගොති එකවාරමෙව නිමුග්ගො. එකන්තකාලකෙහීති නියතමිච්ඡාදිට්ඨිං සන්ධාය චුත්තං. උම්මුජ්ජනීති උට්ඨහති. සාධුති සොහනා හද්දකා. භායතියෙවාති වඩිකවාරෙ ආසිත්තඋදකං විය පරිභායතෙව. උම්මුජ්ජිත්වා විපස්සති විලොකෙතිති උට්ඨහිත්වා ගන්තබ්බදිසං විපස්සති විලොකෙති. පතරතීති ගන්තබ්බදිසාහිමුඛො තරති නාම. පටිගාධජ්ජත්තො හොතීති උට්ඨාය විලොකෙත්වා පතරිත්වා එකස්මිං යානෙ පතිට්ඨාපත්තො නාම හොති, තිට්ඨති න පුනාගච්ඡති. තිණ්ණො පාරච්ඡතො ථලෙ තිට්ඨතීති සබ්බකිලෙසොසං තරිත්වා පරතීරං ගන්ත්වා නිබ්බානථලෙ පතිට්ඨිතො නාම හොති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටව්වට්ටං කථිතං.

6. අනිච්චානුපස්සිසුත්තවණ්ණනා

16. ඡට්ඨෙය අනිච්චාති එවං පඤ්ඤාය ඵරන්තො අනුපස්සතිති අනිච්චානුපස්සි. අනිච්චාති එවං සඤ්ඤා අස්සාති අනිච්චසඤ්ඤී. අනිච්චාති එවං ඤාණෙන පටිසංවෙදිතා අස්සාති අනිච්චපටිසංවෙදී. සතතන්ති සබ්බකාලං. සමිතන්ති යථා පුරිමචිත්තෙන පච්ඡිමචිත්තං සමිතං සමුපගතං සට්ඨිතං හොති, එවං. අබ්බොකිණ්ණන්ති නිරන්තරං අඤ්ඤෙන වෙතසා අසංමිස්සං. වෙතසා අධිමුච්චමානොති චිත්තෙන සන්තිට්ඨාපයමානො. පඤ්ඤාය පරියොගාහමානොති විපස්සනාඤාණෙන අනුපවිසමානො.

අපුබ්බං අවරිමන්ති අපුරෙ අපච්ඡා එකක්ඛණෙයෙව. ඉධ සමසීසී කථිතො. සො චතුබ්බිධො හොති රොගසමසීසී, වෙදනාසමසීසී, ඉරියාපථසමසීසී, ජීවිතසමසීසීති. තත්ථ යස්ස අඤ්ඤතරෙන රොගෙන චුට්ඨස්ස සතො රොගචූපසමො ව ආසවක්ඛයො ව එකජ්ජහාරෙතෙව හොති, අයං රොගසමසීසී නාම. යස්ස පන අඤ්ඤතරං වෙදනං වෙදයතො වෙදනාචූපසමො ව ආසවක්ඛයො ව එකජ්ජහාරෙතෙව හොති, අයං වෙදනාසමසීසී නාම. යස්ස පන යානාදීසු ඉරියාපථෙසු අඤ්ඤතරසමඬගිතො විපස්සන්තස්ස ඉරියාපථස්ස පරියොසානඤ්ච ආසවක්ඛයො ව එකජ්ජහාරෙතෙව හොති, අයං ඉරියාපථසමසීසී නාම. යස්ස පන උපක්කමතො වා සරසතො වා ජීවිතපරියාදානඤ්ච ආසවක්ඛයො ව එකජ්ජහාරෙතෙව හොති, අයං ජීවිතසමසීසී නාම. අයමිධ අධිජ්ජෙතො. තත්ථ කිඤ්චාපි ආසවපරියාදානං මග්ගචිත්තෙන, ජීවිතපරියාදානං චුතිචිත්තෙන හොතීති උභින්නං එකක්ඛණෙ සම්භවො නාම නත්ථි. යස්මා පනස්ස ආසවෙසු බිණ්ණමත්තෙසු පච්චවෙක්ඛණවාරානන්තරමෙව ජීවිතපරියාදානං ගච්ඡති, අන්තරං න පඤ්ඤායති, තස්මා එවං චුත්තං.

අන්තරාපරිනිබ්බායීති යො පඤ්චසු සුද්ධාවාසෙසු යත්ථ කත්ථවි උජ්ජන්තො නිබ්බත්තක්ඛණෙ වා ථොකං අතික්කමිත්වා වා වෙමජ්ඣෙකං යත්වා වා අරහත්තං පාපුණාති, තස්සෙතං නාමං. උපහච්චපරිනිබ්බායීති යො තත්ථෙව ආයුචෙමජ්ඣං අතික්කමිත්වා අරහත්තං පාපුණාති. අසඬාරපරිනිබ්බායීති යො තෙසංයෙව පුග්ගලානං අසඬාරෙතෙව අජ්ජයොගෙන කිලෙසෙ බෙපෙති.

සසඬබාරපරිනිබ්බාසීති යො සසඬබාරෙන සප්පයොගෙන කිලෙසෙ බෙපෙති.
උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමීති යො හෙට්ඨා චතුසු සුද්ධාචාසෙසු යත්ථ කත්ථවි
නිබ්බත්තිත්වා තතො වුතො අනුපුබ්බෙන අකනිට්ඨෙ උප්පජ්ජිත්වා අරහත්තං
පාපුණාති.

7-9. දුක්ඛානුපස්සිසුත්තාදිවණ්ණනා

17-19. සත්තමෙ දුක්ඛානුපස්සිති පිළුනාකාරං දුක්ඛතො අනුපස්සන්තො.
අට්ඨමෙ අනත්තානුපස්සිති අවසවත්තනාකාරං අනත්තාති අනුපස්සන්තො. නවමෙ
සුඛානුපස්සිති සුඛන්ති එවං ඤාණෙන අනුපස්සන්තො.

10. නිද්දසවත්ථුසුත්තවණ්ණනා

20. දසමෙ නිද්දසවත්ථුනීති නිද්දසාදිවත්ථුනි, ‘‘නිද්දසො හික්ඛු, නිබ්බිසො,
නිත්තිංසො, නිච්චත්තාලිසො, නිප්පඤ්ඤාසො’’ති එවං වචනකාරණානි. අයං කිර
පඤ්ඤා නිත්තියසමයෙ උප්පන්නො. නිත්තියා හි දසවස්සකාලෙ මතං නිගණ්ඨං
නිද්දසොති වදන්ති. සො කිර පුන දසවස්සො න හොති. න කෙවලඤ්ච දසවස්සො,
නවවස්සොපි එකවස්සොපි න හොති. එතෙනෙව නයෙන විසතිවස්සාදිකාලෙපි මතං
නිගණ්ඨං ‘‘නිබ්බිසො නිත්තිංසො නිච්චත්තාලිසො නිප්පඤ්ඤාසො’’ති වදන්ති.
ආයස්මා ආනන්දො ගාමෙ විවරන්තො තං කථං සුත්වා විහාරං ගන්ත්වා භගවතො
ආරොචෙසි. භගවා ආහ – ‘‘න ඉදං, ආනන්ද, නිත්තියානං අධිවචනං, මම සාසනෙ
බ්ණාසවස්සෙතං අධිවචනං. බ්ණාසවො හි දසවස්සකාලෙ පරිනිබ්බුතො පුන
දසවස්සො න හොති. න කෙවලඤ්ච දසවස්සොව, නවවස්සොපි...පෙ....
එකවස්සොපි. න කෙවලඤ්ච එකවස්සොව, එකාදසමාසිකොපි...පෙ....
එකමාසිකොපි එකමුහුත්තිකොපි න හොතියෙව’’. කස්මා? පුන පටිසන්ධියා අභාවා.
නිබ්බිසාදිසුපි එසෙව නයො. ඉති භගවා ‘‘මම සාසනෙ බ්ණාසවස්සෙතං
අධිවචන’’න්ති වත්වා යෙහි කාරණෙහි නිද්දසො හොති, තානි දස්සෙතුං ඉමං
දෙසනං ආරහි.

තත්ථ ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ. සික්ඛාසමාදානෙ තිබ්බව්ජන්දො හොතීති
සික්ඛාත්තයපුරණෙ බලවච්ඡන්දො හොති. ආයතිඤ්ච සික්ඛාසමාදානෙ
අවිගතපෙමොති අනාගතෙ පුනදිවසාදිසුපි සික්ඛාපුරණෙ අවිගතපෙමෙනෙව
සමන්තාගතො හොති. ධම්මනිසන්තියාති ධම්මනිසාමනාය. විපස්සනායෙනං
අධිවචනං. ඉච්ඡාචිතයෙති තණ්හාචිතයෙ. පටිසල්ලානෙති එකීභාවෙ.
වීරියාරම්භෙති කායිකචෙතසිකස්ස වීරියස්ස පුරණෙ. සතිනෙපක්කෙති
සතියඤ්චෙව නිපකභාවෙ. දිට්ඨිපට්ඨෙධෙති මග්ගදස්සනෙ. සෙසං සබ්බත්ථ
උත්තානමෙවාති.

අනුසයවග්ගො දුතියො.

3. වජ්ජිසත්තකවග්ගො

1. සාරන්දදසුත්තවණ්ණනා

21. තතියස්ස පයමෙ සාරන්දදෙ වෙතියෙති එවංනාමකෙ විහාරෙ. අනුප්පන්නෙ කිර තථාගතෙ තත්ථ සාරන්දදස්ස යක්ඛස්ස නිවාසනට්ඨානං වෙතියං අහොසි, අපේත්ථ භගවතො විහාරං කාරෙසුං. සො සාරන්දදවෙතියංත්වෙව සඬ්ඛං ගතො. යාවක්ඛවඤ්චාති යත්තකං කාලං. අභිණ්භං සන්නිපාතාති දිවසස්ස තික්ඛත්තුං සන්නිපතන්නාපි අන්තරන්තරා සන්නිපතන්නාපි අභිණ්භං සන්නිපාතාව. සන්නිපාතබ්බුලාති “භියොපි පුරිමදිවසමපි සන්නිපතමහ, පුන අප්ප කිමත්ථං සන්නිපතාමා”ති වොසානමනාපජ්ජනෙන සන්නිපාතබ්බුලා. වුද්ධියෙව ලිච්ඡවී වජ්ජිනං පාටිකඬ්ඛා නො පරිහානීති අභිණ්භං අසන්නිපතන්නා හි දිසාසු ආගතං සාසනං න සුඤ්ඤාති, තතො “අසුකගාමසීමා වා නිගමසීමා වා ආකුලා, අසුකට්ඨානෙ වොරා පරියුට්ඨිතා”ති න ජානන්ති. වොරාපි “පමත්තා රාජානො”ති ඤත්වා ගාමනිගමාදීනි පහරන්තා ජනපදං නාසෙන්නි. එවං රාජුනං පරිහානි හොති. අභිණ්භං සන්නිපතන්නා පන තං පවත්තිං සුඤ්ඤාති, තතො ඛලං පෙසෙත්වා අමිත්තමද්දනං කරොන්ති. වොරාපි “අප්පමත්තා රාජානො, න සක්කා අමිහෙහි වග්ගඛන්ධනෙන විවරතු”න්ති භිජ්ජිත්වා පලායන්ති. එවං රාජුනං වුද්ධි හොති. තෙන වුත්තං – “වුද්ධියෙව ලිච්ඡවී වජ්ජිනං පාටිකඬ්ඛා නො පරිහානී”ති.

සමග්ගාතිආදීසු සන්නිපාතහෙරියා නිග්ගතාය “අප්ප මෙ කිච්චං අත්ථි මඬ්ගලං අත්ථි”ති වික්ඛෙපං කරොන්තා න සමග්ගා සන්නිපතන්නි නාම. හෙරිසද්දං පන සුත්ථාව භුඤ්ජමානාපි අලඬ්ඤාමානාපි වත්ථානි නිවාසයමානාපි අද්ධභුත්තා අද්ධාලඬ්ඤාතා වත්ථං නිවාසෙන්නාව සන්නිපතන්නා සමග්ගා සන්නිපතන්නි නාම. සන්නිපතිතා පන වින්තෙත්වා මන්තෙත්වා කත්තඬ්ඛං කත්වා එකතොව අවුට්ඨහන්නා න සමග්ගා වුට්ඨහන්නි නාම. එවං වුට්ඨිතෙසු හි යෙ පයමං ගච්ඡන්ති, තෙසං එවං හොති – “අමිහෙහි ඛාහිරකථාව සුතා, ඉදානි විනිච්ඡයකථා භවිස්සති”ති. එකතො වුට්ඨහන්නා පන සමග්ගා වුට්ඨහන්නි නාම. අපිව “අසුකට්ඨානෙ ගාමසීමා වා නිගමසීමා වා ආකුලා, වොරා වා පරියුට්ඨිතා”ති සුත්ථා “කො ගන්ත්වා අමිත්තමද්දනං කරිස්සති”ති වුත්තෙ “අහං පයමං අහං පයම”න්ති වත්ථා ගච්ඡන්තාපි සමග්ගා වුට්ඨහන්නි නාම. එකස්ස පන කම්මන්තෙ ඔසිද්ධානෙ සෙසා පුත්තභාතරො පෙසෙත්වා තස්ස කම්මන්තං උපත්ථම්භයමානාපි ආගන්තුකරාජානං “අසුකස්ස ගෙහං ගච්ඡතු, අසුකස්ස ගෙහං ගච්ඡතු”ති අවත්වා සබ්බෙ එකතො සඬ්ගණ්ඨන්නාපි එකස්ස මඬ්ගලෙ වා රොගෙ වා අඤ්ඤස්මිං වා පන තාදිසෙ සුබද්දක්ඛෙ උප්පන්නෙ සබ්බෙ තත්ථ සභායභාවං ගච්ඡන්තාපි සමග්ගා වජ්ජිකරණියාති කරොන්ති නාම.

අප්පඤ්ඤත්තන්තිආදීසු පුබ්බෙ අකතං සුඬ්ඤාතං වා ඛලිං වා දණ්ඩං වා ආහරාපෙන්නා අප්පඤ්ඤත්තං පඤ්ඤාපෙන්නි නාම. පොරාණපට්ටෙණියා ආගතමෙව පන අනාහරාපෙන්නා පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්නන්ති නාම. වොරොති

ගහෙත්වා දස්සිනෙ අවිචිත්තවා ඡෙජ්ජහෙජ්ජං අනුසාසන්නා පොරාණං චජ්ජිධම්මං සමාදාය න චත්තන්ති නාම. තෙසං අපඤ්ඤත්තං පඤ්ඤාපෙන්නානං අභිනවසුඤ්ඤාදිපිළිකා මනුස්සා ‘අතිඋපද්ද්වමිහ, කෙ ඉමෙසං විජිතෙ වසිස්සන්ති’ ති පච්චන්තං පවිසිත්වා වොරා වා වොරසභායා වා හුත්වා ජනපදං හනන්ති. පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්නන්තානං පවෙණිආගතානි සුඤ්ඤාදීනි අගණ්හන්තානං කොසො පරිභායති, තතො හත්ථිඅස්සබ්බලකායඔරොධාදයො යථානිබ්ද්ධං වට්ටං අලහමානා ථාමබ්බලෙන පරිභායන්ති. තෙ නෙව යුද්ධක්ඛමා භොන්ති න පාරිවරියක්ඛමා. පොරාණං චජ්ජිධම්මං සමාදාය අචත්තන්තානං විජිතෙ මනුස්සා ‘අම්භාකං පුත්තං පිතරං භාතරං අවොරංයෙව වොරොති කත්වා ඡින්නදිංසු හින්දිංසු’ ති කුජ්ඣිත්වා පච්චන්තං පවිසිත්වා වොරා වා වොරසභායා වා හුත්වා ජනපදං හනන්ති. එවං රාජුනං පරිභානි භොති. අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤාපෙන්නානං පන ‘පවෙණිආගතංයෙව රාජානො කරොන්ති’ ති මනුස්සා හට්ඨතුට්ඨා කසිවාණිජ්ජාදිකෙ කම්මන්තෙ සම්පාදෙන්ති. පඤ්ඤත්තං අසමුච්ඡින්නන්තානං පවෙණිආගතානි සුඤ්ඤාදීනි ගණ්හන්තානං කොසො වඩ්ඪති, තතො හත්ථිඅස්සබ්බලකායඔරොධාදයො යථානිබ්ද්ධං වට්ටං අලහමානා ථාමබ්බලසම්පන්නා යුද්ධක්ඛමා වෙව පාරිවරියක්ඛමා ව භොන්ති. පොරාණෙ චජ්ජිධම්මෙ සමාදාය චත්තන්තානං මනුස්සා න උජ්ඣායන්ති. ‘රාජානො පොරාණපවෙණියා කරොන්ති, අට්ටකුලිකසෙනාපතිඋපරාජුහි පරික්ඛිතං සයම්පි පරික්ඛිපිත්වා පවෙණිපොත්ථකං වාචාපෙත්වා අනුච්ඡවිකමෙව දණ්ඩං පචත්තයන්ති, එතෙසං දොසො නත්ථි, අම්භාකංයෙව දොසො’ ති අප්පමත්තා කම්මන්තෙ කරොන්ති. එවං රාජුනං වුද්ධි භොති.

සක්කරිස්සන්තීති යංකිඤ්චි තෙසං සක්කාරං කරොන්තා සුන්දරමෙව කරිස්සන්ති. ගරුං කරිස්සන්තීති ගරුභාවං පච්චුපට්ඨපෙත්වා කරිස්සන්ති. මානෙස්සන්තීති මනෙන පියායිස්සන්ති. පුපෙස්සන්තීති පච්චයපුජාය පුපෙස්සන්ති. සොතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්තීති දිවසස්ස ද්වෙ තයො වාරෙ උපට්ඨානං ගන්ත්වා තෙසං කථං සොතබ්බං සද්ධාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති. තත්ථ යෙ එවං මහල්ලකානං රාජුනං සක්කාරාදීනි න කරොන්ති, ඔවාදත්ථාය වා තෙසං උපට්ඨානං න ගච්ඡන්ති, තෙ තෙහි විස්සට්ඨා අනොවදියමානා කිළාපසුතා රජ්ජතො පරිභායන්ති. යෙ පන තථා පටිපජ්ජන්ති, තෙසං මහල්ලකරාජානො ‘ඉදං කාතබ්බං ඉදං න කාතබ්බං’ ත්ති පොරාණපවෙණිං ආචික්ඛන්ති. සඬිගාමං පත්වාපි ‘එවං පවිසිතබ්බං, එවං නික්ඛම්තබ්බං’ ත්ති උපායං දස්සෙත්ති. තෙ තෙහි ඔවදියමානා යථාඔවාදං පටිපජ්ජමානා සක්කොන්ති රජ්ජපවෙණිං සන්ධාරෙතුං. තෙන වුත්තං – ‘වුද්ධියෙව ලිච්ඡවි චජ්ජිතං පාටිකඬ්ඛා’ ති.

කුලිත්ථියොති කුලසරණියො. කුලකුමාරියොති අනිවිද්ධා තාසං ධීතරො. ඔකස්සාති වා පසස්සාති වා පසස්සාකාරස්සෙවෙතං නාම. ඔකාසාතිපි පයන්ති. තත්ථ ඔකස්සාති අවකසිත්වා ආකඩ්ඪිත්වා. පසස්සාති අභිභවිත්වා අජ්ඣෙකාත්ථරිත්වාති අයං වචනත්ථො. එවඤ්ඤි කරොන්තානං විජිතෙ මනුස්සා ‘අම්භාකං ගෙහෙ පුත්තභාතරොපි, බෙළසිඬ්ඪිසානිකාදීනි මුබ්බෙන අපනෙත්වා

සංවච්ඡිතා ධීතරොපි ඉමෙ බලක්කාරෙන ගහෙත්වා අත්තනො සරෙ වාසෙත්ති’’ති කුපිතා පච්චන්තං පවිසිත්වා චොරා වා චොරසභායා වා හුත්වා ජනපදං භනන්ති. එවං අකරොත්තානං පන විජිතෙ මනුස්සා අප්පොස්සුක්කා සකානි කම්මානි කරොත්තා රාජකොසං වඩ්ඪෙත්ති. එවමෙත්ථ වුද්ධිභානියො වෙදිතබ්බා.

වජ්ජිනං වජ්ජිවෙනියානීති වජ්ජිරාජුනං වජ්ජිරට්ඨෙ විත්තීකතට්ඨෙන වෙනියානීති ලද්ධනාමානි යක්ඛට්ඨානානි. අබ්භන්තරානීති අන්තොනගරෙ ධීතානි. බාහිරානීති බහිනගරෙ ධීතානි. දිත්තපුබ්බං කතපුබ්බන්ති පුබ්බෙ දිත්තඤ්ච කතඤ්ච. නො පරිභාපෙස්සන්තීති අභාපෙත්වා යථාපවත්තමෙව කරිස්සන්ති. ධම්මිකං බලිං පරිභාපෙත්තානඤ්චි දෙවතා ආරක්ඛං සුසංවිහිතං න කරොත්ති, අනුජ්ජන්තං දුක්ඛං උජ්ජාදෙතූං අසක්කොන්ති යොපි උජ්ජන්තං කාසසීසරොගාදිං වඩ්ඪෙත්ති, සඬගාමෙ පත්තෙ සභායා න භොන්ති. අපරිභාපෙත්තානං පන ආරක්ඛං සුසංවිහිතං කරොත්ති, අනුජ්ජන්තං සුඛං උජ්ජාදෙතූං අසක්කොන්ති යොපි උජ්ජන්තං කාසසීසරොගාදිං හරන්ති, සඬගාමසීසෙ සභායා භොන්තීති. එවමෙත්ථ වුද්ධිභානියො වෙදිතබ්බා.

ධම්මිකා රක්ඛාවරණගුත්තීති එත්ථ රක්ඛා එව යථා අනිච්ඡිතං නාගච්ඡති, එවං ආවරණතො ආවරණං. යථා ඉච්ඡිතං න නස්සති, එවං ගොපායනතො ගුත්ති. තත්ථ බලකායෙන පරිවාරෙත්වා රක්ඛනං පබ්බජිතානං ධම්මිකා රක්ඛාවරණගුත්ති නාම න භොති. යථා පන විහාරස්ස උපවතෙ රුක්ඛෙ න ඡිත්ඳන්ති, වාජිකා වාජං න කරොත්ති, පොක්ඛරණීසු මච්ඡෙ න ගණ්භන්ති, එවං කරණං ධම්මිකා රක්ඛාවරණගුත්ති නාම. කිත්තීති කෙන නු බො කාරණෙන.

තත්ථ යෙ අනාගතානං අරහන්තානං ආගමනං න ඉච්ඡන්ති, තෙ අස්සද්ධා භොන්ති අජ්ජසන්තා. පබ්බජිතෙ සම්පත්තෙ පච්චුග්ගමනං න කරොත්ති, ගන්ත්වා න පස්සන්ති, පටිසන්ථාරං න කරොත්ති, පඤ්භං න පුච්ඡන්ති, ධම්මං න සුඤ්ඤන්ති, දානං න දෙත්ති, අනුමොදනං න සුඤ්ඤන්ති, නිවාසනට්ඨානං න සංවිදහන්ති. අථ නෙසං අවණ්ණො උග්ගච්ඡති “අසුකො නාම රාජා අස්සද්ධො අජ්ජසන්තො, පබ්බජිතෙ සම්පත්තෙ පච්චුග්ගමනං න කරොති...පෙ.... නිවාසනට්ඨානං න සංවිදහති’’ති. තං සුත්වා පබ්බජිතා තස්ස නගරද්වාරෙන ගච්ඡන්තාපි නගරං න පවිසන්ති. එවං අනාගතානං අරහන්තානං අනාගමනමෙව භොති. ආගතානං පන ඵාසුචිභාරෙ අසති යෙපි අජානිත්වා ආගතා, තෙ “වසිස්සාමානි තාව වින්තෙත්වා ආගතම්භා, ඉමෙසං පන රාජුනං ඉමිනා නිභාරෙන කෙ වසිස්සන්ති’’ති නික්ඛමිත්වා ගච්ඡන්ති. එවං අනාගතෙසු අනාගච්ඡන්තෙසු ආගතෙසු දුක්ඛං විහරන්තෙසු සො දොසො පබ්බජිතානං අනාවාසො භොති. තතො දෙවතාරක්ඛා න භොති, දෙවතාරක්ඛාය අසති අමනුස්සා ඔකාසං ලහන්ති, අමනුස්සා උස්සන්තා අනුජ්ජන්තං බ්‍යාධිං උජ්ජාදෙත්ති. සීලවත්තානං දස්සනපඤ්ඤපුච්ඡනාදිවත්ථුකස්ස පුඤ්ඤස්ස අනාගමො භොති. විපරියායෙන යථාචුත්තකණ්ඨපක්ඛවිපරීතස්ස සුක්කපක්ඛස්ස සම්භවො භොතීති එවමෙත්ථ වුද්ධිභානියො වෙදිතබ්බා.

2. වස්සකාරසුත්තවණ්ණනා

22. දුතියෙ අභියාතුකාමොති අභිභවනත්ථාය යාතුකාමො. වජ්ජීති වජ්ජීරාජානො. එවංමහිද්ධිකෙති එවං මහතියා රාජද්ධියා සමන්තාගතෙ. එතෙන නෙසං සමග්ගභාවං කට්ඨෙති. එවංමහානුභාවෙති එවං මහන්තෙන රාජානුභාවෙන සමන්තාගතෙ. එතෙන නෙසං හත්ථිසිප්පාදීසු කතසික්ඛතං කට්ඨෙති, යං සන්ධාය චුත්තං – “සික්ඛිතා වතිමෙ ලිච්ඡවිකුමාරකා, සුසික්ඛිතා වතිමෙ ලිච්ඡවිකුමාරකා, යත්‍ර හි නාම සුමුමෙන තාලවිජ්ග්ගලෙන අසනං අනිපාතයිස්සන්ති පොඬ්ඛානුපොඬ්ඛං අවිරාධිත”න්ති (සං. නි. 5.1115). උච්ඡෙච්ඡාමීති උච්ඡන්දිස්සාමි. විනාසෙස්සාමීති අදස්සනං නයිස්සාමි. අනයබ්බසනන්ති අවඩ්ඪිඤ්ඤෙව, ඤාතිබ්බසනඤ්ඤෙව. ආපාදෙස්සාමීති පාපයිස්සාමි.

ඉති කිර සො යානනිසජ්ජාදීසු ඉමං යුද්ධකථමෙව කට්ඨෙති, “ගමනසජ්ජා හොථා”ති ව බලකායං ආණාපෙනි. කස්මා? ගඬ්ගාය කිර එකං පට්ටනගාමං නිස්සාය අද්ධයොජනං අජාතසත්තූනො විජිතං, අද්ධයොජනං ලිච්ඡවීනං. තත්‍ර පබ්බතපාදනො මහග්ග්ගණ්ඩං ඔතරති. තං සුත්වා “අජ්ජ යාමි, ස්වෙ යාමි”ති අජාතසත්තූනො සංවිදහන්තස්සෙව ලිච්ඡවීනො සමග්ගා සම්මොදමානා පුරෙතරං ආගන්ත්වා සබ්බං ගණ්හන්ති. අජාතසත්තූ පච්ඡා ආගන්ත්වා තං පවත්තිං ඤත්වා කුජ්ඣත්වා ගච්ඡති. තෙ පුනසංවච්ඡරෙපි තට්ඨෙව කරොන්ති. අථ සො බලවාසාතජානො, තදා එවමකාසි.

තතො වින්තෙසි – “ගණෙන සද්ධිං යුද්ධං නාම භාරියං, එකොපි මොසජ්ජහාරො නාම නත්ථි. එකෙන බො පන පණ්ඩිතෙන සද්ධිං මන්තෙත්වා කරොන්තො නිරපරාධො හොති, පණ්ඩිතො ව සත්ථාරා සදිසො නත්ථි, සත්ථා ව අවිදුරෙ ධුරවිහාරෙ වසති, හන්දාහං පෙසෙත්වා පුච්ඡාමි. ස්වෙ මෙ ගතෙන කොචි අත්ථො භවිස්සති, සත්ථා තුණ්හි භවිස්සති. අනත්ථෙ පන සති ‘කිං රඤ්ඤො තත්ථ ගතෙනා’ති වක්ඛති”ති. සො වස්සකාරං බ්‍රාහ්මණං පෙසෙසි. බ්‍රාහ්මණො ගන්ත්වා භගවතො තමත්ථං ආරොචෙසි. තෙන චුත්තං – අථ බො රාජා...පෙ.... ආපාදෙස්සාමි වජ්ජීති.

භගවන්තං ඛිජ්ජමානොති ථෙරො වත්තසිසෙ යත්වා භගවන්තං ඛිජ්ජති, භගවතො පන සිතං වා උණ්හං වා නත්ථි. භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස වචනං සුත්වා තෙන සද්ධිං අමන්තෙත්වා ථෙරෙන සද්ධිං මන්තෙතුකාමො කින්නි තෙ, ආනන්ද, සුතන්තිආදිමාහ. තං චුත්තත්ථමෙව.

එකමිදාහන්ති ඉදං භගවා පුබ්බෙ වජ්ජිතං ඉමස්ස වජ්ජිසත්තකස්ස දෙසිතභාවජ්ජකාසනත්ථං ආහ. අකරණියාති අකත්තබ්බා, අග්ගහෙතබ්බාති අත්ථො. යදිදන්ති නිපාතමත්තං. යුද්ධස්සාති කරණත්ථෙ සාමිච්චනං, අභිමුඛං යුද්ධෙන ගහෙතුං න සක්කාති අත්ථො. අඤ්ඤත්‍ර උපලාපනායාති යපෙත්වා උපලාපනං. උපලාපනා නාම “අලං විවාදෙන, ඉදානි සමග්ගා හොමා”ති

හත්ථිඅස්සරථහිරඤ්ඤසුචණ්ණාදීනි පෙසෙත්වා සඬගහකරණං, එවඤ්ඤි සඬගහං කත්වා කෙවලං විස්සාසෙන සක්කා ගණ්හිතුන්ති අත්ථො. අඤ්ඤානු මිටුහෙදාති යපෙත්වා මිටුහෙදං. ඉමිනා “අඤ්ඤාමඤ්ඤාහෙදං කත්වාපි සක්කා එතෙ ගහෙතු”න්ති දස්සෙති. ඉදං බ්‍රාහ්මණො භගවතො කථාය නයං ලභිත්වා ආහ. කිං පන භගවා බ්‍රාහ්මණස්ස ඉමාය කථාය නයලාභං ජානාතීති? ආම ජානාති. ජානන්තො කස්මා කථෙසි? අනුකම්පාය. එවං කිරස්ස අහොසි – “මයා අකථිතෙපි කතිපාහෙන ගන්ත්වා සබ්බෙ ගණ්හිස්සති, කථිතෙ පන සමග්ගෙ හින්දන්තො තීහි සංවච්ඡරෙහි ගණ්හිස්සති. එත්තකම්පි ජීවිතමෙව වරං. එත්තකඤ්ඤි ජීවන්තා අත්තතො පතිට්ඨාභූතං පුඤ්ඤං කරස්සන්ති”ති. අභිනන්දිත්වාති විත්තෙන නන්දිත්වා. අනුමොදිත්වාති “යාව සුභාසිතමිදං භොතා ගොතමෙනා”ති වාචාය අනුමොදිත්වා. පක්කාමිති රඤ්ඤො සන්තිකං ගතො. රාජාපි තමෙව පෙසෙත්වා සබ්බෙ හින්දිත්වා ගන්ත්වා අනායබ්‍යාසනං පාපෙසි.

3. පයමසත්තකසුත්තවණ්ණනා

23. තතියෙ අභිණ්හං සන්තිපාතාති ඉදං වජ්ජිසත්තකෙ චුත්තසදිසමෙව. ඉධාපි ව අභිණ්හං අසන්තිපතන්තා දිසාසු ආගතසාසනං න සුණන්ති, තතො “අසුකච්ඡාරසීමා ආකුලා, උපොසථප්පචාරණා ධීතා, අසුකස්මිං යානෙ හික්ඛු චෙජ්ජකම්මදුක්කම්මාදීනි කරොන්ති, විඤ්ඤත්තිබ්‍රලා ඵලපුප්ඵදානාදීහි ජීවිකං කප්පෙන්නි”තිආදීනි න ජානන්ති. පාපහික්ඛුපි “පමත්තො සඬසො”ති ඤත්වා රාසිභූතා සාසනං ඔසක්කාපෙන්නි. අභිණ්හං සන්තිපතන්තා පන තං පවත්ති. සුණන්ති, තතො හික්ඛුසඬසං පෙසෙත්වා සීමං උජුං කාරෙන්නි, උපොසථප්පචාරණායො පවත්තාපෙන්නි, මිච්ඡාජීවානං උස්සන්තට්ඨානෙ අරියවංසිකෙ පෙසෙත්වා අරියවංසං කථාපෙන්නි, පාපහික්ඛුනං විනයධරෙහි නිග්ගහං කාරාපෙන්නි. පාපහික්ඛුපි “අප්පමත්තො සඬසො, න සක්කා අම්භෙහි වග්ගබන්ධනෙන විවරිතු”න්ති හිජ්ජිත්වා පලායන්ති. එවමෙත්ථ වුද්ධිභානියො චෙදිතබ්බො.

සමග්ගාතිආදීසු චෙතියපටිජග්ගනත්ථං වා බොධිසරඋපොසථාගාරච්ඡාදනත්ථං වා කතිකචත්තං වා යපෙතුකාමතාය “සඬසො සන්තිපතතු”ති හෙරියා වා සණ්ටියා වා ආකොට්ඨමත්තාය “මය්හං චීවරකම්මං අත්ථි, මය්හං පත්තො පටිතබ්බො, මය්හං නවකම්මං අත්ථි”ති වික්ඛෙපං කරොන්තා න සමග්ගා සන්තිපතන්ති නාම. සබ්බං පන තං කම්මං යපෙත්වා “අහං පුරිමතරං, අහං පුරිමතර”න්ති එකප්පහාරෙතෙව සන්තිපතන්තා සමග්ගා සන්තිපතන්ති නාම. සන්තිපතිතා පන විත්තෙත්වා මන්තෙත්වා කත්තබ්බං කත්වා එකතොව අවුට්ඨහන්තා න සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම. එවං වුට්ඨිතෙසු හි යෙ පයමං ගච්ඡන්ති, තෙසං එවං භොති “අම්භෙහි බාහිරකථාව සුතා, ඉදානි විනිච්ඡයකථා හවිස්සති”ති. එකප්පහාරෙතෙව වුට්ඨහන්තා සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම. අපිව “අසුකට්ඨානෙ ච්ඡාරසීමා ආකුලා, උපොසථප්පචාරණා ධීතා, අසුකට්ඨානෙ චෙජ්ජකම්මාදිකාරකා පාපහික්ඛු

උස්සන්නා’ ති සුත්වා ‘‘කො ගන්නවා තෙසං නිග්ගහං කරස්සති’’ ති වුත්තෙ ‘‘අහං පයමං, අහං පයම’’ න්ති වත්වා ගච්ඡන්තාපි සමග්ගා වුට්ඨහන්ති නාම.

ආගන්තුකං පන දිස්වා ‘‘ඉමං පරිවෙණං යාහි, එතං පරිවෙණං යාහි, අයං කො’’ ති අවත්වා සබ්බෙ වත්තං කරොන්තාපි, ජිණ්ණපත්තච්චරකං දිස්වා තස්ස භික්ඛාචාරවත්තෙන පත්තච්චරං පරියෙසන්තාපි, ගිලානස්ස ගිලානහෙසජ්ජං පරියෙසමානාපි, ගිලානමෙව අනාථං ‘‘අසුකපරිවෙණං යාහි’’ ති අවත්වා අත්තනො අත්තනො පරිවෙණෙ පට්ඨග්ගන්තාපි, එකො ඔලියමානකො ගන්ථො භොති, පඤ්ඤවත්තං භික්ඛුං සඨගණ්හිත්වා තෙන තං ගන්ථං උක්ඛිපාපෙන්නාපි සමග්ගා සඨසකරණියානි කරොන්ති නාම.

අප්පඤ්ඤත්තන්ති ආදීසු නවං අධම්මිකං කතිකවත්තං වා සික්ඛාපදං වා ගණහන්තා අප්පඤ්ඤත්තං පඤ්ඤාපෙන්නි නාම පුරාණසන්ථතවත්ථස්මිං සාවත්ථියං භික්ඛු විය. උද්ධම්මං උබ්බිතයං සාසනං දීපෙන්නා පඤ්ඤත්තං සමුච්ඡින්නන්ති නාම, වස්සසතපරිනිබ්බුතෙ භගවති වෙසාලිකා වජ්ජිපුත්තකා විය. බුද්දානුබුද්දකා පන ආපත්තියො සඤ්චිච්ච චිතික්කමන්තා යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය න වත්තන්ති නාම අස්සජ්ජුනබ්බසුකා විය. තථා අකරොන්තා පන අපඤ්ඤත්තං න පඤ්ඤාපෙන්නි, පඤ්ඤත්තං න සමුච්ඡින්නන්ති, යථාපඤ්ඤත්තෙසු සික්ඛාපදෙසු සමාදාය වත්තන්ති නාම ආයස්මා උපසෙතො විය, ආයස්මා යසො කාකණ්ඩකපුත්තො විය, ආයස්මා මහාකස්සපො විය ව. වුද්ධියෙවාති සීලාදිගුණෙහි වුද්ධියෙව, නො පරිහානි.

ථෙරාති ථීරභාවජ්ජත්තා ථෙරකාරකෙහි ගුණෙහි සමන්තාගතා. බහු රත්තියො ජානන්තිති රත්තඤ්ඤ. චිරං පබ්බජිතානං එතෙසන්ති චිරපබ්බජිතා. සඨසස්ස පිතිට්ඨානෙ ඨිතාති සඨසපිතරො. පිතිට්ඨානෙ ඨිතත්තා සඨසං පරිණෙන්නි, පුබ්බචගමා හුත්වා තීසු සික්ඛාසු පවත්තෙන්තිති සඨසපරිණායකා.

යෙ තෙසං සක්කාරාදීනි න කරොන්ති, ඔවාදත්ථාය ද්වෙ තයො වාරෙ උපට්ඨානං න ගච්ඡන්ති, තෙපි තෙසං ඔවාදං න දෙන්ති, පවෙණිකථං න කථෙන්නි, සාරභූතං ධම්මපරියායං න සික්ඛාපෙන්නි. තෙ තෙහි විස්සට්ඨා සීලාදීහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි සත්තහි ව අරියධනෙහිති එවමාදීහි ගුණෙහි පරිහායන්ති. යෙ පන තෙසං සක්කාරාදීනි කරොන්ති, උපට්ඨානං ගච්ඡන්ති, තෙසං තෙ ‘‘එවං තෙ අභික්කම්මබ්බ’’ න්ති ආදිකං ඔවාදං දෙන්ති, පවෙණිකථං කථෙන්නි, සාරභූතං ධම්මපරියායං සික්ඛාපෙන්නි, තෙරසහි ධුතඬිගෙහි දසහි කථාවත්ථුහි අනුසාසන්ති. තෙ තෙසං ඔවාදෙ යත්වා සීලාදීහි ගුණෙහි වඩ්ඪමානා සාමඤ්ඤත්ථං අනුපාපුණන්ති. එවමෙත්ථ හානිවුද්ධියො දට්ඨබ්බා.

පුනබ්බවො සීලමස්සාති පොනොබ්බවිකා, පුනබ්බවදායිකාති අත්ථො, තස්සා පොනොබ්බවිකාය. න වසං ගච්ඡස්සන්තිති එත්ථ යෙ වතුන්නං පච්චයානං කාරණා

උපට්ඨාකානං පදානුපදිකා හුත්වා ගාමනො ගාමං විවරන්ති, තෙ තස්සා වසං ගච්ඡන්ති නාම. ඉතරෙ න ගච්ඡන්ති. තත්ථ භානිවුද්ධියො පාකටායෙව.

ආරඤ්ඤකෙසුති පඤ්චධනුසතිකපච්ඡිමෙසු. සාපෙක්ඛාති සාලයා. ගාමන්තසෙනාසනෙසු හි ඤානං අප්පෙත්වාපි තතො වුට්ඨිතමත්තොව ඉත්ථිපුරිසදාරකදාරිකාදිසද්දං සුඤ්ඤාති, යෙනස්ස අධිගතවිසෙසොපි භායනියෙව. අරඤ්ඤසෙනාසනෙ නිද්දායිත්වාපි පබුද්ධමත්තො සිහඛාග්ගමොරාදීනං සද්දං සුඤ්ඤාති, යෙන අරඤ්ඤෙ පිතිං පටිලභිත්වා තමෙව සම්මසන්නො අග්ගඵලෙ පතිට්ඨාති. ඉති භගවා ගාමන්තසෙනාසනෙ ඤානං අප්පෙත්වා නිසින්තහික්ඛුතො අරඤ්ඤෙ නිද්දායමානමෙව පසංසති. තස්මා තමෙව අත්ථවසං පටිච්ච “ආරඤ්ඤකෙසු සෙනාසනෙසු සාපෙක්ඛා භවිස්සන්ති” ති ආහ.

පච්චත්තඤ්ඤෙව සතිං උපට්ඨාපෙස්සන්තිති අත්තනාව අත්තනො අබ්භන්තරෙ සතිං උපට්ඨාපෙස්සන්ති. පෙසලාති පියසිලා. ඉධාපි සබ්බමචාරීනං ආගමනං අනිච්ඡන්තා නෙවාසිකා අස්සද්ධා භොන්ති අප්පසන්නා, විහාරං සම්පත්තහික්ඛුනං පච්චුග්ගමන-පත්තවිවරපටිග්ගහණ-ආසනපඤ්ඤාපනතාලවණ්ටග්ගහණාදීනි න කරොන්ති. අථ නෙසං අවණ්ණො උග්ගච්ඡති “අසුකවිහාරවාසිනො හික්ඛු අස්සද්ධා අප්පසන්නා විහාරං පටිට්ඨානං චත්තප්පට්චත්තම්පි න කරොන්ති” ති. තං සුත්වා පබ්බජිතා විහාරද්වාරොන ගච්ඡන්තාපි විහාරං න පටිසන්ති. එවං අනාගතානං අනාගමනමෙව භොති. ආගතානං පන එසු විහාරෙ අසති යෙපි අජානිත්වා ආගතා, තෙ “වසිස්සාමාති තාවචින්තෙත්වා ආගතම්භා, ඉමෙසං පන නෙවාසිකානං ඉමිනා නීභාරොන කො වසිස්සති” ති නික්ඛමිත්වා ගච්ඡන්ති. එවං සො විහාරො අඤ්ඤෙසං හික්ඛුනං අනාවාසොව භොති. තතො නෙවාසිකා සීලවත්තානං දස්සනං අලභන්තා කඬ්ඛාවිනොදකං වා ආචාරසික්ඛාපකං වා මධුරධම්මසවනං වා න ලභන්ති. තෙසං නෙව අග්ගහිතධම්මග්ගහණං න ගහිතසජ්ඣායකරණං භොති. ඉති නෙසං භානියෙව භොති, න වුද්ධි.

යෙ පන සබ්බමචාරීනං ආගමනං ඉච්ඡන්ති, තෙ සද්ධා භොන්ති පසන්නා, ආගතානං සබ්බමචාරීනං පච්චුග්ගමනාදීනි කත්වා සෙනාසනං පඤ්ඤපෙත්වා දෙන්ති, තෙ ගහෙත්වා හික්ඛාචාරං පටිසන්ති, කඬ්ඛං විනොදෙන්ති, මධුරධම්මස්සවනං ලභන්ති. අථ නෙසං කිත්තිසද්දො උග්ගච්ඡති “අසුකවිහාරෙ හික්ඛු එවං සද්ධා පසන්නා චත්තසම්පන්නා සඬ්ගාහකා” ති. තං සුත්වා හික්ඛු දුරතොපි ආගච්ඡන්ති. තෙසං නෙවාසිකා චත්තං කරොන්ති, සම්පං ගන්ත්වා වුඩ්ඪිකරං ආගන්තුකං චන්දිත්වා නිසීදන්ති, නවකතරස්ස සන්තිකෙ ආසනං ගහෙත්වා නිසීදිත්වා “ඉමස්මිං විහාරෙ වසිස්සථ, ගම්ස්සථා” ති පුච්ඡන්ති. “ගම්ස්සාමා” ති වුත්තෙ “සප්පායං සෙනාසනං, සුලභා හික්ඛා” ති ආදීනි චත්වා ගන්තුං න දෙන්ති. විනයධරො වෙ භොති, තස්ස සන්තිකෙ විනයං සජ්ඣායන්ති. සුත්තන්තාදිධරො වෙ, තස්ස සන්තිකෙ තං තං ධම්මං සජ්ඣායන්ති. තෙ ආගන්තුකටොරානං ඔවාදෙ යත්වා සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණන්ති. ආගන්තුකා “එකං ද්වෙ දිවසානි වසිස්සාමාති ආගතම්භා, ඉමෙසං පන

සුඛසංවාසතාය දස ද්වාදස වස්සානි වසිමිහා’’ති වත්තාරො භොන්ති. එවමෙත්ථ භානිවුද්ධියො වෙදිතබ්බා.

4. දුතියසත්තකසුත්තවණ්ණනා

24. චතුත්ථෙ න කම්මාරාමාති යෙ දිවසං ථීවරකම්ම-කායබන්ධනපරිස්සාවන-ධම්මකරණ-සම්මජ්ජනි-පාදකයලිකාදීනෙව කරොන්ති, තෙ සන්ධායෙස පටික්ඛෙපො. යො පන තෙසං කරණවෙලාය එවං එතානි කරොති, උද්දෙසවෙලාය උද්දෙසං ගණ්හාති, සජ්ඣායවෙලාය සජ්ඣායනි, චෙතියඛිගණවත්තවෙලාය චෙතියඛිගණවත්තං කරොති, මනසිකාරවෙලාය මනසිකාරං කරොති, න සො කම්මාරාමො නාම.

යො ඉත්ථිවණ්ණපුරිසවණ්ණාදිවසෙන ආලාපසල්ලාපං කරොන්තොයෙව රත්තින්දිවං වීතිනාමෙති, එවරූපෙ භස්සෙ පරියන්තකාරී න භොති, අයං භස්සාරාමො නාම. යො පන රත්තින්දිවං ධම්මං කථෙති, පඤ්භං විස්සජ්ජෙති, අයං අප්පභස්සොව භස්සෙ පරියන්තකාරීයෙව. කස්මා? ‘‘සන්නිපතිතානං වො, භික්ඛවෙ, ද්වයං කරණියං ධම්මී වා කථා අරියො වා තුණ්හිභාවො’’ති (ම. නි. 1.273) චුත්තත්තා.

යො යීතොපි ගච්ඡන්තොපි නිසින්නොපි ථීනමිද්ධාහිභූතො නිද්දායනියෙව, අයං නිද්දාරාමො නාම. යස්ස පන කරජකායගෙලඤ්ඤන විත්තං භවඛිගං ඔතරති, නායං නිද්දාරාමො. තෙනෙවාහ – ‘‘අභිජානාමහං, අග්ගිවෙස්සන, ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ පච්ඡාහත්තං පිණ්ඩපාතප්පටික්කන්තො චතුග්ගුණං සඬ්ඝාටිං පඤ්ඤපෙත්වා දක්ඛිණෙන පස්සෙන සතො සම්පජානො නිද්දං ඔක්කමිතා’’ති (ම. නි. 1.387).

යො ‘‘එකස්ස දුතියො, ද්විත්තං තතියො, තිණ්ණං චතුත්ථො’’ති එවං සංසට්ඨොව විහරති, එකකො අස්සාදං න ලහති, අයං සඬ්ගණිකාරාමො. යො පන චතුසු ඉරියාපථෙසු එකකොව අස්සාදං ලහති, නායං සඬ්ගණිකාරාමො.

අසත්තසම්භාවනිච්ඡාය සමන්තාගතා දුස්සිලා පාපිච්ඡා නාම. යෙසං පාපකා මිත්තා චතුසු ඉරියාපථෙසු සහ අයනතො පාපසභායා, යෙ ව තන්තින්තතප්පොණතප්පබ්භාරතාය පාපෙසු සම්පවඬිකා, තෙ පාපමිත්තා පාපසභායා පාපසම්පවඬිකා නාම.

ඔරමත්තකෙනාති අවරමත්තකෙන අප්පමත්තකෙන. අන්තරාති අරහත්තං අප්පත්ථාව එත්ථත්තරෙ. වොසානන්ති පරිනිට්ඨිතභාවං ‘‘අලමෙත්තාවතා’’ති ඔසක්කනං. ඉදං චුත්තං භොති – යාව සීලපාරිසුද්ධිස්ඤ්ඤානවිපස්සනා සොතාපන්නභාවාදීනං අඤ්ඤතරමත්තකෙන වොසානං නාපජ්ජිස්සන්ති, තාව වුද්ධියෙව භික්ඛූනං පාටිකඬ්ඛා, නො පරිහානීති.

7. සඤ්ඤාසුත්තවශ්ණනා

27. සත්තමෙ අනිච්චසඤ්ඤාදයො අනිච්චානුපස්සනාදීහි සහගතසඤ්ඤා.

8. පයමපරිහානිසුත්තවශ්ණනා

28. අට්ඨමෙ උප්පන්නානං සඬ්ඝකිච්චානං නිත්ථරණෙන භාරං වහන්තීති භාරවාහිනො. තෙ තෙන පඤ්ඤායිස්සන්තීති තෙ ථෙරා තෙන අත්තනො ථෙරභාවානුරූපෙන කිච්චෙන පඤ්ඤායිස්සන්ති. තෙසු යොගං ආපජ්ජතීති පයොගං ආපජ්ජති, සයං තානි කිච්චානි කාතුං ආරහතීති.

9. දුතියපරිහානිසුත්තවශ්ණනා

29. නවමෙ භික්ඛුදස්සනං භාපෙතීති භික්ඛුසඬ්ඝස්ස දස්සනත්ථාය ගමනං භාපෙති. අධිසීලෙනි පඤ්චසීලදසසීලසඬ්ඛානෙ උත්තමසීලෙ. ඉතො ඛෙද්ධාති ඉමමිහා සාසනා ඛෙද්ධා. දක්ඛිණෙය්‍යං ගවෙසතීති දෙය්‍යධම්මපටිග්ගාහකෙ පරියෙසති. තත්ථ ව පුබ්බකාරං කරොතීති තෙසං බාහිරානං තිත්ථියානං දත්වා පච්ඡා භික්ඛුනං දෙනි. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

වජ්ජිසත්තකවග්ගො තතියො.

4. දෙවතාවග්ගො

5. පයමමිත්තසුත්තවශ්ණනා

36. චතුත්ථස්ස පඤ්චමෙ දුද්දන්ති දුප්පරිච්චජං මහාරහං භණ්ඩකං. දුක්කරං කරොතීති කාතුං අසුකරං කම්මං කරොති. දුක්ඛමං ඛමතීති සභායස්ස අත්ථාය දුරධිවාසං අධිවාසෙති. ගුය්‍හමස්ස ආචිකරොතීති අත්තනො ගුය්‍හං තස්ස ආචිකරොති. ගුය්‍හමස්ස පරිගුහතීති තස්ස ගුය්‍හං අඤ්ඤෙය්‍යං නාවික්ඛති. බිණෙන නාතිමඤ්ඤතීති තස්ස භොගෙ බිණෙ තෙන බයෙන තං නාතිමඤ්ඤති, තස්මිං ඔමානං අත්තති ව අතිමානං න කරොති.

6. දුතියමිත්තසුත්තවශ්ණනා

37. ඡට්ඨෙය්‍ය වත්තාති වචනකුසලො. වචනක්ඛමොති වචනං ඛමති, දින්නං ඔවාදං කරොති. ගම්භීරන්ති ගුය්‍හං රහස්සං කුමානනිස්සිතං විපස්සනාමග්ගඵලනිබ්බානනිස්සිතං.

7. පයමපටිසම්භිදාසුත්තවශ්ණනා

38. සත්තමෙ ඉදං මෙ චෙතසො ලීනත්තන්ති උප්පන්නෙ චෙතසො ලීනත්තෙ “ඉදං මෙ චෙතසො ලීනත්ත”න්ති යථාසභාවතො ජානාති. අප්ඤ්ඤානං සංඛිත්තං නාම ටීනමිද්ධානුගතං. ඛනිද්ධා වික්ඛිත්තං නාම පඤ්චස්ස කාමගුණෙස්ස වික්ඛිත්තං. චෙදනාතිආදීනි පපඤ්චමුලවසෙන ගහිතාති. චෙදනා හි තණ්හාය මූලං සුඛවසෙන තණ්හුප්පත්තිතො, සඤ්ඤා දිට්ඨියා මූලං අවිභූතාරම්මණෙ දිට්ඨිඋප්පත්තිතො, විතක්කො මානස්ස මූලං විතක්කවසෙන අස්මිති මානුප්පත්තිතො. සප්පායාසප්පායෙස්සති උපකාරානුපකාරෙස්ස. නිමිත්තන්ති කාරණං. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානත්ථමෙවාති.

දෙවතාවග්ගො චතුත්ථො.

5. මහායඤ්ඤවග්ගො

1-2. සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසුත්තාදිවණ්ණනා

44-45. පඤ්චමස්ස පයමෙ විඤ්ඤාණට්ඨිතියොති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස යානාති. සෙය්‍යථාපීති නිදස්සනත්ථෙ නිපාතො, යථා මනුස්සාති අත්ථො. අපරිමාණෙස්ස හි චක්කවාලෙස්ස අපරිමාණානං මනුස්සානං වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන ද්වෙපි එකසදිසා නත්ථි. යෙපි හි කත්ථවි යමකභාතරො වණ්ණෙන වා සණ්ඨානෙන වා සදිසා භොන්ති, තෙසමපි ආලොකිතවිලොකිතකථිතහසිතගමනට්ඨානාදීහි විසෙසො භොතියෙව. තස්මා නානත්තකායාති වුත්තා. පටිසන්ධිසඤ්ඤා පන තෙසං තිහෙතුකාපි ද්විහෙතුකාපි අහෙතුකාපි භොති. තස්මා නානත්තසඤ්ඤිතොති වුත්තා. එකච්චෙ ව දෙවාති ඡ කාමාවචරදෙවා. තෙස්ස හි කෙසඤ්චි කායො නිලො භොති, කෙසඤ්චි ජිතකාදිවණ්ණො. සඤ්ඤා පන තෙසං ද්විහෙතුකාපි තිහෙතුකාපි භොති, අහෙතුකා නත්ථි. එකච්චෙ ව විනිපාතිකාති චතුඅපායවිනිමුත්තා උත්තරමාතා යක්ඛිනී, පියඨකරමාතා, චුස්සමිත්තා, ධම්මගුත්තාති එවමාදිකා අඤ්ඤෙ ව වෙමානිකා පෙනා. එතෙසඤ්චි ජිතඔදාතකාලමඨිගුරව්ඡවිසාමවණ්ණාදිවසෙන වෙච කිස පුලරස්සදීඝවසෙන ව කායො නානා භොති, මනුස්සානං විය ද්විහෙතුකතිහෙතුකඅහෙතුකවසෙන සඤ්ඤාපි. තෙ පන දෙවා විය න මහෙසක්ඛා, කපණමනුස්සා විය අප්පෙසක්ඛා දුල්ලහසාසව්ඡාදනා දුක්ඛපිළිතා විහරන්ති. එකච්චෙ කාලපක්ඛෙ දුක්ඛිතා ජුණ්හපක්ඛෙ සුඛිතා භොන්ති. තස්මා සුඛසමුස්සයතො විනිපතිතත්තා විනිපාතිකාති වුත්තා. යෙ පනෙත්ථ තිහෙතුකා, තෙසං ධම්මාහිසමයොපි භොති පියඨකරමාතාදීනං විය.

බ්‍රහ්මකායිකාති බ්‍රහ්මපාරිසප්ප්භ්‍රහ්මපුරොහිතමහාබ්‍රහ්මානො. පයමාහිනිබ්බත්තාති තෙ සබ්බෙපි පයමප්ඤ්ඤානෙන අහිනිබ්බත්තා. බ්‍රහ්මපාරිසප්පා පන පරිත්තෙන අහිනිබ්බත්තා, තෙසං කප්පස්ස තතියො භාගො ආයුප්පමාණං. බ්‍රහ්මපුරොහිතා මප්ඤ්ඤිමෙන, තෙසං උපඨිඨකප්පො ආයුප්පමාණං, කායො ව තෙසං විජ්ජාරිකතරො භොති. මහාබ්‍රහ්මානො පණිතෙන, තෙසං කප්පො ආයුප්පමාණං, කායො ව පන තෙසං අතිවිජ්ජාරිකොව භොති. ඉති තෙ කායස්ස නානත්තා

පයමජ්ඣානවසෙන සඤ්ඤාය එකත්තා නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතොති වෙදිතබ්බා.

යථා ච තෙ, එවං චතුසු අපායෙසු සත්තා. නිරයෙසු හි කෙසඤ්චි ගාවුතං, කෙසඤ්චි අඛිඨයොජනං, කෙසඤ්චි යොජනං අත්තභාවො භොති, දෙවදත්තස්ස පන යොජනසතිකො ජාතො. තිරච්ඡානෙසුපි කෙචි බුද්දකා, කෙචි මහත්තා. පෙත්තිවිසයෙසුපි කෙචි සට්ඨිහත්ථා, කෙචි අසීතිහත්ථා භොන්ති, කෙචි සුවණ්ණා, කෙචි දුබ්බණ්ණා. තථා කාලකඤ්චිකා අසුරා. අපිචෙත්ථ දීඝපිට්ඨිකපෙතා නාම සට්ඨියොජනිකාපි භොන්ති. සඤ්ඤා පන සබ්බෙසම්පි අකුසලවිපාකාහෙතුකාව භොති. ඉති ආපායිකාපි නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතොත්ථෙව සඬ්ඛාං ගච්ඡන්ති.

ආහස්සරාති දණ්ඩඋක්කාය අච්චි විය එතෙසං සරිරතො ආහා ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පතන්ති විය සරති විස්සරතීති ආහස්සරා. තෙසු පඤ්චකනයෙ දුතියතතියජ්ඣානද්වයං පරිත්තං භාවෙත්වා උපපන්නා පරිත්තභා නාම භොන්ති, තෙසං ද්වෙ කප්පා ආයුජ්ජමාණං. මජ්ඣිමං භාවෙත්වා උපපන්නා අජ්ජමාණාහා නාම භොන්ති, තෙසං චත්තාරො කප්පා ආයුජ්ජමාණං. පණීතං භාවෙත්වා උපපන්නා ආහස්සරා නාම භොන්ති, තෙසං අට්ඨ කප්පා ආයුජ්ජමාණං. ඉධ පන උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන සබ්බෙව තෙ ගහිතා. සබ්බෙසඤ්ඤි තෙසං කායො එකච්ඡාරොව භොති, සඤ්ඤා පන අවිතක්කවිචාරමත්තා වා අවිතක්කඅවිචාරා වාති නානා.

සුභකිණ්ණාති සුභෙන වොකිණ්ණා විකිණ්ණා, සුභෙන සරිරජ්ජහාවණ්ණෙන එකග්ගනාති අත්ථො. එතෙසඤ්ඤි න ආහස්සරානං විය ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පහා ගච්ඡති. පඤ්චකනයෙ පන පරිත්තමජ්ඣිමපණීතස්ස චතුත්ථජ්ඣානස්ස වසෙන සොළසඛාත්තිංසචතුස්සට්ඨිකජ්ජායුකා පරිත්තඅජ්ජමාණසුභකිණ්ණා නාම හුත්වා නිබ්බත්තන්ති. ඉති සබ්බෙපි තෙ එකත්තකායා වෙව චතුත්ථජ්ඣානසඤ්ඤාය එකත්තසඤ්ඤිතො වාති වෙදිතබ්බා. වෙහජ්ඵලාපි චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිතිමෙව භජන්ති. අසඤ්ඤසත්තා විඤ්ඤාණාභාවා එත්ථ සඬ්ඛං න ගච්ඡන්ති, සත්තාවාසෙසු ගච්ඡන්ති.

සුද්ධාවාසා විචට්ටපක්ඛෙ යීතා න සබ්බකාලිකා, කප්පසතසහස්සම්පි අසඬ්ඛෙයාමපි බුද්ධසුඤ්ඤෙ ලොකෙ න උජ්ජජ්ජන්ති. සොළසකප්පසහස්සඅබ්භත්තරෙ බුද්ධෙසු උජ්ජන්තෙසුයෙව උජ්ජජ්ජන්ති. ධම්මවක්කජ්ජවත්තිස්ස භගවතො ඛන්ධාවාරට්ඨානසදිසා භොන්ති. තස්මා නෙව විඤ්ඤාණට්ඨිතිං න සත්තාවාසං භජන්ති. මහාසීවත්ථෙරො පන “න ඛො පන සො, සාරිපුත්ත, ආවාසො සුලභරූපො, යො මයා අනාවුත්ථපුබ්බො ඉමිනා දීසෙන අද්ධුනා අඤ්ඤු සුද්ධාවාසෙහි දෙවෙහි”ති (ම. නි. 1.160) ඉමිනා සුත්තෙන සුද්ධාවාසාපි චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිතිං චතුත්ථසත්තාවාසඤ්ච භජන්තීති වදති, තං අජ්ජතිබාහියත්තා සුත්තස්ස අනුඤ්ඤාතං.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං යටෙව සඤ්ඤාය, එවං විඤ්ඤාණස්සාපි සුබ්බමත්තා නෙව විඤ්ඤාණං නාවිඤ්ඤාණං. තස්මා විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු න වුත්තං. දුතියෙ සමාධිපරික්ඛාරාති මග්ගසමාධිස්ස සම්භාරා.

3. පයමඅග්ගිසුත්තවණ්ණනා

46. තතියෙ සබ්බෙපි රාගාදයො අනුඩහනට්ඨෙත අග්ගි. ආහුනෙය්‍යග්ගිතිආදීසු පනෙත්ථ ආහුනං වුව්චති සක්කාරො, ආහුනං අරහන්තීති ආහුනෙය්‍යා. මාතෘපිතරො හි පුත්තෘනං බ්‍රහ්මකාරත්තා ආහුනං අරහන්ති, තෙසු විජ්ජපට්ඨප්පමානා පුත්තා නිරයාදීසු නිබ්බත්තන්ති. තස්මා කිඤ්චාපි මාතෘපිතරො න අනුඩහන්ති, අනුඩහනස්ස පන පච්චයා භොන්ති. ඉති අනුඩහනට්ඨෙතෙව ආහුනෙය්‍යග්ගිති වුව්චන්ති. ගහපතීති පන ගෙහසාමිකො වුව්චති, සො මාතුගාමස්ස සයනවත්ථාලඬකාරාදිඅනුප්පදානෙන බ්‍රහ්මකාරො. තං අතිවරන්තො මාතුගාමො නිරයාදීසු නිබ්බත්තති. තස්මා සොපි පුරිමනයෙතෙව අනුඩහනට්ඨෙත ගහපතග්ගිති වුත්තො. දක්ඛිණෙය්‍යග්ගිති එත්ථ පන දක්ඛිණාති වත්තාරො පච්චයා, හික්ඛුසඬසො දක්ඛිණෙය්‍යා. සො හි ගිහීනං තීසු සරණෙසු පඤ්චසු සීලෙසු දසසු සීලෙසු මාතෘපිතුපට්ඨානෙ ධම්මිකසමණ්‍යාභ්මණුපට්ඨානෙති එවමාදීසු කල්‍යාණධම්මෙසු නියොජනෙන බ්‍රහ්මකාරො. තස්මිං මිච්ඡාපට්ඨන්තා ගිහී හික්ඛුසඬසං අක්කොසිත්වා පරිභාසිත්වා නිරයාදීසු නිබ්බත්තන්ති. තස්මා සොපි පුරිමනයෙතෙව අනුඩහනට්ඨෙත දක්ඛිණෙය්‍යග්ගිති වුත්තො. කට්ඨතො නිබ්බත්තො පාකතිකොව අග්ගි කට්ඨග්ගි නාම.

4. දුතියඅග්ගිසුත්තවණ්ණනා

47. චතුත්ථෙ උග්ගතසරීරස්සාති සො කිර බ්‍රාහ්මණමහාසාලො අත්තභාවෙනපි භොගෙහිපි උග්ගතො සාරස්පත්තො අහොසි, තස්මා උග්ගතසරීරොත්ථෙව පඤ්ඤායිත්ථ. උපක්ඛටොති පච්චුපට්ඨිතො. ථුණුපනීතානීති යුපසඬබාතං ථුණං උපනීතානි. යඤ්ඤත්ථායාති වධිත්ථා යජන්තථාය. උපසඬකමීති සො කිර සබ්බං තං යඤ්ඤසම්භාරං සජ්ජෙත්ථා චිත්තෙසි – ‘සම්මොකා කිර ගොතමො මහාපඤ්ඤො, කිං නු ඛො මෙ යඤ්ඤස්ස වණ්ණං කට්ඨස්සති උදාහු අවණ්ණං, පුච්ඡිත්ථා ජානිස්සාමි’ ති ඉමිනා කාරණෙන යෙන භගවා තෙනුපසඬකමි. අග්ගිස්ස ආදානන්ති යඤ්ඤයජන්තථාය නවස්ස මඬගලග්ගිතො ආදියනං. සබ්බෙන සබ්බන්ති සබ්බෙන සුතෙන සබ්බං සුතං සමෙති සංසන්දති, එකසදිසං භොතීති දස්සෙති. සත්ථානීති විහිංසනට්ඨෙත සත්ථානි වියාති සත්ථානි. සයං පයමං සමාරම්භතීති අත්තනාව පයමතරං ආරහති. හන්තුන්ති හනිතුං.

පහාතබ්බාති පරිහරිතබ්බා. අතොභයන්ති අතො හි මාතෘපිතිතො අයං. ආහුතොති ආගතො. සම්භුතොති උප්පත්තො. අයං වුව්චති, බ්‍රාහ්මණ, ගහපතග්ගිති අයං පුත්තදාරාදිගණො යස්මා, ගහපති, විය ගෙහසාමිකො විය හුත්ථා අග්ගති විවරති, තස්මා ගහපතග්ගිති වුව්චති. අත්තානන්ති චිත්තං. දමෙන්නීති

ඉන්ද්‍රියදමනෙන දමෙන්නි. සමෙන්නිති රාගාදිසමනෙන සමෙන්නි. තෙසඤ්ඤෙව පරිනිබ්බාපනෙන පරිනිබ්බාපෙන්නි. නික්ඛිපිතබ්බොති යථා න විනස්සති, එවං යපෙතබ්බො. උපවායතන්නි උපවායතු. එවඤ්ඤෙව පන වත්වා බ්‍රාහ්මණො සබ්බෙසම්පි තෙසං පාණානං ජීවිතං දත්වා යඤ්ඤසාලං විද්ධංසෙත්වා සත්ථු සාසනෙ ඔපානභුතො අහොසිති.

5-6. සඤ්ඤාසුත්තද්වයවණ්ණනා

48-49. පඤ්චමෙ අමනොගධාති නිබ්බානපතිට්ඨා. අමතපරියොසානාති නිබ්බානාවසානා. ඡට්ඨෙය මෙථුනධම්මසමාපත්තියාති මෙථුනධම්මෙන සමඬගිභාවතො. න්හාරුදද්දුලන්ති න්හාරුඛණ්ඩං න්හාරුවිලෙඛනං වා. අනුසන්දතීති පවත්තති. නත්ථි මෙ පුබ්බෙනාපරං විසෙසොති නත්ථි මය්භං පුබ්බෙන අභාවිතකාලෙන සද්ධිං අපරං භාවිතකාලෙ විසෙසො. ලොකචිත්‍රෙසුති තිධාතුකලොකසන්නිවාසසඬබාතෙසු ලොකචිත්‍රෙසු. ආලසොති ආලසියභාවෙ. විස්සට්ඨියෙති විස්සට්ඨභාවෙ. අනනුයොගෙති යොගස්ස අනනුයුඤ්ජනෙ. අභඬිකාරමඬිකාරමානාපගතන්ති අභඬිකාරදිට්ඨිතො ව මමඬිකාරතණ්හාතො ව නවවිධමානතො ව අපගතං. විධාසමතික්කන්තන්ති තිස්සො විධා අතික්කන්තං. සන්තන්ති තප්පච්චතීකකිලෙසෙහි සන්තං. සුවිමුත්තන්ති පඤ්චහි විමුත්තීහි සුට්ඨු විමුත්තං.

7. මෙථුනසුත්තවණ්ණනා

50. සත්තමෙ උපසඬකමීති භුත්තපාතරාසො දාසකම්මකරපරිවුතො උපසඬකමී. භවමිපිනොති භවමිපි නු. බ්‍රහ්මචාරී පටිජානාතීති “අභං බ්‍රහ්මචාරී”ති එවං බ්‍රහ්මචරියවාසං පටිජානාතීති පුච්ඡති. එවං කිරස්ස අහොසි – “බ්‍රාහ්මණසමයෙ වෙදං උග්ගණ්හන්තා අට්ඨවත්තාලීස වස්සාති බ්‍රහ්මචරියං වරන්ති. සමණො පන ගොතමො අගාරං අජ්ඣාචසන්තො තීසු පාසාදෙසු තිවිධනාටකරතියා අභිරමී, ඉදානි කිං නු බො වක්ඛතී”ති ඉමමත්ථං සන්ධායෙවං පුච්ඡති. තතො භගවා මන්තෙන කණ්හසප්පං ගණ්හන්තො විය අමිත්තං ගීවාය පාදෙන අක්කමන්තො විය අත්තනො සංකිලෙසකාලෙ ඡබ්බස්සාති පධානවරියාය රජ්ජසුඛං වා පාසාදෙසු නාටකසම්පත්තිං වා ආරබ්භ විතක්කමත්තස්සාපි අනුප්පන්නභාවං සන්ධාය සිහනාදං නදන්තො යඤ්ඤි තං බ්‍රාහ්මණාතිආදිමාහ. තත්ථ ද්වයංද්වයසමාපත්තින්ති ද්විච්චි ද්විච්චි සමාපජ්ජිතබ්බභාවං. දුක්ඛස්මාති සකලවට්ටදුක්ඛතො. සඤ්ජග්ගතීති භසිතකථං කථෙති. සංකීළතීති කෙළිං කරොති. සංකෙළායතීති මහාභසිතං භසති. වක්ඛුනා වක්ඛුන්ති අත්තනො වක්ඛුනා තස්සා වක්ඛුං පටිවිජ්ඣිත්වා උපනිජ්ඣායති. තිරොකුට්ටං වා තිරොපාකාරං වාති පරකුට්ටෙ වා පරපාකාරෙ වා. දෙවොති එකො දෙවරාජා. දෙවඤ්ඤතරොති අඤ්ඤතරො දෙවපුත්තො. අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිත්ති අරහත්තඤ්ඤෙව සබ්බඤ්ඤතඤ්ඤාණඤ්ඤෙව.

8. සංයොගසුත්තවණ්ණනා

51. අට්ඨමෙ සංයොගවිසංයොගන්ති සංයොගවිසංයොගසාධකං.

ධම්මපරියායන්ති ධම්මකාරණං. අප්ඤ්ඤානං ඉත්ථිත්ථියන්ති නියකප්ඤ්ඤානෙ ඉත්ථිභාවං. ඉත්ථිකුත්තන්ති ඉත්ථිකිරියං. ඉත්ථාකප්පන්ති නිවාසනපාරුපනාදිඉත්ථිආකප්පං. ඉත්ථිවිධන්ති ඉත්ථියා මානවිධං. ඉත්ථිඡන්දන්ති ඉත්ථියා අප්ඤ්ඤාසයවිඡන්දං. ඉත්ථිස්සරන්ති ඉත්ථිසද්දං. ඉත්ථාලඤ්ඤාකාරන්ති ඉත්ථියා පසාධනහණ්ඩං. පුරිසිත්ථියාදීසුපි එසෙව නයො. ඛනිද්ධා සංයොගන්ති පුරිසෙන සද්ධිං සමාගමං. අතිවත්තන්ති අනභිරතාති එවං චුත්තාය ඛලවච්ඡස්සනාය අරියමග්ගං පත්වා අතිවත්තති. ඉමස්මිං සුත්තෙ වට්ටව්වට්ටං කථිතං.

9. දානමහප්ඵලසුත්තවණ්ණනා

52. නවමෙ සාපෙබ්බෙති සතණ්ණො. පට්ඨෙද්ධවිත්තොති විපාකෙ ඛද්ධවිත්තො.

සන්තිධිපෙබ්බෙති නිධානපෙබ්බො භුත්වා. පෙච්චාති පරලොකං ගන්ත්වා. තං කම්මං බෙපෙත්වාති තං කම්මවිපාකං බෙපෙත්වා. ඉද්ධිත්ති විපාකිද්ධිං. යසන්ති පරිවාරසම්පදං. ආධිපච්චන්ති පෙට්ඨභාවකාරණං. ආගන්තා ඉත්ථත්තන්ති ඉත්ථභාවං. ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්තොදෙ පුන ආගන්තා, න තනුපපත්තිකො න උපරුපපත්තිකො, හෙට්ඨාගාමියෙව හොතිති අත්ථො. සාහු දානන්ති දානං නාමෙතං. සාධු හද්දකං සුත්තරං. තානි මහායඤ්ඤානීති තානි සප්පිනවනීතද්ධිමධුචාණිකාදීහි නිට්ඨානං ගතානි මහාදානානි. විත්තාලඤ්ඤාකාරවිත්තපරික්ඛාරන්ති සමථවිපස්සනාවිත්තස්ස අලඤ්ඤාකාරභූතඤ්ඤෙව පරිවාරභූතඤ්ඤ. බ්‍රහ්මකායිකානං දෙව්‍යානං සහබ්‍යතන්ති න සක්කා තත්ථ දානෙන උපපජ්ජිතුං. යස්මා පන තං සමථවිපස්සනාවිත්තස්ස අලඤ්ඤාකාරභූතං, තස්මා තෙන දානාලඤ්ඤාතෙන විත්තෙන ඤානඤ්ඤෙව අරියමග්ගඤ්ඤෙව නිබ්බන්තෙත්වා ඤානෙන තත්ථ උපපජ්ජති. අනාගාමී හොතිති ඤානානාගාමී නාම හොති. අනාගන්තා ඉත්ථත්තන්ති පුන ඉත්ථභාවං න ආගන්තා, උපරුපපත්තිකො වා තනුපපත්තිකො වා භුත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බායති. ඉති ඉමෙසු දානෙසු පඨමං තණ්හුත්තරියදානං, දුතියං විත්තිකාරදානං, තතියං හිරොත්තප්පදානං, චතුත්ථං නිරවසෙසදානං, පඤ්චමං දක්ඛිණෙය්‍යදානං, ඡට්ඨං සොමනස්සුප්ඵලදානං, සත්තමං අලඤ්ඤාකාරපරිවාරදානං නාමාති.

10. නන්දමාතෘසුත්තවණ්ණනා

53. දසමං අත්ථුප්පත්තිවසෙන දෙසිතං. සත්ථා කිර චුත්ථවස්සො පචාරෙත්වා

ද්වෙ අග්ගසාවකෙ ඔහාය “දක්ඛිණාගිරිං වාරිකං ගමිස්සාමී”ති නික්ඛමි, රාජා පසෙනදි කොසලො, අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති, විසාඛා මහාඋපාසිකා, අඤ්ඤෙව බහුජනා දසබලං නිවත්තෙතුං නාසක්ඛිංසු. අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති “සත්ථාරං නිවත්තෙතුං නාසක්ඛි”න්ති රහො විත්තයමානො නිසීදි. අථ නං පුණ්ණා නාම දාසී දිස්වා “කිං නු බො තෙ, සාමි, න පුබ්බෙ විය ඉන්ද්‍රියානි විජ්ජසන්නානී”ති පුච්ඡි. ආම, පුණ්ණෙ, සත්ථා වාරිකං පක්කන්තො, තමහං නිවත්තෙතුං නාසක්ඛිං. න බො පන සක්කා ජානිතුං පුන සීසං ආගච්ඡෙය්‍ය වා න වා, තෙනාහං විත්තයමානො නිසීන්තොති. සවාහං දසබලං නිවත්තෙය්‍යං, කිං මෙ කරෙය්‍යාසිති? භුජිස්සං තං

කරිස්සාමිති. සා ගන්ත්වා සත්ථාරං වන්දිත්වා “නිවත්තථ, හන්තෙ” ති ආහ. මම නිවත්තනපච්චයා ත්වං කිං කරිස්සසීති? තුම්හෙ, හන්තෙ, මම පරාධීනභාවං ජානාථ, අඤ්ඤං කිඤ්චි කාතුං න සක්කොමි, සරණෙසු පන පතිට්ඨාය පඤ්ච සීලානි රක්ඛිස්සාමිති. සාධු සාධු පුණ්ණෙනි, සත්ථා ධම්මගාරවෙන එකපදස්මිඤ්ඤෙව නිවත්ති. චුත්තඤ්ඤෙනං – “ධම්මගරු, භික්ඛවෙ, තථාගතො ධම්මගාරවො” ති (අ. නි. 5.99).

සත්ථා නිවත්තිත්වා ජෙනවනමහාවිහාරං පාවිසී. මහාජනො පුණ්ණාය සාධුකාරසහස්සානි අදාසී. සත්ථා තස්මිං සමාගමෙ ධම්මං දෙසෙසී, චතුරාසීතිපාණසහස්සානි අමතපානං පිටිංසු. පුණ්ණාපි සෙට්ඨිනා අනුඤ්ඤානා භික්ඛුනිඋපස්සයං ගන්ත්වා පබ්බජී. සම්මාසම්බුද්ධො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානෙ ආමන්තෙත්වා “අහං යං දිසං වාරිකාය නික්ඛන්තො, තත්ථ න ගච්ඡාමි. තුම්හෙ තුම්හාකං පරිසාය සද්ධිං තං දිසං වාරිකං ගච්ඡතා” ති වත්වා උය්‍යාපෙසී. ඉම්ස්සං අත්ථුප්පත්තියං එකං සමයං ආයස්මා සාරිපුත්තොතිආදි චුත්තං.

තත්ථ වෙළකණ්ඩකීති වෙළකණ්ටකනගරවාසීනී. තස්ස කිර නගරස්ස පාකාරගුත්තත්ථාය පාකාරපරියන්තෙන වෙළු රොපිතා, තෙනස්ස වෙළකණ්ටකත්තෙව නාමං ජාතං. පාරායනන්ති නිබ්බානසංඛ්ඛාතපාරං අයනතො පාරායනන්ති ලද්ධවොහාරං ධම්මං. සරෙන භාසතීති සත්තභූමිකස්ස පාසාදස්ස උපරිමතලෙ සුසංවිහිතාරක්ඛට්ඨානෙ නිසින්තා සමාපත්තිබලෙන රත්තිභාගං විනිනාමෙත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය “ඉමං රත්තාවසෙසං කතරාය රතියා විනිනාමෙස්සාමි” ති වින්තෙත්වා “ධම්මරතියා” ති කතසන්තිට්ඨානා තිණි එලානි පත්තා අරියසාවිකා අඬ්ඪතෙය්‍යගාථාසතපරිමාණං පාරායනසුත්තං මධුරෙන සරහඤ්ඤෙන භාසති. අස්සොසී ඛොති ආකාසට්ඨකවිමානානි පරිහරිත්වා තස්ස පාසාදස්ස උපරිභාගං ගතෙන මග්ගෙන නරවාහනායානං ආරුය්හ ගච්ඡමානො අස්සොසී. කථාපරියොසානං ආගමයමානො අට්ඨාසීති “කිං සද්දො එස හණ්ණෙ” ති පුච්ඡිත්වා “නන්දමාතාය උපාසිකාය සරහඤ්ඤසද්දො” ති චුත්තෙ ඔතරිත්වා “ඉද්ධවොවා” ති ඉදං දෙසනාපරියොසානං ඔලොකෙන්තො අවිදුරට්ඨානෙ ආකාසෙ අට්ඨාසී.

සාධු භගිනි, සාධු භගිනීති “සුග්ගහිතා තෙ භගිනි ධම්මදෙසනා සුකට්ඨා, පාසාණකවෙනියෙ නිසීදිත්වා සොළසන්තං පාරායනිකබ්‍රාහ්මණානං සම්මාසම්බුද්ධෙන කටීතදිවසෙ ව අජ්ජ ව න කිඤ්චි අන්තරං පස්සාමි, මජ්ඣෙ භින්තසුචණ්ණං විය තෙ සත්ථු කටීතෙන සද්ධිං සදිසමෙව කටීත” ත්ති වත්වා සාධුකාරං දදන්තො එවමාහ. කො පනෙසො හදුමුඛාති ඉමස්මිං. සුසංවිහිතාරක්ඛට්ඨානෙ එවං මහන්තෙන සද්දෙන කො නාමෙස, හදුමුඛ, ලද්ධමුඛ, කිං නාගො සුපණ්ණො දෙවො මාරො බ්‍රහ්මාති සුචණ්ණපට්ටචණ්ණං වාතපානං විවරිත්වා විගතසාරජ්ජා තිණි එලානි පත්තා අරියසාවිකා වෙස්සවණෙන සද්ධිං කථයමානා එවමාහ. අහං තෙ භගිනි භාතාති සයං සොතාපන්නත්තා අනාගාමිඅරියසාවිකං ජෙට්ඨිකං මඤ්ඤමානො “භගිනී” ති වත්වා පුන තං.

පයමවයෙ ධීතත්තා අත්තනො කනිට්ඨං, අත්තානං පන
නවුත්තිස්සසතසහස්සායුකත්තා මහල්ලකතරං මඤ්ඤමානො “භාතා” ති ආහ. සාධු
හදුමුඛාති, හදුමුඛ, සාධු සුන්දරං, ස්වාගමනං තෙ ආගමනං, ආගන්තුං
යුත්තට්ඨානමෙවසි ආගතොති අත්ථො. ඉදං තෙ භොතු ආතිට්ඨොයන්ති ඉදමෙව
ධම්මභණ්ණං තව අතිථිපණ්ණාකාරො භොතු, න හි තෙ අඤ්ඤං ඉතො උත්තරිතරං
දාතබ්බං පස්සාමිති අධිප්පායො. එවඤ්චෙව මෙ භවිස්සති ආතිට්ඨොයන්ති එව.
අත්තනො පත්තිදානං යාවිත්වා “අයං තෙ ධම්මකථිකසක්කාරො” ති
අඛිඨතෙළසානි කොට්ඨසනානි රත්තසාලීනං පුරෙත්වා “යාවායං උපාසිකා වරති,
තාව මා බයං ගමිංසු” ති අධිට්ඨන්තිවා පක්කාමි. යාව උපාසිකා අට්ඨාසි, තාව
කොට්ඨානං හෙට්ඨිමතලං නාම දට්ඨුං නාසක්ඛිංසු. තතො පට්ඨාය “නන්දමානාය
කොට්ඨාගාරං වියා” ති වොහාරො උදපාදි.

අකතපාතරාසොති අභුත්තපාතරාසො. පුඤ්ඤන්ති පුබ්බචෙතනා ව
මුඤ්චනචෙතනා ව. පුඤ්ඤමහීති අපරචෙතනා. සුබාය භොතුති සුබත්ථාය හිතත්ථාය
භොතු. එවං අත්තනො දානෙ වෙස්සවණස්ස පත්තිං අදාසි.

පකරණෙති කාරණෙ. ඔක්කස්ස පසය්භාති ආකඛිසීත්වා අභිභවිත්වා.
යක්ඛයොනීන්ති භුම්මදෙවතාභාවං. තෙනෙව පුරිමෙන අත්තභාවෙන උද්දස්සෙතීති
පුරිමසරීරසදිසමෙව සරීරං මාපෙත්වා අලඛිකතපටියත්තො සිරිගබ්භසයනතලෙ
අත්තානං දස්සෙති. උපාසිකා පටිදෙසිතාති උපාසිකා අහන්ති එවං උපාසිකාභාවං
දෙසෙසිං. යාවදෙති යාවදෙව. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

මහායඤ්ඤවග්ගො පඤ්චමො.

පණ්ණාසකං නිට්ඨිතං.

6. අබ්‍යාකතවග්ගො

1. අබ්‍යාකතසුත්තවණ්ණනා

54. ඡට්ඨවග්ගස්ස පයමෙ අබ්‍යාකතවත්ථුසුති එකංසාදිවසෙන අකථිතවත්ථුසු.
තථාගතොති සත්තො. දිට්ඨිගතමෙතන්ති මිච්ඡාදිට්ඨිමත්තකමෙතං, න තාය දිට්ඨියා
ගහිතසත්තො නාම අත්ථි. පටිපදන්ති අරියමග්ගං. න ජම්භතීති දිට්ඨිවසෙන න
කම්පති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. තණ්හාගතන්ති දිට්ඨිතණ්හා.
සඤ්ඤාගතාදීසුපි එසෙව නයො. දිට්ඨිසඤ්ඤා එව හෙත්ථ සඤ්ඤාගතං,
දිට්ඨිනිස්සිතමානොයෙව දිට්ඨිමඤ්ඤිතමෙව වා මඤ්ඤිතං, දිට්ඨිපපඤ්චොව
පපඤ්චිතං, දිට්ඨිපාදානමෙව උපාදානං, දිට්ඨියා විරූපං පටිසරණභාවොයෙව
විජ්ජිසාරො නාමාති වෙදිතබ්බො. එත්ථ ව දිට්ඨිග්ගහණෙන ද්වාසට්ඨි දිට්ඨියො,
දිට්ඨිනිරොධගාමිනිපටිපදාගහණෙන සොනාපත්තිමග්ගො ගහිතොති.

2. පුරිසගතිසුත්තවණ්ණනා

55. දුතියෙ පුරිසගතියොති පුරිසස්ස ඤාණගතියො. අනුපාදාපරිනිබ්බානන්ති අපච්චයනිබ්බානං. නො වස්සාති අතීතෙ අත්තභාවනිබ්බත්තකං කම්මං නො චෙ අභවිස්ස. නො ච මෙ සියාති එතරහි මෙ අයං අත්තභාවො න සියා. න භවිස්සතීති එතරහි මෙ අනාගතත්තභාවනිබ්බත්තකං කම්මං න භවිස්සති. න ච මෙ භවිස්සතීති අනාගතෙ මෙ අත්තභාවො න භවිස්සති. යදත්ථී යං භූතන්ති යං අත්ථී යං භූතං පච්චුප්පන්තක්ඛන්ධපඤ්චකං. තං පජ්ඣමීති උපෙක්ඛං පටිලභතීති තං තත්ථ ඡන්දරාගජ්ජභානෙන පජ්ඣමීති විපස්සනුපෙක්ඛං පටිලභති. භවෙ න රජ්ජතීති අතීතෙ ඛන්ධපඤ්චකෙ තණ්හාදිට්ඨිහි න රජ්ජති. සම්භවෙ න රජ්ජතීති අනාගතෙපි තථෙව න රජ්ජති. අත්ථුත්තරි පදං සන්තන්ති උත්තරි සන්තං නිබ්බානපදං නාම අත්ථී. සම්මජ්ජඤ්ඤාය පස්සතීති තං සභවිපස්සනාය මග්ගපඤ්ඤාය සම්මා පස්සති. න සබ්බෙන සබ්බන්ති එකච්චානං කිලෙසානං අජ්ජහීනත්තා සච්චපට්ඨිඡාදකස්ස තමස්ස සබ්බසො අවිද්ධංසිතත්තා න සබ්බාකාරෙන සබ්බං. භඤ්ඤමානෙති සණ්ඨාසෙන ගහෙත්වා මුට්ඨිකාය කොට්ටියමානෙ. අන්තරාපරිනිබ්බායීති උපපත්තිසමනන්තරතො පටියාය ආයුතො වෙමජ්ඣං අනතික්කමිත්වා එත්ථන්තරෙ කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො භොති. අනුපභව්ව තලන්ති ආකාසතලං අනුපභව්ව අනතික්කමිත්වා, භූමිං අජ්ජත්වා ආකාසෙයෙව නිබ්බායෙයාති ඉමාහි තීහි උපමාහි තයො අන්තරාපරිනිබ්බායී දස්සිතා.

උපභව්වපරිනිබ්බායීති ආයුචෙමජ්ඣං අතික්කමිත්වා පච්ඡිමකොට්ටිං අජ්ජත්වා පරිනිබ්බුතො භොති. උපභව්ව තලන්ති ජලමානා ගන්ත්වා ආකාසතලං අතික්කමිත්වා පට්ඨිතලං වා උපහනිත්වා පට්ඨියං පතිතමත්තාව නිබ්බායෙයා. අසඬ්ඛාරෙන අජ්ජයොගෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා පරිනිබ්බායීති අසඬ්ඛාරපරිනිබ්බායී. සසඬ්ඛාරෙන අජ්ජයොගෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙත්වා පරිනිබ්බායීති සසඬ්ඛාරපරිනිබ්බායී. ගච්ඡන්ති නිරාරක්ඛං අරඤ්ඤං. දායන්ති සාරක්ඛං අභයත්ථාය දින්තං අරඤ්ඤං. සෙසමෙත්ථ උත්තානත්ථමෙව. ඉමස්මිං සුත්තෙ අරියපුග්ගලාව කථිතාති.

3. තිස්සබ්බුමාසුත්තවණ්ණනා

56. තතියෙ භික්ඛුනියොති මහාපජාපනියා පරිවාරා පඤ්චසතා භික්ඛුනියො. විමුත්තාති පඤ්චහි විමුත්තීහි විමුත්තා. අනුපාදිසෙසාති උපාදානසෙසං අට්ඨපෙත්වා පඤ්චහි විමුත්තීහි අනවසෙසාහිපි විමුත්තා. සඋපාදිසෙසෙ වා සඋපාදිසෙසොති සඋපාදානසෙසෙ පුග්ගලෙ “සඋපාදානසෙසො අය”න්ති. ඉතරස්මිම්පි එසෙව නයො. තිස්සොති ථෙරස්ස සද්ධිවිහාරිකබ්බුමා. අනුලොමිකානීති පටිපත්තියා අනුලොමානි විචිත්තාති අන්තිමපරියන්තිමානි. ඉන්ද්‍රියානීති සද්ධාදීනි විපස්සනින්ද්‍රියානි. සමන්තාන්තයමානොති සමන්තාභාරෙ යපයමානො. න හි පන තෙති ඉදං කස්මා ආරහි? සත්තමස්ස පුග්ගලස්ස දස්සනත්ථං. සත්තමො හි සද්ධානුසාරිපුග්ගලො න දස්සිතො. අථ භගවා බලවවිපස්සකවසෙන තං

දස්සෙන්නො එවමාහ. තත්ථ සබ්බනිමිත්තානන්ති සබ්බෙසං නිව්වනිමිත්තාදීනං.
අනිමිත්තන්ති බලවට්ඨපස්සනාසමාධිං.

4. සිහසෙනාපතිසුත්තවණ්ණනා

57. චතුත්ථෙ මච්ඡරීති පඤ්චමච්ඡෙරයුත්තො. කදරියොති ථද්ධමච්ඡරියො,
පරෙසං දියාමානම්පි වාරෙති. අනුප්පදානරතොති පුනප්පුනං දානං දදමානොව
රමති. අනුකම්පන්තාති ‘‘කො අප්ප අම්භෙහි අනුග්ගහෙනබ්බො, කස්ස
දෙය්‍යධම්මං වා පටිග්ගණ්හෙය්‍යාම, ධම්මං වා දෙසෙය්‍යාමා’’ති එවං විත්තෙන
අනුකම්පමානා.

5. අරක්ඛෙය්‍යසුත්තවණ්ණනා

58. පඤ්චමෙ නිමිත්තන්ති ධම්මනිමිත්තම්පි පුග්ගලනිමිත්තම්පි. අයඤ්ඤි
අත්තනා දෙසිතධම්මෙ එකපදම්පි දුරක්ඛානං අනිය්‍යානිකං අපස්සන්තො
ධම්මනිමිත්තං න සමනුපස්සති, ‘‘දුරක්ඛානො තයා ධම්මො න ස්වාක්ඛානො’’ති
උට්ඨන්තිවා පටිප්ඵරන්තං එකං පුග්ගලම්පි අපස්සන්තො පුග්ගලනිමිත්තං න
සමනුපස්සති නාම. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. ඡට්ඨසත්තමානි උත්තානානෙව.

8. පවලායමානසුත්තවණ්ණනා

61. අට්ඨමෙ පවලායමානොති තං ගාමං උපනිස්සාය එකස්මිං වනයංඤ්ඤෙ
සමණධම්මං කරොන්තො සත්තාහං වඩ්ඤ්ඤානවිරියෙන නිමිමථිත්තා
කිලන්තගත්තො වඩ්ඤ්ඤානකොටියං පවලායමානො නිසින්තො හොති. පවලායසි
තොති නිද්දායසි නු. අනුමප්පිත්වාති පරිමප්පිත්වා. ආලොකසඤ්ඤන්ති
මිද්ධවිනොදනආලොකසඤ්ඤං. දිවාසඤ්ඤන්ති දිවාතිසඤ්ඤං. යථා දිවා තථා
රත්තින්ති යථා දිවා ආලොකසඤ්ඤා අධිට්ඨිතා, තථා නං රත්තිම්පි අධිට්ඨහෙය්‍යාසි.
යථා රත්තිං තථා දිවාති යථා ව තෙ රත්තිං ආලොකසඤ්ඤා අධිට්ඨිතා, තථා නං
දිවාපි අධිට්ඨහෙය්‍යාසි. සප්පභාසන්ති දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාණත්ථාය සභොභාසං.
පච්ඡාපුරෙසඤ්ඤීති පුරතො ව පච්ඡතො ව අභිහරණසඤ්ඤාය සඤ්ඤාවා.
අත්තොගතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහීති බහි අවික්ඛිත්තෙහි අන්තො අනුපවිට්ඨෙහෙව පඤ්චහි
ඉන්ද්‍රියෙහි. මිද්ධසුඛන්ති නිද්දාසුඛං. එත්තකෙන යානෙන භගවා ථෙරස්ස
මිද්ධවිනොදනකම්මට්ඨානං කට්ඨෙසි. සොඤ්ඤන්ති මානසොඤ්ඤං.
කිව්චකරණීයානීති එත්ථ අවස්සං කත්තබ්බානි කිව්වානි, ඉතරානි කරණීයානි.
මඩ්ඤ්ඤානොති නිත්තෙජ්ජා දොමනස්සතා. එත්තකෙන යානෙන සත්ථාරා ථෙරස්ස
හික්ඛාචාරවත්තං කථිතං.

ඉදානි භස්සෙ පරියන්තකාරිතාය සමාදායෙතුං තස්මාතිහානිආදිමාහ. තත්ථ
විග්ගාහිකකථන්ති ‘‘න ත්වං ඉමං ධම්මවිනයං ආජානාසී’’තිආදිනයප්පවත්තා
විග්ගාහිකකථා. නාහං මොග්ගල්ලානාතිආදි පාපමිත්තසංසග්ගවිවර්ජනත්ථං චුත්තං.
කිත්තාවතා නු බොති කිත්තකෙන නු බො. තණ්හාසඩ්ඛයවිමුත්තො හොතීති

තණ්හාසඬ්ඛයෙ නිබ්බානෙ තං ආරම්මණං කත්වා විමුත්තවිත්තතාය
 තණ්හාසඬ්ඛයවිමුත්තො නාම සංඛිත්තෙන කිත්තාවතා හොති. යාය පටිපත්තියා
 තණ්හාසඬ්ඛයවිමුත්තො හොති, තමෙව ඛිණාසවස්ස භික්ඛුනො පුබ්බභාගපටිපදං
 සංඛිත්තෙන දෙසෙයාති පුච්ඡති. අවචන්තනිට්ඨොති ඛයවයසඬ්ඛාතං අන්තං
 අතීතාති අවචන්තා, අවචන්තා නිට්ඨා අස්සාති අවචන්තනිට්ඨො, එකන්තනිට්ඨො
 සත්තනිට්ඨොති අත්ථො. අවචන්තයොගක්ඛෙමීති අවචන්තං යොගක්ඛෙමී,
 නිච්චයොගක්ඛෙමීති අත්ථො. අවචන්තබ්බන්තමාරීති අවචන්තං බ්බන්තමාරී,
 නිච්චබ්බන්තමාරීති අත්ථො. අවචන්තං පරියොසානමස්සාති පුරිමනයෙනෙව
 අවචන්තපරියොසානො. සෙට්ඨො දෙවමනුස්සානන්ති දෙවානඤ්ච මනුස්සානඤ්ච
 සෙට්ඨො උත්තමො. එවරුපො භික්ඛු කිත්තාවතා හොති, සඬ්ඛෙපෙනෙව තස්ස
 පටිපත්තිං කට්ඨොති යාවති.

සබ්බෙ ධම්මා නාලං අභිනිවෙසායාති එත්ථ සබ්බෙ ධම්මා නාම පඤ්චක්ඛන්ධා
 ද්වාදසායතනාති අට්ඨාරස ධාතුයො, තෙ සබ්බෙපි තණ්හාදිට්ඨිවසෙන අභිනිවෙසාය
 නාලං න පරියත්තා න සමත්තා න යුත්තා. කස්මා? ගහිතාකාරෙන අතිට්ඨනතො.
 තෙ හි නිච්චා සුඛා අත්තාති ගහිතාපි අනිච්චා දුක්ඛා අනත්තාව සම්පජ්ජන්ති. තස්මා
 නාලං අභිනිවෙසාය. අභිජානාතීති අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තාති ඤාතපරිඤ්ඤාය
 අභිජානාති. පරිජානාතීති තට්ඨ තීරණපරිඤ්ඤාය පරිජානාති. යංකිඤ්චි වෙදනන්ති
 අන්තමසො පඤ්චවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තං යංකිඤ්චි අප්පමත්තකම්පි වෙදනං
 අනුභවති. ඉමිනා භගවා ථෙරස්ස වෙදනාවසෙන ච විනිවට්ටෙන්වා අරුපපරිග්ගහං
 දස්සෙසි.

අනිච්චානුපස්සීති අනිච්චතො අනුපස්සන්තො. විරාගානුපස්සීති එත්ථ ද්වෙ
 විරාගා ඛයවිරාගො ච අවචන්තවිරාගො ච. තත්ථ සඬ්ඛාරාතං ඛයං ඛයතො පස්සනා
 විපස්සනාපි, අවචන්තවිරාගං නිබ්බානං විරාගතො දස්සනමග්ගඤ්ඤාණමපි
 විරාගානුපස්සනා. තදුභයසමඬ්ඨිපුග්ගලො විරාගානුපස්සී නාම. තං සන්ධාය චුත්තං
 – “විරාගානුපස්සී”ති, විරාගතො අනුපස්සන්තොති අත්ථො. නිරොධානුපස්සීමිහිපි
 එසෙව නයො. නිරොධොපි හි ඛයනිරොධො අවචන්තනිරොධොති දුට්ඨොයෙව.
 පටිනිස්සග්ගානුපස්සීති එත්ථ පටිනිස්සග්ගො චුච්චති වොස්සග්ගො. සො ච
 පරිච්චාගවොස්සග්ගො පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති දුට්ඨො හොති. තත්ථ
 පරිච්චාගවොස්සග්ගොති විපස්සනා. සා හි තදඬ්ඨිවසෙන කිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච
 වොස්සජති. පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති මග්ගො. සො හි නිබ්බානං ආරම්මණතො
 පක්ඛන්දති. ද්විහිපි වා කාරණෙහි සො වොස්සග්ගොයෙව, සමුච්ඡේදවසෙන
 ඛන්ධාතං කිලෙසානඤ්ච වොස්සජනතො නිබ්බානෙ ච පක්ඛන්දනතො. තස්මා
 කිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච පරිච්චජතීති පරිච්චාගවොස්සග්ගො. නිරොධාය
 නිබ්බානධාතුයා විත්තං පක්ඛන්දතීති පක්ඛන්දනවොස්සග්ගොති උභයම්පෙතං
 මග්ගෙ සමෙති. තදුභයසමඬ්ඨි පුග්ගලො ඉමාය පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය
 සමන්තාගතත්තා පටිනිස්සග්ගානුපස්සී නාම හොති. තං සන්ධායෙතං චුත්තං. න
 කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියතීති කිඤ්චි එකමිපි සඬ්ඛාරගතං තණ්හාවසෙන න උපාදියති
 න ගණ්හාති න පරාමසති. අනුපාදියං න පරිතස්සතීති අග්ගණ්හන්තො

තණ්හාපරිතස්සනාය න පරිතස්සති. පච්චත්තංයෙව පරිනිබ්බායතීති සයමෙව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායති. බිණා ජාතීතිආදිනා පනස්ස පච්චවෙක්ඛණා දස්සිතා. ඉති හගවා සංඛිත්තෙන බිණාසවස්ස පුබ්බභාගප්පට්පදං පුච්ඡිතො සංඛිත්තෙනෙව කට්ඨෙසි. ඉදං පන සුත්තං ථෙරස්ස ඔවාදොපි අහොසි විපස්සනාපි. සො ඉමස්මිංයෙව සුත්තෙ විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පත්තොති.

9. මෙත්තසුත්තවණ්ණනා

62. නවමෙ මා, භික්ඛවෙ, පුඤ්ඤානං භායිත්ථාති පුඤ්ඤාති කරොන්තා තෙසං මා භායිත්ථ. මෙත්තචිත්තං භාවෙසිත්ති තිකචතුක්කජ්ඣානිකාය මෙත්තාය සම්පයුත්තං පණිතං කත්වා චිත්තං භාවෙසිත්ති දස්සෙති. සංවට්ටමානෙ සුදාහන්ති සංවට්ටමානෙ සුදං අහං. සංවට්ටමානෙති ක්කායමානෙ විපජ්ජමානෙ. ධම්මිකොති දසකුසලධම්මසමන්තාගතො. ධම්මරාජාති තස්සෙව වෙවචනං. ධම්මෙන වා ලද්ධරජ්ජත්තා ධම්මරාජා. වාතුරන්තොති පුරත්ථිමසමුද්දාදිනං චතුත්තං සමුද්දානං වසෙන වාතුරන්තාය පථවියා ඉස්සරො. විජ්ඣාවිති විජිතසඬගාමො. ජනපදො තස්මිං ථාවරියං ථීරභාවං පත්තොති ජනපදත්ථාවරියජ්ජත්තො. පරොසහස්සන්ති අතිරෙකසහස්සං. සුරාති අභිරුතො. වීරඬගරුජාති වීරානං අඬගං වීරඬගං, වීරියස්සෙතං නාමං. වීරඬගරුජමෙතෙසන්ති වීරඬගරුජා. වීරියජාතිකා වීරියසභාවා වීරියමයා විය අකිලාසුනො දිවසම්පි යුජ්ඣන්තා න කිලමන්තීති වුත්තං හොති. සාගරපරියන්තන්ති චක්කවාළපබ්බතං සීමං කත්වා ධීතසමුද්දපරියන්තං. අදණ්ඨෙතාති ධනදණ්ඨෙතාපි ඡෙජ්ජහෙජ්ජානුසාසනෙන සත්ථදණ්ඨෙතාපි විනායෙව. අසත්ථෙතාති එකතොධාරාදිනා පරවිහෙයනසත්ථෙතාපි විනායෙව. ධම්මෙන අභිච්ඡියාති එහි බො, මහාරාජාති එවං පට්ඨාසුභි සම්පට්චිජිතාගමනො “පාණො න හන්තබ්බො” තිආදිනා ධම්මෙනෙව වුත්තජ්ජකාරං පථවිං අභිච්ඡිතිත්වා.

සුබෙසිතොති සුඛපරියෙසකෙ සත්තෙ ආමන්තෙති. සුඤ්ඤබ්බුභ්මුපගොති සුඤ්ඤබ්බුභ්මවිමානුපගො. පථවිං ඉමන්ති ඉමං සාගරපරියන්තං මහාපථවිං. අසාහසෙනාති න සාහසිකකම්මෙන. සමෙන මනුසාසිතන්ති සමෙන කම්මෙන අනුසාසිං. තෙහි එතං සුදෙසිතන්ති තෙහි සඬගාහකෙහි මහාකාරුණිකෙහි බුද්ධෙහි එතං එත්තකං යානං සුදෙසිතං සුකථිතං. පථබ්බොති පුථවිසාමිකො.

10. හරියාසුත්තවණ්ණනා

63. දසමෙ කෙවට්ඨා මඤ්ඤෙ මච්ඡවිලොපෙති කෙවට්ඨානං මච්ඡපච්ඡිං. ඔතාරත්වා ධීතට්ඨානෙ ජාලෙ වා උදකතො උක්ඛිත්තමත්තෙ මච්ඡග්ගාහකානං මහාසද්දො හොති, තං සන්ධායෙතං වුත්තං. සුජාතාති විසාබාය කනිට්ඨා. සා නෙව සස්සුං ආදියතීති සස්සුයා කත්තබ්බවත්තං නාම අත්ථි, තං න කරොති, සස්සුතිපි නං න ගණෙති. න සසුරං ආදියතීති වචනං න ගණෙහාති. එවං අනාදරතායපි අග්ගහණෙනාපි න ආදියති නාම. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. එවං අනාථපිණ්ඩිකො

සුභසාය ආචාරං ගහෙත්වා සත්ථු පුරතො නිසීදි. සාපි සුජාතා “කිං නු බො අයං සෙට්ඨි දසබලස්ස සන්තිකෙ මය්හං ගුණං කටෙස්සති උදාහු අගුණ” න්ති ගන්ත්වා අවිදුරෙ සද්දං සුභන්ති අට්ඨාසි. අථ නං සත්ථා එහි සුජාතෙති ආමන්තෙසි.

අභිනානුකම්පිනී න භිනානුකම්පිනී. අඤ්ඤෙසුනි පරපුරිසෙසු. අතිමඤ්ඤතෙති ඔමානාති මානවසෙන අතිමඤ්ඤති. ධනෙන කීතස්සාති ධනෙන කීතා අස්ස. වධාය උස්සුකා වධිතුං උස්සුක්කමාපන්නා. යං ඉත්ථියා වින්දති සාමිකො ධනන්ති ඉත්ථියා සාමිකො යං ධනං ලභති. අප්පම්පි තස්ස අපහාතුම්ච්ඡතිති ටොකතොපි අස්ස හරිතුං ඉච්ඡති, උද්ධනෙ ආරොපිතඋක්ඛලියං පක්ඛිපිතබ්බතණ්ඩුලතොපි ටොකං හරිතුමෙව වායමති. අලසාති නිසින්තට්ඨානෙ නිසින්තාව යීතට්ඨානෙ යීතාව හොති. එරුසාති බරා. දුරුත්තවාදිනීති දුබ්භාසිතභාසිනී, කක්ඛලං වාළකථමෙව කටෙති. උට්ඨායකානං අභිභුය්‍ය වත්තතිති එත්ථ උට්ඨායකානන්ති බහුවචනවසෙන විරියුට්ඨානසම්පන්නො සාමිකො චුත්තො, තස්ස තං උට්ඨානසම්පත්තිං අභිභවිත්වා හෙට්ඨා කත්වා වත්තති. පමොදනීති ආමොදිතපමොදිතා හොති. කොලෙය්‍යකාති කුලසම්පන්නා. පතිබ්බතාති පතිදෙවතා. වධදණ්ඩතප්පිතාති දණ්ඩකං ගහෙත්වා වධෙන තප්පිතා, “සාතෙස්සාමි න” න්ති චුත්තා. දාසිසමන්ති සාමිකස්ස වත්තපුරිකා දාසිති මං භගවා ධාරෙතුති වත්වා සරණෙසු පතිට්ඨාසි.

11. කොධනසුත්තවණ්ණනා

64. එකාදසමෙ සපත්තකන්තාති සපත්තානං වෙරීනං කන්තා පියා තෙහි ඉච්ඡිතපත්ථිතා. සපත්තකරණාති සපත්තානං වෙරීනං අත්ථකරණා. කොධපරෙතොති කොධානුගතො. පචුරත්ථතායාති බහුඅත්ථතාය බහුභිතතාය. අනත්ථම්පිති අවුද්ධිම්පි. අත්ථො මෙ ගහිතොති වුඩ්ඨි මෙ ගහිතා.

අථො අත්ථං ගහෙත්වානාති අථො වුද්ධිං ගහෙත්වා. අනත්ථං අධිපජ්ජතිති අනත්ථො මෙ ගහිතොති සල්ලක්ඛෙති. වධං කත්වානාති පාණාතිපාතකම්මං කත්වා. කොධසම්මදසම්මත්තොති කොධමදෙන මත්තො, ආදින්නගහිතපරාමට්ඨොති අත්ථො. ආයසකාන්ති අයසභාවං, අයසො නියසො හොතීති අත්ථො. අන්තරතො ජාතන්ති අබ්භන්තරෙ උප්පන්නං. අත්ථං න ජානාතීති වුද්ධිඅත්ථං න ජානාති. ධම්මං න පස්සතීති සමථවිපස්සනාධම්මං න පස්සති. අන්ධතමන්ති අන්ධභාවකරං තමං බහලතමං. සහතෙති අභිභවති.

දුම්මච්ඡකුයන්ති දුම්මච්ඡකුභාවං නිත්තෙජ්ජනං දුබ්බණ්ණමුඛතං. යතො පතායතීති යදා නිබ්බත්තති. න වාචො හොති භාරවොති වචනස්සපි ගරුභාවො න හොති. න දීපං හොති කිඤ්චනන්ති කාචි පතිට්ඨා නාම න හොති. තපනීයාතීති තාපජනකාති. ධම්මෙහීති සමථවිපස්සනාධම්මෙහි. ආරකාති දුරෙ. බ්‍රාහ්මණන්ති බ්‍රාහ්මණවත්තං. යාය මාතු භතොති යාය මාතරා භතො පොසිතො. පාණදදිං සන්තින්ති ජීවිතදායිකං සමානං. හන්ති කුද්ධො පුටුත්තානන්ති කුද්ධො පුග්ගලො පුටු නානාකාරණෙහි අත්තානං හන්ති. නානාරූපෙසු මුච්ඡිතොති නානාරම්මණෙසු

අධිමුච්ඡිතො භුත්වා. රජ්ජයා බජ්ඣ ථීයන්තීති රජ්ජයා බන්ධිත්වා මරන්ති.
පබ්බතාමපි කන්දරෙති පබ්බතකන්දරෙපි පතිත්වා මරන්ති.

භූතභව්වාතීති හතවුද්ධීති. ඉත්තායන්ති ඉති අයං. තං දමෙන සමුච්ඡින්නදෙති තං
කොධං දමෙන ඡින්නදෙය්‍ය. කතරෙන දමෙනාති? පඤ්ඤාචීරියෙන දිට්ඨියාති
විපස්සනාපඤ්ඤාය වෙව විපස්සනාසම්පයුත්තෙන කායිකචෙතසිකචීරියෙන ව
මග්ගසම්මාදිට්ඨියා ව. තථෙව ධම්මෙ සික්ඛෙථාති යථා අකුසලං සමුච්ඡින්නදෙය්‍ය,
සමථවිපස්සනාධම්මෙපි තථෙව සික්ඛෙය්‍ය. මා නො දුම්මච්ඡකුයං අහුති මා අම්භාකං
දුම්මච්ඡකුභාවො අහොසීති ඉමමත්ථං පත්ථයමානා. අනායාසාති අනුපායාසා.
අනුස්සකාති කත්ථවි උස්සුක්කං අනාපන්නා. සෙසං සබ්බත්ථ උත්තානමෙවාති.

අබ්‍යාකතවග්ගො ඡට්ඨෙයා.

7. මහාවග්ගො

1. භිරිමත්තජපසුත්තවණ්ණනා

65. සත්තමස්ස පඨමෙ හතූපනියොති හතඋපනියො ඡින්නපච්චයො.
යථාභූතඤ්ඤාණදස්සනන්ති තරුණවිපස්සනා. තිබ්බදාචාරාගොති බලවිවිපස්සනා වෙව
මග්ගො ව. විමුත්තිඤ්ඤාණදස්සනන්ති අරහත්තවිමුත්ති ව පච්චචෙක්ඛණා ව.

2. සත්තසුරියසුත්තවණ්ණනා

66. දුතියෙ යස්මා අයං සත්තසුරියදෙසනා තෙජොසංචට්ටදස්සනවසෙන
පවත්තා, තස්මා තයො සංචට්ටා, තිස්සො සංචට්ටසිමා, තිණි සංචට්ටමුලානී, තිණි
කොලාහලානීති අයං තාව ආදිතොව ඉමස්ස සුත්තස්ස පුරෙචාරිකකථා වෙදිතබ්බා.
සා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 2.403) පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිනිද්දෙසෙ විත්ථාරිතාව.
එතදෙවොවාති අනිච්චකම්මට්ඨානිකානං පඤ්චන්තං භික්ඛුසතානං අජ්ඣාසයෙන
උපාදින්නකානං අනුපාදින්නකානං සඬ්ඛාරානං විපත්තිදස්සනත්ථං එතං “අනිච්චා,
භික්ඛවෙ, සඬ්ඛාරා” තිආදිසත්තසුරියොපමසුත්තන්තං අවොව. තත්ථ අනිච්චාති
භුත්වා අභාවට්ඨෙයන අනිච්චා. සඬ්ඛාරාති උපාදින්නකඅනුපාදින්නකා සඬ්ඛාරධම්මා.
අද්ධුවාති එවං අචිරට්ඨෙයන න ධුවා. අනස්සාසිකාති අසස්සතභාවෙන අස්සාසරහිතා.
අලමෙවාති යුත්තමෙව.

අජ්ඣාගාල්භොති උදකෙ අනුපච්චිට්ඨො. අච්චුග්ගතොති උදකපිට්ඨිතො
උග්ගතො. දෙවො න වස්සතීති පඨමං තාව උපකප්පනමෙසො නාම
කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලෙ එකමෙසො භුත්වා වස්සති, තදා නික්ඛන්තබ්ඡං න පුන
ගෙහං පවිසති. තතො පට්ඨාය ධමකරණෙ නිරුද්ධං විය උදකං හොති, පුන
එකබ්බන්දුම්පි දෙවො න වස්සතීති උපමානධම්මකථාව පමාණං. විනස්සන්තෙ පන
ලොකෙ පඨමං අච්චිතො පට්ඨාය තුව්ඡො හොති, තතො උට්ඨහිත්වා සත්තා

මනුස්සලොකෙ ච තිරච්ඡානෙසු ච නිබ්බත්තන්ති. තිරච්ඡානෙසු නිබ්බත්තාපි පුත්තභාතිකෙසු මෙත්තං පටිලභිත්වා කාලකතා දෙවමනුස්සෙසු නිබ්බත්තන්ති. දෙවතා ආකාසෙන වරන්තියො ආරොවෙන්නි – ‘‘න ඉදං යානං සස්සතං න නිබ්ද්ධං, මෙත්තං භාවෙථ, කරුණං, මුදිතං, උපෙක්ඛං භාවෙථා’’ති. තෙ මෙත්තාදයො භාවෙත්වා තතො වුතා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තන්ති.

බීජගාමානි එත්ථ බීජගාමො නාම පඤ්ච බීජජානානි. භූතගාමො නාම යංකිඤ්චි නික්ඛන්තමූලපණ්ණං හරිතකං. ඔසධිතිණුවනප්පතයොති එත්ථ ඔසධිති ඔසධරුක්ඛා. තිණාති බහිසාරා තාලනාලිකෙරාදයො. වනප්පතයොති වනපෙට්ඨකරුක්ඛා. කුන්තදියොති යපෙත්වා පඤ්ච මහානදියො අවසෙසා නින්තගා. කුසොබ්භාති යපෙත්වා සත්ත මහාසරෙ අවසෙසා රහදාදයො. දුතියො සූරියොතිආදියු දුතියසූරියකාලෙ එකො උදෙති, එකො අත්ථඪගමෙති. තතියකාලෙ එකො උදෙති, එකො අත්ථඪගමෙති, එකො මජ්ඣෙකෙ හොති. චතුත්ථකාලෙ චතුකුලිකෙ ගාමෙ වත්තාරො පිණ්ඩවාරිකා ද්වාරපටිපාටියා යිතා විය හොන්ති. පඤ්චමාදිකාලෙපි එසෙව නයො. පලුප්පන්තීති ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පතන්ති. නෙව ජාරිකා පඤ්ඤායති න මසීති වක්කවාලමහාපථවි සිනෙරුපබ්බතරාජා හිමවා වක්කවාලපබ්බතො ඡ කාමසග්ගා පයමජ්ඣානිකබ්‍රහ්මලොකානි එත්තකෙ යානෙ දඩ්ඨෙ අවිජරාය ගහෙතබ්බමත්තාපි ජාරිකා වා අඩිගාරො වා න පඤ්ඤායති. කො මන්තා කො සද්ධාතාති කො තස්ස සද්ධාපනත්ථාය සමත්ථො, කො වා තස්ස සද්ධාතා. අඤ්ඤත්‍ර දිට්ඨපදෙහීති දිට්ඨපදෙ සොතාපන්නෙ අරියසාවකෙ යපෙත්වා කො අඤ්ඤො සද්දහිස්සන්ති අත්ථො.

වීතරාගොති වික්ඛම්භනවසෙන වීතරාගො. සාසනං ආජානිංසුති අනුසිට්ඨිං ජානිංසු, බ්‍රහ්මලොකසහබ්‍යතාය මග්ගං පටිපජ්ජිංසු. සමසමගතියොති දුතියත්තභාවෙ සබ්බාකාරෙන සමගතිකො එකගතිකො. උත්තරි මෙත්තං භාවෙය්‍යන්ති පයමජ්ඣානතො උත්තරි යාව තිකචතුක්කජ්ඣානා පණිතං කත්වා මෙත්තං භාවෙය්‍යං. වක්ඛුමාති පඤ්චහි වක්ඛුහි වක්ඛුමා. පරිනිබ්බුතොති බොධිපල්ලඪකෙයෙව කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතො. එවං අනිච්චලක්ඛණං දීපෙත්වා සත්ථරි දෙසනං විනිවට්ටෙන්තෙ පඤ්චසතාපි තෙ අනිච්චකම්මට්ඨානිකා හික්ඛු දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා නිසින්තාසනෙසුයෙව අරහත්තං පාපුණිංසුති.

3. නගරොපමසුත්තවණ්ණනා

67. තතියෙ යතොති යදා. පච්චන්තිමන්ති රට්ඨපරියන්තෙ රට්ඨාවසානෙ නිවිට්ඨං. මජ්ඣිමදෙසනගරස්ස පන රක්ඛාකිච්චං නත්ථි, තෙන තං න ගහිතං. නගරපරික්ඛාරෙහි සුපරික්ඛතන්ති නගරාලඪකාරෙහි අලඪකතං. අකරණීයන්ති අකත්තබ්බං අජීතියං. ගම්භීරනෙමාති ගම්භීරආවාටා. සුනිබ්බාතාති සුට්ඨු සන්තිසිද්ධාපිතා. තං පනෙතං එසිකාථම්භං ඉට්ඨකාහි වා කරොන්ති සිලාහි වා බදිරාදීහි වා සාරරුක්ඛෙහි. තං නගරගුත්තත්ථාය කරොන්තා බහිනගරෙ කරොන්ති,

අලඬිකාරත්ථාය කරොන්තා අන්තොනගරෙ. තං ඉට්ඨිකාමයං කරොන්තා මහන්තං ආවාටං කත්වා වයං චිතිත්වා උපරි අට්ඨංසං කත්වා සුධාය ලිම්පන්ති. යදා හත්ථිනා දන්තෙහි අභිහතො න වලති, තදා සුලිත්තො නාම හොති. සිලාථම්භාදයොපි අට්ඨංසා එව හොන්ති. තෙ සවෙ අට්ඨ රතනා හොන්ති, චතුරතනමත්තං ආවාටෙ පවිසති, චතුරතනමත්තං උපරි හොති. සොළසරතනවිසතිරතනෙසුපි එසෙව නයො. සබ්බෙසඤ්ඤි උපඩ්ඨං හෙට්ඨා හොති, උපඩ්ඨං උපරි. තෙ ගොමුත්තවඩ්ඨකා හොන්ති, තෙන තෙසං අන්තරෙ පදරමයං කත්වා කම්මං කාතුං සක්කා හොති, තෙ පන කතචිත්තකම්මා පග්ගහිතද්ධජාව හොන්ති.

පරිබාති පරික්ඛිපිත්වා ධීතමාතිකා. අනුපරියායපථොති අන්තො පාකාරස්ස පාකාරෙන සද්ධිං ගතො මහාපථො, යත්ථ ධීතා බහිපාකාරෙ ධීතෙහි සද්ධිං යුජ්ඣන්ති. සලාකන්ති සරතොමරාදිනිස්සග්ගියාවුධං. ඡෙවනිකන්ති එකතොධාරාදිසෙසාවුධං.

හත්ථාරොහාති සබ්බෙපි හත්ථිආවරියහත්ථිවෙජ්ජහත්ථිබන්ධාදයො. අස්සාරොහාති සබ්බෙපි අස්සාවරියඅස්සවෙජ්ජඅස්සබන්ධාදයො. රථිකාති සබ්බෙපි රථාවරියරථයොධරථරක්ඛාදයො. ධනුග්ගහාති ඉස්සාසා. වෙලකාති යෙ යුද්ධෙ ජයද්ධජං ගහෙත්වා පුරතො ගච්ඡන්ති. වලකාති “ඉධ රඤ්ඤො යානං හොතු, ඉධ අසුකමහාමත්තස්සා” ති එවං සෙනාබ්‍යුහකාරකා. පිණ්ඩදායිකාති සාහසිකමහායොධා. තෙ කිර පරසෙනං පවිසිත්වා පිණ්ඩපිණ්ඩමිව ඡෙත්වා ඡෙත්වා දයන්ති, උජ්ජතිත්වා නිග්ගච්ඡන්තිති අත්ථො. යෙ වා සඬිගාමමජ්ඣෙ යොධානං හත්තපාතීයං ගහෙත්වා පවිසන්ති, තෙසම්පෙනං නාමං. උග්ගා රාජපුත්තාති උග්ගතුග්ගතා සඬිගාමාවචරා රාජපුත්තා. පක්ඛන්දිනොති යෙ “කස්ස සීසං වා ආවුධං වා ආහරාමා” ති වත්වා “අසුකස්සා” ති චුත්තා සඬිගාමං පක්ඛන්දිත්වා තදෙව ආහරන්ති, ඉමෙ පක්ඛන්දන්තිති පක්ඛන්දිනො. මහානාගා විය මහානාගා, හත්ථිආදීසුපි අභිමුඛං ආගච්ඡන්තෙසු අනිවත්තියයොධානං එතං අධිවචනං. සුරාති එකසුරා, යෙ සජාලිකාපි සවම්මිකාපි සමුද්දං තරිතුං සක්කොන්ති. වම්මයොධිනොති යෙ වම්මකඤ්චුකං වා පවිසිත්වා සරපරිත්තාණවම්මං වා ගහෙත්වා යුජ්ඣන්ති. දාසකපුත්තාති බලවසිනෙහා සරදාසයොධා. දොවාරිකොති ද්වාරපාලකො. වාසනලෙපනසම්පන්නොති වාසනෙන සබ්බවිවරපට්ඨිජාදනෙන සුධාලෙපෙන සම්පන්නො. බහි වා බාණුපාකාරසඬ්ඛාතෙන වාසනෙන සනමට්ඨෙන ව සුධාලෙපෙන සම්පන්නො පුණ්ණසංපන්නිං දස්සෙත්වා කතචිත්තකම්මපග්ගහිතද්ධජො. තිණකට්ඨොදකන්ති හත්ථිඅස්සාදීනං සාසත්ථාය ගෙහානඤ්ච ඡාදනත්ථාය ආහරිත්වා බහුසු යානෙසු යපිතතිණඤ්ච, ගෙහකරණපවනාදීනං අත්ථාය ආහරිත්වා යපිතකට්ඨඤ්ච, යන්තෙහි පවෙසෙත්වා පොක්ඛරණිසු යපිතඋදකඤ්ච. සන්තිවිතං හොතිති පටිකච්චෙව අනෙකෙසු යානෙසු සුට්ඨු නිවිතං හොති. අබිහන්තරානං රතියාති අන්තොනගරවාසීනං රතීඅත්ථාය. අපරිතස්සායාති තාසං අනාපජ්ජනත්ථාය. සාලියවකන්ති නානප්පකාරා සාලියො වෙව යවා ව. තිලමුග්ගමාසාපරණිණන්ති තිලමුග්ගමාසා ව සෙසාපරණිණඤ්ච.

ඉදානි යස්මා තථාගතස්ස නගරෙ කම්මං නාම නත්ථී, නගරසදිසං පන අරියසාවකං, නගරපරික්ඛාරසදිසෙ ච සත්ත ධම්මෙ, චතුභාරසදිසානි ච චත්තාරි ඝානානි දස්සෙත්වා එකාදසස්ස යානෙස්ස අරහත්තං පක්ඛිපිත්වා දෙසනං විනිවට්ටෙස්සාමිති අයං උපමා ආහතා. තස්මා තං දෙසනං පකාසෙතුං ඉදං එවමෙව බොතිආදි ආරද්ධං. තත්ථ සද්ධම්මෙහීති සුධම්මෙහි. සද්ධොති ඔකප්පනසද්ධාය චෙව පච්චක්ඛසද්ධාය ච සමන්තාගතො. තත්ථ දානසීලාදීනං එලං සද්දහිත්වා දානාදිපුඤ්ඤකරණෙ සද්ධා ඔකප්පනසද්ධා නාම. මග්ගෙන ආගතසද්ධා පච්චක්ඛසද්ධා නාම. පසාදසද්ධාතිපි එසා එව. තස්සා ලක්ඛණාදීහි විභාගො වෙදිතබ්බො.

“සම්පක්ඛන්දනලක්ඛණා ච, මහාරාජ, සද්ධා සම්පසාදනලක්ඛණා චා”ති (මි. ප. 2.1.10) හි වචනතො ඉදං සද්ධාය ලක්ඛණං නාම. “තීහි, හික්ඛවෙ, යානෙහි සද්ධො පසන්තො වෙදිතබ්බො. කතමෙහි තීහි? සීලවත්තානං දස්සනකාමො හොති”තිආදිනා (අ. නි. 3.42) නයෙන චුත්තං පන සද්ධාය නිමිත්තං නාම. “කො වාහාරො සද්ධාය, සද්ධම්මස්සවනන්තිස්ස වචනීය”න්ති (අ. නි. 10.61) අයං පනස්සා ආහාරො නාම. “සද්ධාපබ්බජිතස්ස, හික්ඛවෙ, හික්ඛුතො අයං අනුධම්මො හොති, යං රූපෙ නිබ්බිදාබ්බුලො විහරිස්සති”ති අයමස්ස අනුධම්මො නාම. “සද්ධා බන්ධනි පාටෙය්‍යං, සිරි හොගානාමාසයො” (සං. නි. 1.79). “සද්ධා දුතියා පුරිසස්ස හොති” (සං. නි. 1.36). “සද්ධාය තරති ඔසං” (සං. නි. 1.246). “සද්ධා බීජං තපො වුට්ඨි” (සු. නි. 77; සං. නි. 1.197). “සද්ධාහත්ථො මහානාගො. උපෙබ්බාසෙතදන්තවා”තිආදිස්ස පන සුත්තෙස්ස එතිස්සා බද්ධහත්තපුටාදිසරික්ඛතාය අනෙකසරසතා හගවතා පකාසිතා. ඉමස්මිං පන නගරොපමසුත්තන්තෙ එසා අවලසුප්පතිට්ඨිතතාය එසිකාථම්භසදිසා කත්වා දස්සිතා.

සද්ධෙසිකොති සද්ධං එසිකාථම්භං කත්වා අරියසාවකො අකුසලං පජ්ජන්ති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙස්ස යොජනා කාතබ්බා. අපිචෙත්ථ හිරොත්තප්පෙහි තිස්ස ද්වාරෙස්ස සංවරො සම්පජ්ජති, සො චතුපාරිසුද්ධිසීලං හොති. ඉති ඉමස්මිං සුත්තෙ එකාදසස්ස යානෙස්ස අරහත්තං පක්ඛිපිත්වා දෙසනාය කුටං ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං.

4. ධම්මඤ්ඤසුත්තවණ්ණනා

68. චතුත්ථෙ කාලං ජානාතීති යුත්තප්පත්තකාලං ජානාති. අයං කාලො උද්දෙසස්සාති අයං බුද්ධචචනං උග්ගණ්හනකාලො. පරිපුච්ඡායාති අත්ථානත්ථං කාරණාකාරණං පරිපුච්ඡාය. යොගස්සාති යොගෙ කම්මං පක්ඛිපනස්ස. පටිසල්ලානස්සාති නිලීයනස්ස එකිභාවස්ස. ධම්මානුධම්මප්පටිපන්නොති නවන්නං ලොකුත්තරධම්මානං අනුරූපධම්මං පුබ්බභාගපටිපදං පටිපන්නො. එවං බො, හික්ඛවෙ, හික්ඛු පුග්ගලපරොපරඤ්ඤා හොතීති එවං හික්ඛු පුග්ගලානං පරොපරං තික්ඛමුදුහාවං ජානනසමත්ථො නාම හොති.

5. පාරිච්ඡත්තකසුත්තවණ්ණනා

69. පඤ්චමෙ පත්තපලාසොති පතිතපලාසො. ජාලකජාතොති

සඤ්ජාතපත්තපුප්ඵජාලො. තස්ස හි පත්තජාලඤ්ච පුප්ඵජාලඤ්ච සහෙව නික්ඛමති. බාරකජාතොති පාටියෙක්කං සඤ්ජාතෙන සුචිහත්තෙන පත්තජාලකෙන ව පුප්ඵජාලකෙන ව සමන්තාගතො. කුටුමලකජාතොති සඤ්ජාතමකුළො. කොරකජාතොති අවිකසිතෙහි මහාකුච්ඡිහි සමිහින්තමුඛෙහි පුප්ඵච්චි සමන්තාගතො. සබ්බපාලිපුල්ලොති සබ්බාකාරෙන සුපුප්ඵතො. දිබ්බෙ චත්තාරො මාසෙති දිබ්බෙන ආයුතා චත්තාරො මාසෙ. මනුස්සගණනාය පන තාති ද්වාදස චස්සසහස්සාති භොන්ති. පරිවාරෙන්තීති ඉතො ටිතො ව ඉන්ද්‍රියාති වාරෙන්ති, කිලන්ති රමන්තීති අත්ථො.

ආභාය ථූටං හොතීති තත්තකං යානං ඔභාසෙන ථූටං හොති. තෙසඤ්ඤි පුප්ඵානං බාලසූරියස්ස විය ආභා හොති, පත්තාති පණ්ණවිජත්තප්පමාණාති, අන්තො මහාතුම්ඛමත්තා රෙණු හොති. පුප්ඵතෙ පන පාරිච්ජත්තකෙ ආරොහනකිච්චං වා අඬකුසකං ගහෙත්වා නමනකිච්චං වා පුප්ඵාහරණත්ථං චඬගොටකකිච්චං වා නත්ථි, කන්තනකවාතො උට්ඨහිත්වා පුප්ඵාති චණ්ටතො කන්තති, සම්පට්ච්ජනකවාතො සම්පට්ච්ජති, පචෙසනකවාතො සුධම්මං දෙවසහං පචෙසෙති, සම්මජ්ජනකවාතො පුරාණපුප්ඵාති නිහරති, සන්ථරණකවාතො පත්තකණ්ණිකකෙසරාති රඤ්ජෙත්තො සන්ථරති. මජ්ඣධානෙ ධම්මාසනං හොති යොජනප්පමාණො රතනපල්ලඬකො උපරි තියොජනෙන සෙතවිජත්තෙන ධාරියමානෙන, තදනන්තරං සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො ආසනං අත්ථරියති, තතො තෙත්තිංසාය දෙවපුත්තානං, තතො අඤ්ඤෙසං මහෙසක්ඛානං දෙවානං, අඤ්ඤතරදෙවතානං පුප්ඵකණ්ණිකාව ආසනං හොති. දෙවා දෙවසහං පටිසිත්වා නිසිදන්ති. තතො පුප්ඵච්චි රෙණුවට්ඨි උග්ගන්ත්වා උපරිකණ්ණිකං ආහච්ච නිපතමානා දෙවතානං තිගාචුතප්පමාණං අත්තභාවං ලාබාරසපරිකම්මසජ්ජිතං විය සුවණ්ණචුණ්ණපිඤ්ජරං විය කරොති. එකච්චෙ දෙවා එකෙකං පුප්ඵං ගහෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං පහරන්තාපි කිලන්තියෙව. පහරණකාලෙපි මහාතුම්ඛප්පමාණා රෙණු නික්ඛමිත්වා සරීරං පහාසම්පන්නෙහි ගන්ධවුණ්ණෙහි සඤ්ජතමනොසිලාරාගං විය කරොති. එවං සා කිලා චතුහි මාසෙහි පරියොසානං ගවිජති. අයමානුභාවොති අයං අනුචරිතුං ආනුභාවො.

ඉදාති යස්මා න සත්ථා පාරිච්ජත්තකෙන අත්ථිකො, තෙන පන සද්ධිං උපමෙත්වා සත්ත අරියසාවකෙ දස්සෙතුකාමො, තස්මා තෙ දස්සෙතුං ඵ්වමෙව ඛොතිආදිමාහ. තත්ථ පබ්බජ්ජාය වෙතෙතීති පබ්බජ්ජස්සාමීති චිත්තෙති. දෙවානංවාති දෙවානං විය. යාව බ්‍රහ්මලොකා සද්දො අබ්භුග්ගච්ජතීති පථවිතලතො යාව බ්‍රහ්මලොකා සාධුකාරසද්දෙන සබ්බං එකසද්දමෙව හොති. අයමානුභාවොති අයං බිණ්ණසවස්ස හික්ඛුනො අනුචරණානුභාවො. ඉමස්මිං සුත්තෙ චතුපාරිසුද්ධිසිලං පබ්බජ්ජානිස්සිතං හොති, කසිණපරිකම්මං පඨමජ්ඣානසන්තිස්සිතං, විපස්සනාය සද්ධිං තයො මග්ගා තිණි ව ඵලාති අරහත්තමග්ගසන්තිස්සිතාති භොන්ති. දෙසනාය හෙට්ඨතො වා උපරිතො වා උභයතො වා පරිච්ඡෙදො හොති, ඉධ පන උභයතො පරිච්ඡෙදො. තෙනෙතං චූත්තං. සබ්බෙපතො පනෙත්ථ චට්ටච්චට්ටං කථිතන්ති වෙදිතබ්බං.

6. සක්කව්වසුත්තවණ්ණනා

70. ඡට්ඨෙ පරිසුද්ධා ච භවිස්සන්තීති භියොසොමත්තාය පරිසුද්ධා භවිස්සන්ති නිම්මලා. සකම්මාරගතොති එත්ථ ස-කාරො නිපාතමත්තං, කම්මාරගතො කම්මාරුද්ධනගතොති අත්ථො.

7. භාවනාසුත්තවණ්ණනා

71. සත්තමෙ අනනුයුත්තස්සාති න යුත්තප්පයුත්තස්ස හුත්වා විහරතො. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, කුක්කුටියා අණ්ඩානීති ඉමා කණ්භපක්ඛසුක්කපක්ඛවසෙන ද්වෙ උපමා වුත්තා. තාසු කණ්භපක්ඛපමා අත්ථස්ස අසාධිකා, ඉතරා සාධිකාති සුක්කපක්ඛපමාය එව අත්ථො වෙදිතඛ්ඛො. සෙය්‍යථාති ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො. අපීති සම්භාවනත්ථෙ. උභයෙනාපි සෙය්‍යථාපි නාම, භික්ඛවෙති දස්සෙති. කුක්කුටියා අණ්ඩානී අට්ඨ වා දස වා ද්වාදස වාති එත්ථ පන කිඤ්චාපි කුක්කුටියා වුත්තප්පකාරතො උභාධිකානිපි අණ්ඩානී හොන්ති, වචනසිලිට්ඨතාය පනෙනං වුත්තං. එවඤ්චි ලොකෙ සිලිට්ඨං වචනං හොති. තානස්සුති තානි අස්සු, භවෙය්‍යුන්ති අත්ථො. කුක්කුටියා සම්මා අධිසයිතානීති තාය ජනෙත්තියා කුක්කුටියා පක්ඛෙ පසාරෙත්වා තෙසං උපරි සයන්තියා සම්මා අධිසයිතානි. සම්මා පරිසෙදිතානීති කාලෙන කාලං උතුං ගණ්භාපෙත්තියා සුට්ඨු සමන්තතො සෙදිතානි, උස්මිකතානීති වුත්තං හොති. සම්මා පරිභාවිතානීති කාලෙන කාලං සුට්ඨු සමන්තතො භාවිතානි, කුක්කුටගන්ධං ගාභාපිතානීති අත්ථො.

කිඤ්චාපි තස්සා කුක්කුටියාති තස්සා කුක්කුටියා ඉමං තිව්ධකිරියාකරණෙන අප්පමාදං කත්වා කිඤ්චාපි න එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජෙය්‍ය. අථ ඛො භබ්බාව තෙති අථ ඛො තෙ කුක්කුටපොතකා වුත්තනයෙන සොත්ථිතා අභිනිබ්භිජ්ජිතුං භබ්බාව. තෙ හි යස්මා තාය කුක්කුටියා එවං තීභාකාරෙහි තානි අණ්ඩානී පරිපාලියමානානි න පුතීති හොන්ති. යොපි තෙසං අල්ලසිනෙහො, සො පරියාදානං ගච්ඡති, කපාලං තනුකං හොති, පාදනඛසිඛා ච මුඛතුණ්ඩකඤ්ච ඛරං හොති, සයම්පි පරිණාමං ගච්ඡති. කපාලස්ස තනුත්තා ඛනිද්ධා ආලොකො අන්තො පඤ්ඤායති, තස්මා ‘විරං වත මයං සංකුට්තහත්ථපාදා සම්බාධෙ සයිම්භ, අයඤ්ච ඛනි ආලොකො දිස්සති, එත්ථ දානි නො සුඛවිහාරො භවිස්සන්ති’ ති නික්ඛමිතුකාමා හුත්වා කපාලං පාදෙන පහරන්ති, ගීවං පසාරෙත්ති, තතො තං කපාලං ද්වෙධා භිජ්ජති. අථ තෙ පක්ඛෙ විධුනන්තා තංඛණානුරූපං විරවන්තා නික්ඛමන්තියෙව. නික්ඛමන්තා ච ගාමක්ඛෙත්තං උපසොභයමානා විවරන්ති.

එවමෙව ඛොති ඉදං ඔපම්මසම්පට්ඨපාදනං. තං එවං අත්ථෙත සංසන්දෙත්වා වෙදිතඛ්ඛං – තස්සා කුක්කුටියා අණ්ඩෙසු අධිසයනාදිතිව්ධකිරියාකරණං විය හි ඉමස්ස භික්ඛුනො භාවනං අනුයුත්තකාලො, කුක්කුටියා තිව්ධකිරියාසම්පාදනෙන අණ්ඩානං අපුතිභාවො විය භාවනං අනුයුත්තස්ස භික්ඛුනො තිව්ධානුපස්සනාසම්පාදනෙන විපස්සනාඤ්ඤාස්ස අපරිභානි. තස්සා

අරඤ්ඤ චසනකාලො, දිවා වාතාතපෙන සංසුස්සනං විය විපස්සනාඤාණෙන තණ්හාසිනෙහස්ස සංසුස්සනං, රත්තිං හිමොදකෙන තෙමනං විය කම්මට්ඨානං නිස්සාය උප්පත්තෙන පිතිපාමොජ්ජෙන විත්තතෙමනං, රත්තින්දිවං වාතාතපෙනි වෙව හිමොදකෙන ව පරිසුක්ඛපරිතිත්තානං ඛන්ධනානං දුඛ්ඛලභාවො විය විපස්සනාඤාණපිතිපාමොජ්ජෙනි සංයොජනානං හියොයාසොමත්තාය දුඛ්ඛලභාවො, පාචුස්සකමෙසො විය අරහත්තමග්ගඤාණං, මෙසවුට්ඨිඋදකෙන නාවාය අත්තොපුතිභාවො විය ආරද්ධවිපස්සකස්ස රූපසත්තකාදිවසෙන විපස්සනං වඬ්ඨෙත්තස්ස ඔක්ඛායමානෙ පක්ඛායමානෙ කම්මට්ඨානෙ එකදිවසං උතුසප්පායාදීනි ලද්ධා එකපල්ලඬිකෙන නිසින්නස්ස අරහත්තඵලාධිගමො. පුතිඛන්ධනාය නාවාය කිඤ්චි කාලං යානං විය ඛිණසංයොජනස්ස අරහතො මහාජනං අනුග්ගණ්හත්තස්ස යාවතායුකං යානං, පුතිඛන්ධනාය නාවාය අනුපුබ්බෙන හිජ්ජිත්වා අපණ්ණත්තිකභාවුපගමො විය ඛිණාසවස්ස උපාදින්නක්ඛන්ධහෙදෙන අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතස්ස අපණ්ණත්තිකභාවුපගමොති ඉමාය උපමාය සංයොජනානං දුඛ්ඛලතා දීපිතා.

8. අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්තවණ්ණනා

72. අට්ඨමං අත්ථුප්පත්තියං කථිතං. අත්ථුප්පත්ති පනස්ස හෙට්ඨා චූළච්ඡරාසඬ්ඝාතසුත්තවණ්ණනාය (අ. නි. අට්ඨ. 1.1.51 ආදයො) විත්ථාරිතා ඵව. පස්සථ නොති පස්සථ නු. ආලිඬ්ගිත්වාති උපගුහිත්වා. උපනිසිදෙය්‍යාති සමීපෙ නිස්සාය නිසිදෙය්‍ය. උපනිපජ්ජෙය්‍යාති උපගන්ත්වා නිපජ්ජෙය්‍ය. ආරොවයාමීති ආචික්ඛාමි. පටිවෙදයාමීති පටිවෙදෙත්වා ජානාපෙත්වා කථෙමි. වාලරජ්ජුයාති අස්සවාලගොවාලෙහි වට්ටිතරජ්ජුයා. පච්චොරස්මීන්ති උරමජ්ඣෙ. ඵෙණුද්දෙහකන්ති ඵෙණං උද්දෙහිත්වා, උස්සාදෙත්වාති අත්ථො. අත්තත්ථන්ති අත්තනො දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකලොකියලොකුත්තරං අත්ථං. පරත්ථොහයත්ථෙසුපි එසෙව නයො. සෙසමෙත්ථ යං වත්තඛිබං සියා, තං සඛිබං චූළච්ඡරාසඬ්ඝාතසුත්තස්ස (අ. නි. 1.51 ආදයො) අත්ථුප්පත්තියං කථිතමෙව. ඉදඤ්ච පන සුත්තං කථෙත්වා සත්ථා චූළච්ඡරාසඬ්ඝාතසුත්තං කථෙසි. නවමං උත්තානත්ථමෙව.

10. අරකසුත්තවණ්ණනා

74. දසමෙ පරිත්තන්ති අප්පං ථොකං. තඤ්ඤි සරසපරිත්තතායපි ඛණ්ණපරිත්තතායපි ඨිතිපරිත්තතායපි පරිත්තමෙව. ලහුං උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣනතො ලහුකං. මන්තායං බොද්ධඛිබන්ති මන්තාය බොද්ධඛිබං, පඤ්ඤාය ජානිතඛිබන්ති අත්ථො. පඛිබතෙය්‍යාති පඛිබතසම්භවා. භාරභාරිනීති රුක්ඛනලවෙළආදීනි හරිතඛිබානි හරිතුං සමත්ථා. සෙසං සඛිබත්ථ උත්තානත්ථමෙවති.

මහාවග්ගො සත්තමො.

8. විනයවග්ගො

1. පයමවිනයධරසුත්තවණ්ණනා

75. අට්ඨමස්ස පයමෙ ආපත්තිං ඡානාතීති ආපත්තිංයෙව ආපත්තීති ඡානාති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

2. දුතියවිනයධරසුත්තවණ්ණනා

76. දුතියෙ ස්වාගතානීති සුආගතානි සුප්පගුණානි. සුවිහත්තානීති කොට්ඨාසතො සුට්ඨු විහත්තානි. සුප්පවත්තීනීති ආවජ්ජිතාවජ්ජිතට්ඨානෙ සුට්ඨු පවත්තානි දළ්භප්පගුණානි. සුවිනිච්ඡිතානීති සුට්ඨු විනිච්ඡිතානි. සුත්තසොති විහඬිගතො. අනුබ්‍යඤ්ජනසොති ඛන්ධකපරිවාරතො.

3. තතියවිනයධරසුත්තවණ්ණනා

77. තතියෙ විනයෙ බො පන ධීතො හොතීති විනයලක්ඛණෙ පතිට්ඨිතො හොති. අසංඝීරොති න සක්කා හොති ගහිතග්ගහණං විස්සජ්ජාපෙතුං.

9. සත්ථුසාසනසුත්තවණ්ණනා

83. නවමෙ එකොති අදුතියො. වූපකට්ඨොති කායෙන ගණතො, චිත්තෙන කිලෙසෙහි වූපකට්ඨො විවෙකට්ඨො දුරිභූතො. අප්පමත්තොති සතිඅවිජ්ජවාසෙ ධීතො. පහිතත්තොති පෙසිතත්තො. නිබ්බිදායාති වට්ටෙ උක්කණ්ඨනත්ථාය. විරාගායාති රාගාදීනං විරජ්ජනත්ථාය. නිරොධායාති අප්පවත්තිකරණත්ථාය. වූපසමායාති කිලෙසවූපසමාය අප්පවත්තියා. අභිඤ්ඤායාති තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා අභිජානනත්ථාය. සම්බොධායාති මග්ගසඬ්ඛාතස්ස සම්බොධස්ස අත්ථාය. නිබ්බානායාති නිබ්බානස්ස සවිජ්ජකරණත්ථාය.

10. අධිකරණසමථසුත්තවණ්ණනා

84. දසමෙ අධිකරණානි සමෙන්නි වූපසමෙන්නිති අධිකරණසමථා. උප්පන්තූප්පන්තානන්ති උප්පන්තානං උප්පන්තානං. අධිකරණානන්ති විවාදාධිකරණං අනුවාදාධිකරණං ආපත්තාධිකරණං කිව්වාධිකරණන්ති ඉමෙසං චතුත්තං. සමථාය වූපසමායාති සමථත්ථඤ්චෙව වූපසමනත්ථඤ්ච. සම්මුඛාවිනයො දාතබ්බො...පෙ.... තිණුවත්ථාරකොති ඉමෙ සත්ත සමථා දාතබ්බො. තෙසං විනිච්ඡයො විනයසංවණ්ණනතො (වුළුව. අට්ඨ. 186-187 ආදියො) ගහෙතබ්බො. අපිව දීඝනිකායෙ සඬ්භිතිසුත්තවණ්ණනායමපි (දී. නි. අට්ඨ. 3.331 අධිකරණසමථසත්තකවණ්ණනා) විත්ථාරිතොයෙව, තථා මජ්ඣිමනිකායෙ සාමගාමසුත්තවණ්ණනායාති (ම. නි. අට්ඨ. 3.46).

විනයවග්ගො අට්ඨමො.

ඉතො පරානි සත්ත සුත්තානි උත්තානත්ථානෙව. න හෙත්ථ කිඤ්චි හෙට්ඨා
අවුත්තනයං නාම අත්ථිති.

මනොරථපුරණියා අභිගුත්තරනිකාය-අට්ඨකථාය

සත්තකනිපාතස්ස සංවණ්ණනා නිට්ඨිතා.